

Sleutel
tot de
theosofie

H.P. Blavatsky

Sleutel tot de theosofie

Sleutel tot de theosofie

Een heldere uiteenzetting
van enkele basisgedachten
van de tijdloze wijsheid

H.P. Blavatsky

Theosophical University Press Agency
Den Haag

Eerste druk 1985
Tweede, herziene druk 2023

ISBN 978-94-91433-31-3, paperback
ISBN 978-94-91433-32-0, PDF e-boek

Oorspronkelijke titel:
The Key to Theosophy
1889

Nur 720
Trefwoorden: theosofie, esoterie

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

© 2023 Theosophical University Press Agency
Daal en Bergselaan 68, 2565AG Den Haag
+31 (0)70 3231776
www.theosofie.net / info@theosofie.net

Opgedragen door 'HPB'
aan al haar leerlingen
opdat ze mogen leren en
op hun beurt kennis overdragen.

Inhoud

Voorwoord	1
1 Theosofie en de Theosophical Society	
Betekenis van de naam	3
Het beleid van de Theosophical Society	6
De wijsheid-religie is in elk tijdperk esoterisch	8
Theosofie is geen boeddhisme	12
2 Exoterische en esoterische theosofie	
Wat de hedendaagse Theosophical Society niet is	15
Theosofen en leden van de TS	18
Het verschil tussen theosofie en occultisme	22
Het verschil tussen theosofie en spiritisme	24
Waarom vindt de theosofie erkenning?	30
3 De werkwijze van de TS	
De doelstellingen van de Society	34
De gemeenschappelijke oorsprong van de mens	35
Onze andere doelstellingen	40
De heiligheid van de gelofte	41
4 Het verschil tussen de Theosophical Society en de theosofie	
Zelfverbetering	44
Het abstracte en het concrete	47
5 De basisleringen van de theosofie	
Over God en het gebed	51
Is bidden noodzakelijk?	55
Bidden doodt het zelfvertrouwen	59
De oorsprong van de menselijke ziel	61
De boeddhistische leringen over het bovenstaande	63

6 Theosofische leringen over de natuur en de mens	
Het één-zijn van alles in alles	68
Evolutie en illusie	69
De zevenvoudige samenstelling van onze planeet	71
De zevenvoudige aard van de mens	73
Het verschil tussen ziel en geest	75
De Griekse leringen	78
7 De verschillende toestanden na de dood	
De fysieke en de spirituele mens	82
Over eeuwige beloning en straf; en over nirvāṇa	88
De verschillende ‘beginselen’ in de mens	94
8 Over reïncarnatie of wederbelichaming	
Wat is geheugen volgens de theosofische leer?	99
Waarom herinneren we ons onze vorige levens niet?	102
Individualiteit en persoonlijkheid	107
Beloning en straf van het ego	110
9 Kāmaloka en devachan	
Het lot van de lagere ‘beginselen’	115
Waarom theosofen niet geloven in de terugkeer van zuivere ‘geesten’	117
Enkele woorden over de skandha’s	123
Het bewustzijn na de dood en na de geboorte	126
Wat wordt er precies met vernietiging bedoeld?	130
Duidelijke termen voor de zeven beginselen	137
10 De aard van ons denkbeginsel	
Het mysterie van het ego	142
De samengestelde aard van manas	146
De leer wordt in het evangelie van Johannes onderwezen	149
11 De mysteries van reïncarnatie	
Periodieke wederbelichamingen	158
Wat is karma?	161
Wie zijn zij die weten?	174

Het verschil tussen geloof en kennis; blind of op redenering gebaseerd geloof	176
Heeft God het recht te vergeven?	180
12 Wat is praktische theosofie?	
Plicht	184
Hoe staat de TS tegenover politieke hervormingen?	187
Zelfopoffering	191
Naastenliefde	195
Theosofie voor het volk	198
Hoe de leden de Society kunnen helpen	200
Wat een theosoof niet moet doen	201
13 Misvattingen over de Theosophical Society	
Theosofie en ascese	207
Theosofie en het huwelijk	210
Theosofie en onderwijs	211
Waarom is er zoveel vooroordeel tegen de TS?	217
Is de Theosophical Society een winstgevende onderneming?	224
De medewerkers van de TS	228
14 De ‘theosofische mahātma’s’	
Zijn het ‘verlichte geesten’ of ‘verdoemde geesten’?	230
Het misbruik van heilige namen en woorden	239
15 De toekomst van de Theosophical Society	243
Verklarende woordenlijst	247
Appendix	309
Index	315

Voorwoord

Het doel van dit boek wordt door de titel ervan, *Sleutel tot de theosofie*, nauwkeurig weergegeven en hoeft daarom niet uitgebreid te worden toegelicht. Het is geen volledig handboek over theosofie maar alleen een sleutel die de deur opent naar een diepere studie. Het boek schetst de hoofdlijnen van de wijsheid-religie en licht haar basisbeginselen toe; het rekent tegelijkertijd af met de verschillende bezwaren die een westerse belangstellende maakt, en probeert onbekende begrippen zo eenvoudig mogelijk en in zo duidelijk mogelijke taal te presenteren. Dat het de theosofie begrijpelijk zou kunnen maken zonder mentale inspanning van de kant van de lezer, is te veel verwacht; maar als iets nog onduidelijk blijft, dan ligt dit hopelijk aan de denkbeelden en niet aan het taalgebruik, aan de diepgang en niet aan verwarring.

Voor luie of trage denkers moet de theosofie een raadsel blijven, want zowel in de mentale als in de spirituele wereld moet iedereen door eigen inspanning vooruitkomen. De schrijfster kan niet voor de lezer denken, en die zou ook niet beter af zijn als zo'n plaatsvervangend denken mogelijk was. Belangstellenden in de Theosophical Society en haar werk vroegen al lang om een uiteenzetting zoals deze. Door technische termen zoveel mogelijk te vermijden zal dit boek hopelijk inzicht schenken aan veel mensen die al interesse tonen maar die nog geen duidelijk beeld hebben van de theosofie.

De schrijfster heeft geprobeerd om dat deel van de spiritistische leringen over het leven na de dood dat waar is, voorzichtig los te maken van dat wat onwaar is, en om de werkelijke aard van de spiritistische verschijnselen duidelijk te maken. Eerdere soortgelijke uiteenzettingen hebben veel boze gevoelens gewekt die over het hoofd van de toegewijde schrijfster werden uitgestort; de spiritisten geloven, zoals veel mensen, liever wat prettig is dan wat waar is, en ze worden erg boos op iemand die een aangename illusie verbrijzelt. Het afgelopen jaar is de theosofie het doelwit geweest van elke giftige pijl van het spiritisme; alsof de vijandigheid van bezitters van een halve waarheid tegenover bezitters van de hele waarheid groter is dan die tegenover mensen die over geen enkele waarheid beschikken.

De schrijfster bedankt van harte de vele theosofen die wenken en

vragen hebben ingezonden of op een andere manier hebben geholpen bij het schrijven van dit boek. Door hun hulp zal het boek des te bruikbaar-
baarder zijn, en dat is hun grootste beloning.

HPB

Theosofie en de Theosophical Society

Betekenis van de naam

Vraag: Men spreekt over de theosofie en haar leringen vaak als een nieuwe religie. Is het een religie?

HPB: Dat is ze niet. Theosofie is goddelijke kennis of wetenschap.

Vr.: Wat is de werkelijke betekenis van het woord?

HPB: ‘Goddelijke wijsheid’, θεοσοφία (theosophia), of wijsheid van de goden, zoals θεογονία (theogonia) afstamming van de goden is. Het Griekse woord θεός (theos) betekent een god, een van de goddelijke wezens, beslist niet ‘God’ in de betekenis die er in onze tijd aan wordt gehecht. Daarom is ze niet ‘wijsheid van God’, zoals sommigen haar hebben vertaald, maar *goddelijke wijsheid*, zoals de goden die bezitten. Het woord is vele duizenden jaren oud.

Vr.: Wat is de oorsprong van de naam?

HPB: Die is tot ons gekomen van de Alexandrijnse filosofen, die waarheidsminnaars, philalethen, worden genoemd, van φίλ (phil) ‘minnend’ en ἀλήθεια (aletheia) ‘waarheid’. De naam theosofie dateert uit de derde eeuw van onze jaartelling en komt voor het eerst voor bij Ammonius Saccas en zijn leerlingen,¹ die het eclecticisch theosofisch stelsel invoerden.

¹ Ook analogeten genoemd. Prof. Alex. Wilder, lid van de TS, heeft in zijn *New Platonism and Alchemy* (1869), ‘Eclectic Philosophy’, blz. 3, uiteengezet dat ze zo werden genoemd ‘omdat het bij hen gebruikelijk was alle heilige legenden en verhalen, mythen en mysteries, te verklaren volgens de regel of het beginsel van analogie en overeenkomst; zodat gebeurtenissen waarvan werd verteld dat ze in de uiterlijke wereld hebben plaatsgevonden, beschouwd werden als een weergave van werkingen en ervaringen van de menselijke ziel.’ Ze werden ook neoplatonisten genoemd. Hoewel de theosofie, of het eclecticisch theosofisch stelsel, gewoonlijk in de derde eeuw wordt geplaatst, moet haar oorsprong toch ouder zijn, als we Diogenes Laërtius mogen geloven, want hij schrijft het stelsel

Vr.: Wat was het doel van dit stelsel?

HPB: In de eerste plaats om zijn aanhangers, en alle ‘minnaars van de waarheid’, bepaalde verheven ethische waarheden in te prenten. Vandaar het motto dat de Theosophical Society heeft aangenomen: ‘Er is geen religie hoger dan de waarheid.’

De eclectische theosofie kende drie hoofdpunten: (1) Geloof in één absolute, onbegrijpelijke en hoogste godheid, of oneindige essentie, die de oorsprong is van de hele natuur en van al wat is, zichtbaar en onzichtbaar. (2) Geloof in de eeuwige, onsterfelijke natuur van de mens, omdat ze dezelfde essentie heeft als de universele ziel waaruit ze emaneert. (3) Theûrgie of ‘godelijk werk’, of *een werk van goden voortbrengend*; van theoi, ‘goden’, en ergein, ‘werken’. Deze term is al heel oud, maar was niet algemeen in gebruik omdat hij tot de woordenschat van de MYSTERIËN behoorde. Het was een mystiek geloof – in de praktijk bewezen door ingewijde adepten en priesters – dat de mens, door zich even zuiver te maken als de onstoffelijke wezens, d.w.z. door terug te keren tot zijn oorspronkelijke, natuurlijke zuiverheid, de goden ertoe kon bewegen om de goddelijke mysteriën aan hem te onthullen en ze soms zelfs subjectief of objectief zichtbaar te maken. Het was het transcendente aspect van wat nu spiritisme wordt genoemd; maar omdat het volk het had misbruikt en verkeerd had opgevat, waren sommigen het als necromantie gaan beschouwen, en werd het algemeen verboden.

Een verwrongen versie van de theûrgie van Iamblichus is nog blijven voortleven in de ceremoniële magie van sommige hedendaagse kabbalisten. De hedendaagse theosofie mijdt en verwerpt deze twee soorten magie en ‘necromantie’ als zeer gevaarlijk. Echte *godelijke* theûrgie vereist een bijna bovenmenselijke zuiverheid en heiligheid van leven; anders glijdt ze af tot mediumschap of zwarte magie. De rechtstreekse leerlingen van Ammonius Saccas – die theodidaktos, ‘door god onderwezen’, werd genoemd – zoals Plotinus en zijn volgeling Porphyrius, wezen de theûrgie aanvankelijk af, maar werden er ten slotte door Iamblichus mee verzoend. Iamblichus schreef een werk over theûrgie getiteld *De mysteriën*, onder de naam van zijn eigen mees-

toe aan een Egyptische priester, Pot-Amun, die in het begin van de ptolemeïsche dynastie leefde. Dezelfde schrijver vertelt ons dat de naam Koptisch is en een aan Amun – de god van wijsheid – toegewijde betekent. Theosofie is het equivalent van brahmavidyā, goddelijke kennis.

ter, een beroemde Egyptische priester, Abammon geheten.

Ammonius Saccas was de zoon van christelijke ouders, en omdat hij vanaf zijn jeugd een afkeer had van het dogmatische christendom, werd hij neoplatonist; er wordt over hem gezegd, evenals over J. Böhme en andere grote zieners en mystici, dat goddelijke wijsheid hem in dromen en visioenen werd geopenbaard. Vandaar zijn benaming theodidaktos. Hij besloot alle religieuze stelsels met elkaar te verzoenen, en één universeel geloof, gebaseerd op ethiek, te stichten, door aan te tonen dat ze dezelfde oorsprong hebben. Zijn leven was zo onberispelijk en zuiver, zijn kennis zo diepgaand en veelomvattend, dat verschillende kerkvaders in het geheim zijn leerlingen waren. Clemens van Alexandrië spreekt erg lovend over hem.

Plotinus, de ‘Johannes’ van Ammonius, was eveneens een algemeen gerespecteerde en gewaardeerde figuur; hij was onkreukbaar en had een bijzonder diepe kennis. Toen hij 39 was, vergezelde hij de Romeinse keizer Gordianus en diens leger naar het Oosten, om onderricht te worden door de wijzen van Bactrië en India. Hij had een school voor filosofie in Rome. Porphyrius, zijn leerling, wiens werkelijke naam Malek was (een vergriekste jood), verzamelde alle geschriften van zijn leermeester. Porphyrius was zelf ook een groot schrijver en gaf een symbolische interpretatie van enkele delen uit de geschriften van Homerus. Het meditatiestelsel waar de philalethen gebruik van maakten, was de extase, een stelsel dat verwant is aan Indiase yogabeoefening. Wat over de Eclectische School bekend is danken we aan Origenes, Longinus en Plotinus, rechtstreekse leerlingen van Ammonius.¹

Het belangrijkste doel van de stichters van de Eclectische Theosofische School was een van de drie doelstellingen van haar huidige opvolgster, de Theosophical Society, namelijk om alle religies, sekten en volkeren in een gemeenschappelijk ethisch stelsel, gebaseerd op eeuwige waarheden, met elkaar te verzoenen.

Vr.: Hoe kunt u aantonen dat dit niet een onmogelijke droom is, en dat alle wereldreligies inderdaad op één en dezelfde waarheid zijn gebaseerd?

HPB: Door een vergelijkende studie en analyse. De ‘wijsheid-religie’ was in de oudheid één; en het één-zijn van de oorspronkelijke

¹ Vgl. A. Wilder, *New Platonism and Alchemy*, 1869, ‘The Eclectic Philosophy’, blz. 3-20.

religieuze filosofie wordt ons bewezen door de identieke leringen die aan de ingewijden werden gegeven tijdens de MYSTERIËN, een instelling die eens algemeen verspreid was. ‘Alle oude erediensden wijzen op het bestaan van één theosofie die eraan voorafging. De sleutel waarmee er één ontsloten kan worden, moet ze allemaal ontsluiten; anders kan het niet de juiste sleutel zijn.’¹

Het beleid van de Theosophical Society

Vr.: In de tijd van Ammonius waren er verschillende oude, grote religies, en alleen al in Egypte en Palestina waren er talrijke religieuze stromingen. Hoe kon hij die met elkaar verzoenen?

HPB: Door dat te doen wat wij nu opnieuw proberen te doen. De neoplatonisten vormden een grote groep en behoorden tot verschillende religieuze filosofieën;² en dat geldt ook voor de huidige theosofen. In die tijd bevestigde Aristobulus dat de ethiek van Aristoteles de *esoterische* leringen van de mozaïsche wet weergaf; Philo Judaeus probeerde de *Pentateuch* in overeenstemming te brengen met de filosofie van Pythagoras en Plato; en Josephus toonde aan dat de essenen van Karmel eenvoudig de navolgers en volgelingen van de Egyptische therapeutae (de genezers) waren. Dat gebeurt ook in onze tijd.

We kunnen de afstammingslijn van elke christelijke geloofsleer, en ook van elke geloofsgemeenschap, zelfs de kleinste, duidelijk weer geven. Laatstgenoemde zijn de kleinere twijgen of loten die aan de grotere takken zijn gegroeid, maar de twijgen en de takken ontspringen aan dezelfde stam – de WIJSHEID-RELIGIE. Het doel van Ammonius was om dit te bewijzen; hij probeerde de heidenen en christenen, joden en afgodendienaars ertoe te bewegen hun geschillen en twisten op te geven,

¹ Wilder, *Op.cit.*, blz. 11.

² Onder Philadelphus werd de joodse leer in Alexandrië gevestigd, en al gauw werden de Helleense leraren geduchte concurrenten van het College van rabbi's van Babylon. De schrijver van *New Platonism* (blz. 4) merkt zeer terecht op: ‘In die tijd werden daar naast de filosofieën van Griekenland de stelsels van de boeddhisten, van de zoroastriërs, en de Vedānta, verkondigd. Geen wonder dat wijze mensen vonden dat er aan de woordenstrijd een einde zou moeten komen, en dachten dat het mogelijk was om uit die verschillende leringen één harmonisch stelsel af te leiden. . . . Panaenus, Athenagoras, en Clemens waren uitstekend onderlegd in de platonische filosofie en begrepen dat deze in essentie één is met de oosterse stelsels.’

en vooral te bedenken dat ze allemaal dezelfde waarheid bezitten, ieder in zijn eigen vorm, en allemaal kinderen zijn van een gemeenschappelijke moeder.¹ Dat is eveneens het doel van de theosofie.

Vr.: Welke gezaghebbende bronnen heeft u om dit over de oude theosofen van Alexandrië te kunnen zeggen?

HPB: Een bijna ontelbaar aantal bekende schrijvers. Mosheim, één van hen, zegt dat:

Ammonius onderwees dat de religie van het volk hand in hand ging met de filosofie, en dat ze met deze het lot had gedeeld om door puur menselijke waandenkbeelden, bijgeloof, en leugens geleidelijk te worden verminkt en verduisterd; dat ze daarom tot haar oorspronkelijke zuiverheid moest worden teruggebracht door haar van die verminkingen te ontdoen en volgens filosofische beginselen te verklaren; en dat alles wat Christus voor ogen stond was de wijsheid van de Ouden weer in haar oorspronkelijke zuiverheid te herstellen; het gangbare bijgeloof in te perken, en de vele dwalingen die in de verschillende volksreligies waren binnengedrongen ten dele te verbeteren en ten dele uit te roeien.²

Ook dit is precies wat de theosofen nu zeggen. Maar terwijl de grote philaleet in het beleid dat hij volgde werd gesteund en geholpen door twee kerkvaders, Clemens en Athenagoras, door alle geleerde rabbi's van de synagoge, de academie en het gymnasium, en een gemeenschappelijke leer voor iedereen onderwees, ontvangen wij, die zijn voorbeeld navolgen, geen erkenning, maar worden uitgescholden en

¹ Mosheim zegt over Ammonius: 'Omdat hij inzag dat niet alleen de filosofen van Griekenland, maar ook alle filosofen van de onontwikkelde volkeren op elk essentieel punt volmaakt met elkaar in overeenstemming waren, stelde hij zich tot taak om de duizend leringen van al die verschillende scholen toe te lichten om te laten zien dat ze allemaal uit een en dezelfde bron zijn voortgekomen en alle op een en hetzelfde doel gericht zijn.' Als de schrijver over Ammonius in de *Edinburgh Encyclopaedia* weet waar hij het over heeft, dan beschrijft hij de huidige theosofen, hun overtuiging en hun werk, want over de theodidaktos zegt hij: 'Hij nam de leringen aan die hij in Egypte had ontvangen (de esoterische waren die uit India) over het heelal en de godheid, gezien als één groot geheel; over de eeuwigheid van de wereld . . . en vormde een stelsel van ethische training dat gewone mensen in staat stelde volgens de wetten van hun land en van de natuur te leven, maar van de wijzen vroeg hij dat ze door contemplatie hun denken verheieven.' (Wilder, *Op.cit.*, blz. 5.)

² Wilder, *Op.cit.*, blz. 5-6.

vervolgd. Het blijkt dus dat de mensen 1500 jaar geleden verdraagzamer waren dan ze in deze *verlichte* eeuw zijn.

Vr.: Werd Ammonius door de kerk aangemoedigd en gesteund omdat hij, ondanks zijn ketterijen, toch het christendom onderwees en een christen was?

HPB: Helemaal niet. Hij werd als christen geboren, maar heeft het christendom van de kerk nooit aanvaard. Wilder zegt over hem:

Hij hoefde zijn leringen slechts uiteen te zetten ‘in overeenstemming met de oude geschriften van Hermes, die Plato en Pythagoras ook al kenden en waarop ze hun filosofie baseerden.’ Omdat hij dezelfde leringen aantrof in de inleiding tot het *Evangelie naar Johannes*, veronderstelde hij terecht dat het de bedoeling van Jezus was geweest de grote wijsheidsleer in haar oorspronkelijke staat te herstellen. De verhalen in de *Bijbel* en de legenden over de goden beschouwde hij als allegorieën die de waarheid illustreren, of anders als fabels die moesten worden verworpen. . . . De *Edinburgh Encyclopaedia* zegt bovendien: ‘Hij erkende dat Jezus Christus een voortreffelijk *mens* was en de ‘vriend van God’, maar beweerde dat het niet zijn bedoeling was de aanbidding van demonen (goden) geheel af te schaffen; zijn enige doel was de oude religie te zuiveren.’¹

De wijsheid-religie is in elk tijdperk esoterisch

Vr.: Hoe kan men zeker weten dat dit de leringen van Ammonius Saccas zijn, omdat hij nooit iets op schrift heeft gesteld?

HPB: Ook Boeddha, Pythagoras, Confucius, Orpheus, Socrates, en zelfs Jezus hebben geen geschriften nagelaten. Toch zijn de meesten van hen historische figuren en zijn al hun leringen blijven bestaan. De leerlingen van Ammonius (onder wie Origenes en Herennius) hebben verhandelingen geschreven en hebben zijn ethiek uiteengezet. Deze zijn ongetwijfeld even, of zelfs meer, historisch als de geschriften van de apostelen. Bovendien hebben zijn leerlingen – Origenes, Plotinus, en Longinus (raadsman van de beroemde koningin Zenobia) – allemaal omvangrijke documenten nagelaten van het philalethische stelsel; tenminste voor zover hun geloofsbelijdenis openlijk bekend was, want de school was verdeeld in een exoterische en een *esoterische* leer.

¹ Wilder, *Op.cit.*, blz. 5, 9.

Vr.: Hoe heeft laatstgenoemde onze tijd bereikt, u denkt immers dat wat terecht WIJSHEID-RELIGIE wordt genoemd, esoterisch was?

HPB: De WIJSHEID-RELIGIE was altijd één, en omdat ze het laatste woord vormt van kennis die voor de mens mogelijk is, werd ze zorgvuldig bewaard. Ze is vele eeuwen ouder dan de theosofen van Alexandrië, bereikte de huidige theosofen en zal elke andere religie en filosofie overleven.

Vr.: Waar en door wie werd ze zo bewaard?

HPB: Bij de ingewijden van elk land; bij serieuze zoekers naar waarheid – hun discipelen; en in die delen van de wereld waar zulke zaken altijd heel waardevol werden gevonden en nagestreefd: in India, Centraal-Azië en Perzië.

Vr.: Kunt u enkele bewijzen geven voor het esoterische karakter ervan?

HPB: Het beste bewijs dat u voor dit feit kunt krijgen is dat elke oude religie, of beter gezegd filosofie, uit esoterisch of geheim onderdicht en een exoterische (uiterlijke en openbare) eredienst bestond. Verder is het een welbekend feit dat de MYSTERIËN van de Ouden bij elk volk bestonden uit de ‘grote’ (geheime) en de ‘kleine’ (openbare) MYSTERIËN – denk bijvoorbeeld aan de beroemde plechtigheden in Griekenland, die Eleusinia worden genoemd. Van de hiërofant en van Samothrake, Egypte, en de ingewijde brahmanen van het oude India, tot de latere Hebreeuwse rabbi's, ze hielden allemaal hun diepste overtuigingen geheim uit angst voor ontwijding.

De joodse rabbi's noemden hun exoterische religieuze boeken de *Merkabah* (het uiterlijke lichaam), ‘het voertuig’, of *het omhulsel van de verborgen ziel* – d.w.z. hun hoogste geheime kennis. Bij geen van de oude volkeren maakten de priesters ooit hun werkelijke filosofische geheimen aan het grote publiek bekend, maar gaven hen alleen het omhulsel. Het noordelijk boeddhisme heeft zijn ‘grote’ en zijn ‘kleine’ voertuig, bekend als het mahāyāna, de esoterische, en het hīnayāna, de exoterische scholen. U kunt hun die geheimhouding ook niet kwalijk nemen; want u zou toch ook niet uw kudde schapen voeden met geleerde verhandelingen over plantkunde in plaats van met gras?

Pythagoras noemde zijn gnosis ‘de kennis van de dingen die zijn’, of ἡ γνῶσις τῶν ὄντων, en die kennis was alleen voor zijn aan een

geloofte gebonden discipelen: voor hen die zulk spiritueel voedsel konden verteren en daardoor werden verzadigd; en hij liet hen plechtig beloven daarover het stilzwijgen te bewaren en het geheim te houden. Uit het oude Egyptische hiëratische schrift, waarvan het geheim in die oude tijden alleen in het bezit was van de hiërogrammatici, of ingewijde Egyptische priesters, hebben zich occulte alfabetten en geheime cijferschriften ontwikkeld. De biografen van Ammonius Saccas vertellen ons dat hij zijn leerlingen door een eed verplichtte *zijn hogere leringen* niet te onthullen, behalve aan hen die al in voorbereidende kennis waren onderricht en eveneens aan een gelofte waren gebonden.

En zien we ten slotte niet hetzelfde in het vroege christendom, bij de gnostici en zelfs in de leringen van Christus? Sprak hij niet tot het volk in gelijkenissen, die een tweeledige betekenis hebben, en legde hij niet alleen aan zijn discipelen uit waarom hij dat deed? Hij zegt ‘Aan jullie is het geheim van het koninkrijk van God onthuld; maar zij die buiten blijven staan, krijgen alles te horen in gelijkenissen’ (*Marcus* 4:11). ‘De essenen van Judea en Karmel maakten ook zo’n onderscheid en verdeelden hun aanhangers in neofieten, broeders, en de *volmaakten*, of ingewijden.’¹ Uit elk land zouden voorbeelden hiervan kunnen worden aangevoerd.

Vr.: Kan men de ‘geheime wijsheid’ eenvoudig door studie verwerken? De encyclopedieën omschrijven *theosofie* vrijwel op dezelfde manier als Webster's woordenboek, namelijk als ‘*een verondersteld contact met God en verheven geesten en de daaruit voortvloeiende verwerving van bovenmenselijke kennis door fysieke middelen en scheikundige processen*’. Is dat juist?

HPB: Ik denk van niet. Bovendien is geen enkele samensteller van een woordenboek in staat zichzelf of anderen uit te leggen hoe *bovenmenselijke* kennis door *fysieke* of *scheikundige* processen kan worden verkregen. Als Webster had gezegd ‘door *metafysische* en alchemistische processen’, dan zou de omschrijving bij benadering juist zijn; zoals het er nu staat is het belachelijk. De oude theosofen, evenals de tegenwoordige, zeiden dat het oneindige niet door het eindige kan worden gekend – d.w.z. waargenomen door het eindige zelf – maar dat de goddelijke essentie zich in een toestand van extase aan het hogere spirituele zelf kenbaar kan maken. Die toestand kan eigenlijk niet, zoals

¹ Wilder, *Op.cit.*, blz. 7.

hypnose, met ‘fysieke en scheikundige middelen’ worden bereikt.

Vr.: Hoe verklaart u het dan?

HPB: Plotinus heeft de echte extase omschreven als ‘het denken dat bevrijd is van zijn eindige bewustzijn, waardoor het één wordt en zich vereenzelvigd met het oneindige’. Dat is de hoogste toestand, zegt Wilder, maar die is niet van blijvende aard en wordt slechts door heel weinig mensen bereikt. Ze is in feite hetzelfde als de toestand die in India bekend is als *samādhi*. Laatstgenoemde wordt door yogī’s bereikt, fysiek door heel weinig te eten en te drinken, en mentaal door het denken voortdurend te zuiveren en te verheffen. Meditatie is stil en *onuitgesproken* gebed, of, zoals Plato het uitdrukte, ‘vurig de ziel op het goddelijke richten; niet vragen om iets goeds voor onszelf (zoals in de gebruikelijke betekenis van een gebed) maar om het goede op zich – om het universele hoogste goed’, waar we op aarde deel van uitmaken en uit de essentie waarvan wij allemaal zijn voortgekomen. Plato voegt er daarom aan toe, ‘blijf stil in het bijzijn van de *goddelijke wezens* tot ze de nevels voor uw ogen verwijderen en u door het licht dat van hen uitstraalt in staat stellen te zien wat wezenlijk goed is, niet wat u goed toeschijnt’.¹

Vr.: Theosofie is dus niet een nieuw bedacht stelsel, zoals sommige mensen denken?

HPB: Alleen kortzichtige mensen kunnen er zo over spreken. Ze is in haar leringen en ethiek, zo niet in naam, zo oud als de wereld, en

¹De geleerde schrijver van *New Platonism and Alchemy*, beschrijft dit als ‘spirituele fotografie’ (blz. 15): ‘De ziel is de camera waarin feiten en gebeurtenissen, zowel toekomstige, vroegere als tegenwoordige, worden vastgelegd; en het denken wordt zich ervan bewust. Buiten onze alledaagse begrensde wereld is alles één dag of toestand – het verleden en de toekomst die in het heden besloten liggen. . . . De dood is de laatste extase op aarde. Dan wordt de ziel bevrijd van de beperkingen van het lichaam, en wordt het edeler deel verenigd met de hogere natuur en deelt in de wijsheid en voorkennis van hogere wezens.’ Voor de mystici is echte theosofie die toestand die Apollonius van Tyana als volgt beschreef: ‘Ik kan het heden en de toekomst zien als in een heldere spiegel. De wijze hoeft niet te wachten op de dampen van de aarde en de verandering van de lucht om gebeurtenissen te voorzien. . . . De theoi, of goden, zien de toekomst; gewone mensen het heden; wijzen wat er staat te gebeuren.’ ‘De theosofie van de wijzen’, waarover hij spreekt, wordt goed weergegeven in de uitspraak: ‘Het koninkrijk van God is in ons.’

ze is van alle stelsels ook het meest universele en heeft de ruimste opvattingen.

Vr.: Hoe komt het dan dat theosofie in de landen van het westelijk halfmond zo onbekend is gebleven? Waarom moest ze een gesloten boek blijven voor de volkeren die tot de meest beschaafde en ontwikkelde worden gerekend?

HPB: Wij denken dat er in vroeger tijden even beschaafde en in spiritueel opzicht beslist hoger ‘ontwikkelde’ volkeren waren dan wij. Maar er zijn verschillende redenen waarom men heeft gekozen voor onwetendheid. Een ervan gaf Paulus aan de beschaafde Atheners – een eeuwenlang gebrek aan werkelijk spiritueel inzicht, en zelfs spirituele belangstelling, als gevolg van hun al te grote gehechtheid aan zintuiglijk waarneembare zaken en hun lange onderworpenheid aan de letter van dogma en ritueel. Maar de belangrijkste reden ervoor ligt in het feit dat de echte theosofie altijd is geheimgehouden.

Vr.: U heeft bewijzen aangevoerd dat die geheimhouding heeft bestaan, maar wat was de werkelijke reden daarvoor?

HPB: De redenen ervoor waren: Ten eerste de verdorvenheid van de gemiddelde menselijke natuur en haar egoïsme, die altijd uit is op bevrediging van *persoonlijke* verlangens ten koste van medemensen en familieleden. Aan zulke mensen konden *goddelijke* geheimen nooit worden toevertrouwd. Ten tweede kon men er niet op vertrouwen dat ze de heilige en goddelijke kennis voor ontwijding zouden behoeden. Dit laatste heeft geleid tot verdraaiing van de meest verheven waarheden en symbolen en tot de geleidelijke omzetting van spirituele zaken in antropomorfe, concrete en grove voorstellingen – met andere woorden, tot het verlagen van het godsbegrip en tot afgoderij.

Theosofie is geen boeddhisme

Vr.: Er wordt over jullie vaak gesproken als ‘esoterische boeddhisten’. Zijn jullie dan allemaal volgelingen van Gautama Boeddha?

HPB: Net zomin als musici allemaal volgelingen van Wagner zijn. Sommigen van ons zijn, wat religie betreft, boeddhisten; toch zijn er veel meer ‘hindoes en brahmanen dan boeddhisten onder ons, en méér van oorsprong christelijke Europeanen en Amerikanen dan *bekeerde*

boeddhisten. Het misverstand is ontstaan door een verkeerd begrip van de werkelijke betekenis van de titel van het uitstekende boek van Sinnett, *Esoteric Buddhism*. Het laatste woord had *met één d in plaats van met twee d's* moeten zijn gespeld, en dan zou 'budhism' hebben betekend wat ermee bedoeld wordt, namelijk 'wijsheid-isme' (bodha, bodhi, 'intelligentie', 'wijsheid') in plaats van *boeddhisme*, de religieuze filosofie van Gautama. Zoals gezegd is theosofie de WIJSHEID-RELIGIE.

Vr.: Wat is het verschil tussen boeddhisme, de door de prins van Kapilavastu gestichte religie, en 'budhism', 'wijsheid-isme', waarvan u zegt dat het hetzelfde is als theosofie?

HPB: Precies hetzelfde verschil als er bestaat tussen de geheime leringen van Christus, die 'de mysteriën van het koninkrijk van de hemel' worden genoemd, en de latere rituelen en de dogmatische theologie van kerken en geloofsgemeenschappen. Boeddha betekent de door bodha – inzicht, wijsheid – 'verlichte'. Deze is met wortel en al overgegaan in de *esoterische* leringen die Gautama alleen aan zijn uitverkoren arhats meedeelde.

Vr.: Maar sommige oriëntalistena ontkennen dat Boeddha ooit een esoterische leer heeft onderwezen.

HPB: Ze kunnen net zo goed ontkennen dat de natuur voor de wetenschappers nog verborgen geheimen heeft. Verderop zal ik het bewijzen door het gesprek van Boeddha met zijn discipel Ānanda. Zijn esoterische leringen waren eenvoudig de guptavidyā (geheime kennis) van de oude brahmanen, en op enkele uitzonderingen na hebben hun hedendaagse opvolgers de sleutel daartoe volkomen verloren. Deze vidyā is overgegaan in wat nu bekendstaat als de *innerlijke* leringen van de mahāyāna-school van het noordelijk boeddhisme. Zij die dit ontkennen zijn eenvoudig onwetend en hebben geen recht zich oriëntalistena te noemen. Ik raad u aan *Chinese Buddhism* van Eerw. Edkins te lezen – vooral de hoofdstukken over de exoterische en *esoterische* scholen en leringen – en dan het getuigenis van de hele oudheid over dit onderwerp daarmee te vergelijken.

Vr.: Maar is de ethiek van de theosofie niet dezelfde als die welke Boeddha onderwees?

HPB: Zeker, want deze ethiek is de ziel van de wijsheid-religie, en

was eens het gemeenschappelijk bezit van de ingewijden van alle volkeren. Maar Boeddha was de eerste die deze verheven ethiek in zijn openbare leringen vorm gaf, en ze tot de basis en kern van zijn openbare stelsel maakte. Daarin ligt het enorme verschil tussen het exoterisch boeddhisme en elke andere religie. Want terwijl in andere religies ritueel en dogma op de eerste plaats komen, is in het boeddhisme altijd de meeste nadruk op de ethiek gelegd. Dit verklaart de overeenkomst, die vrijwel neerkomt op gelijkheid, tussen de ethiek van de theosofie en die van de religie van Boeddha.

Vr.: Zijn er belangrijke verschillen?

HPB: Een groot verschil tussen de theosofie en het *exoterisch* boeddhisme is dat laatstgenoemde, vertegenwoordigd door de zuidelijke school, geheel en al (a) het bestaan van een godheid en (b) een bewust leven na de dood, of zelfs maar een zelfbewust voortbestaande individualiteit in de mens ontkent. Zo luidt tenminste de leer van de Thaise school, die nu als de *zuiverste* vorm van het exoterisch boeddhisme wordt beschouwd. En dat is juist, als we alleen spreken over de openbare leringen van Boeddha; de reden voor zijn terughoudendheid zal ik later geven. Maar de scholen van het noordelijk boeddhisme, gevestigd in die landen waar zijn ingewijde arhats zich na de dood van hun meester terugtrokken, onderwezen alles wat nu theosofische leringen wordt genoemd, want die vormen een deel van de kennis van de ingewijden – wat aantoonde hoe de waarheid door de overijverige orthodoxie van het zuidelijk boeddhisme is opgeofferd aan de letter. Maar hoeveel grootser en edeler, filosofischer en wetenschappelijker is deze leer, zelfs naar de letter, dan die van enige andere school of religie. Toch is theosofie geen boeddhisme.

Exoterische en esoterische theosofie

Wat de hedendaagse Theosophical Society niet is

Vr.: Uw leringen zijn dus niet een herleving van het boeddhisme en ook niet volledig overgenomen van de neoplatonische theosofie?

HPB: Dat zijn ze niet. Maar deze vragen kan ik niet beter beantwoorden dan met een citaat uit een toespraak getiteld ‘Theosofie’ van dr. J.D. Buck, lid van de TS, op de Theosofische Conventie in Chicago, Amerika (april 1889). Onder de nu levende theosofen is er niemand die de werkelijke essentie van de theosofie beter heeft weergegeven en begrepen dan onze geëerde vriend dr. Buck:

De Theosophical Society werd opgericht om de theosofische leringen bekend te maken en de theosofische levenswijze te bevorderen. De huidige Theosophical Society is niet de eerste in haar soort. Ik bezit een in 1697 in Londen verschenen boek getiteld: *Theosophical Transactions of the Philadelphian Society*; en een ander met de volgende titel: *Introduction to Theosophy*, [waarvan de ondertitel in het Nederlands luidt:] ‘of de kennis van het mysterie van Christus – dat wil zeggen van godheid, natuur, en scheepsel – die de filosofie van alle magische en spirituele krachten omvat die in het leven werken, en die een praktische gids vormt voor de verhevenste zuiverheid, heiligheid en evangelische volmaaktheid, en ook voor het verwerven van goddelijke visie en de heilige vaardigheden van de engelen, verborgen mogelijkheden en andere voorrechten van de spirituele wedergeboorte’, uitgegeven in 1855 in Londen. Hieronder volgt de opdracht van dit boek:

‘Aan de studenten van universiteiten, colleges en theologische hogescholen; aan de professoren in de metafysische, technische en natuurwetenschappen in al haar vormen; aan ontwikkelde mannen en vrouwen in het algemeen met een gefundeerd orthodox geloof; aan de deïsten, arianen, unitariërs, swedenborgianen en andere onvolkomen en ongefundeerde geloofsvormen, rationalisten, en allerlei sceptici; aan rechtvaardige en verlichte moslims, joden, en gelovigen van de oosterse kerken; maar vooral aan de evangelie-

predikers en missionarissen, hetzij voor barbaarse of voor ontwikkelde volkeren, wordt deze inleiding in de theosofie, of de wetenschap van de basis en het mysterie van alle dingen, heel nederig en liefdevol opgedragen.'

In het volgende jaar (1856) verscheen nog een boek, in groot formaat, 600 bladzijden, gezet in diamantletter, met 'Theosophical Miscellanies' [diverse theosofische onderwerpen]. Van dit laatste boek zijn maar 500 exemplaren verschenen voor gratis verspreiding onder bibliotheken en universiteiten. Deze vroegere bewegingen, waarvan er vele waren, ontstonden binnen de kerk bij heel vrome en serieuze mensen van onbesproken karakter; al die geschriften waren orthodox van vorm, gebruikten christelijke uitdrukkingen en vielen de gewone lezer, evenals de geschriften van de eminente geestelijke, William Law, vermoedelijk slechts op door hun grote ernst en vroomheid.

Dit waren allemaal slechts pogingen om de oorspronkelijke diepere betekenis van de christelijke geschriften naar voren te brengen en te verklaren, en de theosofische levenswijze te illustreren en toe te lichten. Die werken werden al snel vergeten en zijn nu vrijwel onbekend. Ze probeerden de geestelijkheid te hervormen en de echte vroomheid nieuw leven in te blazen, maar kregen nooit bijval. Dat ene woord 'ketterij' was voldoende om ze naar het vergeetboek van al zulke utopieën te verwijzen. In de tijd van de reformatie deed Johannes Reuchlin een soortgelijke poging met hetzelfde resultaat, hoewel hij toch een goede en betrouwbare vriend van Luther was.

De orthodoxie wilde nooit geïnformeerd en verlicht worden. Die hervormers kregen te horen, net als Paulus van Festus, dat een te grote kennis hen gek had gemaakt, en dat het gevaarlijk zou zijn daarmee door te gaan. Als we voorbijgaan aan de omhaal van woorden die bij deze schrijvers voor een deel een kwestie was van gewoonte en scholing, en gedeeltelijk was toe te schrijven aan de religieuze beperkingen door de wereldlijke macht, waren die geschriften in essentie theosofisch en bevatten ze kennis van de mens betreffende zijn eigen natuur en het hogere leven van de ziel.

Er is over de tegenwoordige theosofische beweging wel eens gezegd dat ze een poging is om het boeddhisme in de plaats te stellen van het christendom, wat eenvoudig betekent dat het woord 'ketterij' zijn verschrikking en invloed heeft verloren. In elk tijdperk zijn er mensen geweest die de theosofische leringen min of meer helder hebben begrepen en ernaar leefden. Die leringen behoren niet uitsluitend tot één religie en zijn niet beperkt tot één organisatie of één bepaalde tijd. Ze zijn het geboorterecht van elke menselijke ziel. Wat de ware leer is, moet door ieder mens zelf worden uitgemaakt

overeenkomstig zijn aard en behoeften, en op basis van zijn eigen ervaring. Dit verklaart misschien waarom zij die dachten dat theosofie een nieuwe religie was, vergeefs naar haar geloofsleer en ritueel hebben gezocht. Haar geloof is: trouw aan de waarheid, en haar ritueel 'elke waarheid eer bewijzen door haar toe te passen'. . . .

Hoe weinig dit beginsel van universele broederschap door het grootste deel van de mensheid wordt begrepen, en hoe zelden het allesovertreffende belang ervan wordt erkend, blijkt uit de vele meningen en verkeerde voorstellingen met betrekking tot de Theosophical Society. Deze Society werd gebaseerd op dit ene beginsel dat mensen in essentie broeders zijn, zoals hier kort is geschetst en gebrekkig is beschreven. Dit beginsel zou boeddhistisch en anti-christelijk zijn, terwijl toch zowel het boeddhisme als het christendom, zoals die door hun geïnspireerde stichters zijn uiteengezet, broederschap tot het belangrijkste punt van hun leer en in het leven maken. Men heeft theosofie ook als iets nieuws onder de zon beschouwd, of in het gunstigste geval als oude mystiek die zich onder een nieuwe naam presenteert.

Er zijn veel verenigingen geweest die zich baseren op het beginsel van altruïsme, of ware broederschap, en die daarvoor zijn opgericht. Ze hebben verschillende namen gehad, maar vele zijn ook theosofisch genoemd, en hadden dezelfde beginselen en doelstellingen als de tegenwoordige society met die naam. Bij die genootschappen was de essentiële leer zonder uitzondering dezelfde en was al het andere bijkomstig, hoewel dit niet het feit wegneemt dat veel mensen tot de bijkomstigheden worden aangetrokken en het essentiële niet zien of daaraan voorbijgaan.¹

Een beter en duidelijker antwoord op uw vragen dan dit, van iemand die een van onze meest gewaardeerde en serieuze theosofen is, zou niet kunnen worden gegeven.

Vr.: Aan welk stelsel geeft u dan, afgezien van de boeddhistische ethiek, de voorkeur of volgt u?

HPB: Aan geen enkel en aan alle. We volgen geen enkele religie en geen enkele filosofie in het bijzonder: we kiezen uit elk het goede dat we erin vinden. Maar ook hier moet worden aangetekend dat theosofie, net als alle andere oude stelsels, verdeeld is in exoterische en *esoterische* afdelingen.

¹ J.D. Buck, 'The old wisdom-religion, now called theosophy', *Theosophical Siftings*, 2de jaargang, 1889-90, nr. 4, blz. 10-11, 30.

Vr.: Wat is het verschil?

HPB: De leden van de Theosophical Society in het algemeen zijn vrij die religie of filosofie aan te hangen die ze willen, of geen enkele als ze daaraan de voorkeur geven, mits ze een of meer van de drie doelstellingen van de organisatie onderschrijven en bereid zijn die in praktijk te brengen. De Society is een menslievende en wetenschappelijke instelling voor de verspreiding van de broederschapsgedachte door deze *in praktijk te brengen* in plaats van *theoretisch* aan te hangen. De leden kunnen christen of moslim, jood of pārsī, boeddhist of brahmaan, spiritist of materialist zijn, dat doet er niet toe; maar elk lid moet wel een filantroop of een onderzoeker zijn, iemand die zich verdiept in de Indiase en andere oude literatuur of in paranormale verschijnselen. Kortom, hij moet, als hij kan, meehelpen aan de uitvoering van ten minste een van de doelstellingen van de organisatie, anders is er voor hem geen reden om ‘lid’ te worden.

Zo is het gesteld met de meerderheid van de exoterische Society, die bestaat uit ‘gewone’ en ‘algemene’ leden.¹ Ze kunnen al dan niet een echte theosoof *worden*. Ze zijn lid omdat ze zich bij de Society hebben aangesloten; maar die kan geen theosoof maken van iemand die geen gevoel heeft voor de *goddelijke* samenhang van de dingen, of van iemand die de theosofie op zijn eigen *sektarische* en zelfgenoegzame manier opvat – als die uitdrukking mag worden gebruikt. ‘Goed is hij die goed doet’, kan in dit geval worden geparafraseerd als ‘theosoof is hij die theosofisch handelt’.

Theosofen en leden van de TS

Vr.: Als ik het goed begrijp slaat dit op de leken onder de leden. Hoe staat het dan met hen die de esoterische studie van de theosofie volgen, zijn dat de echte theosofen?

HPB: Niet noodzakelijk, tenzij ze hebben bewezen het te zijn. Ze zijn tot de innerlijke groep toegetreten en hebben zich door een gelofte verbonden om de regels van de occulte organisatie zo nauwkeurig

¹ Met ‘gewoon lid’ wordt iemand bedoeld die zich bij een bepaalde afdeling van de TS heeft aangesloten. Een ‘algemeen’ lid is iemand die tot de Society in het algemeen behoort, zijn lidmaatschapskaart heeft gekregen van het hoofdkwartier (Adyar, Madras), maar niet aan een afdeling of loge is verbonden.

mogelijk te volgen. Dat is een moeilijke opgave, want de eerste regel is het volkomen verzaken van de persoonlijkheid – d.w.z. dat een door een *geloofte gebonden* lid een volslagen altruïst moet worden, nooit aan zichzelf moet denken, en zijn eigen ijdelheid en trots moet vergeten door zich bezig te houden met het welzijn van zijn medeschepselen, naast dat van zijn medebroeders in de esoterische groep. Willen de esoterische instructies hem van nut zijn, dan moet hij een leven leiden van onthouding in alles, van zelfverloochening en strikt ethisch gedrag en tegenover iedereen zijn plicht doen. De weinige echte theosofen in de TS behoren tot deze groep. Maar dat betekent niet dat er buiten de TS en de innerlijke kring geen theosofen zijn, want die zijn er wel, en meer dan men denkt – ongetwijfeld veel meer dan er onder de leden van de TS worden gevonden.

Vr.: Wat heeft het in dat geval dan voor nut om zich aan te sluiten bij de Theosophical Society? Wat zou het motief moeten zijn?

HPB: Geen ander dan het voordeel esoterisch onderricht te krijgen, de onvervalste leringen van de ‘wijsheid-religie’, en, als het werkelijke programma wordt uitgevoerd, in belangrijke mate te worden geholpen door wederzijdse steun en sympathie. Eendracht maakt macht en brengt harmonie, en goed georganiseerde, gelijktijdige inspanningen kunnen wonderen teweegbrengen. Dat is het geheim geweest van alle verenigingen en gemeenschappen, zolang de mensheid bestaat.

Vr.: Maar waarom zou iemand die evenwichtig is en zich één doel voor ogen stelt, iemand met onbedwingbare energie en doorzettingsvermogen, geen occultist en zelfs adept kunnen worden als hij zelfstandig werkt?

HPB: Dan kan wel; maar de kans is 10.000 keer zo groot dat hij niet zal slagen. Een van de vele redenen is dat er in onze tijd geen boeken over occultisme en theurgie bestaan die de geheimen van de alchemie of de middeleeuwse theosofie in duidelijke taal weergeven. Ze zijn allemaal symbolisch of in parabelen, en de sleutel daartoe is in het Westen al eeuwen geleden verloren gegaan; hoe kan iemand de juiste betekenis van wat hij leest en bestudeert dan te weten komen? Daarin schuilt het grootste gevaar, een gevaar dat leidt tot onbewuste *zwarte magie* of tot het meest hulpeloze mediumschap. Wie geen ingewijde als leraar heeft, kan zich beter niet aan die gevaarlijke studie wagen.

Kijk maar eens om u heen. Terwijl twee derde van de *beschaafde*

samenleving alleen al de gedachte dat er iets zit in theosofie, occultisme, spiritisme of in de kabbala weghoont, bestaat het andere derde deel uit de meest uiteenlopende en tegengestelde elementen. Sommigen geloven in het mystieke en zelfs in het *bovennatuurlijke* (!), maar ieder gelooft op zijn eigen manier. Anderen storten zich zonder hulp op de studie van de kabbala of op paranormale verschijnselen, mesmerisme, spiritisme, of een of andere vorm van mystiek. Gevolg: geen twee mensen denken gelijk, geen twee zijn het eens over occulte basisbeginselen, terwijl velen van hen beweren over de hoogste kennis te beschikken en buitenstaanders zouden willen doen geloven dat ze volleurde adepten zijn.

Niet alleen is er in het Westen geen wetenschappelijke en exacte kennis van het occultisme te vinden – zelfs niet van echte astrologie, de enige tak van het occultisme die in zijn *exoterische* leringen over vaste wetten en een vast stelsel beschikt – maar niemand heeft enig idee wat het werkelijke occultisme inhoudt. Sommigen beperken de oude wijsheid tot de kabbala en de joodse *Zohar*, die ieder op zijn eigen manier interpreteert naar de letter van de methoden van de rabbi's. Anderen beschouwen Swedenborg of Böhme als de volmaaktste vertolkers van de hoogste wijsheid; weer anderen zien in het mesmerisme het grote geheim van de oude magie. Alle mensen die hun theorieën in praktijk brengen, vervallen door onwetendheid al gauw tot zwarte magie. Gelukkig zijn zij die eraan ontkomen, want ze hebben geen toets of maatstaf om het ware van het valse te onderscheiden.

Vr.: Moeten we hieruit opmaken dat de innerlijke groep van de TS beweert dat ze wordt onderwezen door werkelijke ingewijden of meesters in esoterische wijsheid?

HPB: Niet rechtstreeks. Het is niet nodig dat die meesters persoonlijk aanwezig zijn. Het is voldoende dat ze enkele individuen onderwijzen die al jaren onder hun leiding hebben gestudeerd en die hun hele leven eraan hebben gewijd om hen te helpen. Vervolgens kunnen zij op hun beurt de zo overgedragen kennis meedelen aan anderen die deze gelegenheid niet hadden. Een deel van de echte wetenschappen is beter dan een grote hoeveelheid onverwerkte en verkeerd begrepen kennis. Een ons goud is meer waard dan een ton stof.

Vr.: Maar hoe kan men weten of dat goud echt is en geen namaak?

HPB: Men kent de boom aan zijn vruchten, een stelsel aan zijn

resultaten. Als onze tegenstanders kunnen bewijzen dat er in de afgelopen eeuwen één beoefenaar van het occultisme op eigen kracht, zonder een meester om hem te leiden, een heilige adept is geworden die vergelijkbaar is met Ammonius Saccas, of zelfs een Plotinus, of een theürg zoals Iamblichus, of daden heeft volbracht zoals door Saint-Germain zouden zijn verricht – en dat alles zonder een medium te zijn, of iemand die paranormale gaven denkt te hebben, of een kwakzalver – dan zullen we erkennen dat we ons hebben vergist. Maar tot die tijd volgen theosofen liever de beproefde natuurwet van de overgeleverde heilige wetenschap.

Er zijn mystici die in schei- en natuurkunde grote ontdekkingen hebben gedaan die dichtbij de alchemie en het occultisme liggen; anderen die, alleen met behulp van hun genialiteit, gedeelten, zo niet het geheel van de verloren alfabetten van de ‘mysterietaal’ hebben herontdekt en daardoor in staat zijn Hebreeuwse perkamentrollen op de juiste manier te lezen; weer anderen die, omdat ze zieners zijn, wonderbaarlijke *glimpen* van de verborgen natuurgeheimen hebben opgevangen. Maar dit zijn allemaal *specialisten*. De een is een theoretisch uitvinder, een ander een Hebreeuwse, d.w.z. sektarische, kabbalist, een derde een hedendaagse Swedenborg die alles buiten zijn eigen bijzondere wetenschap of religie ontkent.

Geen van hen kan zich erop beroemen daarmee iets tot stand te hebben gebracht dat iedereen, of zijn eigen land, of zelfs hemzelf ten goede komt. Met uitzondering van enkele genezers – die door het ‘Royal College’ van artsen en chirurgen kwakzalvers zouden worden genoemd – heeft geen van hen de mensheid met zijn kennis geholpen, zelfs niet een aantal mensen uit zijn eigen gemeenschap. Waar zijn de vroegere Chaldeeën, zij die wonderbaarlijke genezingen tot stand brachten ‘niet door tovenarij, maar door kruiden’? Waar is een Apollonius van Tyana, die overal en onder alle omstandigheden zieken genas en de doden weer tot leven wekte? We kennen in Europa enkele *specialisten* van de eerste soort, maar niet een van de laatste – wel in Azië, waar het geheim van de yogī, ‘om in de dood te leven’, nog wordt bewaard.

Vr.: Is het doel van de theosofie zulke genezing brengende adepten voort te brengen?

HPB: Ze heeft verschillende doelstellingen; maar de belangrijkste zijn die waarvan men mag verwachten dat ze leiden tot verlichting van menselijk lijden in welke vorm dan ook, moreel of fysiek. En we vin-

den morele genezing veel belangrijker dan fysieke. Theosofie moet sterk de nadruk leggen op ethiek; ze moet de ziel zuiveren als ze het fysieke lichaam wil helpen, waarvan de aandoeningen altijd erfelijk zijn, behalve in het geval van ongelukken. Door met egoïstische bedoelingen het occultisme te bestuderen, ter bevrediging van persoonlijke ambitie, trots of ijdelheid, bereikt iemand nooit het werkelijke doel: het helpen van de lijdende mensheid. Men wordt ook geen occultist door één enkele tak van de esoterische filosofie te bestuderen, maar door ze allemaal te bestuderen, zo niet te beheersen.

Vr.: Wordt er om dit heel belangrijke doel te bereiken dus alleen hulp gegeven aan hen die de esoterische wetenschappen bestuderen?

HPB: Zeker niet. Elk gewoon lid heeft recht op algemeen onderricht als hij dat wil; maar weinigen zijn bereid om wat men 'werkende leden' noemt te worden, en de meesten blijven liever passief in de theosofie. Het spreekt vanzelf dat eigen onderzoek in de TS wordt aangemoedigd, zolang daardoor niet de grens wordt overschreden die het exoterische van het esoterische scheidt, de *onopzettelijke* van de *bewuste* magie.

Het verschil tussen theosofie en occultisme

Vr.: U spreekt over theosofie en occultisme; is dat hetzelfde?

HPB: In geen geval. Iemand kan een heel goede theosoof zijn, zowel *binnen* als *buiten* de Society, zonder in enig opzicht een occultist te zijn. Maar niemand kan een echte occultist zijn als hij geen goede theosoof is; anders is hij eenvoudig een zwarte magiër, bewust of onbewust.

Vr.: Wat bedoelt u?

HPB: Ik heb al gezegd dat een echte theosoof het hoogste ethische ideaal in praktijk moet brengen, zich bewust moet worden dat hij één is met de hele mensheid, en onophoudelijk voor anderen moet werken. Als een occultist dit alles niet doet, werkt hij egoïstisch, voor zijn eigen persoonlijk belang; en als hij meer vermogens heeft gekregen dan andere gewone mensen, wordt hij onmiddellijk een veel gevaarlijker vijand voor de wereld en zijn omgeving dan de gewone sterveling. Dat is duidelijk.

Vr.: Is een occultist dan eenvoudig iemand die over meer vermogens beschikt dan andere mensen?

HPB: Veel meer – als hij een *praktisch* occultist is die werkelijke kennis bezit, en niet alleen één in naam. De occulte wetenschappen zijn *niet*, zoals ze in encyclopedieën worden beschreven, ‘die *denkbeeldige* wetenschappen uit de middeleeuwen die betrekking hadden op de *veronderstelde* werking of invloed van occulte eigenschappen of bovennatuurlijke krachten, zoals alchemie, magie, necromantie, en astrologie’, want het zijn echte, bestaande, en heel gevaarlijke wetenschappen. Ze onderwijzen de geheime krachten van de dingen in de natuur, brengen de verborgen vermogens tot ontwikkeling die ‘in de mens sluimeren’, en geven hem zo een enorme voorsprong op stervelingen die minder weten.

Hypnose, iets dat nu algemeen bekend is en een onderwerp van serieus wetenschappelijk onderzoek, is een goed voorbeeld hiervan. Hypnotische kracht werd bijna bij toeval ontdekt, en de weg ertoe werd gebaad door het mesmerisme; en nu kan een ervaren hypnotiseur er bijna alles mee doen, van iemand dwingen zich als een dwaas aan te stellen, zonder dat hij dat beseft, tot hem een misdaad laten begaan – vaak in de plaats van de hypnotiseur en *ten behoeve van laatstgenoemde*. Is dit niet een vreselijke kracht als die in handen van gewetenloze mensen valt? En bedenk dat dit nog maar één van de minder belangrijke takken van het occultisme is.

Vr.: Maar worden al die occulte wetenschappen, magie, en tovenarij door de meest beschaafde en ontwikkelde mensen niet als overblijfselen van oude onwetendheid en bijgeloof beschouwd?

HPB: Laat ik u eraan herinneren dat uw opmerking aan twee kanten snijdt. De ‘meest beschaafden en ontwikkelden’ onder u beschouwen ook het christendom en elke andere religie als een overblijfsel van onwetendheid en bijgeloof. In ieder geval beginnen mensen nu in hypnose te geloven, en sommigen – zelfs onder de *meest beschaafden* – in theosofie en verschijnselen. Maar wie van hen, afgezien van predikanten en verblinde fanatici, zal erkennen dat hij in *bijbelse wonderen* gelooft? En hierin ligt het verschil.

Er zijn goede en echte theosofen die misschien in het bovennatuurlijke geloven, waaronder goddelijke *wonderen*, maar een occultist doet dat niet. Een occultist beoefent namelijk *wetenschappelijke* theosofie, gebaseerd op nauwkeurige kennis van de verborgen werkingen van de natuur. Maar een theosoof die de zogenaamd paranormale vermogens gebruikt *zonder* het licht van het occultisme, neigt eenvoudig tot een

gevaarlijke vorm van mediumschap, want, ook al houdt hij zich aan de theosofie en haar hoogst denkbare ethiek, hij werkt in het duister, in oprecht maar *blind* geloof. Iedereen, theosoof of spiritist, die een van de takken van de occulte wetenschap probeert te beoefenen – bijvoorbeeld hypnotisme, mesmerisme, of zelfs het teweegbrengen van fysieke verschijnselen, enz. – zonder de filosofische, *logische verklaring* van die krachten te kennen, is als een schip zonder roer op een stormachtige oceaan.

Het verschil tussen theosofie en spiritisme

Vr.: Maar gelooft u niet in spiritisme?

HPB: Als u met ‘spiritisme’ de verklaring bedoelt die spiritisten voor sommige paranormale verschijnselen geven, dan geloven we er beslist niet in. Ze beweren dat al deze manifestaties door de ‘geesten’ van gestorvenen worden teweeggebracht, gewoonlijk hun familieleden, die naar de aarde terugkeren, zeggen ze, om met hen van wie ze hielden of aan wie ze gehecht waren in contact te komen. Wij spreken dit ronduit tegen. We verklaren dat de geesten van de doden niet naar de aarde kunnen terugkeren – behalve in zeldzame en uitzonderlijke gevallen, waar ik later misschien iets over zal zeggen; en ze communiceren niet met mensen, behalve op een *volkomen subjectieve manier*. Dat wat objectief verschijnt, is slechts de schim van de vroegere fysieke mens. Maar we geloven beslist wel in *psychisch* en, om zo te zeggen, ‘spiritueel’ spiritisme.

Vr.: Verwerpt u ook de verschijnselen?

HPB: Zeker niet – behalve de gevallen van bewust bedrog.

Vr.: Hoe verklaart u ze dan?

HPB: Op vele manieren. De oorzaken van zulke verschijnselen zijn in geen geval zo eenvoudig als de spiritisten graag zouden geloven. In de eerste plaats is de ‘geest’-vorm van de zogenaamde ‘materialisaties’ gewoonlijk het astraal lichaam of ‘dubbel’ van het medium of van een aanwezige. Dit astraal lichaam brengt ook het verschijnsel teweeg van, of is de werkzame kracht achter, het schrijven op een lei, ‘Davenport’-achtige verschijnselen, enz.

Vr.: U zegt ‘gewoonlijk’; *wat* veroorzaakt dan de andere?

HPB: Dat hangt af van de aard van de verschijnselen. Soms de astrale overblijfselen, de kāmaloische ‘schillen’ van de vroegere, nu verdwenen *persoonlijkheden*; in andere gevallen elementalen. ‘Geest’ is een woord met vele en uiteenlopende betekenissen. Ik weet echt niet wat de spiritisten met dit woord bedoelen; maar wat ze volgens ons beweren is dat de fysieke verschijnselen door het reïncarnerende ego, de spirituele en onsterfelijke ‘individualiteit’, worden teweeggebracht. En deze hypothese wijzen we volledig af. De bewuste *individualiteit* van de gestorven mens *kan zich niet materialiseren*, en kan evenmin uit haar eigen devachanische sfeer terugkeren naar het gebied van de aardse objectiviteit.

Vr.: Maar veel van de door ‘geesten’ ontvangen mededelingen geven niet alleen blijk van intelligentie, maar ook van kennis van feiten die het medium niet kent, en die soms zelfs niet bewust aanwezig zijn in het denken van de onderzoeker of van iemand uit het publiek.

HPB: Dat bewijst niet noodzakelijkerwijs dat de intelligentie en de kennis waarover u spreekt, tot *geesten* behoren of afkomstig zijn van zielen van gestorven mensen. Van somnambules is bekend dat ze in hun trancetoestand muziek componeerden, gedichten maakten en wiskundige vraagstukken oplosten, zonder ooit muziek of wiskunde te hebben geleerd. Anderen gaven intelligente antwoorden op vragen die hun waren gesteld, en spraken in verschillende gevallen zelfs talen, zoals Hebreeuws en Latijn, die ze normaal helemaal niet kenden – dit alles in een toestand van diepe slaap. Wilt u dan beweren dat dit door ‘geesten’ werd veroorzaakt?

Vr.: Maar hoe verklaart u het dan?

HPB: Omdat de goddelijke vonk in de mens in essentie één en identiek is met de universele geest, zeggen we dat ons ‘spirituele zelf’ praktisch alwetend is, maar dat het zijn kennis niet kan manifesteren als gevolg van belemmeringen van de stof. Hoe meer die belemmeringen uit de weg worden geruimd, of hoe meer het fysieke lichaam in zijn onafhankelijke activiteit en bewustzijn verlamd is, zoals tijdens diepe slaap of diepe trance of tijdens ziekte, des te meer kan het *innerlijke* zelf zich op dit gebied manifesteren. Dit is onze verklaring voor die werkelijk wonderbaarlijke verschijnselen van een hogere orde, die duidelijk van intelligentie en kennis getuigen. Wat de lagere soort manifestaties betreft, zoals fysieke verschijnselen en de alledaagse praatjes

van de gewone ‘geest’, zou het uiteenzetten van alleen al de belangrijkste leringen die we over dit onderwerp hebben, meer ruimte en tijd vergen dan nu beschikbaar is. We hebben net zomin behoefte om het geloof van de spiritisten te verstoren als enig ander geloof.

De bewijslast ligt bij hen die in ‘geesten’ geloven. En hoewel hun leiders en de meest ontwikkelde en intelligente spiritisten de eersten zijn om te erkennen dat niet *alle* verschijnselen door geesten worden teweeggebracht, blijven ze er nog steeds van overtuigd dat de hogere soort manifestaties plaatsvinden door middel van zielen van gestorven mensen. Langzamerhand zullen ze de hele waarheid gaan inzien; maar intussen hebben we noch het recht noch het verlangen hen tot onze eigen inzichten te bekeren. Des te minder omdat wij, in het geval van zuiver *psychische en spirituele manifestaties*, overtuigd zijn van het onderlinge contact tussen de geest van de levende mens en die van gestorven personen.¹

Vr.: Dat betekent dus dat u de filosofie van het spiritisme volledig afwijst?

HPB: Als u met ‘filosofie’ hun ruwe theorieën bedoelt, dan doen we dat. Maar in feite hebben ze geen filosofie. Hun beste, hun meest serieuze denkers en verdedigers zeggen dat. Hun fundamentele en enige

¹ We zeggen dat het in zulke gevallen niet de *geesten* van de doden zijn die op aarde *neerdalen*, maar de geesten van de levenden die tot de zuivere spirituele zielen *opstijgen*. In feite is er geen *opstijgen of neerdalen*, maar een verandering van *toestand of omstandigheden* voor het medium. Omdat het lichaam van laatstgenoemde verlamd wordt, of ‘in trance’ raakt, is het spirituele ego bevrijd van zijn kluisters en bevindt het zich op hetzelfde gebied van bewustzijn als de geesten van gestorven mensen. Als er een spirituele aantrekkingskracht tussen beide bestaat, *kunnen ze met elkaar communiceren*, wat in dromen vaak gebeurt.

Het verschil tussen een mediamieke en een niet-sensitieve natuur is dit: de bevrijde geest van een medium heeft de gelegenheid en mogelijkheid de passieve delen van zijn in trance verkerende fysieke lichaam te beïnvloeden, ze naar wens te laten handelen, spreken en schrijven. Het EGO kan het medium als een echo en in menselijke taal de gedachten en ideeën van de ontlichaamde entiteit en ook van zichzelf laten herhalen. Maar het *niet-ontvankelijke* of niet-sensitieve gestel van iemand die erg actief is, kan niet op die manier worden beïnvloed. Hoewel er dus nauwelijks een mens bestaat die door middel van zijn ego tijdens de slaap van zijn lichaam niet contact heeft met hen van wie hij hield en die hij heeft verloren, blijft er toch, als gevolg van het feit dat zijn fysieke omhulsel en hersenen zo actief en niet-ontvankelijk zijn, geen herinnering – of slechts een erg vage, droomachtige herinnering – achter in het geheugen van die persoon als hij weer wakker is.

onbetwistbare waarheid, namelijk dat verschijnselen plaatsvinden door middel van mediums, beheerst door onzichtbare krachten en intelligenties – zal en *kan* niemand ontkennen, behalve een verblinde materialist die de ‘grote teen’ theorie van Huxley aanhangt. Laat ik de meest verstandige en toegewijde voorvechter van het spiritisme, de bekwame redacteur van *Light*, citeren om te laten zien wat hij over de spiritisten en hun filosofie zegt. Hier volgt wat ‘M.A. Oxon.’,¹ een van de weinige *filosofische* spiritisten, over hun gebrek aan organisatie en hun verblinde fanatisme schrijft:

Het is de moeite waard dit punt rustig te bespreken, want het is van groot belang. We beschikken over de ervaring en de kennis die van veel groter belang is dan alle andere kennis. De doorsnee spiritist wordt boos als iemand het waagt tegen zijn stellige kennis van de toekomst en zijn volstreekte zekerheid over het leven na de dood in te gaan. Waar anderen hun zwakke handen hebben uitgestrekt, rondtastend in de duistere toekomst, gaat hij onverschrokken vooruit als iemand die een kaart heeft en de weg weet. Waar andere mensen niet verder zijn gekomen dan een vrome wens of tevreden waren met een geërfd geloof, beroemt hij zich erop dat hij weet wat zij alleen maar geloven, en dat hij uit zijn rijke voorraad het slechts op hoop gebouwde en verblekende geloof kan aanvullen.

Het is indrukwekkend zoals hij omgaat met de dierbaarste verwachtingen van de mens. ‘U hoopt’, schijnt hij te zeggen, ‘op wat ik kan aantonen. U heeft een overgeleverd geloof aanvaard in wat ik experimenteel, volgens strikt wetenschappelijke methoden, kan bewijzen. De oude geloofsvormen kwijnen weg; stap eruit en sta op uzelf. Ze bevatten evenveel leugens als waarheid. Alleen op een vaste basis van bewezen feiten kunt u stevig bouwen. Overal om u heen storten de oude geloofsvormen in. Ontwijk die klap en maak dat u weg komt.’

Wanneer we zo’n bijzondere persoon ontmoeten, wat gebeurt er dan? We komen tot de merkwaardige en heel teleurstellende ontdekking dat de spiritist zo zeker is van zijn zaak dat hij geen moeite doet om na te gaan hoe anderen zijn feiten verklaren. De wijsheid van alle tijden heeft zich beziggehouden met het geven van verklaringen van wat hij terecht als bewezen beschouwt; maar hij slaat zelfs geen vluchtige blik op haar onderzoeksresultaten. Hij is het zelfs niet volledig eens met zijn broederspiritist. Het is weer zoals in het verhaal van het oude Schotse vrouwtje dat samen met haar man een kerk

¹ Noot vert.: Een pseudoniem van het medium William Stainton Moses.

vormde. Alleen zij hadden de sleutels tot de hemel, of beter gezegd zij had die, want ze was ‘niet helemaal zeker van Jamie’. Zo schudden ook de oneindig verdeelde en onderverdeelde en verder onderverdeelde groeperingen van de spiritisten het hoofd, en zijn ‘niet helemaal zeker’ van elkaar.

De collectieve ervaring van de mensheid is op dit punt betrouwbaar en onveranderlijk, namelijk: eendracht maakt macht en tweedracht is een bron van zwakheid en mislukking. Schouder aan schouder, getraind en gedisciplineerd, wordt een meute een leger en kan ieder mens wel honderd ongeoeffenden weerstaan die tegen hem worden ingezet. Op elk werkterrein van de mens betekent organisatie succes, voordeel en vooruitgang, en besparing van tijd en werk. Gebrek aan methode, het ontbreken van een plan, werken in het wilde weg, onbestendige activiteit, handelen zonder discipline – betekenen geklungel en mislukking. De stem van de mensheid bevestigt de waarheid. Aanvaardt de spiritist dit oordeel en handelt hij naar de conclusie? Zeker niet. Hij weigert zich te organiseren. Hij is zijn eigen wet en een doorn in het oog van zijn medemens.

– *Light*, 22 juni 1889

Vr.: Er is me verteld dat de Theosophical Society oorspronkelijk werd opgericht om het spiritisme en het geloof in het voortbestaan van de menselijke individualiteit te vernietigen.

HPB: Dan bent u verkeerd ingelicht. Al onze overtuigingen berusten op die onsterfelijke individualiteit. Maar evenals zoveel anderen verwacht u *persoonlijkheid* met individualiteit. Uw westerse psychologen schijnen geen duidelijk onderscheid tussen die twee te hebben gemaakt. Maar juist dit onderscheid vormt de basis voor een goed begrip van de oosterse filosofie, en theosofische leringen verschillen juist van de spiritistische door dit onderscheid te maken. En hoewel het misschien nog meer vijandschap van sommige spiritisten over ons zal afroepen, moet ik hier toch verklaren dat theosofie het *echte* en onvervalste spiritisme is, terwijl het hedendaagse stelsel met die naam, zoals dit nu door velen wordt beoefend, niets anders is dan transcendent materialisme.

Vr.: Wat bedoelt u daarmee?

HPB: Wat ik bedoel is dat we, hoewel onze leringen de nadruk leggen op het één-zijn van geest en stof, en we zeggen dat geest *potentiële* stof is, en stof eenvoudig gekristalliseerde geest (zoals ijs stoom

is in vaste toestand), niettemin beweren dat het woord geest alleen kan worden gebruikt voor de *werkelijke* individualiteit. De oorspronkelijke en eeuwige toestand van *alles* is namelijk niet geest maar meta-geest (de zichtbare en vaste stof is eenvoudig de periodieke manifestatie ervan).

Vr.: Maar wat is het verschil tussen die ‘werkelijke individualiteit’ en het ‘ik’ of het ‘ego’ van wie we ons allemaal bewust zijn?

HPB: Voor ik u kan antwoorden, moeten we bespreken wat u met ‘ik’ of ‘ego’ bedoelt. We maken onderscheid tussen het eenvoudige feit van zelfbewustzijn, het eenvoudige gevoel van ‘ik ben ik’, en de samengestelde gedachte ‘ik ben meneer Smit’ of ‘mevrouw De Bruin’. Omdat we geloven in een reeks levens voor hetzelfde ego, of reïncarnatie, vormt dit onderscheid de kern van de zaak. U begrijpt dat ‘meneer Smit’ in feite staat voor een lange reeks dagelijkse ervaringen, geregen aan de draad van het geheugen, en die vormen samen dat wat meneer Smit ‘zichzelf’ noemt. Maar geen van deze ‘ervaringen’ is in feite het ‘ik’ of het ego, en ze geven ‘meneer Smit’ ook niet het gevoel dat hij zichzelf is, want hij vergeet het grootste deel van zijn dagelijkse ervaringen, en ze brengen het gevoel van *egoïteit* in hem alleen tewegg zolang ze voortduren. Daarom maken wij theosofen onderscheid tussen die bundel ‘ervaringen’ die we de *bedrieglijke persoonlijkheid* noemen (omdat ze eindig en voorbijgaand is), en dat element in de mens waar het gevoel van ‘ik ben ik’ uit voortkomt. Het is dit ‘ik ben ik’ dat we de *werkelijke* individualiteit noemen; en we zeggen dat dit ‘ego’ of deze individualiteit net als een acteur vele rollen speelt op het levens-toneel.¹

Laten we elk nieuw leven op aarde van hetzelfde ‘ego’ een *avond* op het toneel van een schouwburg noemen. De ene avond verschijnt de acteur, of het ‘ego’, als ‘Macbeth’, de volgende als ‘Shylock’, de derde als ‘Romeo’, de vierde als ‘Hamlet’ of ‘koning Lear’, enz., totdat hij de hele cyclus van incarnaties heeft doorlopen. Het ego begint zijn pelgrimstocht als een natuurgeest, een ‘Ariël’ of een ‘Puck’; hij speelt de rol van een figurant, is een soldaat, een bediende, iemand uit het koor; klimt dan op tot ‘sprekende rollen’, speelt hoofdrollen, afgewisseld door onbelangrijke rollen, totdat hij ten slotte als ‘Prospero’, de magiër, van het toneel verdwijnt.

¹ Zie verder: ‘Individualiteit en persoonlijkheid’, blz. 107.

Vr.: Dat begrijp ik. U zegt dus dat dit echte ego na de dood niet naar de aarde kan terugkeren. Maar de acteur heeft toch wel de vrijheid naar het toneel van zijn vroegere daden terug te keren als hij dat wil en als hij zijn individualiteitsgevoel heeft behouden?

HPB: Wij zeggen van niet, eenvoudig omdat zo'n terugkeer naar de aarde niet verenigbaar zou zijn met een toestand van *pure* gelukzaligheid na de dood, en ik ben bereid dat te bewijzen. Wij zeggen dat de mens tijdens zijn leven zoveel onverdiende ellende ondergaat door de fouten van anderen met wie hij omgaat, of door zijn omgeving, dat hij zeker recht heeft op volmaakte rust en vrede, zo niet gelukzaligheid, vóór hij de last van het leven weer op zich neemt. De details daarvan kunnen we later bespreken.

Waarom vindt de theosofie erkenning?

Vr.: Tot op zekere hoogte snap ik dit, maar uw leringen zijn wél veel ingewikkelder en metafysischer dan het spiritisme of het gangbare religieuze denken. Kunt u me zeggen waarom dit stelsel van theosofie, waarvan u een voorstander bent, zoveel belangstelling trekt en tegelijk zoveel vijandschap opwekt?

HPB: Daar zijn volgens mij verschillende redenen voor. *Ten eerste* de grote reactie van de grofmateriële theorieën die nu onder wetenschappers gangbaar zijn. *Ten tweede* de algemene ontevredenheid over de gekunstelde theologie van de verschillende christelijke kerken, en het dagelijks toenemende aantal met elkaar in botsing komende geloofsgemeenschappen. *Ten derde* een steeds groeiende bewustwording van het feit dat de geloofsvormen die zo duidelijk met zichzelf – en met elkaar – in tegenspraak zijn *niet waar kunnen zijn*, en dat ongeverifieerde beweringen *onjuist kunnen zijn*.

Dit natuurlijke wantrouwen tegenover conventionele religies wordt nog versterkt doordat ze volledig tekortschieten om ethische beginselen in stand te houden en de samenleving en het volk beter te maken. *Ten vierde* het feit dat velen ervan overtuigd zijn, en weinigen *weten*, dat er ergens een filosofisch en religieus stelsel moet bestaan dat wetenschappelijk en niet slechts speculatief is. En *ten slotte misschien* het geloof dat zo'n stelsel moet worden gezocht in leringen die veel ouder zijn dan enig nu bestaand geloof.

Vr.: Maar waarom wordt dit stelsel juist nu naar voren gebracht?

HPB: Eenvoudig omdat de tijd ervoor rijp werd geacht, wat blijkt uit de vastberaden pogingen van zoveel serieuze zoekers om *de waarheid* te vinden, koste wat het kost en waar ze ook maar verborgen kan zijn. Toen de beheerders ervan dit zagen, stonden ze toe dat ten minste enkele delen van die waarheid openbaar werden gemaakt. Als de vorming van de Theosophical Society nog enkele jaren was uitgesteld, zou de ene helft van de beschaafde volkeren verstokte materialisten zijn geworden en de andere helft antropomorfisten en fenomenalisten.

Vr.: Moeten we theosofie zien als een soort openbaring?

HPB: Helemaal niet – zelfs niet in de zin van een nieuwe en rechtstreekse onthulling door hogere, bovennatuurlijke, of in ieder geval *bovenmenselijke, wezens*; maar alleen in de zin van een onthulling van oude, heel oude waarheden aan mensen die daar tot nu toe niets van wisten, en zelfs niet dat die oude kennis bestond en bewaard is gebleven.¹

Vr.: U sprak over ‘vervolging’. Als dat wat in de theosofie wordt weergegeven waarheid is, waarom wordt ze dan zoveel tegengewerkt en niet algemeen aanvaard?

HPB: Ook nu weer om vele en uiteenlopende redenen, en één daarvan is de afkeer die mensen voelen voor wat ze ‘nieuwigheden’ noemen. Egoïsme is in wezen behoudend en is afkerig van versterking. Het geeft de voorkeur aan een gemakkelijke, niet veeleisende *leugen* boven de grootste waarheid, als die waarheid het opgeven van ook maar het geringste comfort van ons vraagt. De invloed van mentale traagheid is groot bij alles wat niet onmiddellijk een voordeel en belo-

¹ Vooral de laatste tijd is het in de ‘mode’ om te lachen om het denkbeeld dat de *mysteriën* van grote en beschaafde volkeren, zoals de Egyptenaren, Grieken of Romeinen, ooit iets anders dan priesterbedrog waren. Zelfs de rozenkruisers zouden niet meer dan dwazen en bedriegers zijn geweest. Er zijn talrijke boeken over hen geschreven; beginnelingen die een paar jaar geleden nog nauwelijks daarvan hadden gehoord, traden plotseling naar voren als diepzinnige critici en gnostici op het gebied van de alchemie, de vuurfilosofen en mystiek in het algemeen. Toch is bekend dat een lange reeks hiërofanten in Egypte, India, Chaldea, en Arabië, en de grootste filosofen en wijzen uit Griekenland en het Westen, alle kennis aanduiden als ‘wijsheid en goddelijke wetenschap’, want ze beschouwden de basis en oorsprong van elke kunst en wetenschap als *in wezen* goddelijk. Plato beschouwde de *mysteriën* als heel heilig, en Clemens van Alexandrië, die zelf in de Eleusinische mysteriën was ingewijd, verklaarde ‘dat de daar onderwezen leringen voor de mens het laatste woord van kennis bevatten’. Waren Plato en Clemens dan twee bedriegers of dwazen, vragen we ons af – of beide?

ning belooft. Onze tijd is vooral niet-spiritueel en zakelijk. Daar komt nog bij dat men moeite heeft met de diepzinnige aard van de theosofische leringen, waarvan sommige lijnrecht in tegenspraak zijn met de gangbare opvattingen.

Als we daaraan toevoegen dat er persoonlijke inspanningen en een heel zuiver leven worden geëist van hen die een leerling van de *innerlijke* kring willen worden, en dat de groep die zich tot een geheel onzelfzuchtige levenswijze voelt aangetrokken heel beperkt is, zal men gemakkelijk inzien waarom de theosofie gedoemd is om zo langzaam bergopwaarts te gaan. Ze is in wezen een levensfilosofie voor mensen die lijden en die alle hoop hebben verloren om door andere middelen uit het moeras van het leven te komen. Bovendien toont de geschiedenis van elk nieuw geloof, of nieuwe ethiek, dat het, wanneer het op een vreemde bodem wordt geplant, in zijn groei wordt belemmerd door alle obstakels die door egoïsme en conservatisme worden opgeworpen. ‘De kroon van de vernieuwer’ is echt ‘een doornenkroon’! Het neerhalen van oude, vervallen gebouwen brengt altijd enig gevaar met zich mee.

Vr.: Dit alles heeft voornamelijk betrekking op de ethiek en de filosofie van de TS. Kunt u me een algemeen beeld geven van de Society zelf, van haar doelstellingen en statuten?

HPB: Die zijn nooit geheim geweest. Vraag, en u krijgt nauwkeurige antwoorden.

Vr.: Maar ik hoorde dat u door geloften gebonden bent?

HPB: Alleen in de geheime of ‘Esoterische’ Sectie.

Vr.: En ook dat enkele leden zich na hun vertrek daaraan niet gebonden voelden. Hebben ze gelijk?

HPB: Dat bewijst dat hun eergevoel onvolkomen is. Hoe kunnen ze gelijk hebben? Zoals in *The Path*, ons theosofisch tijdschrift in New York, terecht is gezegd toen zo’n geval werd besproken: ‘Stel dat een militair wordt berecht wegens schending van de eed en discipline, en uit de dienst wordt ontslagen. In zijn woede over het vonnis dat hij zich op de hals heeft gehaald, en over de straf waarvoor hij tevoren duidelijk was gewaarschuwd, wendt die militair zich tot de vijand met verboden inlichtingen – een spion en een verrader – als wraak op zijn vroegere chef, en beweert dat zijn straf hem van zijn eed van trouw

heeft ontheven.’¹ Heeft hij daartoe het recht, denkt u? Vindt u niet dat hij het verdient om een eerloos mens en een lafaard te worden genoemd?

Vr.: Dat denk ik wel; maar sommigen denken er anders over.

HPB: Des te erger voor hen. Maar als u het goed vindt komen we later op dit onderwerp terug.

¹ Jasper Niemand, ‘Judge the act, not the person’, *The Path*, juli 1889, blz. 98.

De werkwijze van de TS¹

De doelstellingen van de Society

Vr.: Wat zijn de doelstellingen van de ‘Theosophical Society’?

HPB: Dat zijn er drie en dat is al vanaf het begin zo. (1) Het vormen van een kern van universele broederschap van de mensheid, zonder onderscheid van ras, huidskleur of geloof. (2) Het aanmoedigen van de studie van Indiase en andere oosterse geschriften, van de religies en wetenschappen in de wereld, en het aantonen van de betekenis van de oud-Aziatische literatuur, vooral van de brahmaanse, boeddhistische en zoroastrische filosofie. (3) Het onderzoek van de verborgen mysteries van de natuur vanuit alle mogelijke gezichtspunten en in het bijzonder de in de mens sluimerende paranormale en spirituele vermogens. Dat zijn, in het algemeen gesproken, de belangrijkste drie doelstellingen van de Theosophical Society.

Vr.: Kunt u me daarover wat meer informatie geven?

HPB: Ter verduidelijking kunnen we elk van de drie doelstellingen net zoveel onderverdelen als nodig is.

Vr.: Laten we dan met de eerste beginnen. Hoe zou u te werk gaan om zo’n gevoel van broederschap te bevorderen tussen rassen waarvan bekend is dat ze de meest uiteenlopende religies, gewoonten, overtuigingen en denkwijzen hebben?

HPB: Laten we er dan iets aan toevoegen wat u liever niet schijnt te willen zeggen. Natuurlijk weten we dat alle volkeren, met uitzondering van twee restvolkeren – de pārsī’s en de joden – niet alleen onderling verdeeld zijn, maar ook intern. Dat zien we heel duidelijk bij de zogenaamd beschaafde christelijke volkeren. Vandaar uw twijfel, en dat is de reden waarom onze eerste doelstelling u een utopie toeschijnt. Is dat niet zo?

¹ Zie het officiële reglement van de TS achterin dit boek, appendix A.

Vr.: Eigenlijk wel; maar wat wilt u ertegen inbrengen?

HPB: Niets tegen het feit zelf; maar er kan veel worden gezegd over de noodzaak om de oorzaken uit de weg te ruimen die universele broederschap nu tot een utopie maken.

Vr.: Wat zijn volgens u die oorzaken?

HPB: De belangrijkste is het aangeboren egoïsme van de menselijke natuur. In plaats dat dit egoïsme wordt uitgeroeid, wordt het dagelijks versterkt en tot een wreed en onbedwingbaar gevoel aangewakkerd door het religieuze onderwijs van tegenwoordig, dat niet alleen de neiging heeft het aan te moedigen, maar ook nog nadrukkelijk te rechtvaardigen. De opvattingen die men over goed en kwaad heeft zijn door de joodse *Bijbel* letterlijk te volgen totaal verwrongen. Alle onzelfzuchtige denkbeelden in de altruïstische leringen van Jezus zijn slechts een theoretisch onderwerp voor mooie woorden vanaf de kansel geworden; terwijl de voorschriften tot egoïstisch handelen die in de mozaïsche *Bijbel* worden gegeven, en waar Christus zo vergeefs tegen heeft gepredikt, bij westerse volkeren diep zijn ingeprent. ‘Oog om oog en tand om tand’ is de eerste stelregel van uw wetten geworden. Ik verklaar openlijk en onbevreesd dat *alleen de theosofie* de verdorvenheid van deze leer en van zovele andere kan uitroeien.

De gemeenschappelijke oorsprong van de mens

Vr.: Hoe dan?

HPB: Eenvoudig door op logische, filosofische, metafysische en zelfs wetenschappelijke gronden aan te tonen dat: (a) alle mensen spiritueel en fysiek dezelfde oorsprong hebben, wat de basisleer van de theosofie is; (b) omdat de mensheid één en dezelfde essentie heeft en die essentie één is – oneindig, ongeschapen en eeuwig, of we die nu God noemen of de natuur – kan niets een volk of een mens treffen zonder invloed te hebben op alle andere volkeren en mensen. Dat is even zeker en vanzelfsprekend als dat een steen die in een vijver wordt geworpen vroeg of laat elke waterdruppel erin in beweging zal brengen.

Vr.: Maar dat is niet de leer van Christus, maar veeleer een pantheïstisch denkbeeld.

HPB: Op dat punt vergist u zich. Het is zuiver *christelijk*, hoewel

niet joods, en daarom gaan uw bijbelse volkeren er misschien liever aan voorbij.

Vr.: Dat is een ongenueanceerde en onrechtvaardige beschuldiging. Waar zijn uw bewijzen voor zo'n bewering?

HPB: Die zijn er volop. Christus zou hebben gezegd: 'Heb elkaar lief' en 'Heb je vijanden lief'; want 'is het een verdienste als je [alleen] liefhebt wie jou liefheeft? Doen de *tollenaars*¹ niet net zo? En als jullie alleen je broeders vriendelijk bejegenen, wat voor uitzonderlijks doe je dan? Doen de heidenen niet net zo?'² Dit zijn de woorden van Christus. Maar in *Genesis* 9:25 staat 'Vervloekt zij Kanaän, knecht van zijn broers zal Kanaän zijn, de minste van alle knechten!' En dus verkiezen bijbelse, niet christelijke, mensen de wet van Mozes boven de wet van liefde van Christus. Ze baseren zich op het Oude Testament dat al hun hartstochten voedt, en steun geeft aan hun denkbeelden over verovering, annexatie en tirannie over rassen die ze *inferieur* noemen. De geschiedenis geeft ons een indruk, hoe onvolkomen ook, van de misdaden die op grond van deze helse passage in *Genesis* (als ze naar de letter wordt opgevat) zijn gepleegd.³

¹ Tollenaars – in die tijd als dieven en zakkenrollers beschouwd. Bij de joden was de naam en het beroep van een tollenaar het meest verfoeilijke in de wereld. Ze mochten de tempel niet binnengaan. *Mattheus* (18:17) spreekt in één adem over een heiden en een tollenaar. Toch waren ze alleen maar Romeinse belasting-inners, die dezelfde positie innamen als de Britse ambtenaren in India en andere veroverde landen.

² Vgl. *Matth.* 5:43-7.

³ Aan het einde van de middeleeuwen was de slavernij, onder morele druk, grotendeels uit Europa verdwenen; maar er vonden twee belangrijke gebeurtenissen plaats die de in de Europese samenleving werkzame morele kracht verdrongen en een golf van onheil over de aarde verspreidden, zoals de mensheid zelden had meegemaakt. Een van die gebeurtenissen was de eerste zeereis naar een kust-streek met een primitieve bevolking, waar mensen gewoon een handelsartikel waren; de andere, de ontdekking van een nieuwe wereld, waar mijnen vol schitterende rijkdommen lagen te wachten tot er werkkrachten konden worden aangevoerd om ze te ontginnen. Mannen, vrouwen en kinderen werden 400 jaar lang weggerukt van de mensen die ze kenden en van wie ze hielden, en langs de kust van Afrika aan vreemde handelaren verkocht; tijdens de afschuwelijke slaven-tochten naar West-Indië werden ze benedendeks geketend – de doden vaak bij de levenden; volgens Bancroft, een onpartijdig historicus, werden er 250.000 van de 3.250.000 tijdens die rampzalige overtochten in zee geworpen, terwijl de overblijvenden werden overgeleverd aan de onnoemlijke ellende in de mijnen of aan de zweep in de suiker- en rijstvelden.

De schuld van deze grote misdaad berust bij de christelijke kerk. 'In naam

Vr.: Ik heb u horen zeggen dat door de wetenschap is bewezen dat we dezelfde fysieke oorsprong hebben, en door de wijsheid-religie dat we dezelfde spirituele oorsprong hebben. Toch zien we niet dat darwinsten een grote broederlijke genegenheid vertonen.

HPB: Dat is zo. Dit laat zien dat de materialistische stelsels tekortschieten, en bewijst dat wij theosofen gelijk hebben. Het hebben van dezelfde fysieke oorsprong doet geen beroep op onze hogere en diepere gevoelens. De stof, los van haar ziel en geest, of haar goddelijke essentie, kan niet tot het menselijk hart spreken. Maar als het denkbeeld van het één-zijn van ziel en geest, van de werkelijke, onsterfelijke mens, zoals de theosofie ons die leert, eenmaal is bewezen en diep in ons hart wordt gevoeld, zou dit ons een heel eind verder brengen op de weg van echte menslievendheid en broederlijke welwillendheid.

Vr.: Maar hoe verklaart de theosofie de gemeenschappelijke oorsprong van de mensheid?

HPB: Door te leren dat de *wortel* van de hele natuur, objectief en subjectief, en van al het andere in het heelal, zichtbaar en onzichtbaar, één absolute essentie *is, was, en altijd zal zijn*, waaruit alles begint en waarin alles terugkeert. Dit is de filosofie van de ārya's, die alleen door de Vedānta en het boeddhistische stelsel volledig wordt weergegeven. Met dat doel voor ogen is het de plicht van alle theosofen om op elke mogelijke manier en in alle landen *onsektarisch* onderwijs te bevorderen.

Vr.: Wat raden de schriftelijke statuten van uw Society haar leden verder aan om te doen? Ik bedoel op het fysieke gebied.

HPB: Om broederlijke gevoelens tussen de volkeren op te wekken, moeten we de internationale uitwisseling van nuttige vaardigheden en producten bevorderen door adviezen, informatie en samenwerking met

van de allerheiligste drie-eenheid' sloot de Spaanse regering (rooms-katholiek) meer dan tien verdragen af, waardoor de verkoop van 500.000 mensen werd goedgekeurd; in 1562 voer Sir John Hawkins uit voor zijn duivelse opdracht om in Afrika slaven te kopen en hen in West-Indië te verkopen, op een schip dat de heilige naam Jezus droeg; de protestantse koningin Elisabeth beloofde hem voor zijn succes bij die eerste onderneming van de Engelsen in die onmenselijke handel door hem toe te staan het helmtteken te dragen van 'een halve Moor in zijn eigen kleur, met een koord vastgebonden, of met andere woorden een negerslaaf met handboeien om'. – *Conquests of the Cross* (geciteerd uit *Agnostic Journal*).

alle achtenswaardige personen en verenigingen (mits, zo voegen de statuten eraan toe, ‘door de Society of de ‘leden’ voor haar of hun gezamenlijke diensten geen winst of provisie wordt ontvangen’). Laten we een praktisch voorbeeld nemen. De organisatie van de samenleving, zoals Edward Bellamy die in zijn uitstekende boek *In het jaar 2000* beschreef, geeft op bewonderenswaardige manier weer wat volgens de theosofie de eerste grote stap moet zijn naar de volledige verwezenlijking van universele broederschap. De wereld die hij beschrijft is nog niet volmaakt, want in het hart van de mens bestaat en heerst nog steeds egoïsme. Maar egoïsme en individualisme zijn in hoofdzaak overwonnen door het gevoel van saamhorigheid en wederzijdse broederschap; en de daar beschreven leefwijze brengt de oorzaken die leiden tot het ontstaan en ontwikkelen van egoïsme tot een minimum terug.

Vr.: Wilt u als theosoof dan deelnemen aan een poging om zo’n ideaal te verwezenlijken?

HPB: Zeker; en dat hebben we door onze daden bewezen. Heeft u niet gehoord van de clubs en de partij van nationalisten die in Amerika zijn ontstaan na het verschijnen van Bellamy’s boek? Ze treden nu duidelijk naar voren, en zullen dit in de loop van de tijd hoe langer hoe meer doen. Die clubs en die partij werden in eerste instantie door theosofen in het leven geroepen. Een van de eerste, de Nationalist Club in Boston, Mass., heeft een voorzitter en een secretaris die theosoof zijn, en de meerderheid van het bestuur behoort tot de TS. In de constitutie van al hun clubs, en van de partij die ze vormen, is de invloed van de theosofie en de Society duidelijk merkbaar, want ze aanvaarden allemaal als basis, als hun eerste en belangrijkste grondbeginsel, de broederschap van de mensheid zoals de theosofie die leert.

In hun beginselverklaring zeggen ze: ‘Het beginsel van de broederschap van de mensheid is een van de eeuwige waarheden die de vooruitgang van de wereld leiden langs wegen die de menselijke natuur onderscheiden van de dierlijke.’ Wat zou theosofischer kunnen zijn dan dit? Maar het is niet genoeg. Het is ook nodig om de mensen ervan te doordringen dat, als mensen in essentie *één* zijn, er ook *één* waarheid moet zijn die in alle verschillende religies tot uitdrukking wordt gebracht – behalve in de joodse, want zelfs in de kabbala wordt ze niet geformuleerd.

Vr.: Dat heeft dus betrekking op de gemeenschappelijke oorsprong van de religies, en daarin heeft u misschien gelijk. Maar wat heeft dit

te maken met praktische broederschap op het fysieke gebied?

HPB: Ten eerste moet dat wat waar is op het metafysische gebied ook waar zijn op het fysieke gebied. Ten tweede bestaat er geen vruchtbaarder bron van haat en strijd dan religieuze verschillen. Wanneer iemand van mening is dat hij de enige bezitter van de absolute waarheid is, denkt hij vanzelfsprekend dat zijn medemens zich volkomen in de greep van een dwaalleer of van de duivel bevindt. Maar als men eenmaal erin slaagt iemand te doen inzien dat niemand de *hele* waarheid bezit, maar dat ze elkaar aanvullen, dat de volledige waarheid alleen kan worden gevonden in de gezamenlijke inzichten van allen – nadat dat wat in elk verkeerd is eruit is gezeefd – dan zal ware broederschap in de religie tot stand worden gebracht. Hetzelfde geldt voor de fysieke wereld.

Vr.: Wilt u dat alstublieft verder toelichten?

HPB: Neem dit voorbeeld. Een plant bestaat uit een wortel, een stengel en vele zijscheuten en bladeren. Zoals de mensheid in haar geheel de stam is die uit de spirituele wortel groeit, zo vormt de stengel de eenheid van de plant. Beschadig de stengel en het ligt voor de hand dat elke zijscheut en elk blad daaronder zal lijden. Zo is het ook met de mensheid.

Vr.: Dat wel, maar als men een blad of een zijscheut beschadigt, wordt nog niet de hele plant beschadigd.

HPB: En daarom denkt u dat u door één mens te benadelen niet de hele mensheid benadeelt? Maar hoe weet *u* dat? Beseft u wel dat zelfs de materialistische wetenschap onderwijst dat elke beschadiging van een plant, hoe gering ook, het hele verloop van haar toekomstige groei en ontwikkeling beïnvloedt? Daarom vergist u zich, en is er een volmaakte overeenkomst. Misschien ziet u over het hoofd dat een snee in de vinger vaak het hele lichaam beïnvloedt, en haar weerslag kan hebben op het hele zenuwstelsel. Ik moet u er dan op wijzen dat er heel goed andere spirituele wetten kunnen bestaan die hun uitwerking hebben op planten en dieren en ook op de mensheid, ook al ontkent u het bestaan ervan misschien, omdat u de uitwerking op planten en dieren niet opmerkt.

Vr.: Welke wetten bedoelt u?

HPB: Wij noemen het karmische wetten; maar u zult de volledige

betekenis van het woord pas begrijpen als u het occultisme bestudeert. Mijn betoog berustte echter niet op het aanvaarden van deze wetten, maar in feite op de analogie met de plant. Breid het denkbeeld verder uit, pas het algemeen toe, en u zult al gauw inzien dat in de ware filosofie elke fysieke daad haar ethische en eeuwigdurende gevolg heeft. Doe iemand pijn door hem lichamelijk letsel toe te brengen; u denkt dan misschien dat zijn pijn en lijden zich op geen enkele manier kunnen uitbreiden naar zijn medemensen, en nog minder naar mensen in andere landen. We verzekeren u *dat dit na verloop van tijd wél zal gebeuren*. Daarom zeggen we dat broederlijke gevoelens, zoals die door alle grote hervormers zijn verkondigd, in het bijzonder door Boeddha en Jezus, op aarde niet mogelijk zullen zijn zolang niet ieder mens ertoe is gebracht *als vanzelfsprekende waarheid* te aanvaarden en te begrijpen dat we, door één mens onrecht aan te doen, op de lange duur niet alleen onszelf maar de hele mensheid benadelen.

Onze andere doelstellingen

Vr.: Wilt u nu uitleggen met welke methoden u de tweede doelstelling denkt te verwezenlijken?

HPB: Door zoveel mogelijk goede boeken over de religies van de wereld te verzamelen voor de bibliotheek van ons hoofdkwartier in Adyar, Madras; de leden van de afdelingen doen dit voor hun plaatselijke bibliotheken. Door juiste schriftelijke informatie te geven over de verschillende oude filosofieën, overleveringen en legenden, en die op praktisch uitvoerbare wijze te verspreiden door het vertalen en uitgeven van waardevolle, oorspronkelijke werken en uittreksels ervan en commentaren daarop, of door mondeling onderricht door mensen die op hun gebied deskundig zijn.

Vr.: En hoe staat het met de derde doelstelling, het tot ontwikkeling brengen van de sluimerende spirituele en paranormale vermogens in de mens?

HPB: Dat moet ook door middel van publicaties worden bereikt in die plaatsen waar lezingen en persoonlijk onderricht niet mogelijk zijn. Het is onze plicht de spirituele intuïtie in de mens wakker te houden. Religieus, wetenschappelijk of maatschappelijk fanatisme, en vooral *huichelarij* – in de vorm van religieus sektarisme of geloof in wonde-

ren of iets bovennatuurlijks – moeten we bestrijden door zorgvuldig onderzoek dat het ontkracht. We moeten proberen *kennis* te verkrijgen van alle natuurwetten en die verspreiden; de wetten onderzoeken die door de hedendaagse mens het minst worden begrepen, de zogenaamde occulte wetenschappen, *gebaseerd op echte kennis van de natuur*, in plaats van op de huidige *vormen van bijgeloof die berusten op blind geloof en gezag*. Nauwkeurig onderzoek van volksgeloof en overleveringen, hoe fantasierijk ze soms ook zijn, kan tot de ontdekking leiden van lang verloren, maar belangrijke, natuurgeheimen. Daarom streeft de Society ernaar dat soort onderzoek te doen, in de hoop het terrein van wetenschap en filosofie uit te breiden.

De heiligheid van de gelofte

Vr.: Heeft u ook een ethisch stelsel dat in de Society wordt gevolgd?

HPB: Er is een ethiek die duidelijk genoeg is voor ieder die haar wil volgen. Ze bestaat uit de essentie en het beste van de ethische beginselen van de wereld, verzameld uit de leringen van al haar grote hervormers. Daarom zijn Confucius en Zarathoestra, Lao-tse en de *Bhagavad-Gītā*, de voorschriften van Gautama Boeddha en Jezus van Nazareth, van Hillel en zijn school, en ook van Pythagoras, Socrates, Plato en hun scholen daarin vertegenwoordigd.

Vr.: Brengen de leden van uw Society die voorschriften in praktijk? Ik heb gehoord over grote ruzie en onenigheid onder hen.

HPB: Dat is heel natuurlijk, want, al kan de hervorming (in haar huidige gedaante) nieuw worden genoemd, de mannen en vrouwen die hervormd moeten worden hebben nu nog steeds dezelfde menselijke en zondige natuur als vroeger. Er zijn maar weinig serieuze *werkende* leden, maar er zijn wel veel oprechte en welwillende mensen die hun best doen om naar hun eigen idealen en die van de Society te leven. Het is onze plicht individuele leden aan te moedigen en te helpen bij hun verstandelijke, ethische en spirituele zelfverbetering; en niet om degenen die tekortschieten iets te verwijten of hen te veroordelen.

Strikt genomen hebben we niet het recht aan iemand toelating te weigeren – vooral niet tot de Esoterische Sectie van de Society, waar ‘hij die binnengaat als opnieuw geboren is’. Maar als een lid, ondanks de heilige geloften die hij op zijn erewoord en tegenover het onsterfe-

lijk *zelf* heeft afgelegd, na die ‘nieuwe geboorte’ verkiest de ondeugden of gebreken van zijn oude leven met die nieuwe mens voort te zetten en er, nog altijd in de Society, aan toe blijft geven, dan is het natuurlijk heel waarschijnlijk dat hem zal worden gevraagd te bedanken en zich terug te trekken; of, in geval van weigering, dat hij wordt geroyeerd. Voor zulke gevallen hebben we strenge regels.

Vr.: Kunt u enkele daarvan noemen?

HPB: Dat kan. Om te beginnen heeft geen enkel lid van de Society, hetzij exoterisch of esoterisch, het recht zijn persoonlijke mening aan een ander lid op te dringen. ‘*Geen enkel bestuurslid van de Moeder-society* mag in het openbaar een religieuze of filosofische voorkeur uitspreken voor een bepaalde afdeling. Alle leden hebben hetzelfde recht de essentiële punten van hun religieuze overtuiging aan het oordeel van een onpartijdige wereld voor te leggen. En geen bestuurslid van de Society heeft in die hoedanigheid het recht zijn eigen geloofsopvattingen en overtuiging te verkondigen in een bijeenkomst van leden, behalve wanneer die bijeenkomst uit zijn geloofsgenoten bestaat. Na voldoende waarschuwing wordt schending van deze regel bestraft met schorsing of royement.’ Dit is een van de overtredingen die de Society als geheel betreffen.

Voor de innerlijke sectie, nu de Esoterische Sectie genoemd, zijn de volgende regels al in 1880 vastgelegd en aanvaard. ‘Geen lid mag kennis die hem door een lid van de eerste sectie (nu een hogere ‘graad’) is meegedeeld, egoïstisch gebruiken; schending van deze regel wordt bestraft met royement.’ Voordat zulke kennis kan worden gegeven, moet iemand zich door een plechtige gelofte verbinden haar niet voor egoïstische doelstellingen te gebruiken, noch iets van wat is gezegd te onthullen, tenzij daarvoor toestemming is gegeven.

Vr.: Maar heeft iemand die uit de sectie is geroyeerd of die heeft bedankt, het recht om iets bekend te maken van wat hij heeft geleerd, of een regel te overtreden van de gelofte die hij heeft afgelegd?

HPB: Zeker niet. Zijn royement of terugtrekking ontheft hem alleen van de verplichting de leraar te gehoorzamen en om actief deel te nemen aan het werk van de Society, maar beslist niet van de heilige gelofte van geheimhouding.

Vr.: Maar is dit redelijk en rechtvaardig?

HPB: Absoluut. Voor een man of vrouw met enig eergevoel is een gelofte tot geheimhouding die men op zijn of haar *erewoord* doet, laat staan tegenover het hoger zelf – de innerlijke god – bindend tot de dood. En al zou hij de Sectie en de Society verlaten, dan nog zal geen man of vrouw met eergevoel eraan denken een organisatie aan te vallen of te benadelen waaraan hij of zij op die manier door een gelofte verbonden is geweest.

Vr.: Maar gaat dat niet wat ver?

HPB: Misschien wel, gezien het lage peil van deze tijd en van de ethiek. Maar als een *gelofte* niet in die mate bindend is, wat is dan het nut ervan? Hoe kan iemand verwachten dat hem geheime kennis wordt geleerd, als hij alle verplichtingen die hij op zich had genomen kan loslaten wanneer hij maar wil? Wat voor zekerheid, vertrouwen of hoop zou er ooit onder de mensen kunnen bestaan wanneer geloften zoals deze geen enkele werkelijk bindende kracht zouden hebben? Geloof me, de wet van vergelding (karma) zou iemand die zijn gelofte op die manier brak heel snel achterhalen, misschien wel even snel als de verachting van een eerlijk mens hem zelfs op dit fysieke gebied treft. De N.Y. *Path* die eerder over dit onderwerp is geciteerd, geeft het goed weer: ‘*Een eenmaal afgelegde gelofte is voor altijd bindend, zowel op ethisch als op occult gebied. Als we die één keer breken en ervoor worden gestraft, rechtvaardigt dit ons niet haar opnieuw te breken, en zolang we dat wel doen zal de machtige hefboom van de wet (van karma) op ons terugwerken.*’¹

¹ Jasper Niemand, ‘Judge the act, not the person’, *The Path*, juli 1889, blz. 98-9.

Het verschil tussen de Theosophical Society en de theosofie

Zelfverbetering

Vr.: Is morele verheffing dan het belangrijkste punt waarop in uw Society wordt aangedrongen?

HPB: Zonder twijfel! Wie een echte theosoof wil zijn moet als een theosoof gaan leven.

Vr.: Als dat zo is dan is het gedrag van sommige leden, zoals ik al eerder heb opgemerkt, vreemd genoeg in tegenspraak met deze basisregel.

HPB: Dat is inderdaad zo. Maar daar is bij ons evenmin iets aan te doen als bij hen die zich christenen noemen en zich als schurken gedragen. Dat ligt niet aan onze statuten en regels, maar aan de menselijke natuur. Zelfs in enkele exoterische openbare afdelingen leggen de leden aan hun 'hogere zelf' de plechtige gelofte af om *dat* leven te leiden dat de theosofie voorschrijft. Ze moeten zich bij al hun gedachten en daden, elke dag en elk moment van hun leven, door hun *goddelijk zelf laten* leiden. Een echte theosoof moet 'rechtvaardig handelen en zich bescheiden opstellen'.

Vr.: Wat bedoelt u daarmee?

HPB: Eenvoudig dit: het ene zelf moet zichzelf vergeten voor de vele zelden. Laat ik u antwoorden met de woorden van een echte philaleet, lid van de TS, die dit in de *Theosophist* uitstekend heeft geformuleerd: 'Ieder mens moet in de eerste plaats zichzelf ontdekken, om dan eerlijk de balans van zijn subjectieve bezittingen op te maken; en al ziet deze er slecht uit of is hij bankroet, dan nog is niet alles verloren als we er serieus wat aan doen.'¹ Maar hoeveel mensen doen dat?

¹J.D. Buck, 'The ethics of theosophy', *The Theosophist*, september 1883, blz. 327.

Iedereen is bereid voor zijn eigen ontwikkeling en vooruitgang te werken; maar weinig mensen zijn bereid dat voor anderen te doen. Om dezelfde schrijver nog eens te citeren:

Mensen zijn lang genoeg misleid en bedrogen; ze moeten hun afgoden vernietigen, schijnvertoningen verwerpen, en voor zichzelf aan het werk gaan – of nee, dat is één woordje te veel, want iemand die voor zichzelf werkt, kan beter helemaal niet werken; laat hij liever zelf voor anderen, voor iedereen, werken. Voor elke bloem van liefde en barmhartigheid die hij in de tuin van zijn medemens plant, zal een verderfelijk onkruid uit zijn eigen tuin verdwijnen, en zo zal deze tuin van de goden – de mensheid – bloeien als een roos. In alle bijbels, alle religies, wordt dit duidelijk uiteengezet – maar de listige mens heeft ze eerst verkeerd geïnterpreteerd en ten slotte ontkracht, verstoffelijkt en belachelijk gemaakt. Er is geen nieuwe openbaring nodig. Laat ieder mens voor zichzelf een openbaring zijn. Als eenmaal de onsterfelijke geest van de mens bezit neemt van de tempel van zijn lichaam, de geldwisselaars en alle onzuiverheid uitdrijft, dan zal zijn eigen goddelijke natuur hem verlossen, want als hij op die manier één is met zichzelf, zal hij de ‘bouwer van de tempel’ kennen.¹

Vr.: Dat is zuiver altruïsme, moet ik zeggen.

HPB: Zo is het. En als slechts één op de tien leden van de TS dit in praktijk bracht, zou onze Society werkelijk een uitgelezen groep vormen. Maar er zijn onder buitenstaanders altijd mensen die weigeren het essentiële verschil te zien tussen theosofie en de Theosophical Society, tussen het ideaal en de onvolkomen belichaming ervan. Ze zouden elke zonde en tekortkoming van het voertuig, het menselijk lichaam, willen wreken op de zuivere geest die zijn goddelijk licht daarop werpt. Dat is tegenover geen van beide rechtvaardig, nietwaar? Ze gooien stenen naar een organisatie die haar ideaal, tegen een geduchte overmacht in, probeert te verwezenlijken en te verspreiden.

Sommigen lasteren de Theosophical Society alleen omdat ze datgene probeert te bereiken waarin andere stelsels – vooral het christendom van kerk en staat – schromelijk zijn tekortgeschoten; anderen, omdat ze graag de bestaande toestand handhaven: farizeeën en sadduceeën op de stoel van Mozes, tollenaars en zondaars die een goed leventje leiden op hoge posten, zoals in het Romeinse rijk tijdens het

¹ Buck, *Op.cit.*

verval ervan. Eerlijke mensen zouden in ieder geval moeten bedenken dat iemand die in deze wereld van betrekkelijke mogelijkheden alles doet wat hij kan, evenveel doet als hij die het meeste heeft bereikt. Dat is een simpele waarheid, een axioma dat voor hen die in de evangeliën geloven, wordt bevestigd door de gelijkenis van de talenten, verteld door hun meester: de dienaar die zijn *twee* talenten had verdubbeld, kreeg dezelfde beloning als zijn mededienaar die er *vijf* had ontvangen. Aan ieder wordt gegeven 'wat hij aankan'.¹

Vr.: Toch is het in dit geval nogal moeilijk onderscheid te maken tussen het abstracte en het concrete, omdat we ons oordeel alleen op laatstgenoemde kunnen baseren.

HPB: Waarom zou men dan voor de TS een uitzondering maken? Rechtvaardigheid en mildheid beginnen bij uzelf. Zou u spottend en smalend over de Bergrede spreken omdat uw maatschappelijke, politieke en zelfs religieuze wetten tot nu toe niet alleen hebben gefaald die voorschriften naar de geest, maar zelfs naar de letter uit te voeren? Schaf de eed af in de rechtbank, het parlement, het leger, overal, en doe zoals de quakers, als u zich een *echte* christen wilt noemen.

Schaf de rechtbanken zelf af, want als u de geboden van Christus wilt opvolgen, moet u uw jas weggeven aan wie uw hemd stal, en uw linkerwang toekeren aan de vechtersbaas die u op de rechter slaat. 'Ik zeg jullie je niet te verzetten tegen wie kwaad doet, heb je vijanden lief, zegen de mensen die je vervloeken, wees goed voor mensen die je haten', want 'wie ook maar een van de kleinste van deze geboden afschaft en aan anderen leert datzelfde te doen, zal als de kleinste worden beschouwd in het koninkrijk van de hemel', en 'wie zegt 'jij dwaas' zal voor het hellevuur komen te staan'.² Waarom zou u oordelen als u niet op uw beurt geoordeeld wilt worden? Als u beweert dat er tussen theosofie en de Theosophical Society geen verschil bestaat, dan stelt u het christendom en de essentie daarvan onmiddellijk aan dezelfde beschuldigingen bloot, maar dan in een veel ernstiger vorm.

Vr.: Waarom *ernstiger*?

HPB: Omdat, terwijl de leiders van de theosofische beweging hun tekortkomingen goed beseffen en alles eraan doen om hun leefwijze

¹ Vgl. *Matth.* 25:14ev.

² Vgl. *Matth.* 5:39; *Luc.* 6:27; *Matth.* 5:19, 22.

te verbeteren en het kwaad dat in de Society bestaat uit te roeien, en terwijl hun regels en voorschriften in de geest van de theosofie zijn opgesteld, de wetgevers en de kerken van volkeren en landen die zich christelijk noemen het tegenovergestelde doen. Onze leden, zelfs de slechtsten onder hen, zijn niet slechter dan de gemiddelde christen. En als het de westerse theosofen zo zwaar valt het ware theosofische leven te leiden, dan komt dat omdat ze allemaal kinderen van hun tijd zijn. Ieder van hen was een christen, geboren en opgevoed met de drogredenen van zijn kerk, zijn maatschappelijke gebruiken en zelfs zijn paradoxale wetten. Hij was dit voor hij theosoof werd, of beter gezegd lid van de Society met die naam; er kan dan ook niet genoeg worden herhaald dat er tussen het abstracte ideaal en het voertuig ervan een belangrijk verschil bestaat.

Het abstracte en het concrete

Vr.: Wilt u alstublieft dat verschil wat verder toelichten?

HPB: De Society is een grote groep mannen en vrouwen die uit de meest uiteenlopende mensen bestaat. Theosofie is in haar abstracte betekenis goddelijke wijsheid, of het totaal aan kennis en wijsheid dat aan het heelal ten grondslag ligt – de homogeniteit van het eeuwig GOEDE; en in concrete zin is ze het totaal aan kennis dat aan de mens op deze aarde door de natuur is toebedeeld, en niet meer. Sommige leden proberen theosofie oprecht in hun leven te verwezenlijken en haar als het ware vorm te geven; anderen daarentegen willen haar alleen kennen, niet in praktijk brengen; en weer anderen hebben zich misschien alleen uit nieuwsgierigheid bij de Society aangesloten, of uit een vluchtige belangstelling, of misschien wel omdat sommige van hun vrienden ertoe behoren.

Hoe kan men dan het stelsel beoordelen op basis van mensen die zich theosoof noemen zonder daar recht op te hebben? Moet men de dichtkunst of haar muze alleen op basis van die pseudodichters die ons teleurstellen, beoordelen? De Society kan alleen in haar abstracte doelstellingen als de belichaming van theosofie worden beschouwd; ze kan zich nooit haar concrete voertuig noemen zolang haar leden menselijke onvolmaaktheden en zwakheden vertonen; anders zou de Society slechts de grote fout en de daaruit voortvloeiende heiligschennis van de zogenaamde kerken van Christus herhalen.

Als we een oosterse vergelijking mogen gebruiken, kunnen we zeggen dat theosofie de oeverloze oceaan van universele waarheid, liefde en wijsheid is, waarvan de glans op aarde wordt weerspiegeld; in die weerspiegeling is de Theosophical Society slechts een druppel. Theosofie is goddelijke natuur, zichtbaar en onzichtbaar, en haar Society de menselijke natuur, die zich probeert te verheffen tot haar goddelijke ouder. Theosofie is ten slotte de vaste eeuwige zon, en haar Society de tijdelijke komeet die in een baan probeert te komen om een planeet te worden, en steeds ronddraait binnen de aantrekkingskracht van de zon van waarheid. Ze werd gevormd om mensen te helpen inzien dat er zoiets als theosofie bestaat, en hen te helpen zich tot haar te verheffen door haar eeuwige waarheden te bestuderen en in zich op te nemen.

Vr.: Ik dacht dat u had gezegd dat u geen eigen leringen of dogma's heeft?

HPB: Die hebben we ook niet. De Society heeft geen eigen wijsheid die ze moet verdedigen of onderrichten. Ze is eenvoudig de schatkamer van alle waarheden die grote zieners, ingewijden en profeten in historische en zelfs prehistorische tijden onder woorden hebben gebracht; althans voor zover ze die kon verzamelen. Daarom is ze slechts het kanaal door middel waarvan de waarheid, zoals die in de verzamelde uitspraken van de grote leraren van de mensheid wordt gevonden, in meerdere of mindere mate de wereld instroomt.

Vr.: Maar is die waarheid dan onbereikbaar buiten de Society? Maakt niet elke kerk hierop aanspraak?

HPB: Volstrekt niet. Het onbetwistbare bestaan van grote ingewijden – echte 'zonen van God' – toont aan dat zo'n wijsheid vaak door afzonderlijke personen werd bereikt, maar nooit zonder eerst door een meester te zijn geleid. Maar de meeste van hun volgelingen hebben, toen ze op hun beurt leermeester werden, deze universele leringen in het keurslijf geperst van hun eigen sektarische dogma's. Alleen de geboden van één uitverkoren meester werden dan overgenomen en opgevolgd, met uitsluiting van alle andere – als ze al werden opgevolgd, denk bijvoorbeeld aan de Bergrede. Elke religie is dus een stukje van de goddelijke waarheid, waaraan zich een weids spectrum van menselijke fantasie heeft vastgehecht dat voor die waarheid wil doorgaan.

Vr.: Maar u zegt toch dat theosofie geen religie is?

HPB: Dat is ze zeker niet, omdat ze de essentie van alle religie en van de absolute waarheid is, waarvan slechts een druppel aan elk geloof ten grondslag ligt. Laten we nog eens onze toevlucht nemen tot beeldspraak. Op aarde is theosofie als de witte straal van het spectrum, en elke religie is slechts een van de zeven prismatische kleuren. Elke afzonderlijke gekleurde straal wil van alle andere niets weten, veroordeelt ze als vals, en beweert niet alleen dat hij de belangrijkste is, maar ook dat hij die *witte straal* zelf is en brandmerkt zelfs zijn eigen schakeringen van licht tot donker als ketterij. Maar als de zon van de waarheid steeds hoger boven de horizon van het menselijk inzicht komt te staan, en elke gekleurde straal langzamerhand vervaagt tot hij op zijn beurt ten slotte weer wordt geabsorbeerd, dan zal de mensheid niet langer door kunstmatige polarisaties worden gekweld, maar zich in het zuivere kleurloze zonlicht van de eeuwige waarheid baden, en dat zal theosophia zijn.

Vr.: U zegt dus dat alle grote religies zijn afgeleid van de theosofie, en dat de wereld door haar tot gemeengoed te maken uiteindelijk zal worden bevrijd van de vloek van haar grote fouten en illusies?

HPB: Precies. En we voegen eraan toe dat onze Theosophical Society het bescheiden zaadje is dat, als het water krijgt en in leven wordt gehouden, ten slotte de boom van kennis van goed en kwaad zal voortbrengen die geënt is op de boom van eeuwig leven. Alleen door de verschillende grote religies en filosofische stelsels van de mensheid te bestuderen, door ze onpartijdig en zonder vooroordeel te vergelijken, kan de mens hopen de waarheid te vinden. Vooral door hun verschillende punten van overeenkomst te onderzoeken en te ontdekken, kunnen we dat resultaat bereiken. Zodra we namelijk – door studie of door onderricht van iemand die weet – tot hun innerlijke betekenis doordringen, komen we bijna in elk geval tot de ontdekking dat deze een of andere grote waarheid in de natuur weergeeft.

Vr.: We hebben gehoord dat er eens een Gouden Eeuw was, en wat u beschrijft zou een Gouden Eeuw zijn die in de toekomst moet worden verwezenlijkt. Wanneer zal dat zijn?

HPB: Niet voordat de mensheid als geheel daaraan behoefte voelt. Een spreuk in de Perzische *Javidan Khirad* luidt: 'Er zijn twee soorten waarheid – de ene is duidelijk en vanzelfsprekend; de andere vraagt voortdurend om nieuwe demonstraties en bewijzen.' Pas als de tweede

soort waarheid voor iedereen even vanzelfsprekend wordt als ze nu vaag is, en dus niet meer door drogredenen en spitsvondigheden gemakkelijk kan worden verdraaid; pas wanneer de twee soorten opnieuw één zijn geworden, zullen alle mensen tot hetzelfde inzicht komen.

Vr.: Maar de weinigen die de behoefte aan zulke waarheden voelen, moeten toch hebben besloten in iets bepaalds te geloven? U zegt me dat ieder lid mag geloven wat hij wil en aannemen wat hij verkiest, omdat de Society geen eigen leringen bezit. Dat lijkt erop alsof de Theosophical Society eropuit is om de Babylonische spraak- en geloofsverwarring uit vroeger dagen nieuw leven in te blazen. Heeft u geen gemeenschappelijke overtuigingen?

HPB: Met de bewering dat de Society geen eigen leringen heeft, wordt bedoeld dat er geen bepaalde leringen of geloofsstellingen voor de leden *verplicht* zijn; maar natuurlijk heeft dat alleen betrekking op de organisatie als geheel. Zoals u is gezegd, bestaat de Society uit een uiterlijke en een innerlijke groep. Zij die tot de laatstgenoemde behoren hebben natuurlijk een filosofie, of – als u het liever zo noemt – een eigen religieus stelsel.

Vr.: Kunt u ons vertellen wat dat is?

HPB: We maken er geen geheim van. Het is enkele jaren geleden in de *Theosophist* en in *Esoteric Buddhism* geschetst en is in *De geheime leer* verder uitgewerkt. Het is gebaseerd op de oudste filosofie van de wereld, de wijsheid-religie of de oude leer genaamd. Als u wilt, kunt u vragen stellen en uitleg krijgen.

De basisleringen van de theosofie

Over God en het gebed

Vr.: Geloofst u in God?

HPB: Dat hangt ervan af wat u met dat woord bedoelt.

Vr.: Ik bedoel de God van de christenen, de Vader van Jezus, en de schepper: kortom de bijbelse God van Mozes.

HPB: In die God geloven we niet. We wijzen het denkbeeld af van een persoonlijke of buitenkosmische en antropomorfe God, die niets anders is dan de reusachtige schaduw van de *mens* en niet eens van de mens op zijn best. Wij zeggen – en bewijzen het – dat de God van de theologie een bundel tegenstrijdigheden en een logische onmogelijkheid is. Daarom hebben we niets met hem te maken.

Vr.: Wilt u alstublieft uw redenen daarvoor aangeven?

HPB: Dat zijn er vele, en we kunnen niet aan alle aandacht schenken. Maar hier volgen er enkele. Deze God wordt door zijn aanhangers oneindig en absoluut genoemd, is het niet?

Vr.: Ik geloof van wel.

HPB: Als hij oneindig – d.w.z. grenzeloos – en vooral absoluut is, hoe kan hij dan een vorm hebben en een schepper van iets zijn? Vorm houdt beperking in en heeft zowel een begin als een einde, en om te scheppen moet een wezen denken en ontwerpen. Hoe kan men van het ABSOLUTE veronderstellen dat het denkt – d.w.z. enig verband heeft met wat beperkt, eindig, en voorwaardelijk is? Dat is filosofisch en logisch gezien onmogelijk. Zelfs de Hebreeuwse kabbala verwerpt zo'n denkbeeld en maakt daarom van het ene en absoluut goddelijke beginsel een oneindige eenheid, die ain sof¹ wordt genoemd. Om te scheppen moet

¹ Ain sof, אֵין סוֹף = τὸ πᾶν = τὸ ἄπειρον, het eindeloze, of grenzeloze, in en van de natuur, het niet-bestaande dat is, maar dat niet *een* wezen is.

de schepper actief worden; en omdat dit voor het ABSOLUTE onmogelijk is, moest worden aangetoond dat het oneindige beginsel langs indirecte weg de oorzaak van evolutie (niet schepping) werd – d.w.z. door middel van emanatie van de sefiroth uit ain sof zelf (weer een onmogelijkheid, deze keer te wijten aan de vertalers van de kabbala).¹

Vr.: Hoe staat het met de kabbalisten die, ook al zijn ze kabbalist, toch nog in Jehovah, of het tetragrammaton, geloven?

HPB: Het staat hun vrij te geloven in wat ze willen, omdat hun geloof of ongeloof geen invloed heeft op een vaststaand feit. De jezuïeten zeggen ons dat het niet vaststaat dat twee en twee altijd vier is, omdat het van de wil van God afhangt om van 2×2 , 5 te maken. Moeten we hun drogreden aanvaarden?

Vr.: Zijn jullie dan atheïsten?

HPB: Niet voor zover we weten, tenzij de naam ‘atheïst’ slaat op iemand die niet in een antropomorfe god gelooft. Wij geloven in een universeel goddelijk beginsel, de wortel van ALLES, waaruit alles voortkomt, en waarin alles aan het einde van de grote cyclus van het zijn weer zal worden opgenomen.

Vr.: Dat is de oude stelling van het pantheïsme. Als jullie pantheïsten zijn, kunnen jullie geen deïsten zijn; en als jullie geen deïsten zijn, dan is de naam atheïst op jullie van toepassing.

HPB: Niet per se. Ook de term ‘pantheïsme’ is weer een van die vaak misbruikte woorden, waarvan de werkelijke, oorspronkelijke betekenis door een verblind vooroordeel en een eenzijdige opvatting ervan is verdraaid. Als u de christelijke etymologie van dit samengestelde woord aanvaardt, en het vormt uit $\pi\alpha\nu$, ‘alles’, en $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$, ‘god’, en vervolgens denkt en zegt dat dit betekent dat elke steen en iedere boom in de natuur een god is of de ENE God, dan heeft u natuurlijk gelijk, en maakt u van pantheïsten, naast de naam die hun rechte komt, fetisjvereerders. Maar u zult daarin niet zo gemakkelijk slagen

¹ Hoe kan het niet-actieve eeuwige beginsel emaneren of uitstralen? Het parabrahman van de Vedānta doet dit absoluut niet; ook de ain sof van de Chaldeeuse kabbala niet. De emanatie van een actieve en scheppende kracht (de logos) uit het altijd verborgen en onbegrijpelijke ene beginsel aan het begin van elk mahāmanvantara, of elke nieuwe levenscyclus, vindt plaats volgens een eeuwige en periodieke wet.

als u het woord pantheïsme esoterisch afleidt, zoals wij dat doen.

Vr.: Wat is dan uw omschrijving ervan?

HPB: Mag ik u op mijn beurt een vraag stellen? Wat verstaat u onder Pan, of natuur?

Vr.: Ik denk dat de natuur het totaal is van de dingen om ons heen; het geheel van alle oorzaken en gevolgen in de stoffelijke wereld, de schepping of het heelal.

HPB: Dus de belichaamde som en reeks van bekende oorzaken en gevolgen; het totaal van alle eindige werkingen en krachten, geheel los van een intelligente schepper of scheppers, misschien 'opgevat als een enkelvoudige en afzonderlijke kracht' – zoals in uw encyclopedieën staat?

Vr.: Ja, dat denk ik.

HPB: We hebben het niet over deze objectieve en stoffelijke natuur, die we een vergankelijke illusie noemen, en met $\pi\acute{\alpha}\nu$ bedoelen we ook niet de natuur in de betekenis van de algemeen aanvaarde afleiding van het Latijnse *natura* (wordend, van *nasci*, geboren worden). Wanneer we over de godheid spreken en deze zien als identiek met, en dus gelijk aan, de natuur, dan wordt de eeuwige en ongeschapen natuur bedoeld, niet uw verzameling vluchtige schaduwen en eindige onwerkelijkheden. We laten het aan de dichters van lofzangen over om het zichtbare uitspansel, of de hemel, Gods troon te noemen en onze aarde van stof zijn voetenbank. Onze GODHEID bevindt zich noch in een paradijs, noch in een bepaalde boom, gebouw of een berg, maar is overal, in elk atoom van de zichtbare en onzichtbare kosmos, in, boven en rondom elk onzichtbaar atoom en elke deelbare molecule, want HET is de mysterieuze kracht van evolutie en involutie, de alomtegenwoordige, almachtige en zelfs alwetende scheppende potentialiteit.

Vr.: Wacht even! Alwetendheid is het voorrecht van iets dat denkt, en u ontzegt uw absolute het vermogen om te denken.

HPB: We ontzeggen het aan het ABSOLUTE, omdat het denken iets beperkts en voorwaardelijks is. Maar u vergeet kennelijk dat in de filosofie absoluut onbewustzijn ook absoluut bewustzijn is, omdat het anders niet *absoluut* zou zijn.

Vr.: Dus uw absolute denkt?

HPB: Nee, HET denkt niet; eenvoudig omdat het het *absolute denken* zelf is. Om dezelfde reden bestaat het ook niet, want het is absoluut bestaan en *zijn-heid*, niet een wezen. Lees het prachtige kabbalistische gedicht van Solomon ben Jehudah ibn Gabirol in de *Kether malkhuth*, en u zult het begrijpen:

U bent één, het begin van alle getallen, en de basis van alle bouwsels; u bent één, en in het geheim van uw één-zijn raken de meest wijze mensen de weg kwijt, omdat ze haar niet begrijpen. U bent één, en uw één-zijn neemt nooit af, en neemt nooit toe, en kan niet worden veranderd. U bent één, maar niet zoals een getal, want uw één-zijn laat geen vermenigvuldiging, verandering, of vorm toe. . . . U bestaat, maar het begrip en het inzicht van stervelingen kunnen uw bestaan niet bereiken, en evenmin voor u het waar, het hoe, en het waarom bepalen. U bestaat, maar alleen in uzelf, omdat er geen ander is die naast u kan bestaan. U bestaat vóór alle tijd en zonder plaats. U bestaat, en uw bestaan is zo diep en geheim dat niemand tot uw verborgenheid kan doordringen en deze kan ontdekken. U leeft, maar niet binnen een tijd die kan worden vastgesteld of gekend.¹

Kortom, onze godheid is de eeuwige, zich voortdurend *ontwikkende*, niet *scheppende*, bouwer van het heelal; dat *heelal ontvouwt zich* uit zijn eigen essentie, en wordt niet *gemaakt*. In de symboliek is het een bol zonder omtrek, die slechts één altijd werkende eigenschap heeft die alle andere bestaande of denkbare eigenschappen omvat – ZICH-ZELF. Het is de ene wet, die de impuls geeft aan gemanifesteerde, eeuwige en onveranderlijke wetten binnen die zich nooit manifesterende, *want* absolute WET, die in haar perioden van manifestatie *het-altijd-wordende* is.

Vr.: Ik heb een van uw leden eens de opmerking horen maken dat de universele godheid, omdat ze overal is, zich zowel in heilige als onheilige voorwerpen bevindt, en dus in elk atoom van mijn sigarenas! Is dat niet je reinste godslastering?

HPB: Ik denk het niet, want pure logica kan moeilijk als godslastering worden bestempeld. Als we één enkel mathematisch punt van het heelal, of een stofdeeltje dat een denkbare ruimte inneemt, uitsluiten van het alomtegenwoordige beginsel, kunnen we het dan nog als oneindig beschouwen?

¹ Kenneth R.H. Mackenzie, *Royal Masonic Cyclopaedia*, 1877, 1:261.

Is bidden noodzakelijk?

Vr.: Geloof u in het gebed, en bidt u ooit?

HPB: Dat doen we niet. We *handelen* in plaats van te *praten*.

Vr.: Richt u zelfs geen gebeden tot het absolute beginsel?

HPB: Waarom zouden we dat doen? Omdat we drukbezette mensen zijn, kunnen we het ons nauwelijks veroorloven tijd te verliezen aan gebeden tot een zuivere abstractie. Voor het onkenbare kunnen er alleen relaties bestaan tussen zijn delen onderling, maar het bestaat niet als het om eindige betrekkingen gaat. Het zichtbare heelal is voor zijn bestaan en verschijnselen afhankelijk van zijn op elkaar inwerkende vormen en hun wetten, niet van bidden of gebeden.

Vr.: Geloof u dan helemaal niet in de kracht van een gebed?

HPB: Niet in een gebed dat iemand letterlijk wordt geleerd en dan wordt uitgesproken, als u met gebed het uiterlijke verzoek bedoelt dat tot een onbekende God als ontvanger wordt gericht, zoals door de joden werd ingesteld en door de farizeeën werd gepopulariseerd.

Vr.: Bestaat er dan een ander soort gebed?

HPB: Zeker. We noemen het een WILSGEBED, en dat is meer een innerlijke opdracht dan een verzoek.

Vr.: Tot wie *bidt* u dan, als u dat doet?

HPB: Tot ‘onze Vader in de hemel’ – in de esoterische betekenis daarvan.

Vr.: Is die anders dan de betekenis die de theologie eraan geeft?

HPB: Heel anders. Een occultist of een theosoof richt zijn gebed tot *zijn Vader die in het verborgene is* (lees *Matth.* 6:6, en probeer dit te begrijpen), niet tot een buitenkosmische en dus eindige God, en die ‘Vader’ is in de mens zelf.

Vr.: Maakt u dan van de mens een god?

HPB: Zeg alstublieft ‘god’ en niet *een* god. Volgens ons is de innerlijke mens de enige god die we kunnen kennen. Hoe kan het ook anders? Neem eens onze stelling aan dat god een universeel verbreid oneindig beginsel is; hoe zou dan de mens als enige eraan kunnen ont-

komen om geheel van de godheid doortrokken te zijn? We noemen onze ‘Vader in de hemel’ die goddelijke essentie die we innerlijk, in ons hart en spirituele bewustzijn, ervaren, en die niets te maken heeft met het antropomorfe beeld dat we misschien in onze fysieke hersenen of onze verbeelding hebben gevormd; ‘Weet u niet dat u de tempel van God bent en dat de geest van [de absolute] God in u woont?’¹

Maar laat niemand die essentie in ons antropomorf voorstellen. Laat geen theosoof, die zich aan de goddelijke en niet aan de menselijke waarheid wil houden, zeggen dat deze ‘God in het verborgene’ luistert naar, of verschilt van, hetzij de eindige mens of de oneindige essentie – want ze zijn allemaal één. En evenmin dat een gebed een verzoek is, zoals zojuist werd opgemerkt. Het is eerder een mysterie, een occult proces door middel waarvan eindige en voorwaardelijke gedachten en verlangens, die door de absolute geest die onvoorwaardelijk is niet kunnen worden opgenomen, worden omgezet in spirituele verlangens en de wil; zo’n proces wordt ‘spirituele transmutatie’ genoemd. De kracht van onze vurige aspiraties verandert het gebed in de ‘steen der wijzen’, of dat wat lood in zuiver goud omzet. De enige homogene essentie, ons ‘wilsgebed’, wordt de actieve of scheppende kracht, die gevolgen teweegbrengt overeenkomstig ons verlangen.

Vr.: Wilt u hiermee zeggen dat bidden een occult proces is dat fysieke gevolgen teweegbrengt?

HPB: Inderdaad. *Wilskracht* wordt een levende kracht. Maar wee die occultisten en theosofen die, in plaats van de verlangens van het lagere persoonlijke ego, of de fysieke mens, te vernietigen en, terwijl

¹ Vgl. *1 Cor.* 3:16. In theosofische geschriften vindt men vaak tegenstrijdige beweringen over het christos-beginsel in de mens. Sommigen noemen dit het zesde beginsel (buddhi), anderen het zevende (ātman). Als christelijke theosofen van zulke termen willen gebruikmaken, laten ze dit dan filosofisch juist doen door de analogie van de symbolen van de oude wijsheid-religie te volgen. We zeggen dat christos niet slechts één van de drie hogere beginselen is, maar alle drie, opgevat als drie-eenheid. Deze drie-eenheid vertegenwoordigt de Heilige Geest, de Vader, en de Zoon, omdat ze overeenkomt met abstracte geest, gedifferentieerde geest, en belichaamde geest. Krishṇa en Christus zijn, filosofisch gezien, hetzelfde beginsel in zijn drieledige aspect van manifestatie. In de *Bhagavad Gītā* zien we dat Krishṇa zich afwisselend ātman, de abstracte geest, kshetrajña, het hogere of reïncarnerende ego, en het universele ZELF noemt; dit zijn allemaal namen die wanneer ze van het heelal naar de mens worden vertaald, overeenkomen met ātman, buddhi, en manas. De *Anugītā* staat vol met dezelfde leer.

ze zich richten tot hun *hogere* spirituele EGO dat gehuld is in ātma-buddhisch licht, te zeggen ‘Uw wil geschiede, niet de mijne’, enz., golven van wilskracht uitzenden voor egoïstische of onheilge doeleinden! Dat is namelijk zwarte magie, een gruwel en spirituele tovenarij. Helaas is dat allemaal een geliefde bezigheid van onze christelijke staatslieden en generaals, vooral als laatstgenoemden twee legers uitsuren om elkaar te vermoorden. Beide partijen bezondigen zich aan zulke tovenarij voor ze tot actie overgaan, door tot dezelfde god van de hemelse machten smeekbeden te richten om hen te helpen hun vijanden de keel af te snijden.

Vr.: David bad tot de Heer van de hemelse machten om hem te helpen de Filistijnen te verslaan en de Syriërs en Moabieten te doden; ‘de Heer behoeftte David, waarheen hij ook ging.’ Daarmee volgen we slechts het voorbeeld dat we in de *Bijbel* vinden.

HPB: Natuurlijk doet u dat. Maar waarom volgt u dan niet liever op wat Christus zegt, als u zich graag christenen noemt en, voor zover we weten, niet israëlieten of joden? Hij gebiedt u duidelijk niet ‘hen van vroeger’, of de mozaïsche wet, te volgen, maar te doen wat hij u zegt, en hij waarschuwt hen die willen doden met het zwaard dat ook zij door het zwaard zullen omkomen. Christus heeft u één gebed gegeven waarvan u een lippengebed heeft gemaakt en waarop u zich beroemt, en dat niemand begrijpt, behalve de *echte* occultist. Daarin zegt u, zonder u om de betekenis te bekommeren: ‘Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij hebben vergeven wie ons iets schuldig was’, wat u nooit doet. Ook zei hij u *uw vijanden lief te hebben* en *goed te doen aan hen die u haten*. De ‘zachtmoedige profeet van Nazareth’ leerde u beslist niet uw ‘Vader’ te verzoeken uw vijanden te doden, en u over hen te laten zegevieren! Daarom verwerpen we wat u ‘gebeden’ noemt.

Vr.: Maar hoe verklaart u dan het algemene feit dat alle landen en volkeren tot een god of goden hebben gebeden en hen hebben vereerd? Sommigen hebben *duivels* en kwaadaardige geesten aanbeden en gunstig gestemd, maar dat bewijst alleen hoe algemeen het geloof in de kracht van een gebed is.

HPB: Dit wordt verklaard door het feit dat bidden nog verschillende andere betekenissen heeft dan die welke christenen eraan hebben gegeven. Het is niet alleen een vragen of *verzoeken*, maar betekende in vroeger tijden veel meer een aanroeping en een bezwering. De mantra,

of het ritmisch gezongen gebed van de hindoes, heeft precies die betekenis, omdat de brahmanen zichzelf hoger achten dan de gewone deva's of 'goden'. Een gebed kan een aanroeping of bezwering zijn, ten goede of ten kwade (zoals in het geval van twee legers die tegelijk voor elkaars vernietiging bidden). En omdat de meeste mensen bijzonder egoïstisch zijn en alleen voor zichzelf bidden, en vragen dat hun het 'dagelijks brood' wordt *gegeven* in plaats van ervoor te werken, en God verzoeken hen niet 'te beproeven', maar hen (alleen de biddenden) van het kwaad te verlossen, is het gevolg dat het gebed zoals dat nu wordt opgevat, dubbel verderfelijk is: (a) het doodt het zelfvertrouwen in de mens; (b) het ontwikkelt een nog kwalijker soort egoïsme en hoogmoed in hem dan waarmee de natuur hem al heeft begiftigd.

Ik herhaal dat we geloven in 'contact' en daden in harmonie met onze 'Vader in het verborgene'; en in zeldzame momenten van extatisch geluk, waarbij onze hogere ziel wordt aangetrokken tot haar oorsprong en opgaat in de universele essentie – een toestand die tijdens het leven samādhi en na de dood nirvāṇa wordt genoemd. We weigeren te bidden tot *geschapen* eindige wezens – d.w.z. goden, heiligen, engelen, enz., omdat we dat als afgoderij beschouwen. We kunnen niet bidden tot het ABSOLUTE om redenen die eerder zijn genoemd; daarom proberen we zinloze gebeden te vervangen door nuttige en goede handelingen.

Vr.: Christenen zouden dit hoogmoed en godslastering noemen. Hebben ze ongelijk?

HPB: Ja, volkomen. Zij zijn het juist die een satanische hoogmoed tonen door te geloven dat het absolute of het oneindige – als een relatie tussen het onvoorwaardelijke en het voorwaardelijke al mogelijk zou zijn – zich zal neerbuigen om naar elk dwaas en egoïstisch gebed te luisteren. En zij zijn het ook die feitelijk godslasterlijk zijn door te onderwijzen dat een alwetende en almachtige God het uitspreken van gebeden nodig heeft om te weten wat hij moet doen! Dit wordt – esoterisch opgevat – door Boeddha en Jezus beiden bevestigd. De ene zegt 'zoek geen hulp bij de hulpeloze goden – bid niet! *maar handel liever*; want de duisternis zal niet opklaren. Vraag niets van de stilte, want ze kan spreken noch horen.'¹ En de andere – Jezus – zegt: 'Wat jullie in mijn naam [die van christos] vragen, dat zal ik doen.'² Als dit citaat

¹ Vgl. Sir Edwin Arnold, *Het licht van Azië*, hfst. 8.

² *Johannes* 14:13.

letterlijk wordt opgevat, druist het natuurlijk tegen ons betoog in. Maar als we het esoterisch opvatten, in het volle besef van de betekenis van de term ‘christos’, die voor ons ātma-buddhi-manas, het ‘ZELF’, vertegenwoordigt, dan komt het hierop neer: de enige god die we moeten erkennen en tot wie we moeten bidden, of beter gezegd met wie onze daden in harmonie moeten zijn, is die geest van god waarvan ons lichaam de tempel is en waarin hij woont.

Bidden doodt het zelfvertrouwen

Vr.: Maar heeft Christus niet zelf gebeden en het gebed aanbevolen?

HPB: Zo staat het er wel, maar die ‘gebeden’ vertegenwoordigen precies dat contact met de ‘Vader in het verborgene’ waarover zojuist is gesproken. Als het anders was en als we Jezus vereenzelvigen met de universele godheid, zou de onvermijdelijke conclusie dwaas en onlogisch zijn, namelijk dat hij, ‘God zelf’, *tot zichzelf bad* en de wil van die God scheidde van zijn eigen wil!

Vr.: Nog een argument dat door sommige christenen vaak wordt gebruikt. Ze zeggen: ‘Ik denk dat ik mijn begeerten en zwakheden niet op eigen kracht kan overwinnen. Maar als ik tot Jezus Christus bid, voel ik dat hij me kracht geeft en dat ik met zijn kracht kan overwinnen.’

HPB: Geen wonder. Als ‘Christus Jezus’ God is, onafhankelijk en gescheiden van degene die bidt, zal en *moet* voor ‘een machtige God’ natuurlijk alles mogelijk zijn. Maar wat is dan de verdienste of de rechtvaardigheid van zo’n overwinning? Waarom moet de zogenaamde overwinnaar worden beloond voor iets dat hem alleen gebeden heeft gekost? Zou u, een eenvoudige sterveling, uw arbeider een volledig dagloon betalen als u het meeste werk voor hem had gedaan, terwijl hij, zittend onder een appelboom, u al die tijd erom had gebeden? Die gedachte, een heel leven feitelijk met nietsdoen door te brengen en ons zwaarste werk en plicht door een ander te laten uitvoeren – of het nu God of een mens is – staat ons erg tegen, omdat dit de menselijke waardigheid heel erg aantast.

Vr.: Misschien wel, maar toch is de gedachte om te vertrouwen op een persoonlijke verlosser die ons in de strijd van het leven helpt en sterkt, het basisbeginsel van het moderne christendom. En er is geen twijfel aan dat zo’n geloof subjectief gezien effectief is; d.w.z. dat zij

die geloven zich *inderdaad* geholpen en gesterkt voelen.

HPB: En er is ook geen twijfel aan dat sommige patiënten van de ‘christian’ en ‘mental scientists’ – de grote ‘ontkenners’¹ – soms worden genezen; of dat hypnose en suggestie, biologering, en zelfs mediumschap, even vaak, zo niet vaker, zulke resultaten opleveren. U houdt alleen rekening met de successen, die u voor de draad van uw betoog gebruikt. Maar hoe staat het met het tienmaal grotere aantal mislukkingen? U wilt toch niet zeggen dat mislukkingen bij fanatieke christenen, ook al is hun blinde geloof sterk genoeg, nooit voorkomen?

Vr.: Maar hoe verklaart u dan die gevallen die succesvol waren? Waar zoekt een theosoof de kracht om zijn begeerten en egoïsme te beteugelen?

HPB: Bij zijn hoger zelf, de goddelijke geest, of de god in hem, en bij zijn karma. Hoelang moeten we nog herhalen dat de boom wordt gekend aan zijn vruchten, de aard van de oorzaak aan zijn gevolgen? U spreekt over het beteugelen van begeerten en over een goed mens worden door en met de hulp van God of Christus. Maar waar vindt u meer deugdzame, onschuldige mensen die zich van zonde en misdaad onthouden, in het christendom of in het boeddhisme – in christelijke of in heidense landen? Er zijn statistieken die het antwoord geven en onze beweringen bevestigen. Volgens de laatste telling in Sri Lanka en India, in de vergelijkende tabel van door christenen, moslims, hindoes, Euraziaten, boeddhisten, enz., bedreven misdaden – die 2 miljoen mensen betreft die uit elke groep willekeurig zijn gekozen, en die meerdere jaren bestrijkt waarin de misdrijven zijn gepleegd – is het gemiddelde aantal door christenen begane misdaden 5 keer zo hoog als dat door boeddhisten.² Er is geen oriëntalist, geen historicus van naam, of reiziger in boeddhistische landen, van bisschop Bigandet en abbé Huc tot Sir William Hunter en iedere onbevooroordeelde ambtenaar, die de erepalm van de deugd niet eerder aan de boeddhisten dan aan de christenen zal geven. Toch geloven eerstgenoemden (in elk geval de zuiver boeddhistische Thaise school) noch in God noch in een toekomst.

¹ De nieuwe geloofsgemeenschap van genezers die beweren elke ziekte te kunnen genezen – door het bestaan van alles te ontkennen, behalve de geest, die niet kan lijden of ziek kan zijn – mits de patiënt gelooft dat wat hij ontkent geen bestaan kan hebben. Een nieuwe vorm van zelfhypnose.

² Zie ‘Christian lectures on buddhism’, *Lucifer*, april 1888, blz. 147.

stige beloning buiten deze aarde. Ze bidden niet, priesters noch leken. ‘Bidden!’ zouden ze verwonderd uitroepen, ‘tot wie, of wat?’

Vr.: Dan zijn dat echte atheïsten.

HPB: Ontegengesteld, maar ze zijn ook de meest deugdlievende en deugdzaamste mensen in de hele wereld. Het boeddhisme zegt: Blijf trouw aan uw eigen religie en respecteer die van anderen; maar het kerkelijk christendom, dat alle goden van andere volkeren als duivels bestempelt, zou iedere *niet*-christen tot eeuwige verdoemenis willen veroordelen.

Vr.: Doen de boeddhistische priesters niet hetzelfde?

HPB: Nooit. Ze houden zich te goed aan het wijze voorschrift in het *Dhammapada* om zoiets te doen, want ze weten dat ‘als iemand, geleerd of niet, zich zo hoog acht dat hij op andere mensen neerkijkt, hij is als een blinde die een kaars vasthoudt; terwijl hij zelf blind is, denkt hij anderen te kunnen verlichten.’¹

De oorsprong van de menselijke ziel

Vr.: Hoe verklaart u dat de mens met een geest en een ziel is begiftigd? Waar komen die vandaan?

HPB: Van de universele ziel. Ze zijn beslist niet door een *persoonlijke* God geschonken. Waar komt het vocht van een kwal vandaan? Uit de oceaan die haar omringt, waarin ze leeft, ademt en haar bestaan heeft, en waarin ze na ontbinding terugkeert.

Vr.: U wijst dus de leer af dat God de mens een ziel heeft gegeven of ingeblazen?

HPB: Dat moeten we wel. De ‘ziel’ waarover in *Genesis* (2:7) wordt gesproken is, zoals daarin wordt verklaard, de ‘levende ziel’ of *nefesh* (de *vitale*, dierlijke ziel) waarmee God (wij zeggen de ‘natuur’ en de *onveranderlijke wet*) de mens en elk dier begiftigt. Ze is zeker niet de denkende ziel of het denkvermogen; en ze is al helemaal niet de *onsterfelijke geest*.

¹ *Texts from the Buddhist Canon commonly known as Dhammapada, with accompanying Narratives*, vertaald uit het Chinees door Samuel Beal, 1878, blz. 46.

Vr.: Laten we het dan eens anders stellen: is het God die de mens met een menselijke *rationele* ziel en onsterfelijke geest begiftigt?

HPB: We moeten opnieuw bezwaar maken tegen de manier waarop u de vraag stelt. Hoe kunnen wij die niet in een *persoonlijke* God geloven, denken dat hij de mens met iets begiftigt? Maar als we ter wille van het betoog aannemen dat er een God is die het risico neemt om een nieuwe ziel te scheppen voor iedere pasgeboren baby, dan kunnen we alleen maar zeggen dat zo'n God zelf nauwelijks over enige wijsheid of voorkennis lijkt te beschikken. Bepaalde andere bezwaren en de onmogelijkheid dit in overeenstemming te brengen met de aan God toegeschreven eigenschappen van mededogen, rechtvaardigheid, redelijkheid en alwetendheid, zijn de levensgevaarlijke klippen waarop dit theologische dogma elke dag en elk uur te pletter loopt.

Vr.: Wat bedoelt u? Welke bezwaren?

HPB: Ik denk aan een onweerlegbaar argument dat eens in mijn bijzijn door een Singalese boeddhistische priester, een bekende prediker, werd aangevoerd tegen een christelijke zendeling – iemand die volstrekt niet onkundig was, of onvoorbereid op een openbare discussie. Het was in de buurt van Colombo, en de zendeling had de priester Megattivati uitgedaagd zijn redenen te noemen waarom de christelijke God door de 'heidenen' niet zou moeten worden aanvaard. De zendeling trok in die gedenkwaardige discussie, zoals gewoonlijk, aan het kortste eind.

Vr.: Ik zou graag willen horen hoe.

HPB: Eenvoudig zo: de boeddhistische priester begon de padri te vragen of zijn God aan Mozes geboden had gegeven die alleen door de mens moesten worden nageleefd, maar door God zelf konden worden overtreden. De zendeling wees de veronderstelling verontwaardigd af. Zijn tegenstander zei: 'U zegt ons dat God geen uitzonderingen op deze regel maakt, en dat er geen ziel buiten zijn wil geboren kan worden. God verbiedt onder andere overspel, en toch zegt u in één adem dat hij elk kind dat wordt geboren schept en met een ziel begiftigt.

Moeten we dan daaruit begrijpen dat de miljoenen in misdaad en overspel geboren kinderen het werk van uw God zijn? Dat uw God het overtreden van zijn wetten verbiedt en bestraft, en dat hij toch *elke dag en elk uur voor zulke kinderen een ziel schept*? Volgens de meest eenvoudige logica is uw God aan de misdaad medeplichtig, want zonder

zijn hulp en tussenkomst zouden zulke kinderen van wellust niet geboren kunnen worden. Waar is de rechtvaardigheid als niet alleen de schuldige ouders maar ook het onschuldige kindje worden gestraft voor wat door diezelfde God wordt gedaan, die u niettemin volledig vrijpleit?’ De zendeling keek op zijn horloge en vond plotseling dat het te laat werd voor verdere discussie.

Vr.: U vergeet dat al zulke onverklaarbare zaken mysteries zijn, en dat onze religie ons verbiedt de mysteries van God te willen doorgronden.

HPB: Nee, dat vergeten we niet; maar we verwerpen eenvoudig zulke onmogelijkheden. We verlangen ook niet dat u hetzelfde gelooft als wij. We antwoorden alleen op de vragen die u stelt. We hebben echter een andere naam voor uw ‘mysteries’.

De boeddhistische leringen over het bovenstaande

Vr.: Wat leert het boeddhisme over de ziel?

HPB: Dat hangt ervan af of u het exoterische, gewone boeddhisme bedoelt of zijn esoterische leringen. Eerstgenoemde geeft in *De boeddhistische catechismus* de volgende uitleg:

De ziel wordt beschouwd als een woord dat door onwetenden wordt gebruikt om een onjuist denkbeeld weer te geven. Als alles aan verandering onderhevig is, dan geldt dat ook voor de mens, en moet elk stoffelijk deel van hem veranderlijk zijn. Dat wat aan verandering onderhevig is, is niet blijvend, en dus kan iets veranderlijks niet eeuwig voortbestaan.¹

Dat lijkt duidelijk en ondubbelzinnig. Maar als het gaat om het feit dat de nieuwe persoonlijkheid in elke volgende wederbelichaming het totaal is van de ‘skandha’s’, of eigenschappen, van de *oude* persoonlijkheid, en we de vraag stellen of deze nieuwe verzameling skandha’s ook een *nieuw* wezen is, waarin niets van het vorige is overgebleven, lezen we:

In één opzicht is het een nieuw wezen, in een ander opzicht niet. . . .
Tijdens dit leven veranderen de skandha’s voortdurend; hoewel een

¹H.S. Olcott, *De boeddhistische catechismus*, Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland, 2003, vers 227, blz. 70.

mens van 40 jaar, wat zijn persoonlijkheid betreft, dezelfde is als toen hij 18 was, is hij door het voortdurende proces van slijtage en herstel van zijn lichaam en door veranderingen in zijn denken en karakter toch een ander wezen. Niettemin oogst de mens als hij oud is terecht de beloning of het leed die het gevolg zijn van zijn gedachten en daden in alle eerdere stadia van zijn leven. Het nieuwe wezen dat wordt wedergeboren, dat *dezelfde individualiteit* is als voorheen [maar niet dezelfde persoonlijkheid], en alleen een veranderde vorm of nieuwe verzameling skandha's heeft, oogst dus terecht de gevolgen van zijn daden en gedachten in het vorige bestaan.¹

Dit is diepzinnige metafysica, en het is duidelijk dat *geloof* in de ziel daarbij een rol speelt.

Vr.: Wordt in *Esoteric Buddhism* niet over iets dergelijks gesproken?

HPB: Ja, want deze leer behoort zowel tot het esoterisch budhisme, of geheime wijsheid, als tot het exoterisch boeddhisme, of de religieuze filosofie van Gautama Boeddha.

Vr.: Maar er wordt ons toch duidelijk verteld dat de meeste boeddhisten niet in de onsterfelijkheid van de ziel geloven?

HPB: Wij doen dat evenmin, als u met ziel het *persoonlijke* ego, of de levensziel – nefesh – bedoelt. Maar iedere geleerde boeddhist gelooft in het individuele of *goddelijke* ego. Zij die dat niet doen, zien het verkeerd. Ze vergissen zich op dit punt evenzeer als die christenen die de theologische inlassingen van de latere bewerkers van de evangeliën over verdoemenis en hellevuur ten onrechte als *letterlijke* uitspraken van Jezus beschouwen. Boeddha noch 'Christus' heeft ooit zelf iets opgeschreven; beiden spraken in allegorieën en gebruikten 'duistere gezegden', zoals alle echte ingewijden dat deden, en nog tot ver in de toekomst zullen doen. Beide geschriften behandelen al zulke metafysische vraagstukken heel behoedzaam, en beide, zowel de boeddhistische als de christelijke verslagen, maken zich schuldig aan een overdaad aan exoterie; in beide gevallen krijgt de betekenis naar de letter te veel nadruk.

Vr.: Wilt u zeggen dat de leringen van Boeddha en die van Christus tot dusver geen van beide juist zijn begrepen?

HPB: Dat is precies wat ik bedoel. Beide evangeliën, het boeddhis-

¹ *Op.cit.*, vers 238, blz. 75.

tische en het christelijke, werden met hetzelfde doel gepredikt. Beide hervormers waren vurige filantropen en daadwerkelijke *altruïsten en verkondigden een onmiskenbaar socialisme* van de edelste en hoogste soort, zelfopoffering tot het bittere einde. ‘Laat de zonden van de hele wereld op me vallen, opdat ik de ellende en het lijden van de mens kan verlichten!’ roept Boeddha uit; ‘Ik zou niet iemand om hulp laten roepen die ik zou kunnen redden!’ aldus de prins-bedelaar, gehuld in afgedankte vodden van begraafplaatsen. ‘Kom naar mij, jullie die vermoeid zijn en onder lasten gebukt gaan, dan zal ik jullie rust geven’, is de oproep tot de armen en misdeelden door de ‘Man van Smarten’, die geen plaats heeft om het hoofd neer te leggen.

De leringen van beiden zijn grenzeloze liefde voor de mensheid, barmhartigheid, vergevensgezindheid, zelfvergetelheid, en medelijden met de misleide menigte; ze tonen beiden dezelfde verachting voor rijkdom en maken geen onderscheid tussen wat *van mij* en wat *van jou* is. Hun wens was aan de onwetenden en misleiden, voor wie de last in het leven te zwaar was, voldoende hoop te bieden en enig vermoeden van de waarheid, om hen in hun moeilijkste uren te steunen, zonder de heilige mysteriën van de inwijding aan *iedereen* te onthullen. Maar de plannen van beide hervormers werden als gevolg van een overmatige ijver van hun latere volgelingen gedwarsboomd. Zie wat de gevolgen zijn van het verkeerd begrijpen en verkeerd weergeven van de woorden van de meesters!

Vr.: Maar Boeddha moet ongetwijfeld de onsterfelijkheid van de ziel hebben verworpen, als alle oriëntalisten en zijn eigen priesters dat zeggen!

HPB: De arhats begonnen met het volgen van de leidraad van hun meester, maar de meeste van de daarna komende priesters waren niet ingewijd, evenals in het christendom; en zo gingen de grote esoterische waarheden langzamerhand bijna verloren. Een bewijs hiervan is dat van de twee in Sri Lanka bestaande scholen, de Thaise gelooft dat de dood de volstreekte vernietiging van de individualiteit en de persoonlijkheid betekent, terwijl de andere nirvāṇa verklaart zoals wij theosofen dat doen.

Vr.: Maar waarom vertegenwoordigen het boeddhisme en het christendom in dat geval de twee tegengestelde polen van zo’n geloof?

HPB: Omdat de omstandigheden waarin ze werden verkondigd

niet gelijk waren. In India hadden de brahmanen, die angstvallig over hun hogere kennis waakten, en elke andere kaste dan hun eigen ervan uitsloten, miljoenen mensen tot afgoderij en bijna fetisjisme gedreven. Boeddha moest de genadeslag toebrengen aan een overdadige, ongezonde fantasie en een fanatiek bijgeloof, die het gevolg waren van een onwetendheid die men voordien en daarna zelden heeft gekend. Liever een filosofisch atheïsme dan zo'n blinde verering voor hen

Die hun goden aanroepen en niet worden gehoord,
Of op wie geen acht wordt geslagen

en die leven en sterven in mentale wanhoop. Voordat hij de waarheid kon brengen moest hij eerst die troebele stroom van bijgeloof stoppen en *misvattingen* wegnemen. Omdat Boeddha niet *alles* openbaar kon maken, om dezelfde goede reden als in het geval van Jezus, die *zijn* discipelen eraan herinnert dat de geheimen van het koninkrijk van de hemel slechts voor de uitverkorenen zijn en niet voor het onwetende volk, tot wie hij dan ook 'in gelijkenissen sprak' (*Matth.* 13:11) – bracht zijn voorzichtigheid hem ertoe *te veel geheim te houden*. Hij weigerde zelfs tegen de monnik Vacchagotta te zeggen of er wel of niet een ego in de mens bestaat. Toen op een antwoord werd aangedrongen 'bewaarde de Verhevene het stilzwijgen.'¹

¹ Boeddha geeft aan Ānanda, zijn *ingewijde* discipel, die de reden van zijn stilzwijgen vraagt, een duidelijk en ondubbelzinnig antwoord in de door Hermann Oldenberg uit de *Samyutta Nikāya* (44:10) vertaalde dialoog: 'Als ik, Ānanda, toen de rondtrekkende monnik Vacchagotta me vroeg: 'Bestaat het ego?' had geantwoord 'Het ego bestaat', dan zou dat, Ānanda, de leer van de monniken en brahmanen hebben bevestigd, die in een blijvend bestaan geloven. Als ik, Ānanda, toen de rondtrekkende monnik Vacchagotta me vroeg 'Bestaat het ego niet?' had geantwoord 'Het ego bestaat niet', dan zou dat, Ānanda, de leer hebben bevestigd van hen die in vernietiging geloven. Als ik, Ānanda, toen de rondtrekkende monnik Vacchagotta me vroeg 'Bestaat het ego?', had geantwoord 'Het ego bestaat', zou mijn doel dan gediend zijn, Ānanda, om voor hem aan te tonen dat alle bestaansvormen (dhamma) 'niet-ego' zijn? Maar als ik, Ānanda, had geantwoord 'Het ego bestaat niet', dan zou dat, Ānanda, de rondtrekkende monnik Vacchagotta alleen maar meer in verwarring hebben gebracht: 'Mijn ego, bestond eerst wél, maar nu niet meer!' (*Buddha; his life, his doctrine, his order*, vertaald uit het Duits door William Hoey, 1882, blz. 272-3.) Dit toont beter dan wat ook aan dat Gautama Boeddha zulke moeilijke metafysische leringen aan het volk onthield om hen niet nog meer in verwarring te brengen. Waar hij op doelde was het verschil tussen het persoonlijke tijdelijke ego en het hoger zelf, dat zijn licht uitstraalt over het onvergankelijke ego, het spirituele 'ik' van de mens.

Vr.: Dit heeft betrekking op Gautama, maar wat heeft het met de evangeliën te maken?

HPB: Lees de geschiedenis en denk erover na. In de tijd dat de gebeurtenissen die in de evangeliën worden verteld zouden hebben plaatsgevonden, voltrok zich in de hele beschaafde wereld een soortgelijk intellectueel gisticsproces; maar in het Oosten en het Westen waren de gevolgen tegengesteld. De oude goden stierven uit. Terwijl de beschaafde klassen in Palestina, in het spoor van de ongelovige sadduceeën, vervielen tot materialistische ontkenningen en het geloof in de dode letter van de mozaïsche wetten, en in Rome tot losbandigheid, neigden de laagste en armere klassen tot tovenarij en vreemde goden, of werden huichelaars en farizeeën.

Opnieuw was de tijd voor een spirituele hervorming aangebroken. De wrede en jaloerse antropomorfe God van de joden, met zijn bloedorstige wetten van ‘oog om oog en tand om tand’, van bloedvergieten en dierenoffers, moest naar het tweede plan worden verwezen en worden vervangen door de barmhartige ‘Vader in het verborgene’. Er moest worden duidelijk gemaakt dat laatstgenoemde niet een buitenkosmische God is, maar een goddelijke verlosser van de stoffelijke mens, arm of rijk, die in zijn eigen hart en ziel woont.

Net als in India konden de geheimen van inwijding niet worden onthuld, uit vrees dat door het heilige aan de honden te geven en parels voor de zwijnen te werpen, zowel de *onthuller* als de onthulde zaken zouden worden vertrapt. Vandaar dat de terughoudendheid van Boeddha en Jezus – of laatstgenoemde, die zich ook ervan onthield de mysteriën van leven en dood duidelijk te onthullen, nu leefde in de periode die de geschiedenis aan hem toewijst of niet – in het ene geval heeft geleid tot de botte ontkenningen van het zuidelijk boeddhisme, en in het andere tot de drie met elkaar botsende vormen van de christelijke kerk en de 300 geloofsgemeenschappen die er alleen al in het protestantse Engeland zijn.

6

Theosofische leringen over de natuur en de mens

Het één-zijn van alles in alles

Vr.: U heeft me verteld wat volgens u God, de ziel en de mens *niet* zijn, kunt u me nu zeggen wat ze volgens uw leringen *wel* zijn?

HPB: In hun oorsprong en in eeuwigheid zijn deze drie, evenals het heelal en alles daarin, één met de absolute eenheid, de onkenbare goddelijke essentie waarover ik enige tijd geleden heb gesproken. We geloven niet in een *schepping*, maar in periodieke en elkaar opvolgende verschijningen van het heelal, van het subjectieve naar het objectieve bestaansgebied, met regelmatige tussenpozen, die zich over onmetelijke tijdsperioden uitstrekken.

Vr.: Kunt u dat onderwerp verder uitwerken?

HPB: Neem ter vergelijking en verduidelijking het zonnejaar, en de beide helften van dat jaar, die aan de noordpool respectievelijk een dag en een nacht van zes maanden opleveren. Stel u nu in plaats van een zonnejaar van 365 dagen, de EEUWIGHEID voor. Denk dan aan de zon als het heelal, en aan de pooldagen en -nachten van elk 6 maanden, als *dagen en nachten die elk 182 biljoen en biljard jaar duren*, in plaats van elk 182 dagen. Zoals de zon elke ochtend aan onze *objectieve* horizon uit zijn (voor ons) *subjectieve* en antipodische ruimte oprijst, zo komt het heelal periodiek vanuit het subjectieve tevoorschijn op het objectieve gebied – de tegenhanger ervan. Dat is de ‘levenscyclus’. En zoals de zon aan onze horizon verdwijnt, evenzo verdwijnt het heelal op regelmatige tijden, wanneer de ‘universele nacht’ invalt. De hindoes noemen die afwisselingen de ‘dagen en nachten van Brahmā’, of de tijd van manvantara en die van pralaya (ontbinding). Westerlingen kunnen ze universele dagen en nachten noemen, als ze daar de voorkeur aan geven. Tijdens laatstgenoemde (de nachten) is *alles in alles*; elk atoom is opgelost in één homogeniteit.

Evolutie en illusie

Vr.: Maar wie is het die elke keer het heelal schept?

HPB: Niemand schept het. De wetenschap zou het proces evolutie noemen; de voorchristelijke filosofen en de oriëntalisten noemden het emanatie: wij, occultisten en theosofen, zien er de ene universele en eeuwige *werkelijkheid* in, die een periodieke weerspiegeling van *zich-zelf* op de oneindige diepten van de ruimte werpt. Deze weerspiegeling, die u als het objectieve *stoffelijke* heelal beschouwt, zien wij als een tijdelijke *illusie* en niets anders. Alleen wat eeuwig is, is *werkelijk*.

Vr.: Zo bezien zijn ook u en ik illusies.

HPB: Als veranderlijke persoonlijkheden, vandaag de ene persoon, morgen een andere, zijn we dat inderdaad. Zou u de plotselinge opflinkeringen van de *aurora borealis*, het noorderlicht, een ‘werkelijkheid’ noemen, hoe werkelijk het ook lijkt als u ernaar kijkt? Beslist niet; de oorzaak die het voortbrengt is – als deze blijvend en eeuwig is – de enige werkelijkheid, terwijl het andere maar een voorbijgaande illusie is.

Vr.: Dit alles verklaart voor mij nog niet hoe deze illusie, die het heelal wordt genoemd, ontstaat; hoe het bewuste dat *zal zijn*, zich gaat manifesteren uit het onbewuste dat *is*.

HPB: Het is alleen *onbewustheid* voor ons eindige bewustzijn. We kunnen vers 5 uit hoofdstuk 1 van Johannes heel goed in eigen woorden weergeven en zeggen: ‘en (absoluut) licht (dat duisternis is) schijnt in de duisternis (die illusoir stoffelijk licht is); en de duisternis begrijpt het niet’. Dit absolute licht is ook absolute en onveranderlijke wetmatigheid. Door uitstraling of emanatie – over woorden hoeven we niet te twisten – gaat het heelal vanuit zijn homogene subjectiviteit over naar het eerste gebied van manifestatie, en ons is geleerd dat er zeven van die gebieden zijn. Met elk volgend gebied wordt het dichter en stoffelijker totdat het dit gebied, het onze, bereikt, waarop zich de enige wereld bevindt waarvan de wetenschap de stoffelijke samenstelling min of meer kent en begrijpt: het planeten- of zonnestelsel – dat sui generis is, zoals ons wordt verteld.

Vr.: Wat bedoelt u met sui generis?

HPB: Ik bedoel dat ons zonnestelsel (evenals elk van de miljoenen andere soortgelijke stelsels in de kosmos) en zelfs onze aarde, zijn

eigen programma van manifestaties heeft dat verschilt van de respectievelijke programma's van alle andere, hoewel de basiswet en de universele werkingen van de natuurwetten toch eensluidend zijn. We spreken over de bewoners van andere planeten en nemen aan dat ze, als ze *mensen* zijn, d.w.z. denkende wezens, net zo moeten zijn als wij. De verbeeldingskracht van dichters, schilders en beeldhouwers stelt zelfs engelen altijd voor als mooie kopieën van de mens – *plus* vleugels.

Wij zeggen dat dit alles een misvatting en hersenschim is; want als we alleen al op deze kleine aarde zo'n diversiteit aan flora, fauna en mensheid aantreffen – van zeewier tot Libanese ceder, van kwal tot olifant, van bosjesman tot de Apollo van Belvédère – dan moet dit onder andere kosmische en planetaire omstandigheden een heel andere flora, fauna en mensheid te zien geven. Dezelfde wetten kunnen zelfs op ons gebied, al onze planeten inbegrepen, een heel andere reeks dingen en wezens opleveren. Hoe anders moet dan de *uiterlijke* natuur in andere zonnestelsels zijn, en hoe dwaas is het andere *sterren* en werelden en mensen te beoordelen op basis van die van ons, zoals de natuurwetenschap dat doet!

Vr.: Maar op welke gegevens baseert u deze bewering?

HPB: Op gegevens die de wetenschap in het algemeen nooit als bewijs zal aanvaarden – de verzamelde verklaringen van een eindeloze reeks zieners die van dit feit getuigen. Hun spirituele visioenen, hun grondige onderzoeken met behulp van fysieke en spirituele zintuigen, niet belemmerd door het trage vlees, zijn systematisch getoetst, met elkaar vergeleken en naar aard gerangschikt. Alles wat niet door eensluidende en gemeenschappelijke ervaringen werd bevestigd, werd verworpen, terwijl alleen dat als vastgestelde waarheid werd opgetekend wat in verschillende tijden en streken door een onnoemlijke reeks ononderbroken waarnemingen overeen bleek te stemmen en steeds werd bevestigd.

Zoals u ziet wijken de methoden die door onze geleerden en onderzoekers van de psychospirituele wetenschappen worden gebruikt niet af van die van onderzoekers van de natuurwetenschappen. Alleen beslaat ons terrein van onderzoek twee verschillende gebieden, en zijn onze instrumenten niet door mensenhanden gemaakt, waardoor ze misschien juist betrouwbaarder zijn. De retorten, accumulatoren en microscopen van de schei- en natuurkundige kunnen onklaar worden; de telescoop en de tijdmeetinstrumenten van de astronoom kunnen

defect raken; onze registratie-instrumenten staan niet onder invloed van het weer of de elementen.

Vr.: En daarom gelooft u er onvoorwaardelijk in?

HPB: Geloof is een woord dat in theosofische woordenboeken niet voorkomt: we zeggen *kennis, gebaseerd op waarneming en ervaring*. Het verschil is echter dat, terwijl de waarnemingen en experimenten van de natuurwetenschap de geleerden aanleiding geven tot evenveel ‘werkhypothesen’ als er denkers zijn om ze te ontwikkelen, onze *kennis* alleen de toevoeging van die feiten accepteert die onomstotelijk zijn geworden, en die volledig en onvoorwaardelijk zijn aangetoond. We hebben over een en hetzelfde onderwerp geen twee opvattingen of hypothesen.

Vr.: Heeft u op grond van zulke gegevens de vreemde theorieën aanvaard die we in *Esoteric Buddhism* aantreffen?

HPB: Dat is juist. Deze theorieën kunnen op ondergeschikte punten enigszins onjuist zijn, en door ondeskundige onderzoekers zelfs verkeerd zijn voorgesteld; het blijven niettemin natuurfeiten en ze komen dichter bij de waarheid dan elke wetenschappelijke hypothese.

De zevenvoudige samenstelling van onze planeet

Vr.: Heb ik goed begrepen dat u onze aarde beschrijft als een deel van een keten van aardbollen?

HPB: Dat klopt. Maar de andere zes ‘aarden’, of bollen, bevinden zich niet op hetzelfde objectieve gebied als onze aarde; daarom kunnen we ze niet zien.

Vr.: Komt dat door de grote afstand?

HPB: Helemaal niet, want we zien met het blote oog planeten en zelfs sterren die op enorm grote afstand staan; maar het komt omdat die zes bollen buiten ons fysieke waarnemingsvermogen of bestaansgebied liggen. Hun stoffelijke dichtheid, gewicht of structuur zijn niet alleen geheel anders dan die van onze aarde en de andere bekende planeten, maar ze bevinden zich (vanuit ons gezichtspunt) zogezegd in een heel andere *laag* van de ruimte; een laag die door onze fysieke zintuigen niet kan worden gezien of gevoeld. En als ik ‘laag’ zeg, denk dan als-tublieft niet aan lagen zoals aardlagen, of beddingen die boven elkaar

liggen, want dat zou alleen tot nog een dwaze misvatting leiden. Met 'laag' bedoel ik dat gebied van de oneindige ruimte dat door zijn aard buiten bereik ligt van onze gewone – mentale of fysieke – waarnemingen in de waaktoestand; een gebied dat buiten onze normale denkwereld of ons normale bewustzijn, buiten onze driedimensionale ruimte en buiten onze indeling van de tijd, in de natuur bestaat.

Elk van de zeven basisgebieden (of lagen) in de ruimte – als geheel natuurlijk, als de zuivere ruimte volgens de definitie van Locke, niet als onze begrensde ruimte – kent zijn eigen objectiviteit en subjectiviteit, zijn eigen ruimte en tijd, zijn eigen bewustzijn en stel zintuigen. Maar dat zal allemaal moeilijk te begrijpen zijn voor iemand die in de huidige denkwijzen geschoold is.

Vr.: Wat bedoelt u met een ander stel zintuigen? Is er iets op ons menselijk gebied dat kan illustreren wat u zegt, alleen om een wat duidelijker beeld te krijgen van wat u met die verschillende zintuigen, ruimten en respectieve waarnemingen bedoelt?

HPB: Nee; behalve misschien iets dat voor de wetenschap een gemakkelijke kapstok zou zijn om er een tegenargument aan op te hangen. We hebben in ons droomleven een ander stel zintuigen, nietwaar? We voelen, praten, horen, zien, proeven, en functioneren in het algemeen op een ander gebied; de verandering van onze bewustzijns-toestand blijkt uit het feit dat een reeks handelingen en gebeurtenissen die volgens ons jaren in beslag nemen, in een flits aan onze geest voorbijtrekken. Die buitengewone snelheid van onze mentale verrichtingen en de volkomen natuurlijkheid van alle andere functies tijdens dromen, tonen aan dat we ons op een heel ander gebied bevinden.

Onze filosofie leert ons dat, zoals er in de natuur zeven basiskrachten zijn en zeven bestaansgebieden, er ook zeven bewustzijnstoestanden zijn waarin de mens kan leven, denken, zich dingen kan herinneren, en bestaan. Het is niet mogelijk ze hier op te sommen; daarvoor zou men zich moeten wenden tot de studie van de oosterse metafysica. Maar iedere gewone sterveling, van een geleerde filosoof tot de ongeschoolde primitieve mens, heeft met deze twee toestanden – waken en dromen – een goed bewijs dat zulke toestanden van elkaar verschillen.

Vr.: U aanvaardt dus niet de bekende manier waarop biologen en fysiologen de droomtoestand verklaren?

HPB: Zeker niet. We wijzen zelfs de hypothesen van uw psycho-

logen af en geven de voorkeur aan de leringen van de oosterse wijsheid. We geloven in zeven gebieden van kosmisch zijn en zeven bewustzijnstoestanden, maar wat het heelal of de macrokosmos betreft stoppen we bij het vierde gebied, omdat het voor ons niet mogelijk is om met enige mate van zekerheid verder te gaan. Maar met betrekking tot de microkosmos, de mens, kunnen we vrijelijk speculeren over zijn zeven beginselen en bewustzijnstoestanden.

Vr.: Welke verklaring heeft u dan daarvoor?

HPB: In de eerste plaats treffen we in de mens twee verschillende wezens aan: het spirituele en het fysieke, de mens die denkt, en de mens die zoveel van die gedachten vastlegt als hij in zich kan opnemen. Daarom verdelen we hem in twee verschillende naturen; het hogere of spirituele wezen, dat bestaat uit drie ‘beginselen’ of *aspecten*; en het lagere of fysieke viertal, dat uit *vier* beginselen is samengesteld – *zeven* in totaal.

De zevenvoudige aard van de mens

Vr.: Is dat hetzelfde als wat we geest, ziel en lichaam noemen?

HPB: Dat is het niet. Dat is de oude platonische indeling. Plato was een ingewijde en kon daarom niet in verboden details treden; maar wie met de oude leringen bekend is, vindt de zeven terug in Plato’s verschillende combinaties van ziel en geest. Volgens hem was de mens samengesteld uit twee delen: een eeuwig deel, gevormd uit dezelfde essentie als het absolute, het andere sterfelijk en vergankelijk, dat zijn samenstellende delen ontleent aan de *lagere* ‘geschapen’ goden. Zoals hij aantoont, bestaat de mens uit (1) een sterfelijk lichaam, (2) een onsterfelijk beginsel, en (3) een ‘afzonderlijke sterfelijke soort ziel’. We noemen deze achtereenvolgens de fysieke mens, de spirituele ziel of geest (*nous*), en de dierlijke ziel (*psychē*).

Deze indeling werd aangenomen door Paulus, een andere ingewijde, die verklaart dat er een psychisch lichaam bestaat dat geworteld is in het vergankelijke (astrale ziel of lichaam), en een *spiritueel* lichaam dat zijn ontstaan vindt in onvergankelijke substantie. Zelfs *Jacobus* (3:15) bevestigt dit als hij zegt dat de ‘wijsheid’ (van onze lagere ziel) niet van boven komt, maar aards is (‘psychisch’, ‘demonisch’, zie de Griekse tekst); terwijl de andere hemelse wijsheid is. Nu blijkt duidelijk dat Plato en zelfs Pythagoras, hoewel ze slechts over

drie ‘beginselen’ spreken, daaraan in hun verschillende combinaties zeven afzonderlijke functies geven, iets wat volkomen duidelijk wordt als we onze leringen daartegenover stellen. Laten we een vluchtige blik werpen op die zeven aspecten door een tabel te maken.

Theosofische indeling

		Sanskriettermen	Exoterische betekenis	Verklarende toelichting
lagere viertal	(a)	rūpa, lichaam of sthūlaśarīra	fysiek lichaam	Tijdens het leven het voertuig van alle andere ‘beginselen’.
	(b)	prāṇa	leven, of levensbeginsel	Alleen noodzakelijk voor a, c, d en die functies van het lager manas die zich beperken tot de (<i>fysieke</i>) hersenen.
	(c)	liṅgaśarīra	astraal lichaam	Het <i>dubbel</i> , de schaduw.
	(d)	kāmarūpa	zetel van dierlijke verlangens en begeerten	Dit is het centrum van de dierlijke mens, waar de scheidslijn ligt tussen de sterfelijke mens en de onsterfelijke entiteit.
hogere onvergankelijke triade	(e)	manas – in zijn functie een tweevoudig beginsel	denkvermogen, intelligentie: dat het hogere menselijke denkvermogen is; zijn licht of uitstraling verbindt de MONADE tijdens het leven met de sterfelijke mens	De toekomstige toestand en het karmisch lot van de mens hangen af van het feit of manas omlaag neigt naar kāmarūpa, de zetel van dierlijke begeerten, of omhoog naar buddhi, het spirituele ego; in laatstgenoemd geval wordt het hogere bewustzijn van de individuele spirituele aspiraties van het <i>denkvermogen</i> (manas), dat op één lijn staat met buddhi, daarin opgenomen en vormt het ego dat de devachanische gelukzaligheid ingaat. ¹
	(f)	buddhi	spirituele ziel	Het voertuig van zuivere universele geest.
	(g)	ātman	geest	Eén met het absolute, als uitstraling daarvan.

Wat onderwijst Plato dan? Hij zegt dat de *innerlijke* mens uit twee delen bestaat – het ene is onveranderlijk en altijd hetzelfde, gevormd uit dezelfde *substantie* als de godheid, en het andere sterfelijk en vergankelijk. Deze ‘twee delen’ vindt men terug in onze hogere *triade* en in het lagere *viertal* (zie tabel). Hij legt uit dat wanneer de ziel, psychē, ‘zich met nous (goddelijke geest of substantie²) verbindt, ze alles goed doet en succes heeft’; maar dat ligt anders wanneer ze zich met anoia (dwaasheid, of de redeloze dierlijke ziel) verbindt. Hier hebben we dus manas (of de ziel in het algemeen) in zijn twee aspecten: wanneer manas zich met anoia (ons kāmārūpa, of de ‘dierlijke ziel’ in *Esoteric Buddhism*) verbindt, gaat het algehele vernietiging tegemoet voor zover het het persoonlijke ego betreft; wanneer manas zich met nous (ātma-buddhi) verbindt, gaat het in het onsterfelijke, onvergankelijke ego op, en dan wordt het spirituele bewustzijn van het persoonlijke dat was, onsterfelijk.

Het verschil tussen ziel en geest

Vr.: Onderwijst u werkelijk de vernietiging van iedere persoonlijkheid, waarvan sommige spiritisten u beschuldigen?

HPB: Dat doen we niet. Maar omdat dit punt van de dualiteit – de *individualiteit* van het goddelijke ego en de *persoonlijkheid* van het menselijk dier – te maken heeft met de vraag of het werkelijke, onsterfelijke ego als een ‘gematerialiseerde geest’ in de seancekamers kan

¹ In *Esoteric Buddhism* van Sinnett worden d, e en f respectievelijk de dierlijke, de menselijke en de spirituele ziel genoemd, wat ook goed is. Hoewel de beginselen in *Esoteric Buddhism* worden genummerd, heeft dit strikt genomen geen zin. Alleen aan de tweevoudige monade (ātma-buddhi) komen de twee hoogste getallen (het 6de en het 7de) toe. Omdat alleen *dat* ‘beginsel’ dat in de mens overheerst als het eerste en belangrijkste moet worden beschouwd, is voor alle andere in het algemeen geen rangnummer mogelijk. Bij sommige mensen is het de hogere intelligentie (manas of het 5de) die de rest overheerst; bij anderen is het de dierlijke ziel (kāmārūpa) die de overhand heeft en de meest dierlijke instincten, enz., te zien geeft.

² Paulus noemt Plato’s nous ‘geest’; maar omdat deze geest ‘substantie’ is, wordt dan natuurlijk buddhi bedoeld en niet ātman; want laatstgenoemde kan filosofisch gesproken in geen enkele zin ‘substantie’ worden genoemd. We rekenen ātman tot de menselijke ‘beginselen’ om niet nog meer verwarring te scheppen. In feite is het geen ‘menselijk’ maar het universele *absolute* beginsel, waarvan buddhi, de ziel-geest, het voertuig is.

verschijnen, wat we ontkennen, zoals al eerder is verklaard, hebben onze tegenstanders die onzinnige beschuldiging geuit.

Vr.: U heeft zojuist over de psychē gesproken, die haar volledige vernietiging tegemoet gaat als ze zich met anōia verbindt. Wat bedoelde Plato, en wat bedoelt u, daarmee?

HPB: Ik denk de *volledige* vernietiging van het *persoonlijke* bewustzijn, als een uitzonderlijk en zeldzaam geval. De algemene en vrijwel onveranderlijke regel is dat het persoonlijke met het individuele of onsterfelijke bewustzijn van het ego samensmelt, een transformatie of goddelijke transfiguratie, en dat alleen het lagere *viertal* volledig wordt vernietigd. Denkt u dat de mens van vlees, of de *tijdelijke persoonlijkheid*, zijn schaduw, het ‘astrale’, zijn dierlijke instincten en zelfs het fysieke leven samen met het ‘spirituele ego’ blijven voortbestaan en eeuwig worden? Natuurlijk houdt dit alles bij of kort na de fysieke dood op te bestaan. Het valt na verloop van tijd volledig uiteen en verdwijnt uit het gezicht, omdat het als geheel wordt vernietigd.

Vr.: Verwerpt u dus ook de *wederopstanding van het lichaam*?

HPB: Absoluut! Waarom zouden wij, die in de esoterische filosofie van de Ouden geloven, de onfilosofische bespiegelingen van de latere christelijke theologie aanvaarden, die aan de Egyptische en Griekse exoterische stelsels van de gnostici zijn ontleend?

Vr.: De Egyptenaren vereerden natuurgeesten en hebben zelfs uien vergoddelijkt; uw hindoes zijn tot heden *afgodendienaren*; de volgelingen van Zarathoestra aanbaden de zon en doen dat nog steeds; en de beste Griekse filosofen waren dromers of materialisten – getuige Plato en Democritus. Hoe kunt u het christendom daarmee vergelijken!?

HPB: Dat is misschien zo volgens uw huidige christelijke en zelfs wetenschappelijke catechismussen; voor onbevooroordeelde denkers is dat niet zo. De Egyptenaren vereerden de ‘Ene-Enige’ als NUT; en aan dit woord ontleende Anaxagoras zijn benaming nous, of zoals hij het noemt νοῦς αὐτοκρατής, ‘het denkvermogen of de uit eigen kracht werkende geest’, de ἀρχὴ τῆς κινήσεως, de drijvende kracht of primum-mobile van alles. Voor hem was de nous God, en de logos de mens, zijn emanatie. De nous is de geest (in de kosmos of in de mens), en de logos – hetzij het heelal of het astraal lichaam – is de emanatie

daarvan, terwijl het fysieke lichaam alleen het dier is. Onze uiterlijke vermogens nemen verschijnselen waar; alleen onze nous kan hun noumena kennen. Alleen de logos, of het noumenon, blijft voortleven, omdat hij in zijn diepste aard en essentie onsterfelijk is, en de logos in de mens is het EEUWIGE EGO, dat wat reïncarneert en eeuwig blijft bestaan. Maar hoe kan de vluchtige of uiterlijke schaduw, het tijdelijke kleed van die goddelijke emanatie die terugkeert naar de bron waaruit ze voortkwam, *worden opgewekt in onvergankelijkheid?*

Vr.: Toch kunt u moeilijk aan de beschuldiging ontkomen dat u een nieuwe indeling van de spirituele en psychische samenstelling van de mens heeft uitgevonden; want geen enkele filosoof spreekt daarover, al gelooft u dat Plato dat wel doet.

HPB: En daar blijf ik bij. Naast Plato volgde ook Pythagoras deze gedachtegang.¹ Hij beschreef de ziel als een uit eigen kracht bewegende eenheid (monade), samengesteld uit drie elementen: nous (geest), phrēn (denkvermogen) en thumos (leven, adem of de nefesh van de kabbalisten); en deze drie stemmen overeen met onze 'ātma-buddhi' (hogere geest-ziel), met manas (het EGO) en met kāmārūpa in samenhang met de *lagere* weerspiegeling van manas. Dat waaraan de oude Griekse filosofen in het algemeen de naam *ziel* gaven, noemen wij geest, of spirituele *ziel*, buddhi, als het voertuig van ātman (agathon, of Plato's hoogste godheid).

Het feit dat Pythagoras en anderen zeggen dat we phrēn en thumos met de dieren gemeen hebben, bewijst dat in dit geval de *lagere* mānassische weerspiegeling (instinct) en het kāmārūpa (dierlijke begeerten) worden bedoeld. En omdat Socrates en Plato op dat spoor zaten en het volgden, kan gemakkelijk worden aangetoond dat de denkbeelden van zowel Pythagoras als Plato met de onze overeenstemmen, als we aan die vijf, namelijk agathon (godheid of ātman), psychē (ziel in haar col-

¹ Plutarchus zegt: 'Plato en Pythagoras verdelen de ziel in twee delen, een redelijk [noëtisch] en een redeloos [agnoia] deel; het deel van de ziel van de mens dat redelijk is, is eeuwig; want hoewel het niet God is, is het toch het voortbrengsel van een eeuwige godheid; maar dat deel van de ziel dat redeloos (agnoia) is, sterft.' (Plutarchus, *Ethica*, Over meningen van filosofen, boek 4, hfst. 4 en 7.) De moderne term *agnosticus* komt van agnosis, een verwant woord. We vragen ons af waarom Huxley, de bedenker van dat woord, zijn grote intellect verbindt met 'de redeloze ziel' die sterft? Is dit de overdreven bescheidenheid van een hedendaagse materialist?

lectieve betekenis), nous (geest of denkvermogen), phrēn (fysiek denkvermogen), en thumos (kāmarūpa of begeerten), het eidōlon van de mysteriën, de *schaduwvorm* of het menselijk dubbel, en het *fysieke lichaam* toevoegen.

Zelfs de Egyptenaren hielden zich aan de zevenvoudige indeling. Ze onderwezen dat de ziel (het EGO) bij haar heengaan door haar zeven kamers, of beginselen, moest gaan, waarvan ze sommige achterliet en andere met zich meenam. Het enige verschil is dat zij de leer in grote lijnen meedeelden, omdat ze altijd aan de doodstraf dachten die stond op het bekendmaken van mysterielingen, terwijl wij haar uitwerken en in detail toelichten. Maar hoewel we aan de wereld zoveel bekendmaken als is toegestaan, wordt zelfs in onze leringen meer dan één belangrijk detail achtergehouden, dat *alleen zij mogen weten* die de esoterische filosofie bestuderen en een gelofte van stilzwijgen hebben afgelegd.

De Griekse leringen

Vr.: We hebben uitstekende geleerden in het Grieks, Latijn, Sanskriet en Hebreeuws. Hoe komt het dat we in hun vertalingen niets terugvinden dat ons een aanwijzing geeft voor wat u zegt?

HPB: Omdat uw vertalers, ondanks hun grote geleerdheid, van de filosofen – vooral de Griekse – *mistige* in plaats van mystieke schrijvers hebben gemaakt. Neem bijvoorbeeld Plutarchus, en lees eens wat hij over ‘de beginselen’ van de mens zegt. Wat hij beschrijft werd letterlijk opgevat en toegeschreven aan metafysisch bijgeloof en onwetendheid. Laat ik een voorbeeld daarvan geven. Plutarchus zegt:

De mens is een samengesteld wezen; *en zij die denken dat hij slechts uit twee delen bestaat, vergissen zich*. Ze denken namelijk dat het begripsvermogen [hersenverstand] deel uitmaakt van de ziel [de hogere triade], waarmee ze een even grote fout maken als zij die de ziel deel laten uitmaken van het lichaam, [d.w.z. degenen die de triade een deel laten uitmaken van het vergankelijke *viertal*], want het begripsvermogen [nous] gaat de ziel even ver te boven als de ziel beter en goddelijker is dan het lichaam. De combinatie van de ziel [ψυχή] en het begripsvermogen [νοῦς] vormt de rede; en van de ziel en het lichaam [of thumos, de dierlijke ziel] vormt begeerte; laatstgenoemde is de bron of het beginsel van genot en pijn, en de andere die van deugd en ondeugd. Van deze drie samengevoegde en ver-

enigde delen heeft de aarde het lichaam, de maan de ziel, en de zon het begripsvermogen aan de mens gegeven.¹

Deze laatste zin is zuiver allegorisch en zal alleen begrepen worden door hen die esoterische kennis bezitten van analogieën en weten welke planeet *met welk beginsel in verband staat*. Plutarchus verdeelt de beginselen in drie groepen, en maakt van het lichaam een samenstel van het fysieke voertuig, de astrale schaduw en de adem, of het drievoudige lagere deel dat ‘voortkomt uit de aarde en tot de aarde terugkeert’; van het middelste beginsel en de instinctieve ziel maakt hij het tweede deel, dat is ontstaan *uit* en *via* de maan en altijd daardoor wordt beïnvloed;² alleen van het hogere deel, of de *spirituele ziel*, met de ātmische en mānasische elementen daarin, maakt hij een rechtstreekse emanatie van de zon, die hier *agathon* vertegenwoordigt, de hoogste godheid. Dit wordt bewezen door wat hij vervolgens zegt:

Van de verschillende doden die we sterven, maakt de ene de mens twee uit drie, en de andere één uit twee. De eerste vindt plaats in de sfeer en het rechtsgebied van Dēmētēr, vandaar dat de aan de mysteriën gegeven naam, τελεῖν, leek op die welke aan het sterven werd gegeven, τελευτᾶν. De Atheners zeiden vroeger ook dat de overledenen aan Dēmētēr zijn gewijd. Wat de andere dood betreft, die vindt in de maan, of het gebied van Persephonē, plaats.³

Hier heeft u onze leer, die de mens tijdens zijn leven als een *zevental* toont; een *vijftal* vlak na de dood, in kāmaloḱa; en een drievoudig ego, geest-ziel en bewustzijn, in devachan. Deze scheiding, eerst in ‘de velden van Hades’, zoals Plutarchus de kāmaloḱa noemt, dan in devachan, vormde een onlosmakelijk deel van de voorstellingen tijdens de heilige mysteriën. Daarbij brachten de kandidaten voor inwijding het hele drama ten tonele van de dood en de wederopstanding als een verheerlijkte geest, waarmee we *bewustzijn* bedoelen. Dat bedoelt ook Plutarchus als hij zegt:

En zoals bij de ene [dood] de aardse Hermes aanwezig is, zo is bij de andere, de hemelse Hermes aanwezig. Terwijl Dēmētēr de ziel

¹ Plutarchus, *Ethica*, Het gezicht dat op de maancirkel te zien is, §28.

² De kabbalisten die het verband kennen tussen Jehovah, de schenker van leven en kinderen, en de maan, en de invloed van laatstgenoemde op de voortplanting, zullen dit punt begrijpen, evenals sommige astrologen.

³ Plutarchus, *Op.cit.*

plotseling en met geweld losrukt van het lichaam, scheidt Persephonē zachtjes en pas na lange tijd het begripsvermogen van de ziel.¹ Daarom wordt ze monogenēs, de *eniggeborene*, genoemd, of beter gezegd, zij *die slechts één voortbrengt*, want *het beste deel van de mens blijft, wanneer het door haar is losgemaakt, alleen over*. Zowel het ene als het andere gebeurt op een natuurlijke manier.

Door het lot [fatum of karma] is beschikt dat elke ziel, met of zonder begripsvermogen [voûς], wanneer ze uit het lichaam is getreden, een tijdlang – maar niet elk even lang – moet ronddwalen in het gebied dat tussen de aarde en de maan [kāmaloka] ligt.² De onrechtvaardige en verdorven zielen ondergaan daar de straf voor hun misdrijven; terwijl de goeden en deugdzamen een vastgestelde tijd in het meest weldadige deel van de lucht, dat ze de velden van Hades noemen, moeten doorbrengen, genoeg om de bezoedelingen van het lichaam af te wassen en uit te blazen, als gold het een slechte adem. En dan genieten ze, alsof ze van een pelgrimstocht of uit lange ballingschap terugkeren naar hun land, een vreugde, zoals vooral zij die in de heilige mysteriën zijn ingewijd dat ervaren, maar ook moeilijkheden, verwondering, en ieder heeft zijn eigen verwachtingen.³

Dit is nirvānische gelukzaligheid, en geen theosoof zou in duidelijker, hoewel esoterische, taal, de mentale vreugden kunnen beschrijven van devachan, waar ieder mens door middel van zijn bewustzijn zijn eigen paradijs om zich heen heeft opgebouwd. Maar u moet oppassen voor de veel voorkomende fout die zelfs door te veel van onze theosofen wordt gemaakt. Denk niet dat de mens, omdat hij zevenvoudig vervolgens *vijfvoudig* en een triade wordt genoemd, uit zeven, vijf of drie *entiteiten* bestaat; of, zoals een theosofisch schrijver het zo goed weergaf, uit huiden die zoals de rokken van een ui kunnen worden afgepeld. De ‘beginzelen’ zijn, zoals gezegd, eenvoudig *aspecten* en *bewustzijnstoestanden*, behalve het lichaam, het leven en het astrale eidōlon, die bij de dood allemaal uiteenvallen. Er is maar één *werkelijke* mens, die de hele levenscyclus blijft bestaan en die, zo niet in

¹ Persephonē, of Proserpina, vertegenwoordigt hier het karma na de dood, dat ervoor zou zorgen dat de lagere van de hogere ‘beginzelen’ worden gescheiden: de scheiding tussen de ziel, als nefesh, de adem van het dierlijke leven, die een tijdlang in kāmaloka blijft, en het hogere, samengestelde ego, dat de toestand van devachan, of gelukzaligheid, ingaat.

² Tot de scheiding plaatsvindt tussen het hogere, spirituele ‘beginzel’ en de lagere beginzelen, die in kāmaloka blijven totdat ze zijn uiteengevallen.

³ Plutarchus, *Op.cit.*

vorm dan toch in wezen, onsterfelijk is, en dat is manas, de denkende mens of het belichaamde bewustzijn.

Het bezwaar van de materialisten, die de mogelijkheid ontkennen dat het denken en bewustzijn zonder de stof kunnen werken, gaat voor ons niet op. We ontkennen de juistheid van hun argument niet; maar we vragen onze tegenstanders eenvoudig: 'Bent u bekend met *alle toestanden van de stof*, u die er tot nu toe maar drie kent? En hoe weet u of dat wat wij ABSOLUUT BEWUSTZIJN noemen, of de altijd onzichtbare en onkenbare godheid, toch geen universele geest-stof of stof-geest is *in haar absolute oneindigheid*, ook al ontsnapt deze steeds aan ons menselijke *eindige* begripsvermogen?' Een van de laagste, en in zijn manvantarische manifestaties *gefragmenteerde* aspecten van deze geest-stof, is het bewuste ego, dat zijn eigen paradijs schept, dat misschien een denkbeeldig paradijs is, maar toch een toestand van gelukzaligheid.

Vr.: Maar wat is devachan?

HPB: Letterlijk is het het 'land van de goden', een toestand van mentaal geluk; filosofisch gezien een mentale toestand die veel levendiger en werkelijker is dan de levendigste droom. Het is de toestand na de dood van de meeste stervelingen.

De verschillende toestanden na de dood

De fysieke en de spirituele mens

Vr.: Ik ben blij te horen dat u in de onsterfelijkheid van de ziel gelooft.

HPB: Niet van ‘de ziel’, maar van de goddelijke geest; of beter gezegd in de onsterfelijkheid van het reïncarnerende ego.

Vr.: Wat is het verschil?

HPB: Er is in onze filosofie een heel groot verschil, maar dit punt is te diepzinnig en te moeilijk om zomaar even aan te roeren. We zullen ze afzonderlijk moeten analyseren en daarna in samenhang. We kunnen met de geest beginnen.

We zeggen dat de geest (de ‘Vader in het verborgene’ van Jezus), of ātman, geen individueel eigendom van iemand is, maar de goddelijke essentie, die geen lichaam en geen vorm heeft, die onweegbaar, onzichtbaar en ondeelbaar is, dat wat niet *bestaat* en toch *is*, zoals de boeddhisten over nirvāṇa zeggen. De sterveling wordt er slechts door overschaduwd; dat wat in hem treedt, en het hele lichaam doordringt, zijn alleen zijn alomtegenwoordige stralen, of licht, die door middel van buddhi, zijn voertuig en rechtstreekse emanatie, worden uitgestraald. Dit is de verborgen betekenis van de uitspraken van vrijwel alle oude filosofen, toen ze zeiden dat ‘het *rationele*¹ deel van de menselijke ziel’ de mens nooit volledig binnentreedt, maar hem slechts min of meer overschaduwet via de *irrationele*² spirituele ziel of buddhi.

¹ In zijn oorspronkelijke betekenis duidt het woord ‘rationeel’ op iets dat uit de eeuwige wijsheid emaneert.

² *Irrationeel* in die zin dat ze als een *zuivere* emanatie van het universele denkvermogen geen eigen individuele rede kan hebben op dit gebied van de stof, maar zoals de maan haar licht aan de zon en haar leven aan de aarde ontleent, evenzo ontvangt buddhi haar licht van wijsheid van ātman en krijgt haar ratio-

Vr.: Ik had de indruk dat alleen de ‘dierlijke ziel’ irrationeel was, niet de goddelijke.

HPB: Dan moet u het verschil leren kennen tussen wat negatief, of *passief*, ‘irrationeel’ is, omdat het ongedifferentieerd is, en wat irrationeel is, omdat het te *actief* en positief is. De mens is een samenstel van spirituele krachten en een samenstel van schei- en natuurkundige krachten, die werken door middel van wat wij ‘beginselen’ noemen.

Vr.: Ik heb veel over dit onderwerp gelezen, en volgens mij verschillen de denkbeelden van oudere filosofen nogal van die van de middeleeuwse kabbalisten, hoewel ze op sommige punten overeenkomen.

HPB: Het belangrijkste verschil tussen hen en ons is dit. Wij geloven met de neoplatonisten en overeenkomstig de oosterse leringen dat de geest (ātman) nooit verpersoonlijkt in de levende mens afdaalt, maar alleen in meerdere of mindere mate zijn straling uitstort over de *innerlijke* mens (het psychische en spirituele samenstel van de *astrale* beginselen). Maar de kabbalisten beweren dat de menselijke geest zich losmaakt uit de oceaan van licht en universele geest, en de ziel van de mens binnengaat, waar hij het hele leven in het astrale omhulsel gevangen blijft. Alle christelijke kabbalisten beweren dit nog steeds, omdat ze zich niet helemaal los kunnen maken van hun antropomorfistische en bijbelse leringen.

Vr.: En wat zegt u?

HPB: Wij zeggen dat we in het astrale omhulsel slechts de aanwezigheid erkennen van de straal van geest (of ātman), en alleen voor zover het die spirituele straling betreft. We zeggen dat de mens en de ziel hun onsterfelijkheid moeten veroveren door zich te verheffen tot de eenheid, waarmee ze, als ze slagen, ten slotte zullen worden verbonden en waarin ze uiteindelijk als het ware worden opgenomen.

De individualisatie van de mens na de dood hangt af van de geest, niet van zijn ziel en lichaam. Hoewel het woord ‘persoonlijkheid’ zoals het gewoonlijk wordt begrepen iets absurds is als het letterlijk wordt toegepast op onze onsterfelijke essentie, is laatstgenoemde, als ons individuele ego, toch een afzonderlijke entiteit, en noodzakelijkerwijs onsterfelijk en eeuwig.

nele eigenschappen van manas. Op zichzelf beschouwd, als iets homogeen, heeft ze geen eigenschappen.

Alleen in het geval van zwarte magiërs of reddeloos verloren misdadigers, die dat vele levens zijn geweest, wordt de lichtende draad, die de geest vanaf het moment van de geboorte van het kind met de *persoonlijke* ziel verbindt, definitief verbroken en wordt de ontlichaamde entiteit gescheiden van de persoonlijke ziel, die wordt vernietigd zonder de geringste indruk van zichzelf op eerstgenoemde achter te laten. Als die vereniging van het lagere, of persoonlijke, manas met het individuele reïncarnerende ego tijdens het leven niet tot stand is gebracht, dan moet eerstgenoemde het lot van de lagere dieren delen, geleidelijk oplossen in de ether, en als persoonlijkheid worden vernietigd. Maar zelfs dan blijft het ego een afzonderlijk wezen. Na dat specifieke en in dat geval inderdaad nutteloze leven heeft het (spirituele ego) geen devachan als geïdealiseerde *persoonlijkheid* en reïncarneert, na kortstondig als planeetgeest van zijn vrijheid te hebben genoten, vrijwel onmiddellijk.

Vr.: In *Isis ontsluit* wordt aangegeven dat zulke planeetgeesten of engelen, ‘de goden van de heidenen of de aartsengelen van de christenen’, op onze planeet nooit mensen zullen worden.

HPB: Volkomen juist. Niet ‘zulke’ maar *sommige* klassen van hogere planeetgeesten. Zij zullen op deze planeet nooit mensen worden, omdat ze bevrijde geesten uit een eerdere, vroegere wereld zijn, en als zodanig op deze wereld niet opnieuw mens kunnen worden. Toch zullen ze in het volgende en veel hogere mahāmanvantara allemaal opnieuw leven, nadat deze ‘grote eeuw’ en de ‘Brahmapralaya’ (een tijdperkje van ongeveer 16 cijfers) voorbij is. U weet toch dat de oosterse filosofie ons leert dat de mensheid uit zulke in menselijke lichamen gevangen ‘geesten’ bestaat? Het verschil tussen dieren en mensen is dit: eerstgenoemden zijn *potentieel* bezielde door de ‘beginselen’, laatstgenoemden *feitelijk*.¹ Begrijpt u nu het verschil?

Vr.: Ja, maar dit onderscheid is voor metafysici in alle tijden het struikelblok geweest.

HPB: Dat is zo. Het hele esoterische stelsel van de boeddhistische filosofie berust op deze mysterieuze leer die door zo weinig mensen wordt begrepen en door veel van de knapste geleerden van deze tijd totaal verkeerd wordt voorgesteld. Zelfs metafysici zijn te veel geneigd

¹ Zie *De geheime leer*, deel 2, stanza's.

het gevolg met de oorzaak te verwarren. Een ego dat zijn onsterfelijk leven als geest heeft verworven, blijft in al zijn wederbelichamingen op aarde hetzelfde innerlijk zelf; maar dat betekent niet noodzakelijkerwijs dat het de meneer Smit of De Bruin moet blijven die het op aarde was, of anders zijn individualiteit moet verliezen. Ook al worden de astrale ziel en het aardse lichaam van een mens in het duistere hiernamaals in de kosmische oceaan van gesublimeerde elementen opgenomen en is hij zich niet langer bewust van zijn laatste *persoonlijke* ego (als dit het niet verdiende zich verder te verheffen), zijn *goddelijke* ego blijft dezelfde onveranderde entiteit, terwijl deze aardse ervaring van zijn emanatie volkomen wordt uitgewist op het moment van scheiding van het onwaardige voertuig.

Vr.: Als de ‘geest’, of het goddelijk deel van de ziel, eeuwig als een afzonderlijk wezen heeft bestaan, zoals Origenes, Synesius en andere halfchristelijke en halfplatonische filosofen hebben onderwezen, en hetzelfde is als, en niets meer is dan, de metafysisch-objectieve ziel, dan moet die wel eeuwig zijn. En wat doet het er in dat geval toe of de mens een zuiver of een dierlijk leven leidt, als hij, wat hij ook doet, zijn individualiteit nooit kan verliezen?

HPB: Zoals u het nu stelt, is deze leer even verderfelijk in haar gevolgen als die van het plaatsvervangend lijden. Als de ware betekenis van laatstgenoemde leer en van de onjuiste gedachte dat we allemaal onsterfelijk zijn, aan de wereld duidelijk was gemaakt, dan zou de mensheid er nu beter voor staan.

Laat ik het nog eens voor u herhalen. Volgens Pythagoras, Plato, Timaeus van Locri, en de oude Alexandrijnse school, komt de *ziel* van de mens (of zijn hogere ‘beginselen’ en eigenschappen) voort uit de universele wereldziel, en deze is volgens hun leringen Aether (Patër-Zeus). Daarom kunnen geen van deze ‘beginselen’ de *onvermengde* essentie van de pythagorische monas, ofwel onze ātma-buddhi, zijn, omdat de anima mundi slechts het gevolg, de subjectieve emanatie, of beter gezegd uitstraling, van eerstgenoemde is.

Zowel de *menselijke* geest (of individualiteit), het reïncarnerende spirituele ego, als buddhi, de spirituele ziel, heeft een voorbestaan. Maar terwijl eerstgenoemde als een afzonderlijke entiteit bestaat, een individualisatie, heeft de ziel een voorbestaan als adem, een onwetend deel van een intelligent geheel. Beide werden oorspronkelijk uit de eeuwige oceaan van licht gevormd; maar zoals de vuurfilosofen, de

middeleeuwse theosofen, het uitdrukten, er is in vuur zowel een zichtbare als een onzichtbare geest. Ze maakten een onderscheid tussen de anima bruta en de anima divina. Empedocles was ervan overtuigd dat alle mensen en dieren twee zielen bezitten; en bij Aristoteles vinden we dat hij de ene de redelijke ziel, νοῦς, en de andere de dierlijke ziel, ψυχή, noemt. Volgens deze filosofen komt de redelijke ziel *uit* de universele ziel en de andere van *buitenaf*.

Vr.: Zou u de ziel – d.w.z. de menselijke denkende ziel, of wat u het ego noemt – stof willen noemen?

HPB: Geen stof, maar zeker wel *substantie*; het woord ‘stof’, als het wordt voorafgegaan door het adjectief *oorspronkelijke*, hoeft niet te worden vermeden. Die stof bestaat eeuwig samen met geest, en is niet onze zichtbare, tastbare, deelbare stof, maar haar meest verfijnde vorm. Zuivere geest is maar één stap verwijderd van *niet-geest*, of het absolute AL. Als u niet aanneemt dat de mens uit deze oorspronkelijke geest-stof werd ontwikkeld, en een regelmatig opklimmende reeks ‘beginselen’ vertegenwoordigt, van *meta-geest* tot de grofste stof, hoe kunnen we dan ooit de *innerlijke* mens als onsterfelijk beschouwen, en tegelijkertijd als een spirituele entiteit en een sterfelijk mens?

Vr.: Waarom gelooft u dan niet in God als zo’n entiteit?

HPB: Omdat dat wat oneindig en onvoorwaardelijk is, geen vorm kan hebben en niet een wezen kan zijn, althans in geen enkele oosterse filosofie die deze naam waardig is. Een ‘entiteit’ is onsterfelijk, maar is dat alleen in haar diepste essentie, niet in haar individuele vorm. Aan het einde van haar cyclus wordt ze opgenomen in haar oorspronkelijke natuur; ze wordt geest wanneer ze haar naam ‘entiteit’ verliest.

Haar onsterfelijkheid als vorm is slechts beperkt tot haar levenscyclus of het mahāmanvantara; daarna is ze één met en gelijk aan de universele geest, en niet langer een afzonderlijke entiteit. Wat de *persoonlijke* ziel betreft – waarmee we de bewustzijnsvonk bedoelen die in het spirituele ego het idee van het persoonlijke ‘ik’ van de meest recente incarnatie bewaart – die blijft als een afzonderlijke, duidelijke herinnering alleen tijdens de devachanische periode bestaan. Daarna wordt ze bij de reeks andere, ontelbare incarnaties van het ego gevoegd, zoals aan het einde van een jaar de herinnering aan één dag uit een reeks dagen aan ons geheugen wordt toegevoegd.

Wilt u de oneindigheid waarop u voor uw God aanspraak maakt,

verbinden aan eindige voorwaarden? Alleen dat wat onverbrekelijk met ātman is verbonden (d.w.z. buddhi-manas) is onsterfelijk. De ziel van de mens (d.w.z. van de persoonlijkheid) is op zichzelf beschouwd niet onsterfelijk, noch eeuwig of goddelijk. De *Zohar* zegt:

Wanneer de ziel naar deze aarde wordt gezonden, trekt ze een aards gewaad aan om hier te kunnen leven; evenzo ontvangt ze boven een schitterend gewaad om zonder gevaar in de spiegel te kunnen kijken, waarvan het licht uitgaat van de Heer van het Licht.¹

Bovendien leert de *Zohar* dat de ziel het verblijf van gelukzaligheid niet kan bereiken, tenzij ze de ‘heilige kus’ heeft ontvangen, of zich weer heeft verenigd met de substantie waaruit ze is geëmaneerd, namelijk geest.² Alle zielen zijn tweevoudig, en terwijl de ziel een vrouwelijk beginsel is, is de geest mannelijk. De mens is een drie-eenheid zolang hij in een lichaam gevangen zit, tenzij hij zo is bezoedeld dat hij daardoor van de geest is gescheiden. ‘Beklagenswaardig is de ziel die het aardse huwelijk met haar aardse lichaam verkiest boven haar goddelijke echtgenoot (geest)’, luidt een tekst uit het *Boek van de sleutels* (een hermetisch werk) want van die persoonlijkheid blijft niets over om in het onvergankelijke register van het geheugen van het ego te worden bijgeschreven.

Vr.: Hoe kan datgene wat volgens u van dezelfde substantie is als het goddelijke – ook al is het de mens niet door God ingeblazen – iets anders dan onsterfelijk zijn?

HPB: Elk atoom en deeltje van de stof, niet alleen van substantie, is in zijn essentie *onvergankelijk*, maar niet in zijn *individuele bewustzijn*. Onsterfelijkheid is niets anders dan een ononderbroken bewustzijn; en het *persoonlijke* bewustzijn kan toch moeilijk langer duren dan de persoonlijkheid zelf? Zo’n bewustzijn blijft alleen tijdens devachan bestaan, zoals ik u al heb gezegd, en daarna wordt het eerst in het *individuele* bewustzijn en vervolgens in het *universele* bewustzijn opgenomen.

U kunt beter bij uw theologen navragen hoe het komt dat ze de joodse geschriften *zo vreselijk* hebben verhaspeld. Lees de *Bijbel* voor een goed bewijs dat de schrijvers van de *Pentateuch*, en vooral van *Genesis*, nefesh, dat wat God Adam inblaast (*Gen. 2*), nooit als de *onsterfelijke* ziel hebben beschouwd. Hier heeft u een paar voorbeelden:

¹ *Zohar*, 1:66a.

² *Op.cit.*, 2:97a; 1:168a.

‘En God schiep . . . alle krioelende nefesh [leven]’ (*Gen.* 1:21), waarmee dieren worden bedoeld; en in *Gen.* 2:7 wordt gezegd: ‘Zo werd de mens een nefesh’ (levende ziel), wat aantoonst dat het woord nefesh voor zowel de *onsterfelijke* mens als het *sterfelijke* dier werd gebruikt. ‘En ik zal genoegdoening eisen wanneer jullie bloed, waarin je nefesh [leven] schuilt, wordt vergoten; ik eis daarvoor genoegdoening van mens en dier’ (*Gen.* 9:5); ‘Ga hier weg omwille van nefesh’ (ga weg, anders komt u om, is er vertaald), (*Gen.* 19:17). ‘Laten we hem niet om het leven brengen’, luidt de vertaling (*Gen.* 37:21). ‘Laten we niet zijn nefesh doden’, staat er in de Hebreeuwse tekst. ‘Nefesh voor nefesh’, zegt *Leviticus* (24:18). ‘Wie een mens doodt, moet ter dood worden gebracht’, letterlijk: ‘Hij die de nefesh van een mens doodt’ (*Lev.* 24:17); en van vers 18 af luidt het vervolgens: ‘En wie een dier [nefesh] uit andermans veestapel doodt, moet het vergoeden: een dier voor een dier’, terwijl de oorspronkelijke tekst luidt ‘nefesh voor nefesh’.

Hoe zou een mens kunnen *doden* wat onsterfelijke is? Dit verklaart ook waarom de sadduceeën de onsterfelijkheid van de ziel ontkenden; het bewijst eveneens dat de mozaïsche joden – althans de niet-ingewijden – waarschijnlijk helemaal niet in het voortbestaan van de ziel geloofden.

Over eeuwige beloning en straf; en over nirvāṇa

Vr.: Ik denk dat ik niet hoeft te vragen of u in de christelijke dogma’s van een paradijs en hel gelooft, of in toekomstige beloningen en straffen, zoals de orthodoxe kerken die leren?

HPB: Zoals ze in uw catechismussen worden beschreven, wijzen we ze volstrekt af; dat ze eeuwigdurend zouden zijn is totaal onaanvaardbaar. Maar we geloven beslist in wat we de *wet van vergelding* noemen en ook in de absolute rechtvaardigheid en wijsheid waardoor deze wet, of karma, wordt geleid. Daarom weigeren we resoluut het wrede en onfilosofische geloof in eeuwige beloning of eeuwige straf aan te nemen. Met Horatius zeggen we:

Laten er regels worden vastgesteld om onze woede te beteugelen,
 een fout te bestraffen *met evenredig leed*;
 en laat men niet hem afranselen die slechts
 een klap verdient voor wat hij deed.¹

¹ Horatius, *Satiren*, 1:3:117.

Dit is een regel voor alle mensen, en een rechtvaardige. Moeten we geloven dat God, die u maakt tot de belichaming van wijsheid, liefde en barmhartigheid, minder aanspraak kan maken op die eigenschappen dan de sterfelijke mens?

Vr.: Heeft u nog andere redenen om dit dogma te verwerpen?

HPB: Onze belangrijkste reden is reïncarnatie als feit. We hebben al gezegd dat we het denkbeeld van de schepping van een nieuwe ziel voor elk pasgeboren kind verwerpen. We geloven dat ieder mens de drager, of het *voertuig*, is van een ego dat even oud is als alle andere ego's; want alle ego's hebben *dezelfde essentie* en behoren tot de oorspronkelijke emanatie uit één universeel oneindig ego. Plato noemt laatstgenoemde de logos (of de tweede gemanifesteerde god); en wij noemen het het gemanifesteerde goddelijke beginsel, dat één is met het universele denkvermogen of de universele ziel, niet de antropomorfe buitenkosmische en *persoonlijke* God waarin zoveel theïsten geloven. Verwar deze alstublieft niet.

Vr.: Als u dan wél een gemanifesteerd beginsel aanvaardt, waarom is het dan moeilijk te geloven dat de ziel van elke pasgeboren sterveling door dat beginsel wordt *geschapen* en dat alle zielen daarvóór evenzo zijn geschapen?

HPB: Omdat datgene wat *onpersoonlijk* is moeilijk naar eigen wil en genoegen kan scheppen, ontwerpen en denken. Omdat het een universele *wet* is, onveranderlijk in zijn periodieke manifestaties, namelijk het uitstralen en manifesteren van zijn eigen essentie bij het begin van elke nieuwe levenscyclus, wordt HET niet geacht mensen te scheppen, alleen om daar een paar jaar later spijt van te hebben.

Als we al in een goddelijk beginsel moeten geloven, dan moet dit er een zijn dat zowel volstreekte harmonie, redelijkheid en rechtvaardigheid is, als volstreekte liefde, wijsheid en onpartijdigheid; en een God die elke ziel slechts voor de *duur van één kort leven op aarde scheidt*, zonder erop te letten of ze in het lichaam van een rijk, gelukkig mens belandt, of in dat van een arme, ongelukkige stakker die van zijn geboorte tot zijn dood ellende moet doormaken zonder iets misdaan te hebben om dat wrede lot te verdienen – zou eerder een rede-loze *duivel* dan een god zijn. (Zie verderop 'Beloning en straf van het ego'.) Zelfs de joodse filosofen die (natuurlijk esoterisch) in de mozaïsche *Bijbel* geloven, hebben nooit zo'n denkbeeld gehuldigd;

en bovendien geloofden ze net als wij in reïncarnatie.

Vr.: Kunt u me als bewijs daarvan een paar voorbeelden geven?

HPB: Dat kan ik zeer zeker. Philo Judaeus zegt:

De lucht is er vol mee [met zielen]; zij die het dichtst bij de aarde zijn en afdalen om aan sterfelijke lichamen te worden geketend, *keren terug naar andere lichamen* (παλινδρομοῦσιν αὐθις) *omdat ze ernaar verlangen om daarin te leven*.¹

In de *Zohar* laat men de ziel haar vrijheid bepleiten tegenover God:

Heer van het heelal! Ik ben gelukkig in deze wereld, en verlang niet naar een andere wereld te gaan, waar ik een dienaar zal zijn, en aan allerlei bezoedeling zal worden blootgesteld.²

De leer van onverbiddelijke noodzakelijkheid, de eeuwig onveranderlijke wet, wordt in het antwoord van de godheid bevestigd:

Tegen uw wil wordt u een embryo, en tegen uw wil wordt u geboren.³

Licht zou onbegrijpelijk zijn zonder duisternis, want door zijn contrast daarmee wordt het duidelijk; het goede zou niet langer goed zijn zonder het kwade dat de onschatbare waarde van het goede aantoonst; zo zou ook persoonlijke deugdzaamheid geen aanspraak op verdienste kunnen maken, tenzij ze de vuurproef van de verzoeking heeft doorstaan. Niets is eeuwig en onveranderlijk, behalve de verborgen godheid. Niets dat eindig is – hetzij omdat het een begin had, of ten einde moet komen – kan hetzelfde blijven. Het moet voor- of achteruitgaan. Een ziel die vurig verlangt naar hereniging met haar geest – en alleen daardoor wordt ze onsterfelijk – moet zich door cyclische transmigraties zuiveren om het enige land van gelukzaligheid en eeuwige rust te bereiken, dat in de *Zohar* ‘het paleis van liefde’, הֵיכַל אַהֲבָה (hekal aha-bah), wordt genoemd; in de hindoerelgie ‘moksha’; bij de gnostici ‘het pleroma van eeuwig licht’, en door de boeddhisten ‘nirvāṇa’. En al die bewustzijnstoestanden zijn tijdelijk, niet eeuwig.

Vr.: Toch wordt in dit alles niet over reïncarnatie gesproken.

¹ Philo Judaeus, *De somniis*, 1:22.

² *Zohar*, 2:96a.

³ *Mishnah Pirke Aboth*, deel 4, §29; vgl. Mackenzie, *Royal Masonic Cyclopaedia*, blz. 413.

HPB: Een ziel die smeekt te mogen blijven waar ze is, *moet een voorbestaan hebben* en niet voor die gelegenheid zijn geschapen. In de *Zohar* staat een nog beter bewijs. Over de reïncarnerende ego's (de met rede begiftigde zielen), zij van wie de vorige persoonlijkheid *geheel* moet verdwijnen, wordt gezegd:

Alle zielen die zich in de hemel hebben vervreemd van de Heilige – gezegend zij zijn naam – hebben zich tijdens hun bestaan in een afgrond gestort, en hebben het moment dat ze opnieuw naar de aarde moeten afdalen vervroegd.¹

‘De Heilige’ betekent hier, esoterisch, ātman of ātma-buddhi.

Vr.: Toch is het erg vreemd om nirvāṇa te vergelijken met het koninkrijk van de hemel, of het paradijs, want volgens iedere oriëntalist van naam staat nirvāṇa gelijk aan vernietiging!

HPB: Als men het letterlijk opvat, met betrekking tot de persoonlijkheid en de gedifferentieerde stof, anders niet. Deze denkbeelden over reïncarnatie en de menselijke drie-eenheid werden door veel vroege kerkvaders aangehangen. Doordat de vertalers van het Nieuwe Testament en van oude filosofische verhandelingen ziel en geest door elkaar hebben gehaald, zijn er veel misvattingen ontstaan. Dit is ook een van de vele redenen dat Boeddha, Plotinus, en zoveel andere ingewijden nu ervan beschuldigd worden naar volledige uitblussing van hun ziel te hebben verlangd – want tegenwoordig denkt men dat ‘opgaan in de godheid’ of ‘hereniging met de universele ziel’ vernietiging betekent.

Natuurlijk moet de persoonlijke ziel in haar bestanddelen uiteenvallen vóór ze haar meer zuivere essentie definitief met de onsterfelijke geest kan verbinden. Maar de vertalers van de *Handelingen* en de *Brieven*, die de basis legden voor het *koninkrijk van de hemel*, en de hedendaagse tekstverklaarders van de boeddhistische *Dhammacakkappavattana Sutta*² hebben de betekenis van de woorden van de grote apostel van het christendom en ook die van de grote hervormer van India verdraaid. Eerstgenoemden hebben het woord ψυχικός onherkenbaar gemaakt, zodat geen enkele lezer meer op de gedachte

¹ *Zohar*, 3:61b.

² Noot vert.: Dit is de ‘Sutra van het in beweging zetten van het dhamma-wiel’. H.P. Blavatsky verwijst hiernaar als de *Sūtra of the Foundation of the Kingdom of Righteousness*.

komt dat het verband houdt met *ziel*; daardoor, en door het verwarren van *ziel* met *geest*, krijgen bijbellezers alleen maar een verwrongen beeld van dit onderwerp. En de vertolkers van Boeddha zijn er op hun beurt niet in geslaagd de betekenis en het doel van de vier stadia van dhyāna in het boeddhisme te begrijpen.

De pythagoreeërs vragen zich af: ‘Kan de geest die leven en beweging schenkt en deelheeft aan de aard van het licht, tot een niet-entiteit worden teruggebracht?’ ‘Kan zelfs de gevoelige geest in dieren die een geheugen hebben, een van de verstandelijke vermogens, sterven en tot niets worden?’ merken deze occultisten op.

In de boeddhistische filosofie betekent *vernietiging* niets anders dan een verstrooiing van de stof – welke vorm of *schijnbare* vorm ze ook heeft – want alles wat vorm heeft is tijdelijk, en daarom in feite een illusie. Want in de eeuwigheid zijn de langste tijdsperioden als een oogwenk. Zo is het ook met vormen. Voor we tijd hebben gehad om te beseffen dat we ze hebben gezien, zijn ze voorbij, als een bliksemflits, en voorgoed verdwenen. Wanneer de spirituele *entiteit* zich definitief heeft losgemaakt van elk deeltje materie, substantie of vorm, en weer een spirituele ademtocht wordt, pas dan treedt ze het eeuwige en onveranderlijke nirvāṇa binnen, dat even lang duurt als de levenscyclus heeft geduurd – feitelijk een eeuwigheid. Dan is die ademtocht, die in de *geest* bestaat, *niets* omdat hij *alles* is; als vorm, schijn, gedaante, is hij volledig vernietigd; als absolute geest *is* hij nog, want hij is *zijn-heid* zelf geworden. Als de woorden ‘opgenomen in de universele essentie’ worden gebruikt voor de ‘ziel’ als geest, betekenen ze ‘verenigd met’. Ze kunnen nooit vernietiging betekenen, want dat zou eeuwige scheiding betekenen.

Vr.: Loopt u door de woorden die u zelf gebruikt niet het risico ervan beschuldigd te worden dat u vernietiging verkondigt? U sprak zojuist over de ziel van de mens die in haar oorspronkelijke bestanddelen uiteenvalt.

HPB: Maar u vergeet dat ik u op de verschillende betekenissen van het woord ‘ziel’ heb gewezen, en heb laten zien hoe slordig het woord ‘geest’ tot nu toe is vertaald. Wij spreken over een *dierlijke*, een *menselijke*, en een *spirituele* ziel, en maken onderscheid daartussen. Wat Plato bijvoorbeeld ‘rationele ZIEL’ noemt, heet bij ons buddhi, waaraan we nog het adjectief ‘spiritueel’ toevoegen; maar wat wij het reïncarnerende ego, manas, noemen, heet bij hem geest, nous, enz.; wij gebrui-

ken daarentegen het woord *geest*, wanneer het alleen staat, zonder nadere aanduiding, slechts voor *ātman*.

Pythagoras herhaalt onze oude leer als hij zegt dat het ego (*nous*) even eeuwig is als de godheid; dat de ziel slechts verschillende stadia doorloopt om goddelijke volmaaktheid te bereiken; *thumos* daarentegen keert naar de aarde terug, en zelfs de *phrēn*, het lager *manas*, wordt afgestoten. Plato omschrijft *ziel* (*buddhi*) als ‘beweging die uit zichzelf voortkomt’.¹ Hij voegt eraan toe: ‘Ziel is het oudste van alle dingen en het begin van beweging’, en noemt dus *ātma-buddhi* ‘ziel’, en *manas* ‘geest’, wat wij niet doen.

De ziel gaat aan het lichaam vooraf, en het lichaam komt later en is ondergeschikt, omdat het van nature door de ziel wordt bestuurd. . . . De ziel die alles bestuurt wat beweegt, bestuurt tevens de hemelen.

De ziel leidt dus alles in de hemel en op de aarde en in de zee door haar bewegingen. De namen hiervan zijn: willen, nadenken, zorgen voor, raadplegen, juiste en verkeerde meningen vormen, verkeren in een toestand van vreugde, verdriet, vertrouwen, vrees, haat, liefde, en verder alle primaire activiteiten die daarmee verband houden . . . Omdat ze zelf een godin is, neemt ze altijd *nous*, een god, als bondgenoot, en regelt alle dingen op een juiste en gepaste manier; maar als ze zich met *anoia* [niet *nous*] verbindt, brengt ze het tegenovergestelde tot stand.²

In deze bewoordingen wordt, evenals in de boeddhistische teksten, het passieve als het essentiële bestaan behandeld. *Vernietiging* moet op een soortgelijke manier worden uitgelegd. De actieve toestand is het essentiële zijn, maar geen manifestatie als zodanig. Wanneer de geest *nirvāṇa* ingaat, zoals de boeddhistische manier van uitdrukken is, verliest hij het objectieve bestaan, maar behoudt het subjectieve zijn. Voor objectieve denkers betekent dit volstrekt ‘niets’ worden; voor de subjectieve denkers NIET-IETS, niets wat door de zintuigen kan worden waargenomen. Hun *nirvāṇa* betekent dus de zekerheid van individuele onsterfelijkheid *in de geest*, niet in de ziel, die, hoewel ‘de oudste van alle dingen’, toch – samen met alle andere *goden* – een eindige emanatie is, in *vormen* en individualiteit, zo niet in substantie.

Vr.: Ik kan de gedachte nog niet helemaal vatten. Kunt u dit met enkele voorbeelden toelichten?

¹ Plato, *De Wetten*, 10:896a.

² Plato, *De Wetten*, 10:896c-897b.

HPB: Het is ongetwijfeld heel moeilijk te begrijpen, vooral voor iemand die met de gewone orthodoxe denkbeelden van de christelijke kerk is opgegroeid. Bovendien moet ik u één ding zeggen, en dat is dat u onze oosterse filosofie moeilijk kunt begrijpen zolang u de afzonderlijke functies die aan alle menselijke 'beginselen' worden toegeschreven en de toestand van al deze *na de dood*, niet grondiger heeft bestudeerd.

De verschillende 'beginselen' in de mens

Vr.: Ik heb veel gehoord over deze samenstelling van de 'innerlijke mens', zoals u het noemt, maar kon er nooit 'kop of staart aan ontdekken' zoals Gabalis het uitdrukt.

HPB: Ik geef toe dat het moeilijk is om de verschillende *aspecten* van het werkelijke EGO, door ons 'beginselen' genoemd, goed te begrijpen en te onderscheiden. Te meer omdat sommige oosterse scholen een andere indeling hanteren, hoewel ze als basis dezelfde leer hebben.

Vr.: Bedoelt u bijvoorbeeld de aanhangers van de Vedānta? Verdelen ze uw zeven 'beginselen' niet slechts in vijven?

HPB: Ja; maar hoewel ik hierover niet met een geleerde aanhanger van de Vedānta zou redetwisten, ben ik persoonlijk van mening dat ze daar een duidelijke reden voor hebben. Voor hen wordt alleen dat spirituele samenstel dat uit verschillende mentale aspecten bestaat, *mens* genoemd, en het fysieke lichaam is in hun ogen iets onwaardigs en niet meer dan een *illusie*.

De Vedānta is overigens niet de enige filosofie die er zo over denkt. Lao-tse noemt in zijn *Tao-te-King* maar vijf beginselen, omdat hij, net als de aanhangers van de Vedānta, twee beginselen weglaat, namelijk de geest (ātman) en het fysieke lichaam dat hij 'het kadaver' noemt. Dan is er nog de tāraka-rāja-yoga school. Haar leer erkent in feite maar drie 'beginselen'; maar in werkelijkheid zijn hun sthūlopādhi, of het fysieke lichaam in de waaktoestand, hun sūkshmopādhi, hetzelfde lichaam in svapna, of de droomtoestand, en hun kāraṇopādhi of 'oorzakelijk lichaam', of dat wat van de ene incarnatie naar de andere overgaat, alle tweevoudig in hun aspecten, zodat er zes zijn. Voeg daar ātman aan toe, het onpersoonlijke, goddelijke beginsel, of het onsterfelijke element in de mens, niet te onderscheiden van de universele geest,

en u heeft weer dezelfde zeven.¹ Het staat hun vrij zich aan hun indeling te houden; wij houden ons aan de onze.

Vr.: Dat lijkt dan bijna hetzelfde als de door de christelijke mystici gemaakte indeling in lichaam, ziel en geest.

HPB: Het is precies hetzelfde. We kunnen in het lichaam gemakkelijk het voertuig van het ‘vitale dubbel’ zien; in laatstgenoemde het voertuig van leven, of *prāṇa*; in *kāmarūpa*, of (dierlijke) ziel, het voertuig van het *hogere* en het *lagere* denkvermogen; zo komen we uit op zes beginselen, en dit geheel wordt bekroond met de ene onsterfelijke geest. In het occultisme geeft elke kwalitatieve verandering in onze bewustzijnstoestand de mens een nieuw aspect, en als dit blijvend is en deel gaat uitmaken van het levende en handelende ego, moet er een specifieke naam aan worden gegeven (wat ook gebeurt) om de mens in die specifieke toestand te onderscheiden van de mens die hij is wanneer hij zich in een andere toestand bevindt.

Vr.: Dat is nu juist zo moeilijk te begrijpen.

HPB: Volgens mij is het heel eenvoudig als u eenmaal de hoofdgedachte heeft begrepen, namelijk dat de mens op elk bewustzijnsgebied strikt overeenkomstig zijn mentale en spirituele toestand handelt. Maar het materialisme van deze tijd is zo sterk dat hoe meer we uitleggen des te minder de mensen lijken te kunnen begrijpen wat we zeggen. Als u wilt kunt u de mens in drie hoofdaspecten verdelen. Minder kan niet, tenzij u van hem niet meer dan een dier maakt. Ten eerste zijn objectieve *lichaam*; vervolgens het denkende beginsel in hem – dat maar weinig hoger staat dan het *instinct* in het dier – of de levende bewuste ziel; en ten slotte dat wat hem zo onmetelijk ver boven en hoger dan het dier plaatst – namelijk zijn *redelijke* ziel of ‘geest’. Als we die drie groepen of entiteiten die de mens vertegenwoordigen overeenkomstig de occulte leer onderverdelen, wat krijgen we dan?

Als eerste hebben we geest (in de betekenis van het absolute en dus ondeelbare *At*), of *ātman*. Omdat deze in de filosofie niet kan worden afgebakend of begrensd – want hij is eenvoudig dat wat in eeuwigheid is, en zelfs in het kleinste geometrische of mathematische punt van het heelal van stof of substantie niet kan ontbreken – zou hij in feite helemaal geen ‘menselijk’ beginsel moeten worden genoemd. Hij is in de metafysica veeleer en hoogstens dat punt in de ruimte dat de menselijke

¹ Zie *De geheime leer* (1:187) voor een duidelijker uiteenzetting.

monade en haar voertuig, de mens, tijdens de duur van elk leven innemen. Dit punt is even denkbeeldig als de mens zelf en is feitelijk een illusie, een *māyā*; maar voor onszelf, en dat geldt ook voor de andere persoonlijke ego's, zijn we een werkelijkheid, zolang die vlaag van illusie die we leven noemen voortduurt; en wij moeten met onszelf rekening houden – tenminste, dat denken we – als niemand anders dat doet. Om het (bij een eerste poging het occultisme te bestuderen) voor het menselijk verstand begrijpelijker te maken, en om het ABC van het mysterie mens op te lossen, noemt het occultisme dit *zevende* beginsel de synthese van het zesde – de *spirituele* ziel, buddhi – die het voertuig ervan is. Dit houdt verband met een mysterie dat nooit aan iemand wordt onthuld, behalve aan chela's die een onherroepelijke gelofte hebben afgelegd, of in ieder geval aan hen die volledig kunnen worden vertrouwd. Natuurlijk zou er minder verwarring heersen als het wél kon worden verteld; maar omdat dit rechtstreeks verband houdt met het vermogen om zijn dubbel bewust en naar wens te projecteren, en deze gave, evenals de 'ring van Gygēs', voor de mens in het algemeen, en voor de bezitter van dat vermogen in het bijzonder, erg noodlottig kan blijken, wordt het zorgvuldig bewaakt.

Maar laten we met de 'beginselen' verdergaan. Deze goddelijke ziel, of buddhi, is dus het voertuig van de geest. Samen zijn deze twee één, onpersoonlijk en zonder eigenschappen (op dit gebied natuurlijk), en vormen ze twee spirituele 'beginselen'. Als we dan verdergaan naar de *menselijke* ziel, manas of het Latijnse woord mens, zal iedereen het erover eens zijn dat het verstand van de mens op zijn minst *tweevoudig* is: d.w.z. een hoogstaand mens kan nauwelijks een laagstaand mens worden; er gaapt een afgrond tussen de spirituele, verstandelijk ontwikkelde mens en de afgestompte, trage en materialistische, zo niet dierlijke mens.

Vr.: Maar waarom zou de mens niet beter door twee 'beginselen' of twee aspecten kunnen worden weergegeven?

HPB: Ieder mens heeft die twee beginselen in zich, het ene actiever dan het andere, en in zeldzame gevallen is een ervan, bij wijze van spreken, sterk achtergebleven in zijn groei of verlamd door de kracht en overheersing van het andere *aspect*, in welke richting ook. Dit zijn dus wat we de twee beginselen of aspecten van manas noemen, het hogere en het lagere; het eerstgenoemde, het hoger manas of het denkende, bewuste EGO, wordt aangetrokken tot de spirituele ziel (buddhi);

het laatstgenoemde, of het instinctieve beginsel, tot kāma, de zetel van de dierlijke verlangens en begeerten in de mens.

We hebben dus nu het bestaan van *vier* ‘beginselen’ aannemelijk gemaakt; de overige drie zijn: (1) het ‘dubbel’, dat we de proteïsche of plastische ziel zullen noemen; het voertuig van (2) het levensbeginsel; en (3) het fysieke lichaam. Natuurlijk zal geen enkele fysioloog of bioloog deze beginselen aanvaarden, en hij zou er ook geen kop of staart aan kunnen ontdekken. Misschien begrijpt daarom geen van hen tot nu toe de functies van de milt, het fysieke voertuig van het proteïsche dubbel, of die van een bepaald orgaan aan de rechterkant van de mens, de zetel van bovengenoemde verlangens. Ook weet hij niets van de pijnappelklier, die hij beschrijft als een hoornachtige klier met wat zand erin, terwijl ze in feite de zetel is van het hoogste en goddelijkste bewustzijn in de mens, zijn alwetende, spirituele en alomvattende geest. Dit geeft nog duidelijker aan dat we die zeven beginselen niet hebben bedacht, en ook dat ze niet nieuw zijn in de wereld van de filosofie, zoals we gemakkelijk kunnen bewijzen.

Vr.: Maar wat reïncarneert er volgens u?

HPB: Het spirituele, denkende ego, het blijvende beginsel in de mens, of dat wat de zetel is van manas. Het is niet ātman, of zelfs niet ātma-buddhi, opgevat als de tweevoudige monade, die de *individuele*, of *goddelijke*, mens is, maar manas; want ātman is het universele AL en wordt alleen in samenhang met buddhi – zijn voertuig, dat ātman verbindt met de individualiteit (of goddelijke mens) – het hoger zelf van de mens genoemd. Buddhi-manas (het 5de en 6de beginsel samen) wordt namelijk het *oorzakelijk lichaam* genoemd en is *bewustzijn*, en verbindt ātman met elke persoonlijkheid waarin het op aarde verblijft. Er zijn dus in de mens drie *aspecten* van de ziel – wat een soortnaam is – de aardse of dierlijke ziel, de menselijke ziel, en de spirituele ziel. Strikt genomen zijn ze drie aspecten van één ziel. Van het eerste aspect blijft na de dood niets over; van het tweede (nous of manas) overleeft alleen de goddelijke essentie, *als die onbezoedeld is gebleven*; terwijl het derde, dat onsterfelijk is, bovendien *bewust* goddelijk wordt, doordat het het hoger manas in zich opneemt. Maar om dit duidelijk te maken, moeten we eerst enige aandacht besteden aan reïncarnatie.

Vr.: Daar doet u goed aan, want dat is de leer die uw vijanden het felst bestrijden.

HPB: U bedoelt de spiritisten? Dat weet ik; en op de bladzijden van *Light* zijn heel wat absurde bezwaren naar voren gebracht. Sommige spiritisten zijn zo dom en kwaadaardig dat ze nergens voor terugdeinzen. Een van hen ontdekte onlangs een tegenstrijdigheid in twee uitspraken, opgediept uit lezingen van Sinnett, die hij in een brief aan dat blad serieus bespreekt. Die ernstige tegenspraak ontdekte hij in deze twee zinnen: 'Vroegtijdige terugkeer naar het aardse leven kan een gevolg zijn van karmische bijzonderheden . . .'; en 'er bestaat geen *toeval* in de verheven werking van de goddelijke rechtvaardigheid die de evolutie leidt'. Zo'n diepzinnig denker zou beslist een tegenstrijdigheid zien in de wet van de zwaartekracht als iemand zijn hand uitsteekt om een vallende steen tegen te houden die het hoofd van een kind zou verbrijzelen!

8

Over reïncarnatie of wederbelichaming

Wat is geheugen volgens de theosofische leer?

Vr.: Het zal voor u heel moeilijk zijn om de leer van reïncarnatie te verklaren en er redelijke argumenten voor aan te voeren. Tot nu toe is geen enkele theosoof erin geslaagd ook maar één deugdelijk bewijs te leveren dat mijn sceptische houding aan het wankelen kan brengen. Wat in de eerste plaats tegen deze theorie van reïncarnatie spreekt, is het feit dat niemand zich kan herinneren dat hij eerder heeft geleefd, laat staan wie hij in zijn vorig leven was.

HPB: Ik zie dat uw argument weer op hetzelfde oude bezwaar neer komt, dat ieder van ons de herinnering verliest aan onze vorige incarnatie. Denkt u dat dit onze leer ontkracht? Mijn antwoord is dat dit niet zo is, en dat zo'n bezwaar in ieder geval niet afdoende is.

Vr.: Ik hoor graag wat uw argumenten zijn.

HPB: Dat zijn er maar een paar. Als u bedenkt (a) dat de beste psychologen van nu de aard van het denkvermogen volstrekt niet kunnen verklaren; (b) dat ze niets weten van de mogelijkheden en hogere bewustzijnstoestanden daarvan, dan moet u toch erkennen dat dit bezwaar vooral berust op een voorbarige conclusie gebaseerd op aannamen en indirect bewijsmateriaal. Wat is volgens u het 'geheugen', als ik vragen mag?

Vr.: Dat wat algemeen wordt aangenomen: het vermogen van ons bewustzijn zich de kennis van vroegere gedachten, daden en gebeurtenissen te herinneren en die kennis vast te houden.

HPB: Voeg daar aan toe dat er een groot verschil bestaat tussen de drie erkende vormen van geheugen. Behalve het algemene begrip geheugen, kennen we herinnering [remembrance], zich te binnen brengen [recollection], en reminiscentie [reminiscence]. Heeft u ooit over het verschil nagedacht? Bedenk dat geheugen een algemene term is.

Vr.: Dat zijn toch allemaal synoniemen?

HPB: Dat zijn ze niet – in ieder geval niet in de filosofie. Het geheugen is eenvoudig een aangeboren vermogen van denkende wezens en zelfs van dieren om indrukken uit het verleden terug te roepen door een associatie van denkbeelden die hoofdzakelijk wordt teweeggebracht door objectieve zaken of doordat iets op onze uiterlijke zintuigen inwerkt. Het geheugen is een vermogen dat geheel afhankelijk is van het in meerdere of mindere mate gezond en normaal functioneren van onze *fysieke hersenen*; en *zich herinneren* en *zich te binnen brengen* zijn de eigenschappen en hulpmiddelen van dat geheugen.

Maar *reminiscentie* is iets heel anders. Psychologen omschrijven ‘reminiscentie’ tegenwoordig als iets dat tussen *zich herinneren* en *zich te binnen brengen* in ligt, namelijk als ‘een bewust proces waarbij gebeurtenissen uit het verleden worden teruggeroepen, maar *zonder dat er een duidelijk verband* wordt gelegd met bepaalde dingen, wat het kenmerk is van *zich te binnen brengen*’. Wanneer Locke het heeft over zich te binnen brengen en zich herinneren, zegt hij:

Wanneer een gedachte weer in ons opkomt zonder dat hetzelfde object op het uiterlijke zintuig inwerkt, is dat *herinnering*; als het verstand ernaar zoekt, en we ons de gedachte met moeite en inspanning weer voor de geest roepen, is dat *zich te binnen brengen*.¹

Maar zelfs Locke geeft van *reminiscentie* geen duidelijke omschrijving, omdat het geen eigenschap of vermogen van ons *fysieke* geheugen is maar een intuïtieve waarneming die losstaat van de *fysieke* hersenen, en buiten het bereik daarvan ligt. Dit soort waarneming (tot stand gebracht door de altijd aanwezige kennis van ons spirituele ego) betreft al die visioenen van de mens die als *abnormaal* worden beschouwd – van de beelden die een genie oproept tot de *waanvoorstellingen* bij koorts en zelfs krankzinnigheid – en die voor de wetenschap niet *bestaan*, behalve in onze verbeelding.

Het occultisme en de theosofie zien *reminiscentie* in een heel ander licht. Terwijl het *geheugen* fysiek en vergankelijk is en afhangt van de fysiologische toestand van de hersenen – een basisstelling van alle leraars in de geheugenleer, bevestigd door hedendaags onderzoek van psychologen – noemen we *reminiscentie* het *geheugen van de ziel*. En dit geheugen schenkt vrijwel ieder mens de zekerheid, of hij dit begrijpt of

¹ John Locke, *An Essay concerning Human Understanding*, boek 2, hfst. 9.

niet, dat hij eerder heeft geleefd en opnieuw zal leven. Het is zoals Wordsworth zegt:

Geboorte betekent slechts een slaap en een vergeten;
De ziel die met ons opkomt, onze levensster,
Ging elders onder,
En komt van ver.¹

Vr.: Als uw leer gebaseerd is op dit soort geheugen – dichtkunst en abnormale inbeeldingen, zoals u zelf erkent – dan ben ik bang dat u maar weinig mensen zult overtuigen.

HPB: Ik heb niet ‘erkend’ dat het inbeelding was. Ik heb alleen gezegd dat fysiologen en wetenschappers in algemene zin zulke reminiscenties beschouwen als hallucinaties en inbeelding, en het staat hun vrij zo’n *geleerde* conclusie te trekken.

We ontkennen niet dat zulke visioenen uit het verleden en het ver terugzien in de gangen van de tijd abnormaal zijn vergeleken met onze normale dagelijkse levenservaringen en het fysieke geheugen. Maar we beweren met prof. W. Knight, dat ‘het ontbreken van de herinnering aan een daad die in een vroegere toestand werd verricht, geen afdoend bewijs kan zijn dat we niet in die toestand hebben verkeerd.’² Iedere oprechte opponent moet het eens zijn met wat Butler zegt, namelijk ‘dat het gevoel van buitenissigheid dat ons bekruipt [bij de gedachte aan vorige levens], zijn verborgen oorsprong heeft in materialistische of halfmaterialistische vooroordelen’.³ Daarnaast verklaren we dat herinnering eenvoudig *fantasie* is, zoals Olympiodorus het noemde, en het meest onbetrouwbare element in ons.⁴ Ammonius Saccas verklaarde

¹ *Ode: Intimations of Immortality from Recollections of Early Childhood.*

² William Angus Knight, *Studies in Philosophy and Literature*, 1879, blz. 132.

³ William Archer Butler, *Lectures on the History of Ancient Philosophy*, 1856, deel 2, ‘Platonic Philosophy’, Lecture IV, blz. 241.

⁴ Olympiodorus zegt (in *Platonis Phaedonem*): ‘De fantasie is een belemmering voor ons verstandelijke begrip; vandaar dat als we worden bewogen door de bezielende invloed van de godheid en de fantasie tussenbeide komt, de energie van de inspiratie stopt: want inspiratie en extase zijn aan elkaar tegengesteld. Als er wordt gevraagd of de ziel kan werken zonder de fantasie, dan antwoorden we dat haar waarneming van universalia bewijst dat ze dat kan. De ziel bezit dus waarnemingsvermogens onafhankelijk van de fantasie; tegelijkertijd gaat haar werking echter gepaard met de fantasie, zoals een storm hem lastig valt die de zee bevaart.’

dat het *geheugen* het tegenovergestelde is van het voorspellen, of in de toekomst zien.

Bedenk verder dat het geheugen één ding is, en het denken of *gedachten* iets anders; het ene is de machine die optekent, een apparaat dat registreert en heel gemakkelijk ontregeld raakt; het andere (het denken) is eeuwig en onvergankelijk. Zou u weigeren te geloven dat bepaalde zaken of mensen bestaan omdat uw fysieke ogen ze niet hebben gezien? Is het collectieve getuigenis van vroegere generaties die Julius Caesar hebben gezien, niet voldoende bewijs dat hij eens heeft geleefd? Waarom zouden we dan geen rekening houden met het collectieve getuigenis van de paranormale zintuigen van die mensen?

Vr.: Maar denkt u niet dat dit onderscheid te subtiel is om door de meerderheid van de stervelingen te worden aangenomen?

HPB: Zeg liever de meerderheid van de materialisten. Tegen hen zeggen we: zelfs in het korte tijdsbestek van het gewone bestaan is het geheugen te zwak om alle gebeurtenissen in dat leven te registreren. Hoe vaak sluimeren zelfs de belangrijkste gebeurtenissen niet in ons geheugen totdat ze door een bepaalde gedachteassociatie of iets anders worden gewekt, en weer tot leven en activiteit worden aangezet. Dit is vooral het geval bij bejaarde mensen, die altijd aan geheugenzwakte blijken te lijden. Als we daarom denken aan wat we over de fysieke en spirituele beginselen in de mens weten, dan zou niet het feit dat ons geheugen er niet in slaagde onze vorige levens vast te leggen ons moeten verbazen, maar het tegenovergestelde feit als dit wel het geval zou zijn.

Waarom herinneren we ons onze vorige levens niet?

Vr.: U heeft me in vogelvlucht een overzicht van de zeven beginselen gegeven; hoe verklaart u daarmee dat we elke herinnering aan vroegere levens hebben verloren?

HPB: Heel gemakkelijk. De ‘begin-selen’ die wij stoffelijk¹ noemen

¹ Namelijk het lichaam, het leven, de begeerten en dierlijke instincten, en het astrale eidōlon van ieder mens, of ze nu in gedachte of door het geestesoog worden waargenomen, of objectief en gescheiden van het fysieke lichaam zijn. Wij noemen ze: *sthūlaśārīra*, *prāṇa*, *kāmarūpa* en *līṅgaśārīra*. Geen van deze worden door de wetenschap ontkend, hoewel ze er andere namen aan geven.

vallen met de hun samenstellende elementen – waaronder het *geheugen* en de hersenen – na de dood uiteen. Dit ontbonden geheugen van een verdwenen persoonlijkheid kan zich in de volgende incarnatie van het EGO dus niets herinneren en ook niet iets reproduceren. Reïncarnatie betekent dat dit ego van een *nieuw* lichaam, *nieuwe* hersenen en een *nieuw* geheugen wordt voorzien. Zo dwaas als het is te verwachten dat dit *geheugen* zich herinnert wat het nooit heeft geregistreerd, zo zinloos is het om een overhemd dat een moordenaar nooit heeft gedragen, onder een microscoop te onderzoeken op bloedvlekken die alleen te vinden zijn op de kleren die hij wel droeg. We moeten niet het schone overhemd onderzoeken, maar de kleren die werden gedragen toen de misdaad werd begaan; en als die verbrand en vernietigd zijn, hoe kan men deze dan bemachtigen?

Vr.: Akkoord. Maar hoe kunt u met zekerheid vaststellen dat de misdaad ooit is begaan, of dat de ‘man met het schone overhemd’ ooit eerder heeft geleefd?

HPB: Zeker niet met fysieke middelen; ook niet door te rekenen op het getuigenis van iets wat niet meer bestaat. Maar er bestaat zoiets als indirect bewijsmateriaal, dat door onze wijze wetten, misschien wel vaker dan goed is, wordt aanvaard. Om van het feit van reïncarnatie en vorige levens overtuigd te worden, moet iemand contact maken met zijn werkelijke, blijvende ego, niet met zijn vergankelijke geheugen.

Vr.: Maar hoe kan men geloven in iets wat men *niet kent* en nooit heeft gezien, laat staan dat men daarmee contact kan maken?

HPB: Als mensen, en ook de meest geleerde, wél geloven in zwaarte-kracht, ether, kracht en wat al niet van de wetenschap, in abstracties en ‘werkhypothesen’, die ze nooit hebben gezien, gevoeld, geroken, gehoord of geproefd – waarom zouden anderen volgens hetzelfde principe dan niet in iemands blijvende ego geloven, een veel logischer en belangrijker ‘werkhypothese’ dan alle andere?

Vr.: Wat is eigenlijk dit mysterieuze, eeuwige beginsel? Kunt u de aard ervan zo uitleggen dat iedereen het kan begrijpen?

HPB: Het EGO dat reïncarneert, het *individuele* en onsterfelijke – onpersoonlijke – ‘ik’. Kortom, het voertuig van de âtma-buddhische MONADE, dat wat in devachan wordt beloond en op aarde gestraft, en ten slotte dat waaraan alleen de weerspiegeling van de skandha’s, of

eigenschappen, van elke incarnatie zich hecht.¹

Vr.: Wat bedoelt u met skandha's?

HPB: Precies wat ik zei: 'eigenschappen', waaronder het *geheugen*, die alle als een bloem verwelken, en alleen een zwakke geur achterlaten. Hier volgt nog een passage uit H.S. Olcotts *Boeddhistische catechismus* die rechtstreeks verband houdt met het onderwerp:

*Een mens op leeftijd herinnert zich de gebeurtenissen uit zijn jeugd, ondanks het feit dat hij fysiek en mentaal is veranderd. Waarom weten wij dan niets van onze vorige levens? Omdat de herinnering samenhangt met de skandha's, en omdat deze in de nieuwe incarnatie zijn vernieuwd, krijgen we een nieuw geheugen waarin de gebeurtenissen van dat leven worden vastgelegd. Toch moeten de verslagen of de weerspiegelingen van alle vorige levens blijven bestaan, want toen prins Siddhartha een boeddha werd, zag hij de volledige reeks van zijn vorige levens . . . en iedereen die de toestand van jhāna bereikt, kan zo in een terugblik het spoor van zijn vroegere levens volgen.*²

Dit toont aan dat de onvergankelijke eigenschappen van de persoonlijkheid – zoals liefde, goedheid, menslievendheid, enz. – zich aan het onsterfelijke ego hechten, en daarop als het ware een blijvend fotografisch beeld vastleggen van het goddelijk aspect van de mens die was, terwijl zijn stoffelijke skandha's (die de meest opvallende karmische gevolgen teweegbrengen) even vergankelijk zijn als een bliksemflits en geen indruk kunnen achterlaten op de nieuwe hersenen van de nieuwe persoonlijkheid. Dat ze dat niet kunnen, doet geen enkele afbreuk aan de identiteit van het reïncarnerende ego.

Vr.: Wilt u daarmee zeggen dat wat blijft bestaan alleen het zielen-

¹ In de boeddhistische leringen zijn er vijf skandha's of eigenschappen: 'rūpa (vorm of lichaam), stoffelijke eigenschappen; vedanā, gewaarwording; saññā, abstracte denkbeelden; saṅkhāra, neigingen van het denkvermogen; viññāṇa, mentale vermogens. Daaruit zijn we opgebouwd; daardoor zijn we ons bewust van het bestaan; en daarmee treden we in contact met de wereld om ons heen.' (Olcott, *De boeddhistische catechismus*, 2003, blz. 73.)

² H.S. Olcott, *De boeddhistische catechismus*, 2003, vers 239, blz. 75-6. H.S. Olcott, voorzitter en stichter van de Theosophical Society. De juistheid van deze leer wordt bevestigd door Eerw. H. Sumangala, hogepriester van de Sripada en Galle, en rector van het Widyodaya Parivena (college) in Colombo, omdat ze in overeenstemming is met de canon van de zuidelijke boeddhistische school.

geheugen is, zoals u het noemt, en dat de ziel en het ego een en hetzelfde is, terwijl er van de persoonlijkheid niets overblijft?

HPB: Niet helemaal; van elke persoonlijkheid moet wel iets voortleven, omdat ze haar eeuwige afdruk achterlaat op het incarnerende blijvende zelf of het spirituele ego,¹ tenzij die persoonlijkheid een *vol-slagen* materialist was die geen enkele opening in zijn wezen heeft om een spirituele straal door te laten. (Zie 'Het bewustzijn na de dood en na de geboorte', blz. 126) De persoonlijkheid en haar skandha's zijn in elk nieuw leven weer anders. Zoals gezegd is ze slechts de rol die de acteur (het echte ego) voor één avond speelt. Daarom bewaren we op het fysieke gebied geen herinnering aan onze vorige levens, al heeft het *werkelijke* 'ego' die doorleefd en kent hij ze allemaal.

Vr.: Hoe komt het dan dat de werkelijke of spirituele mens die kennis niet afdrukt op zijn nieuwe persoonlijke 'ik'?

HPB: Hoe komt het dat de dienstmeisjes in een armoedige boerderij Hebreuws konden spreken en viool konden spelen in een toestand van trance of somnambulisme, terwijl ze dat in hun normale toestand niet konden? Zoals iedere echte psycholoog uit de oude, niet uw moderne, school u zal vertellen, kan het spirituele ego alleen handelen als het persoonlijke ego is verlamd. Het spirituele 'ik' in de mens is alwetend en heeft alle kennis van nature in zich, terwijl het persoonlijke zelf de schepping is van zijn omgeving en de slaaf van het fysieke geheugen. Als eerstgenoemde zich ononderbroken en zonder belemmering kon manifesteren, dan zouden er op aarde geen mensen meer zijn, maar waren we allemaal goden.

Vr.: Toch moeten er uitzonderingen bestaan en moeten sommigen zich wel iets herinneren.

HPB: Die zijn er ook. Maar wie gelooft wat ze vertellen? Zulke paranormaal begaafden worden door het huidige materialisme in het algemeen beschouwd als hysterici die aan hallucinaties lijden, dwaze fanatici of bedriegers. Maar laten ze eens boeken over dit onderwerp lezen, vooral *Reincarnation, a Study of Forgotten Truth* van E.D. Walker, lid van de TS, en zien hoeveel bewijzen de deskundige schrij-

¹ Of het *spirituele zelf*, in tegenstelling tot het persoonlijke zelf. De onderzoeker moet dit spirituele ego niet verwarren met het 'HOGER ZELF', dat ātman is, de god in ons, en onscheidbaar van de universele geest.

ver bij dit lastige onderwerp aanvoert.

Men spreekt met mensen over de ziel, en sommigen vragen: ‘Wat is de ziel?’ ‘Heeft u het bestaan ervan ooit aangetoond?’ Het is natuurlijk nutteloos met materialisten te discussiëren. Maar zelfs aan hen zou ik de vraag willen stellen: ‘Kunt u zich herinneren hoe u als baby was en wat u deed? Heeft u de flauwste herinnering bewaard aan uw leven, uw gedachten of daden, in de eerste 18 maanden of twee jaar van uw bestaan, of zelfs aan het feit dat u leefde? Waarom ontkent u dan niet op dezelfde gronden dat u ooit als baby heeft geleefd?’ Als we aan dit alles nog toevoegen dat het reïncarnerende ego, of de *individualiteit*, tijdens de devachanische periode uitsluitend de essentie van de ervaringen van zijn afgelopen aardse leven of persoonlijkheid behoudt, waarbij alle fysieke ervaringen worden teruggebracht tot een *potentiële* toestand, of als het ware worden omgezet in een spirituele vorm; als we verder bedenken dat over de periode tussen twee levens wordt gezegd dat deze 10 tot 15 eeuwen duurt, en het fysieke bewustzijn in die tijd volledig en absoluut inactief is – omdat het geen organen heeft om door te werken en dus *geen bestaan* – dan is de reden voor het ontbreken van elke herinnering in het puur fysieke geheugen toch wel duidelijk.

Vr.: U zei zojuist dat het SPIRITUELE EGO alwetend is. Waar blijft dan die zo geroemde alwetendheid tijdens zijn devachanische leven, zoals u het noemt?

HPB: In die tijd is ze latent en potentieel. Ten eerste omdat het spirituele ego (het samenstel: buddhi-manas) *niet* het hoger ZELF is. Het hoger zelf is het enige dat alwetend is, omdat het één is met de universele ziel of het universele denkvermogen. Ten tweede omdat devachan de geïdealiseerde voortzetting is van het zojuist verlaten aardse leven, een periode van vereffening, en een beloning voor onverdiend onrecht en lijden dat in dat specifieke leven werd ervaren. In devachan is het ego slechts *potentieel* alwetend. Alleen in nirvāṇa, wanneer het is opgegaan in het universele denkvermogen, de universele ziel, is het daadwerkelijk alwetend. Toch wordt het ego weer quasi-alwetend in die uren op aarde wanneer bepaalde abnormale toestanden en fysiologische veranderingen in het lichaam het vrijmaken van de ketens van de stof. De eerdergenoemde voorbeelden van somnambules, een arm dienstmeisje dat Hebreeuws spreekt en een ander dat viool speelt, zijn illustraties hiervan.

Dat wil niet zeggen dat er geen waarheid schuilt in de verklarin-

gen die de medische wetenschap van deze twee feiten biedt, want het ene meisje had jaren tevoren haar werkgever, een predikant, hardop Hebreeuwse teksten horen oplezen, en het andere had een musicus in hun boerderij viool horen spelen. Maar geen van beiden hadden ze het zo foutloos kunnen doen als ze niet bezielde waren door DAT wat alwetend is, omdat het van dezelfde aard is als het universele denkvermogen. In het ene geval had het hogere beginsel invloed op de skandha's en stimuleerde ze; in het andere manifesteerde de individualiteit zich omdat de persoonlijkheid was verlamd. Verwar die twee niet, alstublieft.

Individualiteit en persoonlijkheid¹

Vr.: Wat is het verschil tussen die twee? Ik moet bekennen dat ik het nog steeds niet snap. U kunt ons nooit genoeg doordringen van dit verschil.

¹ Zelfs in zijn *Boeddhistische catechismus* voelde kolonel Olcott zich verplicht om op grond van de logica van de esoterische filosofie de fouten van vroegere oriëntalist, die dat onderscheid niet maakten, te verbeteren, en hij geeft de lezers zijn redenen daarvoor. Zo zegt hij: 'De opeenvolgende verschijningen op aarde, of 'afdalingen in de stof' van de tanhāisch samenhangende delen (skandha's) van een bepaald wezen, zijn een opeenvolging van persoonlijkheden. In ieder leven verschilt de PERSOONLIJKHEID van die van een vroeger of volgend leven. In de hele reeks levens hult (of zullen we zeggen weerspiegelt?) karma, de DEUS EX MACHINA, zich nu eens in de persoonlijkheid van een wijze dan weer in die van een arbeider, enz. Maar hoewel persoonlijkheden steeds wisselen, blijft die ene levensdraad waaraan ze als kralen zijn geregen, steeds in stand; het is altijd *die specifieke levensdraad*, nooit een andere. Die is daarom individueel, een individuele levensgolf, die in nirvāṇa, of de subjectieve kant van de natuur, begon, toen de licht- en warmtegolven door de ether in hun dynamische bron begonnen; die, gestuwd door karma en de scheppende leiding van tanhā (het onbevredigde verlangen naar bestaan), zijn loop vervolgt door de objectieve kant van de natuur, en via vele cyclische veranderingen naar nirvāṇa terugkeert.

Dat wat in de reeks levens van de individualiteit van de ene naar de andere persoonlijkheid gaat, wordt door Rhys-Davids 'karakter' of 'gedrag' genoemd. 'Karakter' is niet slechts een metafysische abstractie, maar het geheel van iemands mentale kwaliteiten en morele neigingen. Als we de levensgolf als de individualiteit beschouwen en elk van haar reeks manifestaties in de levens als een afzonderlijke persoonlijkheid, zou dit dan niet helpen om 'het mysterie, als laatste redmiddel', zoals Rhys-Davids (*Buddhism*, blz. 101) het noemt, op te lossen. . . . Volgens mij is het volmaakte individu, boeddhistisch gesproken, een

HPB: Ik doe mijn best; maar helaas is dat bij sommige mensen moeilijker dan om ze te vervullen met ontzag voor kinderachtige onmogelijkheden, alleen omdat die *orthodox* zijn en orthodoxie nu eenmaal wordt gerespecteerd. Om de gedachte goed te begrijpen, moet u eerst de dubbele reeks ‘beginselen’ bestuderen: de *spirituele*, die tot het onvergankelijke ego behoren; en de *stoffelijke*, of die beginselen die de steeds veranderende lichamen of reeks persoonlijkheden van dat ego vormen. Laten we er vaste namen aan geven:

1. Ātman, het ‘hoger zelf’, is noch uw geest noch de mijne, maar schijnt zoals zonlicht op iedereen. Het is het alomtegenwoordige ‘goddelijke beginsel’, even onafscheidbaar van zijn ene absolute *meta-geest* als de zonnestraal van zonlicht.
2. Buddhi (de spirituele ziel) is slechts zijn voertuig. Die twee zijn voor het lichaam van de mens noch afzonderlijk noch gezamenlijk van meer nut dan zonlicht en zijn stralen dat zijn voor een blok graniet dat onder de grond ligt, *tenzij de goddelijke duade in een bewustzijn wordt opgenomen en weerspiegeld*. Ātman noch buddhi worden ooit door karma bereikt, want eerstgenoemde is het hoogste aspect van karma, dat in één opzicht het instrument ervan is, en de andere is *op dit gebied* onbewust. Dit bewustzijn of denkvermogen is:
3. Manas¹, het voortvloeiende of product in weerspiegelde vorm van ahaṃkāra, ‘het ik-begrip’, of EGOSCHAP. Wanneer het onafscheide-

boeddha; want een boeddha is niets anders dan de zeldzame bloem van de mensheid, zonder enige bovennatuurlijke toevoeging. Er zijn talloze generaties (‘vier asankheyya’s en 100.000 cyclussen’, Fausböll en Rhys-Davids, *Buddhist Birth Stories*, 1878, blz. 95) voor nodig om een *mens* tot een boeddha te maken, en *een ijzeren wil om er een te worden* die in alle opeenvolgende levens blijft bestaan. Hoe zullen we dan datgene noemen wat dit wil en erin volhardt? Karakter of individualiteit? Een individualiteit die in één leven maar gedeeltelijk wordt gemanifesteerd, maar is opgebouwd uit fragmenten uit alle levens.’ (*De boeddhistische catechismus*, noot bij vers 231, blz. 71-2.)

¹MAHAT, of het ‘universele denkvermogen’, is de oorsprong van manas. Manas is mahat, het denkvermogen, in de mens. Manas wordt ook kshetrājña genoemd, ‘belichaamde geest’, want volgens onze filosofie zijn het de mānasa-putra’s, of ‘zonen van het universele denkvermogen’, die de *denkende* mens, ‘manu’, hebben *geschapen*, of beter gezegd voortgebracht, door in het *derde ras* van de mensheid in onze ronde te incarneren. Daarom is manas het werkelijke incarnerende en blijvende *spirituele* ego, de INDIVIDUALITEIT, en onze verschillende en talloze persoonlijkheden zijn slechts zijn uiterlijke maskers.

lijk met de eerste twee is verenigd, wordt het het SPIRITUELE EGO, en taijasa (de stralende), genoemd. Dit is de werkelijke individualiteit, of de goddelijke mens. Het is dit ego dat van de mensachtige vorm een *werkelijk mens* maakte door in het begin te incarneren in de *redeloze* menselijke vorm, die bezield werd door maar zich niet bewust was van (want hij had geen bewustzijn) de in hem aanwezige duale monade. Dat ego, dat ‘oorzakelijk lichaam’, overschaduwde elke persoonlijkheid waarin karma het dwingt te incarneren; en dit ego wordt verantwoordelijk gesteld voor alle zonden die worden bedreven door en in elk nieuw lichaam of elke persoonlijkheid – de vergankelijke maskers waarachter het ware individu tijdens de lange reeks wederbelichamingen schuilgaat.

Vr.: Maar is dat rechtvaardig? Waarom krijgt dit EGO straf voor daden die het is vergeten?

HPB: Het is die niet vergeten; het kent en herinnert zich zijn verkeerde daden even goed als u zich herinnert wat u gisteren heeft gedaan. Denkt u dat het werkelijke ego ze heeft vergeten omdat het geheugen van die bundel fysieke bestanddelen, die ‘lichaam’ wordt genoemd, zich niet herinnert wat zijn voorganger (de *vorige* persoonlijkheid) deed? Dan kunt u net zo goed zeggen dat het onrechtvaardig is dat de nieuwe jas van de jongen die slaag krijgt voor het stelen van appels, wordt gestraft voor iets waar de jas geen weet van heeft.

Vr.: Maar zijn er dan voor het spirituele bewustzijn geen mogelijkheden om met het menselijk bewustzijn of het geheugen in contact te komen?

HPB: Natuurlijk zijn die er wel; maar ze zijn door uw hedendaagse psychologen nooit erkend. Waar schrijft u de intuïtie, de ‘stem van het geweten’, voorgevoelens, vage, onduidelijke herinneringen, enz., anders aan toe dan aan zo’n contact? Het zou goed zijn als ontwikkelde mensen op zijn minst de heldere, spirituele inzichten van Coleridge hadden, die in sommige van zijn commentaren laat zien hoe intuïtief hij is. Luister naar wat hij zegt over de waarschijnlijkheid dat ‘alle gedachten op zich onvergankelijk zijn’. ‘Als het verstandelijk vermogen (plotselinge ‘opflikkeringen’ van het geheugen) meer moet omvatten, is daarvoor slechts een ander en passend organisme nodig, het *hemelse lichaam* in plaats van het *aardse lichaam*, om iedere menselijke ziel zich de *collectieve ervaringen* van haar hele afgelopen

bestaansperiode (beter gezegd: *bestaansperioden*) te laten herinneren.¹ Dit *hemelse lichaam* is ons mānasische EGO.

Beloning en straf van het ego

Vr.: Ik heb u horen zeggen dat het ego in de toestand na de dood nooit wordt gestraft, ongeacht hoe de persoon waarin het was geïncarneerd heeft geleefd.

HPB: Nooit, behalve in heel uitzonderlijke en zeldzame gevallen die we hier niet zullen noemen, omdat de aard van de ‘bestrafing’ ver afstaat van uw theologische opvattingen over verdoemenis.

Vr.: Maar als het ego in dit leven wordt gestraft voor verkeerde daden die in een vorig leven zijn begaan, dan moet dit ego ook beloond worden, hetzij hier of wanneer het niet-geïncarneerd is.

HPB: Dat gebeurt ook. Dat we geen bestraffing buiten deze aarde erkennen, komt omdat de enige toestand die het spirituele zelf in het hiernamaals kent er een van pure gelukzaligheid is.

Vr.: Wat bedoelt u?

HPB: Eenvoudig dit: *misdaden en zonden, begaan op een objectief gebied en in een stoffelijke wereld, kunnen niet worden bestraft in een zuiver subjectieve wereld*. We geloven niet in een hel of in een paradijs als plaats; niet in objectieve hellevuren en in wormen die nooit sterven, noch in een Jeruzalem waar de straten met saffieren en diamanten zijn geplaveid. Waar we in geloven is een *toestand na de dood* of een mentale toestand zoals die waarin we verkeren tijdens een levendige droom.

We geloven in een onveranderlijke wet van absolute liefde, rechtvaardigheid en mededogen. En omdat we daarin geloven, zeggen we: ‘Wat de zonde en de verschrikkelijke gevolgen van de oorspronkelijke karmische overtreding van de nu geïncarneerde ego’s² ook zijn, geen

¹ Samuel Taylor Coleridge, *Biographia Literaria*, 1834, blz. 72.

² Op deze overtreding is het wrede en onlogische dogma van de gevallen engelen gebaseerd. Dit wordt in deel 2 van *De geheime leer* uiteengezet. Al onze ‘ego’s’ zijn denkende en met rede begaafde wezens (mānasaputra’s) die in de vorige *levenscyclus* (manvantara) in menselijke of andere vormen hadden geleefd; en het was hun karma om in de *mens* van deze cyclus te incarneren. In de MYSTERIËN werd onderwezen dat de voor hen bestemde lichamen bezoedeld

mens (de uiterlijke, stoffelijke en periodieke vorm van de spirituele entiteit) kan met enige mate van rechtvaardigheid verantwoordelijk worden gehouden voor de gevolgen van zijn geboorte. Hij vraagt er niet om om geboren te worden, en kan ook niet de ouders kiezen die hem het leven zullen schenken. Hij is in elk opzicht een slachtoffer van zijn omgeving, het kind van omstandigheden die hij niet in de hand heeft; en als elk van zijn overtredingen onpartijdig zou worden onderzocht, zou in negen van de tien gevallen blijken dat hij degene was tegen wie werd gezondigd en niet degene die zondigde.

Het leven is op zijn best een harteloos spel, een stormachtige zee om over te steken, en een zware last, vaak te moeilijk om te dragen. De grootste filosofen hebben vergeefs geprobeerd de bestaansreden ervan te peilen en te doorgronden, en ze zijn daar geen van allen in geslaagd, behalve dan degenen die over de sleutel ertoe beschikken, namelijk de oosterse wijzen. Het leven is, zoals Shakespeare het beschrijft:

. . . slechts een schim die rondwaart – een armzalige toneelspeler,
Die een tijd op het toneel heen en weer loopt en zich druk maakt,
Over wie daarna niets meer wordt gehoord. Het is een verhaal dat
Door een dwaas met veel geschal en razernij wordt verteld,
Maar dat niets betekent.¹

Het betekent niets in de afzonderlijke delen ervan; maar is toch van het grootste belang in het totaal of in de hele reeks van levens. In ieder geval is vrijwel elk afzonderlijk leven in zijn hele ontwikkelingsgang een droevige zaak. En moeten we dan geloven dat de arme, hulpeloze mens, na als een stuk wrakhout op de woedende golven van de levens-zee heen en weer te zijn geslingerd, en indien hij te zwak blijkt om daaraan weerstand te bieden, zal worden gestraft met *eeuwigdurende* verdoemenis, of zelfs met een tijdelijke straf? Nooit! Of hij nu veel of weinig zondigt, goed is of slecht, schuldig of onschuldig, als hij eenmaal van de last van het fysieke leven is verlost, zal de vermoeide en

raakten, omdat ze aarzelden om aan deze wet gehoor te geven (of 'geweigerd hadden te scheppen', zoals in het hindoeïsme over de kumāra's wordt gezegd, en in de christelijke legende over de aartsengel Michaël), d.w.z. omdat ze hadden nagelaten op het juiste moment te incarneren (zie stanza's 8 en 9 uit het Boek van Dzyan, *De geheime leer*, 2:19-20). Vandaar de oorspronkelijke zonde van de redeloze vormen en de bestraffing van de ego's. De eenvoudige verklaring van het in de hel werpen van deze opstandige engelen is dat deze zuivere geesten of ego's opgesloten raakten in lichamen van onreine stof, onrein vlees.

¹ *Macbeth*, 5de bedrijf, 5de toneel.

uitgeputte manu (het ‘denkende ego’) recht hebben op een periode van volledige rust en gelukzaligheid.

Dezelfde onfeilbaar wijze en meer rechtvaardige dan meedogende wet, die het geïncarneerde ego de karmische straf oplegt voor elke zonde die tijdens het vorige leven op aarde werd begaan, zorgt ervoor dat de nu ontlichaamde entiteit een lange periode van mentale rust krijgt. Dat betekent dat elke droevige gebeurtenis die zich voordeed in haar afgelopen leven als persoonlijkheid, tot aan de geringste pijnlijke gedachte toe, volledig wordt vergeten en alleen de herinnering aan wat geluk was of tot blijdschap leidde in het zielengeheugen achterblijft. Plotinus, die zei dat ons lichaam de ware Lēthē is, omdat ‘zielen die erin worden gedompeld alles vergeten’, bedoelde meer dan hij zei. Namelijk zoals ons lichaam op aarde een Lēthē is, is ons *hemelse lichaam* dat in devachan, en in nog hogere mate.

Vr.: Moet ik daaruit opmaken dat de moordenaar, de overtreder van elke vorm van goddelijke en menselijke wetten, ongestraft blijft?

HPB: Wie heeft dat ooit gezegd? Onze filosofie heeft een leer van bestraffing die even streng is als die van de meest onbuigzame calvinist, maar ze is veel filosofischer en meer in overeenstemming met volstrekte rechtvaardigheid. Geen enkele daad, zelfs geen zondige gedachte, blijft ongestraft; laatstgenoemde wordt nog zwaarder gestraft dan eerstgenoemde, want een gedachte heeft veel meer het vermogen verkeerde gevolgen teweeg te brengen dan een daad.¹ We geloven in een onfeilbare wet van vergelding, KARMA genoemd, die zich doet gelden in een natuurlijke opeenvolging van oorzaken en hun onvermijdelijke gevolgen.

Vr.: Hoe en waar werkt die dan?

HPB: Iedere arbeider is zijn loon waard, zegt de wijsheid in het evangelie; elke daad, goed of slecht, is rijk aan gevolgen, zegt de wijsheid van eeuwen. Voeg die twee uitspraken samen en u zult het ‘waarom’ vinden. Nadat de ziel, bevrijd uit de pijnlijke omstandigheden van het persoonlijke leven, voldoende, ja een honderdvoudige, compensatie heeft gekregen, wacht karma met zijn leger skandha’s op de drempel van devachan, waaruit het ego weer tevoorschijn treedt om

¹ ‘En ik zeg zelfs: iedereen die naar een vrouw kijkt en haar begeert, heeft in zijn hart al overspel met haar gepleegd’ (*Matth.* 5:28).

aan een nieuwe incarnatie te beginnen. Dat is het moment waarop het toekomstige lot van het nu uitgeruste ego in de weegschaal van rechtvaardige vergelding hangt, want nu valt het opnieuw onder de heerschappij van de actieve karmische wet.

In deze wederbelichaming die het ego te wachten staat, een wederbelichaming die werd bepaald en voorbereid door deze mysterieuze, onverbiddelijke WET, die in de rechtvaardigheid en wijsheid van haar decreten onfeilbaar is, worden de zonden van het vorige leven van het ego bestraft. Alleen wordt het ego niet in een denkbeeldige hel, met theatrale vlammen en duivels met belachelijke staarten en horens, geworpen, maar op deze aarde, het gebied en het toneel van zijn zonden, waar het voor elke slechte gedachte en daad moet boeten. Zoals het heeft gezaaid, zo zal het oogsten. Door te reïncarneren zal het al die andere ego's om zich heen verzamelen die direct of indirect of zelfs onbewust door toedoen van de vorige *persoonlijkheid* hebben geleden. Nemesis plaatst ze op het pad van de *nieuwe* mens, die het *oude*, het eeuwige EGO verbergt en . . .

Vr.: Maar hoe zit het met de rechtvaardigheid waarover u spreekt, als die *nieuwe* 'persoonlijkheden' zich niet ervan bewust zijn dat ze hebben gezondigd of dat er tegen hen is gezondigd?

HPB: Kunnen we zeggen dat de jas die op de rug van de dief aan flarden wordt gescheurd door de man van wie hij werd gestolen en die hem als zijn eigendom herkent, rechtvaardig wordt behandeld? De nieuwe 'persoonlijkheid' is niet meer dan een nieuw stel kleren met zijn eigen kenmerken, kleur, vorm en kwaliteit; maar de *werkelijke* mens die ze draagt is dezelfde schuldige van vroeger. De *individualiteit* lijdt door middel van zijn 'persoonlijkheid'. Dit, en alleen dit, kan de vreselijke, maar slechts *schijnbare*, onrechtvaardigheid verklaren in de toedeling van het levenslot aan de mens.

Als uw hedendaagse filosofen erin slagen ons een goede reden te geven waarom zoveel ogenschijnlijk onschuldige en goede mensen alleen worden geboren om hun leven lang te lijden; waarom er zo velen arm worden geboren en honger lijden in de sloppen van de grote steden, door het lot en de mens in de steek gelaten; waarom zij in de goot worden geboren terwijl anderen het levenslicht aanschouwen in paleizen; waarom hoge geboorte en rijkdom vaak ten deel schijnen te vallen aan de slechtste mensen en maar zelden aan hen die het verdienen; terwijl er bedelaars zijn van wie het *innerlijk* zelf zich kan meten met de

meest edele en hoogstaande mensen; wanneer dit en nog veel meer door uw filosofen of theologen bevredigend wordt uitgelegd, pas dan, en niet eerder, heeft u het recht de reïncarnatietheorie te verwerpen.

De grootste en edelste dichters hebben deze waarheid der waarheden vaag bespeurd. Shelley geloofde erin; Shakespeare moet eraan hebben gedacht toen hij schreef over de onbelangrijkheid van afkomst. Denk aan zijn woorden:

Waarom zou mijn geest die zich verheft,
Zich door mijn afkomst laten weerhouden?
Zijn alle wezens niet afhankelijk van de tijd?
Er leven nu horden bedelaars op aarde,
Die afstammelingen van koningen zijn,
En de voorouders van veel vorsten
Waren eens het uitschot van hun eeuw.¹

Verander het woord 'voorouders' in 'ego's' – en u heeft de waarheid.

¹ *The Life and Death of Thomas Lord Cromwell*, 1ste bedrijf, 2de toneel.

9

Kāmaloka en devachan

Het lot van de lagere ‘beginselen’

Vr.: U sprak over kāmaloka, wat is dat?

HPB: Wanneer de mens sterft, verlaten zijn drie lagere beginselen hem voor altijd; d.w.z. het lichaam, het leven, en het voertuig daarvan, het astraal lichaam of het dubbel van de *levende* mens. Daarna bevinden zijn vier beginselen – het centrale of middelste beginsel, de dierlijke ziel of kāmarūpa, met wat het van het lager manas heeft opgenomen, en de hogere triade – zich in kāmaloka.

Kāmaloka is een astraal gebied, de limbus van de scholastieke theologie, de Hades van de Ouden, en strikt genomen alleen relatief gezien een *gebied*. Dat gebied heeft geen bepaalde plaats, geen grenzen, maar bestaat *binnen* de subjectieve ruimte; d.w.z., het valt buiten onze zintuiglijke waarnemingen. Toch bestaat het, en daar wachten de astrale eidōlons van alle wezens die hebben geleefd, waaronder ook de dieren, op hun *tweede dood*. Voor dieren vindt deze plaats nadat al hun *astrale* bestanddelen zijn uiteengevallen en volledig zijn ontbonden. Voor het menselijk eidōlon begint deze wanneer de ātma-buddhi-mānasische triade zich zoals gezegd ‘afscheidt’ van zijn lagere beginselen, of de weerspiegeling van zijn vroegere *persoonlijkheid*, door in de devachanische toestand te komen.

Vr.: En wat gebeurt er daarna?

HPB: Dan stort het kāmarūpische spook ineen, omdat het beroofd is van zijn bezielende, denkende beginsel, het hoger manas, terwijl het lagere aspect daarvan, de dierlijke intelligentie, niet langer het licht van het hogere denkvermogen ontvangt en geen fysieke hersenen meer heeft om door te werken.

Vr.: Op welke manier?

HPB: Het komt in de toestand van een kikker waarvan de vivisector bepaalde gedeelten van zijn hersenen heeft verwijderd. Het kan

niet meer denken, zelfs niet op het laagste dierlijke gebied. Daarom is het zelfs niet meer het lagere manas, omdat dit 'lagere' zonder het 'hogere' niets is.

Vr.: Is het *deze* non-entiteit die we in de seancekamers aantreffen als ze zich door middel van een medium manifesteert?

HPB: Ja, maar alleen een echte non-entiteit wat zijn vermogen tot redelijk of beschouwend denken betreft. Het is niettemin een *entiteit*, hoe astraal en fluïdisch ook, zoals blijkt in bepaalde gevallen waarin het magnetisch en onbewust tot een medium wordt aangetrokken, voor een poosje tot leven wordt gewekt, en als het ware *bij volmacht* in hem leeft. Men kan dit 'spook', of kâmarûpa, vergelijken met een *kwat*, die er etherisch en geleiachtig uitziet zolang ze zich in haar eigen element, het water (*de eigen AURA van het medium*), bevindt, maar die, zodra ze daaruit wordt gehaald, in de hand of op het zand uiteenvalt, vooral in de zon. In de aura van het medium neemt dit spook min of meer de plaats in van het medium, en redeneert en spreekt door de hersenen van het medium of door die van andere aanwezigen. Maar dit zou ons te ver voeren, en we zouden op andermans terrein komen, dat ik niet wil betreden. Laten we ons liever bij het onderwerp reïncarnatie houden.

Vr.: Hoe staat het daarmee? Hoelang blijft het incarnerende ego in de toestand van devachan?

HPB: Er is ons geleerd dat dit afhangt van de graad van spiritualiteit en van de verdiensten of tekortkomingen in de meest recente incarnatie. De gemiddelde tijd is 10 tot 15 eeuwen, zoals ik u al heb gezegd.

Vr.: Maar waarom kan dit ego zich niet manifesteren en met stervelingen in contact komen, zoals de spiritisten beweren? Wat belet een moeder in contact te komen met haar kinderen die ze op aarde achterliet, een man met zijn vrouw, enz.? Ik moet bekennen dat dit een heel troostend geloof is; het verbaast me dan ook niet dat degenen die erin geloven er zo op tegen zijn het op te geven.

HPB: Daar worden ze ook niet toe gedwongen, tenzij ze waarheid verkiezen boven fictie, hoe 'troostrijk' die misschien ook is. Onze leringen zijn voor de spiritisten misschien niet zo aantrekkelijk, maar niets waarin we geloven en dat we onderwijzen is maar half zo egoïstisch en wreed als wat zij verkondigen.

Vr.: Ik begrijp u niet. Wat is dan egoïstisch?

HPB: Hun leer van de terugkeer van geesten, de werkelijke ‘persoonlijkheden’, zoals zij zeggen; en ik zal u zeggen waarom. Als devachan – noem het ‘paradijs’ als u wilt, in ieder geval een ‘plaats van vreugde en hoogste gelukzaligheid’ – zo’n plaats (of laten we zeggen *toestand*) is, dan zegt de logica ons dat daarin geen verdriet of zelfs maar een zweem van leed kan worden ervaren. ‘God zal alle tranen uit de ogen wissen’¹ van hen die in het paradijs zijn, lezen we in het boek van vele beloften. Maar als de ‘geesten van de doden’ kunnen terugkeren en alles kunnen zien wat er op aarde gebeurt, en vooral *in hun eigen huis*, wat voor soort gelukzaligheid staat hun dan te wachten?

Waarom theosofen niet geloven in de terugkeer van zuivere ‘geesten’

Vr.: Wat bedoelt u? Waarom zou dat hun gelukzaligheid in de weg staan?

HPB: Eenvoudig hierom; en dit is een voorbeeld. Een moeder sterft, en laat haar kleine kinderen waar ze dol op is, hulpeloos achter, en misschien ook nog een geliefde echtgenoot. Wij zeggen dat haar ‘geest’ of ego – die individualiteit die nu voor de hele devachanische periode vervuld is van de edelste gevoelens die haar voormalige *persoonlijkheid* heeft gekoesterd, d.w.z. liefde voor haar kinderen, mededogen met hen die lijden, enz. – wij zeggen dat die nu volkomen los is van het ‘tranendal’, dat haar toekomstige gelukzaligheid bestaat uit die gezegende onwetendheid van alle ellende die ze achter zich heeft gelaten.

Spiritisten zeggen daarentegen dat deze ‘geest’ zich helder van hen bewust is, *en zelfs meer dan tevoren*, want ‘geesten zien meer dan geïncarneerde stervelingen’. Wij zeggen dat de gelukzaligheid van de devachanī bestaat uit zijn stellige overtuiging dat hij de aarde nooit heeft verlaten, en dat er helemaal niet zoiets als dood bestaat; dat het post-mortale spirituele *bewustzijn* van de moeder haar het gevoel geeft dat ze is omringd door haar kinderen en allen die ze liefhad; dat het haar aan niets ontbreekt om haar ontlichaamde toestand volmaakt en volkomen gelukkig te laten zijn.

Spiritisten ontkennen dit zonder meer. Volgens hun leer wordt de ongelukkige mens zelfs door de dood niet bevrijd van de zorgen van dit

¹ *Openbaring* 21:4.

leven. Geen druppel van de levensbeker van pijn en lijden zal aan zijn lippen voorbijgaan; en omdat hij nu alles ziet, zal hij die, of hij wil of niet, tot het bittere einde leegdrinken.

De liefhebbende vrouw, die tijdens haar leven klaarstond om haar echtgenoot verdriet te besparen, hoeveel hartzeer het haar ook kostte, is nu gedoemd getuige te zijn van zijn wanhoop en van elke traan die hij stort omdat hij haar heeft verloren, zonder dat ze hem kan helpen. En wat nog erger is, misschien ziet ze wel dat zijn tranen te snel opdrogen, en dat een ander geliefd gezicht hem, de vader van haar kinderen, toelacht; dat een andere vrouw haar plaats inneemt in zijn genegenheid; misschien is ze gedoemd haar kinderen de heilige naam 'moeder' te horen geven aan iemand die geen belangstelling voor hen heeft, en ziet ze hoe die kinderen worden verwaarloosd, misschien wel slecht behandeld. Volgens die leer wordt het 'zachte binnengaan in het onsterfelijke leven' zonder enige overgangsperiode het begin van een nieuwe mentale lijdensweg!

Toch staan de kolommen van de *Banner of Light*, het oudste blad van de Amerikaanse spiritisten, vol boodschappen van de doden, de 'dierbare overledenen', die allemaal vertellen hoe *gelukkig* ze zijn! Is die toestand te rijmen met gelukzaligheid? In dat geval betekent 'gelukzaligheid' de grootste vloek, en moet de orthodoxe verdoemenis daarmee vergeleken een verademing zijn!

Vr.: Maar hoe vermijdt uw theorie dat probleem? Hoe kunt u de stelling van de alwetendheid van de ziel verenigen met het feit dat ze blind is voor wat er op aarde gebeurt?

HPB: Omdat de wet van liefde en mededogen zo werkt. Tijdens elke devachanische periode bekleedt het ego zich, hoe alwetend het op zichzelf ook is, als het ware met de *weerspiegeling* van de voormalige 'persoonlijkheid'. Ik heb zojuist verteld dat de *ideële* bloem van alle abstracte, en dus onvergankelijke en eeuwige, kwaliteiten of eigenschappen – zoals liefde en mededogen, de liefde voor het goede, het ware en het schone, die ooit in het hart van de levende 'persoonlijkheid' opwelden – zich na de dood aan het ego hecht en dit dus naar devachan volgt. Het ego wordt dus tijdelijk de ideële weerspiegeling van de mens die het de laatste keer op aarde was, en *die* is niet alwetend. Als deze dat wel was, zou hij nooit in de toestand kunnen zijn die we devachan noemen.

Vr.: Welke redenen heeft u daarvoor?

HPB: Als u een antwoord wilt dat strikt in overeenstemming is met onze filosofie, dan zeg ik dat dit komt omdat alles *illusie* (māyā) is, afgezien van de eeuwige waarheid, die geen vorm, kleur of begrenzing heeft. Hij die zich aan de andere kant van de sluier van māyā heeft geplaatst – en dat zijn de hoogste adepten en ingewijden – kan geen devachan hebben. Voor de gewone sterveling is de gelukzaligheid daar volledig. Alles wat in de laatste incarnatie pijn en verdriet veroorzaakte, zelfs het bestaan van zulke dingen als pijn en verdriet, wordt *absoluut* vergeten. De devachanī is in zijn cyclus tussen twee incarnaties omringd door alles waarnaar hij vergeefs heeft verlangd, en in gezelschap van iedereen die hij op aarde liefhad. Hij heeft de vervulling van alle verlangens van zijn ziel bereikt. Zo leidt hij eeuwenlang een bestaan van *puur* geluk, dat de beloning is voor zijn lijden tijdens het leven op aarde. Kortom, hij baadt in een zee van onafgebroken gelukzaligheid, die gebeurtenissen omvat van verschillende graden van groot geluk.

Vr.: Maar dat is nog erger dan eenvoudige misleiding; het is een bestaan van krankzinnige hallucinaties!

HPB: Dat is misschien zo vanuit uw standpunt, maar niet vanuit dat van de filosofie. En is ons hele aardse leven niet vol met dat soort illusies? Heeft u nooit mensen ontmoet die jarenlang in een fantasiewereld leven? En als u toevallig ontdekt dat de echtgenoot van een vrouw die hem liefheeft en die denkt dat hij evenveel van haar houdt, haar ontrouw is, zult u dan haar hart breken en haar mooie droom verstoren door haar ruw wakker te schudden? Ik denk van niet. Ik zeg nog eens, die vergetelheid en *hallucinatie* – zoals u die noemt – zijn niets anders dan een meedogende natuurwet en strikt rechtvaardig.

In ieder geval is het een veel boeiender vooruitzicht dan de orthodoxe gouden harp en een stel vleugels. De zekerheid dat ‘de ziel die God liefheeft vaak opstijgt en gemoedelijk door de straten van het hemelse Jeruzalem loopt, de aartsvaders en profeten bezoekt, de apostelen groet en het leger van martelaren bewondert’,¹ heeft voor sommigen misschien een vromer karakter. Niettemin is het een veel bedrieglijker soort hallucinatie, want zoals we allemaal weten, houden moeders van hun kinderen met een onsterfelijke liefde, terwijl de

¹ Richard Baxter, *The Saints' Everlasting Rest*, 1833, blz. 332.

genoemde personen in het ‘hemelse Jeruzalem’ een nogal dubieuze aard hebben. Toch zou ik nog liever het ‘nieuwe Jeruzalem’ aanvaarden, met straten die geplaveid zijn alsof het etalages van een juwelier zijn, dan troost vinden in de harteloze leer van de spiritisten.

Alleen al het idee dat de *verstandelijk bewuste ziel* van vader, moeder, dochter of broer haar gelukzaligheid vindt in een ‘zomerland’ – dat slechts iets natuurlijker, maar even belachelijk, is als de beschrijving van het ‘nieuwe Jeruzalem’ – zou genoeg zijn om iemand al zijn eerbied voor de ‘gestorvenen’ te doen verliezen. Geloven dat een zuivere geest zich gelukkig kan voelen terwijl hij gedoemd is getuige te zijn van de zonden, fouten, trouweloosheid en vooral het lijden van hen van wie hij door de dood is gescheiden en van wie hij het meeste houdt, zonder hen te kunnen helpen, zou een gedachte zijn om gek van te worden.

Vr.: Er zit wel iets in uw betoog. Ik geef toe dat ik het nooit in dat licht heb gezien.

HPB: Juist, en men moet wel door en door egoïstisch zijn en totaal geen gevoel voor rechtvaardigheid hebben, om ooit zoiets uit te denken. We zijn mét hen die we in lichamelijke vorm hebben verloren, en nu heel veel dichterbij hen dan toen ze in leven waren. En dit is niet alleen in de verbeelding van de devachanische entiteit, zoals sommigen misschien denken, maar in werkelijkheid. Zuivere goddelijke liefde is namelijk niet alleen de bloem van het menselijk hart, maar heeft haar wortels in de eeuwigheid. Spirituele, heilige liefde is onsterfelijk; en vroeg of laat zal karma al degenen die zo’n spirituele liefde voor elkaar koesterden, opnieuw in dezelfde familiegroep doen incarneren.

Bovendien zeggen we dat liefde die verder reikt dan het graf, al noemt u dat misschien een illusie, een magische en goddelijke kracht heeft die van invloed is op de levenden. De liefde van een moeder voor de kinderen die haar ego om zich heen ziet, en die een gelukkig leven leiden dat voor dat ego even werkelijk is als toen ze op aarde was, zal door die kinderen altijd worden gevoeld. Die zal zich in hun dromen manifesteren en vaak bij verschillende gebeurtenissen – als ze op *voorzienige* wijze worden beschermd of aan gevaren ontkomen, want liefde is een sterk schild en wordt niet door ruimte of tijd beperkt. Wat geldt voor deze devachanische ‘moeder’, geldt ook voor de andere menselijke betrekkingen en banden, behalve de zuiver egoïstische of stoffelijke. Door analogie zal de rest u duidelijk worden.

Vr.: U geeft dus in geen enkel geval toe dat contact van de levenden met de *ontlichaamde* geest mogelijk is?

HPB: Ja, er is een mogelijkheid, en er bestaan zelfs twee uitzonderingen op de regel. De eerste uitzondering geldt tijdens de paar dagen die onmiddellijk op iemands dood volgen, voordat het ego de toestand van devachan ingaat. Het is nog maar de vraag of de terugkeer van de geest naar het *objectieve* gebied van nut is voor de levenden. Misschien is dat zo in enkele bijzondere gevallen, wanneer de intensiteit van het verlangen van de stervende om voor een of ander doel terug te keren, het hogere bewustzijn dwingt *wakker te blijven*, en het dus werkelijk de *individualiteit*, de ‘geest’, is die contact zoekt. De geest is na de dood verdoofd en raakt al heel gauw in wat we een toestand van ‘pre-devachanische onbewustheid’ noemen. De tweede uitzondering vormen de *nirmāṇakāya*’s.

Vr.: Wat wilt u daarmee zeggen? En wat betekent die term voor u?

HPB: Het is de naam die wordt gegeven aan hen die het recht op *nirvāṇa* en de cyclische rust¹ hebben verworven, maar die daarvan afzien uit medelijden met de mensheid en met hen die ze op aarde achterlaten. Zulke adepten, of heiligen, of hoe u ze ook wilt noemen, vinden het egoïstisch om een rustperiode van geluk in te gaan terwijl de mensheid kreunt onder de last van ellende die door onwetendheid is voortgebracht; ze geven *nirvāṇa* op en besluiten onzichtbaar *in de geest* op deze aarde te blijven. Ze bezitten geen fysiek lichaam, omdat ze dit hebben achtergelaten; maar verder blijven ze met al hun beginselen binnen onze sfeer, *namelijk in het astrale leven*. En ze kunnen in contact komen met enkele uitverkorenen, en doen dat ook, maar beslist niet met *gewone* mediums.

Vr.: Ik stelde u de vraag over *nirmāṇakāya*’s, omdat ik in enkele Duitse en andere boeken heb gelezen dat het de naam is die aan de aardse verschijningen of lichamen wordt gegeven die volgens de noordelijk boeddhistische leringen door boeddha’s worden aangenomen.

HPB: Dat is zo, maar de oriëntalisten hebben dit ‘aardse lichaam’ verkeerd opgevat, omdat ze denken dat het *objectief en fysiek* is in

¹ *Niet* ‘devachan’, omdat dit een illusie van ons bewustzijn is, een gelukkige droom, en omdat zij die klaar zijn om *nirvāṇa* in te gaan, elk verlangen naar wereldse illusies en de mogelijkheid daartoe totaal moeten hebben verloren.

plaats van zuiver astraal en subjectief.

Vr.: Wat voor goeds kunnen nirmāṇakāya's op aarde doen?

HPB: Voor afzonderlijke personen kunnen ze niet veel doen, omdat ze niet het recht hebben in het karma in te grijpen; ze kunnen stervelingen alleen raadgeven en inspireren als het algemeen welzijn daarmee wordt gediend. Toch doen ze meer goed dan u zich kunt voorstellen.

Vr.: Dat zou de wetenschap nooit erkennen, zelfs niet de moderne psychologie. Voor hen is het niet mogelijk dat een gedeelte van de intelligentie de fysieke hersenen overleeft. Wat zou u daarop antwoorden?

HPB: Ik zou niet eens de moeite nemen om daarop een antwoord te geven, maar zou alleen zeggen in de aan 'M.A. Oxon.' doorgegeven woorden: 'Intelligentie *blijft* na de dood van het lichaam bestaan. Intelligentie is niet een kwestie van alleen de hersenen. . . . Uit wat we weten is het redelijk de gedachte naar voren te brengen dat de menselijke geest onvernietigbaar is.'¹

Vr.: Maar 'M.A. Oxon.' is toch een spiritist?

HPB: Dat is hij, en de enige *echte* spiritist die ik ken, al zijn we het op vele ondergeschikte punten misschien niet met hem eens. Afgezien daarvan komt geen enkele spiritist dichter bij de occulte waarheden dan hij. Alsof hij een van ons was, spreekt hij voortdurend 'over de uiterlijke gevaren die de slecht toegeruste, lichtzinnige knoeier op occult gebied bedreigen, die de drempel overschrijdt zonder te letten op de prijs die hij daarvoor moet betalen.'² Het enige punt waarop we van mening verschillen betreft 'de identiteit van de geest'. Overigens ben ik het vrijwel geheel met hem eens en aanvaard ik de drie stellingen die hij in zijn toespraak van juli 1884 opnam. Het is eerder zo dat deze vooraanstaande spiritist het met ons oneens is dan wij met hem.

Vr.: Wat zijn die stellingen?

HPB: Ze luiden als volgt:

1. Dat er een leven is dat tegelijk met, en onafhankelijk van, het fysieke leven van het lichaam bestaat.
2. Dat dit leven zich, als noodzakelijk gevolg, na het leven van

¹ *Spirit Identity*, blz. 69.

² 'Enkele dingen van het spiritisme die ik *weet* en enkele die ik *niet weet*.'

het lichaam voortzet (wij zeggen dat het zich tijdens devachan voortzet).

3. Dat er contact is tussen de bewoners van die bestaanstoestand en die van de wereld waarin we nu leven.

Zoals u ziet, gaat het om ondergeschikte of bijkomstige aspecten van deze drie basisstellingen. Alles hangt af van de opvatting die we hebben over geest en ziel, of over *individualiteit* en *persoonlijkheid*. Spiritisten verwarren ze en maken van deze twee 'één'; wij scheiden ze, en zeggen dat, op de bovengenoemde uitzonderingen na, geen enkele *geest* de aarde weer zal bezoeken, hoewel dat wel het geval kan zijn voor de dierlijke ziel. Maar laten we tot ons eigenlijke onderwerp terugkeren, de skandha's.

Vr.: Ik begin het nu beter te begrijpen. Het is als het ware de geest van die skandha's die het meest veredelend zijn, die door zich te hechten aan het incarnerende ego blijft bestaan en wordt toegevoegd aan zijn hemelse ervaringen. En het zijn de eigenschappen, verbonden aan de stoffelijke skandha's, met egoïstische en persoonlijke motieven, die tussen twee incarnaties van het toneel van handeling verdwijnen, en weer tevoorschijn komen bij de daaropvolgende incarnatie als karmische gevolgen die moeten worden vereffend; en daarom zal de geest devachan niet verlaten. Is het zo?

HPB: Vrijwel geheel juist. Als u daaraan toevoegt dat de wet van vergelding, of karma, die in devachan de hoogste en meest spirituele eigenschappen beloont, nooit nalaat ze op aarde opnieuw te belonen door ze de mogelijkheid tot verdere ontwikkeling te bieden, en het ego een lichaam te verschaffen dat daarvoor geschikt is, dan is het helemaal juist.

Enkele woorden over de skandha's

Vr.: Wat gebeurt er na de dood van het lichaam met de andere, de lagere skandha's van de persoonlijkheid? Worden die helemaal vernietigd?

HPB: Dat worden ze, en toch ook weer niet – een nieuw metafysisch en occult mysterie voor u. Ze worden vernietigd als materiaal waarmee de persoonlijkheid werkte; ze blijven bestaan als *karmische gevolgen*, als kiemen die in de atmosfeer van het aardse gebied wacht-

ten om tot leven te komen – als evenzoveel wrekende boze geesten – en zich aan de nieuwe persoonlijkheid van het ego te hechten als dat reïncarneert.

Vr.: Dat gaat werkelijk mijn begrip te boven en is heel moeilijk te vatten.

HPB: Niet als u eenmaal alle details ervan in u heeft opgenomen. Dan zult u namelijk inzien dat deze reïncarnatieleer wat logica, samenhang, diep filosofische betekenis, goddelijk mededogen en rechtvaardigheid betreft, op aarde haar gelijke niet kent. Ze is een geloof in de eeuwige vooruitgang van ieder incarnerend ego, of iedere goddelijke ziel, in een evolutie van buiten naar binnen, van het stoffelijke naar het spirituele, om aan het einde van elk stadium absoluut één te worden met het goddelijk beginsel. Van overwinning naar overwinning, van de schoonheid en volmaaktheid van het ene gebied naar de grotere schoonheid en volmaaktheid van een volgend, met in elke cyclus een grotere en nieuwe glorie, nieuwe kennis en macht, dat is het lot van elk ego, dat op deze manier in elke wereld en incarnatie zijn eigen verlosser wordt.

Vr.: Maar het christendom leert hetzelfde. Het predikt ook vooruitgang.

HPB: Ja, maar met toevoeging van iets anders. Het zegt ons dat het *onmogelijk* is verlossing te bereiken zonder hulp van een miraculeuze verlosser, en veroemt dus iedereen die het dogma niet aanvaardt. Dat is nu juist het verschil tussen de christelijke theologie en de theosofie. Eerstgenoemde dwingt tot geloof in de neerdaling van het spirituele ego in het *lager zelf*; laatstgenoemde wijst met klem erop dat men moet proberen zich te verheffen tot de christos, of het bewustzijnsniveau van buddhi.

Vr.: Maar als u leert dat het bewustzijn in geval van mislukking wordt vernietigd, denkt u dan niet dat dit voor hen die niet metafysisch zijn ingesteld, neerkomt op vernietiging van het *zelf*?

HPB: Vanuit het standpunt van hen die *letterlijk* geloven in de wederopstanding van het lichaam, en beweren dat elk bot, elke ader en ieder stoffelijk atoom lichamelijk tot opstanding zal komen op de dag des oordeels – natuurlijk wel. Als u blijft volhouden dat de *onsterfelijke* mens is samengesteld uit de vergankelijke vorm en eindige eigenschap-

pen, dan zullen we elkaar nauwelijks begrijpen. En als u niet inziet dat u, door het bestaan van ieder ego tot één leven op aarde te beperken, van de godheid een eeuwig beschonken Indra naar de letter van de *Purāṇa's* maakt, een wrede moloch, een god die op aarde een warboel sticht en daar toch dank voor opeist, dan kunnen we dit gesprek beter meteen afbreken.

Vr.: Laten we, nu het onderwerp skandha's is afgehandeld, terugkomen op het onderwerp: het bewustzijn dat na de dood voortleeft. Dat is wat de meeste mensen interesseert. Bezitten we in devachan meer kennis dan tijdens het leven op aarde?

HPB: In één opzicht kunnen we meer kennis verwerven; dat wil zeggen we kunnen elk vermogen waarnaar ons hart uitging en waaraan we tijdens het leven werkten, verder ontwikkelen, mits dat betrekking heeft op abstracte en ideële zaken, zoals muziek, schilderen, dichtkunst, enz., want devachan is niets anders dan een geïdealiseerde en subjectieve voortzetting van het leven op aarde.

Vr.: Maar als de geest in devachan vrij is van de stof, waarom bezit hij dan niet alle kennis?

HPB: Omdat het ego nauw verbonden is met de herinnering van zijn afgelopen incarnatie, zoals ik u al vertelde. Als u nadenkt over wat ik u heb gezegd, en alle feiten samenvoegt, zult u inzien dat de devachanische toestand geen toestand van alwetendheid is, maar een transcendente voortzetting van het persoonlijke leven dat net is geëindigd. Het is de rustperiode van de ziel na de inspanning van het leven.

Vr.: Maar de wetenschappelijke materialisten beweren dat er na de dood van de mens niets overblijft; dat het menselijk lichaam eenvoudig in zijn samenstellende delen uiteenvalt; en dat wat we de ziel noemen, slechts een tijdelijk zelfbewustzijn is, dat als een bijverschijnsel van organische werkingen wordt voortgebracht, en zoals stoom zal verdwijnen. Is dat niet een vreemde manier van denken?

HPB: Helemaal niet. Als ze zeggen dat het zelfbewustzijn tegelijk met het lichaam eindigt, dan is dat in hun geval eenvoudig een onbewuste profetie, want als ze eenmaal overtuigd zijn van wat ze beweren, is er voor hen geen bewust leven na de dood mogelijk. Want er *zijn* uitzonderingen op elke regel.

Het bewustzijn na de dood en na de geboorte¹

Vr.: Maar als het menselijk zelfbewustzijn gewoonlijk na de dood voortleeft, waarom zijn er dan uitzonderingen?

HPB: Op de basisbeginselen van de spirituele wereld is geen uitzondering mogelijk. Maar er bestaan regels voor hen die zien en regels voor hen die liever blind blijven.

Vr.: Dat is duidelijk, ik begrijp het. Een blinde ontkent door zijn beperking het bestaan van de zon omdat hij die niet ziet. Maar na de dood zullen zijn spirituele ogen hem ongetwijfeld dwingen om te zien. Bedoelt u dat?

HPB: Hij zal niet gedwongen worden, en evenmin zal hij iets zien. Omdat hij tijdens zijn leven hardnekkig het voortbestaan na de dood heeft ontkend, zal hij het niet kunnen zien; omdat zijn spirituele kwaliteiten tijdens het leven niet zijn ontwikkeld, kunnen ze zich na de dood niet ontvouwen, en hij blijft dus blind.

Door te benadrukken dat hij het *moet* zien, bedoelt u kennelijk iets anders dan ik. U spreekt over de geest van de geest, of de vlam van de vlam – kortom over *âtman* – en u verwacht deze met de menselijke ziel – *manas*. U begrijpt me niet; laat ik proberen het duidelijk te maken.

De kern van uw vraag is, of het in het geval van een volslagen materialist mogelijk is dat deze na de dood elk bewustzijn en besef van zichzelf volledig verliest? Is dat juist? Dan antwoord ik: het is mogelijk. Onze esoterische leer noemt de postmortale periode, of het tijdvak tussen twee levens of geboorten, slechts een voorbijgaande toestand. Die postmortale toestand kan – of dat tijdvak tussen twee bedrijven van het illusoire levensdrama nu één jaar duurt of een miljoen jaar – precies dezelfde toestand blijken te zijn als die van iemand die bewusteloos is, zonder dat daardoor de basiswet geweld wordt aangedaan.

Vr.: Maar hoe kan dat, want u heeft net gezegd dat de basiswetten van de toestand na de dood geen uitzonderingen kennen?

HPB: Ik zeg ook niet dat die een uitzondering kennen. Maar de spi-

¹ Enkele gedeelten van dit en van het vorige hoofdstuk zijn in *Lucifer* (januari 1889) gepubliceerd als 'Dialogo over de mysteries van het leven na de dood'. Het artikel was niet ondertekend, alsof het door de redactie was geschreven, maar het was afkomstig van de schrijfster van dit boek.

rituele wet van continuïteit heeft alleen betrekking op zaken die tot de werkelijkheid behoren. Voor iemand die de *Muṇḍaka Upanishad* en de *Vedānta-Sāra* heeft gelezen en begrepen, wordt dit alles heel duidelijk. Om duidelijk in te zien waarom de materialist mogelijk geen zelfbewust voortbestaan na de dood heeft, is het voldoende als we begrijpen wat we bedoelen met buddhi en de tweevoudigheid van manas. Manas is in zijn lagere aspect de zetel van het aardse denken, en daarom kan het alleen dat beeld van het heelal geven dat is gebaseerd op het bewijsmateriaal van dat denken; het kan geen spirituele visie geven.

In de Oosterse School wordt gezegd dat er tussen buddhi en manas (het ego), of Īśvara en prajñā,¹ in feite net zo weinig verschil bestaat als *tussen een bos en zijn bomen, een meer en het water erin*, zoals de *Muṇḍaka* leert. Of er nu één boom doodgaat of honderd, door ouderdom of door houtkap, het bos zal nog altijd een bos zijn.

Vr.: Zoals ik het begrijp, vertegenwoordigt buddhi in deze vergelijking het bos en manas-taijasa² de bomen. Maar als buddhi onsterfelijk is, hoe kan dan wat er gelijk aan is, d.w.z. manas-taijasa, tot de dag van zijn nieuwe incarnatie zijn bewustzijn helemaal verliezen? Dat begrijp ik niet.

HPB: Dat komt omdat u een abstracte voorstelling van het geheel verwacht met de tijdelijke vormveranderingen ervan. Al kan er van buddhi-manas worden gezegd dat het onvoorwaardelijk onsterfelijk is, u moet wel bedenken dat dit niet van het lager manas kan worden gezegd en nog minder van taijasa, dat slechts een eigenschap is. Geen van beide, manas noch taijasa, kan los van buddhi, de goddelijke ziel, bestaan, omdat het eerste (manas) in zijn lagere aspect een kwalificerende eigenschap van de aardse persoonlijkheid is, en het tweede (taijasa) identiek is met het eerste, want het is hetzelfde manas waarop echter het licht van buddhi valt. Op haar beurt zou buddhi zonder dit element dat ze aan de menselijke ziel ontleent slechts een onpersoonlijke geest blijven, die van haar, in dit illusoire heelal, iets maakt dat

¹ Īśvara is het collectieve bewustzijn van de gemanifesteerde godheid, Brahmā, d.w.z. het collectieve bewustzijn van de menigte dhyāni-chohans (zie *De geheime leer*); en prajñā is hun individuele wijsheid.

² Taijasa betekent 'stralende', als gevolg van de vereniging van manas met buddhi; d.w.z. manas, de menselijke ziel, verlicht door de stralen van de goddelijke ziel. Daarom kan manas-taijasa worden beschreven als stralend denkvermogen; het *menselijk* verstand, verlicht door het licht van de geest; en buddhi-manas is de openbaring van het goddelijke *plus* het menselijk verstand en zelfbewustzijn.

gedurende de hele periode van de incarnatiecyclus *als het ware gescheiden is* van de universele ziel.

Zeg liever dat buddhi-manas niet kan sterven, noch zijn verenigd zelfbewustzijn in alle eeuwigheid kan verliezen en evenmin de herinnering aan de voorgaande incarnaties ervan, waarin die twee – d.w.z. de spirituele en de menselijke ziel – nauw verbonden waren. Maar zo is het niet in het geval van een materialist; zijn menselijke ziel ontvangt niet alleen niets van de goddelijke ziel, maar weigert zelfs het bestaan ervan te erkennen.

Dit axioma kan moeilijk worden toegepast op de eigenschappen en kwaliteiten van de menselijke ziel, want dan zou men zeggen dat, omdat uw goddelijke ziel onsterfelijk is, ook de bloes op uw wangen onsterfelijk moet zijn, terwijl die bloes, evenals taijasa, een voorbijgaand verschijnsel is.

Vr.: Begrijp ik u goed en zegt u dat we in ons denken niet het noumenon met het verschijnsel moeten verwarren, de oorzaak met het gevolg ervan?

HPB: Dat zeg ik inderdaad, en ik herhaal dat als de straling van taijasa alleen beperkt blijft tot manas of de menselijke ziel, deze slechts iets tijdelijks wordt; want zowel onsterfelijkheid als bewustzijn na de dood worden voor de aardse persoonlijkheid van de mens eenvoudig geconditioneerde eigenschappen, omdat ze volledig afhankelijk zijn van omstandigheden en opvattingen die de menselijke ziel zelf heeft geschapen tijdens het leven van haar lichaam. Karma werkt onophoudelijk: we oogsten *in het leven na de dood* alleen de vruchten van wat we zelf in dit leven hebben gezaaid.

Vr.: Maar als mijn ego na de vernietiging van mijn lichaam gedompeld kan worden in een toestand van volledige onbewustheid, waar blijft dan de straf voor de zonden van mijn afgelopen leven?

HPB: Onze filosofie leert dat karmische straffen het ego pas in zijn volgende incarnatie bereiken. Na de dood ontvangt hij alleen de beloning voor het in zijn afgelopen incarnatie ondergane onverdiende lijden.¹ De hele straf na de dood bestaat daarom, zelfs voor de materialist,

¹ Sommige theosofen hebben tegen deze zin bezwaar gemaakt, maar de woorden zijn die van de meester, en de betekenis die aan het woord 'onverdiend' wordt gehecht, is zoals hierboven wordt vermeld. In *Theosophical Siftings*, deel 1, nr. 6 werd een zin gebruikt, die vervolgens in *Lucifer* is bekritiseerd, die het-

uit de afwezigheid van enige beloning en het zich absoluut niet bewust zijn van zijn gelukzaligheid en rust.

Karma is het product van het aardse ego, de gevolgen van de daden, de vruchten van de boom die de voor iedereen zichtbare objectieve persoonlijkheid is, en ook de vruchten van alle gedachten en zelfs motieven van het spirituele ‘ik’; maar karma is ook de tedere moeder die de wonden heelt die ze in het afgelopen leven heeft toegebracht, voor ze dit ego weer doet lijden door hem nieuwe toe te brengen. Men kan zeggen dat er geen mentaal of fysiek lijden in het leven van een sterveling bestaat dat niet de rechtstreekse vrucht en het gevolg is van een zonde in een vorig bestaan. Maar omdat hij aan de andere kant in zijn huidige leven daaraan geen enkele herinnering heeft, en vindt dat hij zo’n straf niet verdient, en dus denkt dat hij niet door eigen schuld lijdt, geeft alleen dat de menselijke ziel al voldoende recht op de meest volledige troost, rust en gelukzaligheid in zijn postmortale bestaan.

Voor ons spirituele zelf komt de dood altijd als verlosser en vriend. Voor de materialist die ondanks zijn materialisme geen slecht mens was, zal het tijdvak tussen twee levens als de ongestoorde en rustige slaap van een kind zijn, hetzij geheel zonder dromen of vol met beelden waarvan hij zich niet echt bewust is; voor de gemiddelde sterveling zal het echter een droom zijn, even helder als het leven zelf, en vol met realistische gelukzaligheid en visioenen.

Vr.: Moet de persoonlijke mens dan altijd *in onwetendheid* blijven lijden door de karmische straffen die het ego zich op de hals heeft gehaald?

HPB: Niet helemaal. Op het plechtige ogenblik van de dood ziet ieder mens, zelfs als de dood plotseling intreedt, zijn hele afgelopen leven tot in de kleinste details de revue passeren. Eén kort ogenblik wordt het *persoonlijke* ego één met het *individuele*, alwetende ego. Maar dat ogenblik is voldoende om hem de hele keten van oorzaken te laten zien die tijdens zijn leven hebben gewerkt. Hij ziet en begrijpt zichzelf nu zoals hij is, niet geflatteerd, en vrij van zelfbedrog. Hij leest zijn leven en kijkt als toeschouwer omlaag naar de arena die hij verlaat;

zelfde denkbeeld moest overbrengen. Het was echter ongelukkig verwoord en gaf aanleiding tot kritiek; maar de hoofdgedachte was dat mensen vaak lijden door de gevolgen van handelingen van anderen, welke gevolgen dus strikt genomen niet tot hun eigen karma behoren – en voor dat lijden verdienen ze natuurlijk te worden gecompenseerd.

hij voelt en kent de rechtvaardigheid van al het lijden dat hij heeft doorgemaakt.

Vr.: Gebeurt dat met iedereen?

HPB: Zonder enige uitzondering. Heel goede en heilige mensen, zo wordt ons geleerd, zien niet alleen het leven dat ze verlaten, maar zelfs verschillende vorige levens, waarin de oorzaken werden gelegd die hen maakten tot wat ze in het net afgesloten leven waren. Ze herkennen de wet van karma in al haar majesteit en rechtvaardigheid.

Vr.: Vindt er ook zoiets plaats voordat men opnieuw geboren wordt?

HPB: Zeker. Zoals de mens op het moment van de dood door een terugblik inzicht krijgt in het leven dat hij heeft geleid, evenzo blijkt het ego op het moment dat het op aarde opnieuw wordt geboren en uit de toestand van devachan ontwaakt, vooruit in het leven dat het te wachten staat, en is zich bewust van alle oorzaken die daartoe hebben geleid. Het ego begrijpt ze en ziet de toekomstige gebeurtenissen, omdat het tussen devachan en de wedergeboorte zijn volledige mānasische bewustzijn terugkrijgt en even weer de god wordt die het was voordat het, overeenkomstig de karmische wet, voor het eerst in de stof afdaalde en in de eerste stoffelijke mens incarneerde. De ‘gouden draad’ ziet al zijn ‘parels’, en ziet er niet één over het hoofd.

Wat wordt er precies met vernietiging bedoeld?

Vr.: Ik heb sommige theosofen horen spreken over een gouden draad waaraan hun levens waren geregen. Wat bedoelen ze daarmee?

HPB: In de heilige hindoeboeken wordt gezegd dat wat periodiek incarneert de sūtrātman is, een woord dat letterlijk ‘draadziel’ betekent. De term is een synoniem voor het reïncarnerende ego – manas verenigd met buddhi – dat de mānasische herinneringen van alle voorgaande levens in zich opneemt. Het wordt zo genoemd omdat de lange reeks levens van een mens als parels aan die ene draad zijn geregen. Een van de *Upanishads* vergelijkt deze herhaaldelijke wederbelichamingen met het leven van een sterveling dat regelmatig heen en weer gaat tussen slapen en waken.

Vr.: Ik moet u zeggen dat dit niet erg duidelijk is, en ik zal u zeggen waarom. Voor iemand die wakker wordt begint een nieuwe dag,

maar hij is wat ziel en lichaam betreft dezelfde als de vorige dag. Bij iedere incarnatie daarentegen vindt een volledige verandering plaats, niet alleen van het uiterlijk omhulsel, het geslacht en de persoonlijkheid, maar zelfs van de mentale en psychische vermogens. De vergelijking lijkt me dan ook niet helemaal juist. Iemand die uit de slaap ontwaakt, herinnert zich heel duidelijk wat hij gisteren, eergisteren en zelfs maanden en jaren geleden heeft gedaan. Maar niemand van ons heeft ook maar de flauwste herinnering aan een vorig leven of aan iets wat daarin gebeurde. Ik mag dan 's morgens zijn vergeten wat ik 's nachts heb gedroomd, maar ik weet heel goed dat ik heb geslapen en ben er zeker van dat ik tijdens de slaap leefde; maar wat kan ik me herinneren van mijn vorige incarnatie tot het moment van de dood? Hoe kunt u dit verklaren?

HPB: Sommige mensen herinneren zich tijdens hun leven wél vorige incarnaties; maar dat zijn boeddha's en ingewijden. Dat is wat de yogi's sammasambuddha noemen, of kennis van de hele reeks van iemands vroegere incarnaties.

Vr.: Maar hoe moeten wij, gewone stervelingen, die sammasambuddha niet hebben bereikt, die vergelijking begrijpen?

HPB: Door haar te bestuderen en te proberen een beter begrip te krijgen van de drie soorten slaap en hun kenmerken. Slaap is een algemene en onveranderlijke wet voor mens en dier, maar er bestaan verschillende soorten slaap en nog meer soorten dromen en visioenen.

Vr.: Maar dat brengt ons op een ander onderwerp. Laten we terugkeren tot een materialist, die dromen niet ontkent – wat hij ook niet kan – maar die onsterfelijkheid en het voortleven van zijn eigen individualiteit meestal wél ontkent.

HPB: De materialist heeft zonder het te weten gelijk. Als iemand geen innerlijk besef heeft van de onsterfelijkheid van zijn ziel en daar niet in gelooft, kan de ziel in die mens nooit buddhi-taijasī worden, maar zal eenvoudig manas blijven, en voor manas alleen is onsterfelijkheid niet mogelijk. Om in de komende wereld een bewust leven te kunnen leiden moet men in de eerste plaats tijdens het aardse bestaan in dat leven geloven. Op deze twee aforismen van de geheime wetenschap is de hele filosofie van het postmortale bewustzijn en de onsterfelijkheid van de ziel gebaseerd.

Het ego krijgt altijd wat het verdient. Na de ontbinding van het lichaam begint er voor hem een periode van volledig ontwaakt bewustzijn, of een toestand van chaotische dromen, of een volstrekt droomloze slaap die niet van vernietiging is te onderscheiden, en dat zijn de drie soorten slaap. Als dromen en visioenen onbewust worden voorbereid in de waaktoestand, zoals onze fysiologen denken, waarom kan dan niet hetzelfde worden erkend voor de postmortale dromen?

Ik herhaal: *de dood is een slaap*. Na de dood wordt er voor het geestesoog van de ziel een schouwspel opgevoerd dat het programma volgt van wat we hebben geleerd en dat we zelf, vaak onbewust, hebben opgesteld: de feitelijke uitvoering van *juiste* opvattingen of van illusies die we zelf hebben geschapen. In een volmaakt paradijs van illusies, dat ieder mens zelf heeft geschapen en gemaakt, zal de methodist een methodist zijn, de moslim een moslim, tenminste voor enige tijd. Dat zijn de postmortale vruchten van de levensboom. Als bewuste onsterfelijkheid een feit is dan kan de onvoorwaardelijke werkelijkheid van dat feit niet veranderen door het wel of niet geloven daarin. Maar het wel of niet geloven in die onsterfelijkheid als een eigenschap van onafhankelijke en afzonderlijke entiteiten zal wél voor ieder van deze entiteiten een zekere kleur aan dat feit geven. Begint u het nu te begrijpen?

Vr.: Ik geloof van wel. De materialisten, die in niets geloven wat hun niet kan worden bewezen door de vijf zintuigen, of door een wetenschappelijke redenering die uitsluitend gebaseerd is op de gegevens die deze zintuigen, ondanks hun ontoereikendheid, verschaffen, en die elke spirituele manifestatie verwerpen, beschouwen het leven als het enige bewuste bestaan. Voor hen zal het dus zijn zoals ze geloven. Ze zullen hun persoonlijke ego verliezen en wegzinken in een droomloze slaap, tot een nieuw ontwaken. Is dit juist?

HPB: Bijna. Denk aan de praktisch universele leer van de twee soorten bewust bestaan: het aardse en het spirituele. Laatstgenoemde moet als werkelijk worden beschouwd op grond van het feit dat de eeuwige, onveranderlijke en onsterfelijke monade daarin verblijft. Het incarnerende ego kleedt zich daarentegen in nieuwe gewaden, die volledig verschillen van die uit zijn vorige incarnaties, waarin alles, behalve zijn spirituele prototype, zo radicaal verandert dat er geen spoor van achterblijft.

Vr.: Wat bedoelt u? Kan mijn bewuste aardse 'ik' verloren gaan, niet

alleen tijdelijk, zoals het bewustzijn van een materialist, maar zo volkomen dat er geen spoor van achterblijft?

HPB: Volgens de leer moet het op die manier verloren gaan en wel volledig, behalve het deel dat een zuiver spirituele en onverwoestbare essentie is geworden omdat het zich met de monade heeft verenigd, en eeuwig daarmee één is geworden. Maar hoe zou in het geval van een verstokte materialist, in wiens persoonlijk 'ik' buddhi zich nooit heeft weerspiegeld, buddhi ook maar iets van die aardse persoonlijkheid in de eeuwigheid kunnen meevoeren? Uw spirituele 'ik' is onsterfelijk; maar het kan van uw huidige zelf slechts dat in de eeuwigheid meenemen wat onsterfelijkheid waardig is geworden, namelijk alleen het aroma van de bloem die door de dood is weggemaakt.

Vr.: En hoe staat het met de bloem, het aardse 'ik'?

HPB: De bloem zal tot stof weerkeren, net als alle vroegere en toekomstige bloemen die allemaal kinderen zijn uit één wortel, of buddhi, en aan de moedertak, de sūtrātman, hebben gebloeid en zullen bloeien. Uw huidige 'ik' is – zoals u zelf wel weet – niet het lichaam dat nu voor me zit, en het is ook niet wat ik manas-sūtrātman zou willen noemen, maar sūtrātma-buddhi.

Vr.: Maar dit verklaart voor mij nog helemaal niet waarom u het leven na de dood onsterfelijk, oneindig en werkelijk noemt, en het aardse leven eenvoudig een droombeeld of illusie; zelfs dat postmortale leven heeft immers grenzen, hoeveel ruimer die misschien ook zijn dan die van het aardse leven.

HPB: Ongetwijfeld. Het spirituele ego van de mens beweegt zich in de eeuwigheid als een slinger heen en weer tussen de uren van het leven en van de dood. Maar terwijl deze uren, die de perioden van het aardse en het spirituele leven aangeven, van beperkte duur zijn, en zelfs het aantal van zulke stadia in de eeuwigheid tussen slapen en ontwaken, illusie en werkelijkheid, een begin en een einde kent, is aan de andere kant de spirituele 'pelgrim' eeuwig. Daarom zijn de uren van zijn postmortale leven – als hij bevrijd van het lichaam oog in oog staat met de waarheid en niet met de illusies van zijn vergankelijke aardse levens in de periode van die pelgrimstocht die we de 'cyclus van wederbelichamingen' noemen – volgens ons de enige werkelijkheid. Zulke intervallen zullen, ondanks hun beperking, het ego, ter-

wijl het zich steeds vervolmaakt, niet verhinderen geleidelijk en langzaam, zonder af te dwalen, het pad te volgen naar zijn laatste transformatie, wanneer dat ego dat nu zijn doel heeft bereikt, een goddelijk wezen wordt. Die intervallen en stadia dragen bij aan dat uiteindelijke resultaat in plaats van het te belemmeren; zonder zulke beperkte intervallen zou het goddelijk ego nooit zijn uiteindelijke doel kunnen bereiken.

Ik heb u al eens een eenvoudig voorbeeld gegeven door het ego, of de *individualiteit*, met een toneelspeler te vergelijken, en zijn talrijke en verschillende incarnaties met de rollen die hij speelt. Zou u deze rollen of de bijbehorende kleding de individualiteit van de toneelspeler zelf willen noemen? Evenals die toneelspeler is het ego tijdens de cyclus van noodzakelijkheid, zelfs tot aan de drempel van paranirvāṇa, gedwongen veel rollen te spelen die het misschien niet aanstaan. Maar zoals een bij uit elke bloem honing verzamelt en de rest als voedsel voor de wormen overlaat, zo handelt ook onze spirituele individualiteit, of we die nu sūtrātman of ego noemen. Door uit elke aardse persoonlijkheid waarin karma het ego dwingt te incarneren, alleen de nectar van de spirituele eigenschappen en het zelfbewustzijn te verzamelen, verenigt het dit alles tot één geheel en verrijst uit zijn cocon als een verheven dhyāni-chohan. Des te erger is het voor die aardse persoonlijkheden waaruit het niets kon verzamelen. Zulke persoonlijkheden kunnen hun aardse bestaan beslist niet bewust overleven.

Vr.: Het lijkt er dus op dat voor de aardse persoonlijkheid onsterfelijkheid toch nog voorwaardelijk is. Is onsterfelijkheid zelf *niet* onvoorwaardelijk?

HPB: Helemaal niet. Maar onsterfelijkheid heeft niets te maken met het *niet-bestaande*, want voor alles wat als SAT bestaat, of uit SAT voortkomt, zijn onsterfelijkheid en eeuwigheid absoluut. Stof is de tegenpool van geest, en toch zijn die twee één. De essentie van dit alles, d.w.z. geest, kracht en stof, of de drie in één, is evenzeer zonder einde als zonder begin; maar de vorm die deze drievoudige eenheid aanneemt tijdens haar incarnaties, de buitenkant ervan, is ongetwijfeld slechts een illusie van de persoonlijke voorstelling die we ervan maken. Daarom noemen we alleen nirvāṇa en het universele leven een werkelijkheid, en verwijzen het aardse leven, waaronder de aardse persoonlijkheid en zelfs het devachanische bestaan ervan, naar het schimmenrijk van illusies.

Vr.: Maar waarom wordt in zo'n geval slaap de werkelijkheid genoemd, en de waaktoestand illusie?

HPB: Dat is alleen maar een vergelijking om het gemakkelijker te maken het onderwerp te begrijpen, en voor aardse begrippen is het een heel juiste.

Vr.: Als het leven na de dood gebaseerd is op rechtvaardigheid en een vergoeding voor al ons aardse lijden, dan kan ik toch niet begrijpen dat er in het geval van materialisten, van wie velen werkelijk oprechte en welwillende mensen zijn, van hun persoonlijkheid niets anders overblijft dan resten zoals bij een verwelkte bloem.

HPB: Dat is ook nooit gezegd. Geen enkele materialist, hoe ongeloofig ook, kan ooit in de volheid van zijn spirituele individualiteit sterfen. Wat gezegd werd is dat bewustzijn geheel of gedeeltelijk kan verdwijnen in het geval van een materialist, zodat geen bewuste overblijfselen van zijn persoonlijkheid blijven bestaan.

Vr.: Maar dat is dan toch vernietiging?

HPB: Helemaal niet. Iemand kan tijdens een lange treinreis diep in slaap zijn, verschillende stations passeren zonder het te weten of zich iets te herinneren, om bij een ander station wakker te worden en de reis te vervolgen langs talloze andere stopplaatsen, tot het einde van de reis of het doel is bereikt.

Ik heb u drie soorten slaap genoemd: de droomloze, de chaotische, en de slaap waarin de dromen voor de slapende mens tot volledige werkelijkheden worden. Als u wel in de laatstgenoemde gelooft, waarom kunt u dan niet in de eerstgenoemde geloven; het leven dat iemand na de dood zal hebben, is geheel overeenkomstig zijn voorstelling en verwachting daarvan. Hij die geen toekomstig leven verwachtte, zal in het tijdvak tussen twee wederbelichamingen een volstrekte leemte hebben, die neerkomt op vernietiging. Dat is niets anders dan de uitvoering van het programma waarover we spraken, een programma dat de materialisten zelf hebben opgesteld.

Er zijn verschillende soorten materialisten, zoals u zelf zegt. Een zelfzuchtige, slechte egoïst, iemand die nooit een traan om een ander heeft gelaten dan zichzelf, en dus aan zijn ongeloof een volslagen onverschilligheid voor de hele wereld toevoegde, moet op de drempel van de dood zijn persoonlijkheid voor altijd afleggen. De persoonlijk-

heid heeft geen banden van sympathie met de omringende wereld en heeft dus niets om aan sūtrātman te hechten, en daarom wordt elke verbinding tussen die beide bij de laatste ademtocht verbroken. Voor zo'n materialist is er geen devachan, en daarom zal de sūtrātman bijna onmiddellijk reïncarneren. Maar materialisten van wie de enige fout hun ongeloof was, zullen maar één station slapend passeren. En de tijd zal komen dat die ex-materialist zichzelf in de eeuwigheid ziet en misschien betreurt dat hij één dag heeft gemist, één station van het eeuwige leven.

Vr.: Zou het dan niet nauwkeuriger zijn te zeggen dat de dood een geboorte is in een nieuw leven, of een terugkeer in de eeuwigheid?

HPB: Als u wilt kunt u dat doen. Alleen moet u niet vergeten dat geboorten verschillen en dat er geboorten zijn van 'doodgeboren' wezens, *mislukkingen* van de natuur. Bovendien zijn de woorden 'leven' en 'zijn', gezien uw gangbare westerse denkbeelden over het stoffelijk leven, helemaal niet van toepassing op de zuiver subjectieve toestand van het postmortale bestaan. Uw westerse ideeën over leven en dood zijn – behalve bij een paar filosofen die niet veel worden gelezen en die zelf te verward zijn om een duidelijk beeld ervan te geven – zo bekrompen geworden, dat ze aan de ene kant hebben geleid tot grof materialisme en aan de andere kant tot de nog materialistischer opvatting van het leven na de dood zoals de spiritisten die in hun zomerland hebben vormgegeven. Daar eten, drinken en trouwen de mensenzielen, en leven in een paradijs dat net zo zinnelijk is als dat van Mohammed, maar nog minder filosofisch. De gemiddelde opvattingen van de onontwikkelde christenen zijn niet veel beter, omdat ze zo mogelijk nog materialistischer zijn. Met zijn engelenkopjes, koperen trompetten, gouden harpen enerzijds, en stoffelijke hellevuren anderzijds, lijkt de christelijke hemel wel een sprookjesachtig tafereel uit een kerstpantomime.

Door deze bekrompen ideeën is het voor u zo moeilijk te begrijpen. Juist omdat het bestaan van de ontlichaamde ziel vrij is van elke grove objectieve vorm van aards leven, terwijl het toch het levendige karakter van de werkelijkheid bezit, zoals in sommige dromen, hebben oosterse filosofen het met visioenen tijdens de slaap vergeleken.

Duidelijke termen voor de zeven beginselen

Vr.: Denkt u ook niet dat er in ons denken over de verschillende functies van de ‘beginselen’ zo’n begripsverwarring ontstaat omdat er geen ondubbelzinnige en vaste termen bestaan om elk ‘beginssel’ in de mens mee aan te duiden?

HPB: Daar heb ik zelf ook over nagedacht. Het hele probleem is ontstaan toen we begonnen met onze uiteenzettingen en besprekingen over de ‘beginselen’, en we de Sanskrietnamen gebruikten, in plaats van voor theosofen direct overeenkomstige termen in onze eigen taal te bedenken. We moeten nu proberen hierin te voorzien.

Vr.: Daar doet u goed aan, omdat dit verdere verwarring kan voorkomen; het lijkt me dat er tot nu toe geen twee theosofische schrijvers zijn die hetzelfde ‘beginssel’ met dezelfde naam aanduiden.

HPB: Toch is de verwarring meer schijn dan werkelijkheid. Ik heb sommige theosofen hun verbazing horen uiten over verschillende artikelen waarin over deze ‘beginselen’ wordt gesproken en waarop ze kritiek hadden. Nader onderzoek wees uit dat er geen ernstiger fout in stond dan het gebruik van het woord ‘ziel’ voor drie beginselen, zonder het onderscheid aan te geven. Bij de eerste en zonder twijfel de duidelijkste van onze theosofische schrijvers, A.P. Sinnett, vinden we enkele begrijpelijke en bewonderenswaardig geschreven passages over het ‘hoger zelf’.¹ Zijn werkelijke bedoeling is door sommigen ook verkeerd begrepen omdat hij het woord ‘ziel’ in algemene zin gebruikt. Hier volgen enkele fragmenten die u niettemin laten zien hoe helder en begrijpelijk alles is wat hij over het onderwerp schrijft:

... Als de menselijke ziel zich eenmaal als een menselijke individualiteit² in de stroom van evolutie heeft begeven, doorloopt ze beurtelings perioden van fysiek en relatief spiritueel bestaan. Ze trekt van het ene gebied of de ene toestand van de natuur naar het andere, geleid door haar karmische affiniteiten. Ze leidt in haar incarnaties het leven dat haar karma vooraf heeft bepaald en wijzigt haar vooruitgang binnen de beperkingen van de omstandigheden. En

¹ Zie *Transactions of the London Lodge of the Theosophical Society*, nr. 7, okt. 1885.

² Het ‘reïncarnerende ego’, of de ‘menselijke ziel’, zoals hij het noemde, het *oorzakelijk lichaam* bij de hindoes.

na nieuw karma te hebben gecreëerd door gebruik of misbruik te maken van mogelijkheden, keert ze na elk fysiek leven – via het tussenliggende gebied, *kāmaloka* – voor rust en verkwikking terug tot een spiritueel bestaan (*devachan*), waar ze de levenservaring die ‘op aarde’ of tijdens het fysieke bestaan is opgedaan, geleidelijk in haar essentie opneemt als kosmische vooruitgang.

Deze zienswijze zal bovendien bij iedereen die over het onderwerp nadenkt veel ideeën hebben opgeroepen die daarmee samenhangen en daaruit voortvloeien. Bijvoorbeeld dat de overgang van het bewustzijn van *kāmaloka* naar *devachan* noodzakelijkerwijs geleidelijk moet verlopen;¹ dat er in feite geen scherpe scheidslijn is tussen de verschillende spirituele toestanden, en zelfs dat de spirituele en fysieke gebieden – zoals de paranormale vermogens van levende mensen aantonen – niet zo hopeloos van elkaar gescheiden zijn als materialistische theorieën willen doen geloven; dat alle toestanden van de natuur tegelijkertijd om ons heen aanwezig zijn en op verschillende waarnemingsvermogens een beroep doen; enz. . . .

Het is duidelijk dat mensen met paranormale vermogens tijdens het fysieke bestaan in contact blijven met de gebieden van bovenfysiek bewustzijn. En hoewel de meeste mensen misschien niet over zulke vermogens beschikken, kunnen we allemaal in bewustzijnstoestanden komen waar de vijf fysieke zintuigen niets mee te maken hebben. Verschijnselen zoals slaap en in het bijzonder . . . die van somnambulisme of mesmerisme tonen dit aan. Wij – de ziel in ons – drijven niet helemaal hulpeloos rond in de oceaan van stof. Het is duidelijk dat de kust waarvan we tijdelijk zijn weggedreven, nog steeds onze belangstelling heeft en dat we er enig recht op hebben.

Het incarnatieproces wordt dus niet volledig beschreven door te spreken over een bestaan *afwisselend* op de fysieke en spirituele gebieden, en zo de ziel af te schilderen als een volledige entiteit die in haar geheel van de ene bestaanstoestand in de andere overgaat. Een betere definitie zou incarnatie waarschijnlijk omschrijven als een proces dat op dit fysieke gebied van de natuur plaatsvindt als een gevolg van een emanatie uit de ziel. Het spirituele gebied zou al die tijd de eigen woonplaats van de ziel blijven, die ze nooit helemaal

¹ De duur van deze ‘overgang’ hangt af van de graad van spiritualiteit van de ex-persoonlijkheid van het ontlichaamde ego. Voor hen die een heel spiritueel leven hebben geleid, vindt deze overgang, hoewel geleidelijk, heel snel plaats. Het duurt langer voor hen die materialistisch zijn ingesteld.

zou verlaten; *en dat niet te verstoffelijken deel van de ziel dat permanent op dat spirituele gebied verblijft, kan misschien terecht als het HOGER ZELF worden aangeduid.*

Dit ‘hoger zelf’ is ĀTMAN, en natuurlijk is het niet te ‘verstoffelijken’, zoals Sinnett zegt. Sterker nog, het kan in geen enkel geval ooit ‘objectief’ zijn, zelfs niet voor de hoogste spirituele waarneming. Ātman, of het ‘hoger zelf’, is in feite Brahma, het ABSOLUTE, en niet daarvan te onderscheiden. In de uren van samādhi wordt het hogere spirituele bewustzijn van de ingewijde geheel opgenomen in de ENE essentie, die ātman is, en omdat deze één is met het geheel, kan er daarvoor niets objectiefs bestaan.

Sommige theosofen zijn gewend de woorden ‘zelf’ en ‘ego’ als synoniem te gebruiken, en de term ‘zelf’ alleen in verband te brengen met het hogere individuele of zelfs met het persoonlijke ‘zelf’ of ego van de mens, terwijl deze term nooit voor iets anders zou moeten worden gebruikt dan voor *het ene universele zelf*. Vandaar de verwarring. Als we het over manas, het ‘oorzakelijk lichaam’ hebben, kunnen we dat – wanneer we het verbinden met de buddhische straling – het ‘HOGER EGO’ noemen, nooit het ‘hoger zelf’. Zelfs buddhi, de ‘spirituele ziel’, is namelijk niet het ZELF, maar slechts het voertuig van het ZELF. Over alle andere ‘zelven’ – zoals het ‘individuele’ zelf en het ‘persoonlijke’ zelf – moet nooit worden gesproken of geschreven zonder hun kwalificerende en kenmerkende adjectieven.

Zo wordt in dit voortreffelijke artikel over het ‘hoger zelf’ deze uitdrukking toegepast op het *zesde beginsel* of buddhi, natuurlijk samen met manas, omdat er zonder deze vereniging geen *denkend* beginsel of element in de spirituele ziel zou zijn; en dit heeft precies tot zulke misvattingen geleid. De verklaring dat ‘een kind zijn *zesde* beginsel pas verkrijgt – of een moreel verantwoordelijk wezen wordt dat karma kan voortbrengen – als het zeven jaar oud is’, bewijst wat er met het HOGER ZELF wordt bedoeld.

Het is daarom het goed recht van de bekwame schrijver om te verklaren dat ‘mensen met paranormale gaven inderdaad het hogere zelf van tijd tot tijd kunnen waarnemen door middel van hun fijnere zintuigen’, nadat dit ‘hoger zelf’ de mens is binnengetrepen en de persoonlijkheid – alleen in enkele van haar meer verheven delen – met zijn bewustzijn heeft doordrenkt. Maar wie de term ‘hoger zelf’ beperkt tot het universele goddelijke beginsel heeft evenzeer ‘het

recht' om hem verkeerd te begrijpen. Wanneer we namelijk, zonder op deze verwisseling van metafysische termen¹ voorbereid te zijn, lezen dat terwijl 'het hoger zelf zich volledig manifesteert op het fysieke gebied . . . het toch een bewust spiritueel ego blijft op het overeenkomstige gebied van de natuur' – zijn we geneigd in het 'hoger zelf' van deze zin 'ātman' te zien en in het spirituele ego 'manas' of beter gezegd buddhi-manas, en de hele zaak direct als onjuist te bestempelen.

Om in het vervolg zulke misverstanden te vermijden, stel ik voor de occulte oosterse termen letterlijk te vertalen in gelijkwaardige uitdrukkingen in onze taal, en deze voor toekomstig gebruik aan te bieden.

Het hoger zelf	Ātman, de onscheidbare straal van het universele en ENE ZELF. Het is meer de god <i>boven</i> dan in ons. Gelukkig de mens die erin slaagt zijn <i>innerlijk</i> ego geheel daarvan te vervullen!
Het spiritueel goddelijk ego	De spirituele ziel of buddhi, nauw verenigd met manas, het denkbeginsel; zonder dit laatste is het helemaal geen EGO, maar alleen het <i>voertuig</i> van ātman.
Het innerlijk of hoger 'ego'	Manas, onafhankelijk van buddhi, het zogenaamde 'vijfde' beginsel. Het denkbeginsel is alleen het spirituele ego wanneer het <i>tot één</i> is samengesmolten met buddhi; een materialist wordt niet geacht <i>zo'n</i> ego in zich te hebben, hoe groot zijn verstandelijke vermogens ook zijn. Het is de blijvende <i>individualiteit</i> of het 'reïncarnerende ego'.
Het lager of persoonlijk 'ego'	De fysieke mens in samenhang met zijn <i>lager</i> zelf, d.w.z. dierlijke instincten, begeerten, verlangens, enz. Het wordt de 'valse persoonlijkheid' genoemd, en bestaat uit het <i>lager</i> manas samen met kāmārūpa, en werkt door het fysieke lichaam en de schim of het 'dubbel' ervan.

¹ 'Verwisseling van *metafysische termen*' heeft hier alleen betrekking op het verwisselen van equivalenten waarin oosterse uitdrukkingen zijn vertaald; want tot nu toe hebben er nooit zulke termen in onze taal bestaan, en moest iedere

Het ‘beginsel’ dat dan overblijft, ‘prāṇa’ of ‘leven’, is strikt genomen de uitstralende kracht of energie van ātman – als het universele leven en het ENE ZELF – ZIJN lagere aspect, of beter gezegd, omdat het zich heeft gemanifesteerd, zijn (in zijn gevolgen) meer fysieke aspect. Prāṇa of leven doordringt het hele wezen van het objectieve heelal; het wordt alleen een ‘beginsel’ genoemd omdat het een onmisbare factor is en de deus ex machina van de levende mens.

Vr.: Omdat deze indeling in haar combinaties zoveel eenvoudiger is, zal ze beter voldoen, denk ik. De andere is veel te metafysisch.

HPB: Als zowel buitenstaanders als theosofen ermee zouden instemmen, zou het de zaken ongetwijfeld veel begrijpelijker maken.

theosoof zijn eigen termen bedenken om zijn gedachten weer te geven. Het is dan ook hoog tijd om tot een vaste terminologie te komen.

De aard van ons denkbeginsel

Het mysterie van het ego

Vr.: Ik zie in het citaat uit de *Boeddhistische catechismus* dat u enige tijd geleden naar voren bracht,¹ een tegenstrijdigheid waarvan ik graag een verklaring zou krijgen. Daarin wordt gezegd dat de skandha's – waaronder het geheugen – met elke nieuwe incarnatie worden vernieuwd. En toch wordt er verklaard dat de weerspiegelingen van vorige levens, die geheel uit skandha's zouden bestaan, 'moeten blijven bestaan'. Op dit moment is het mij niet duidelijk wat er precies blijft bestaan en ik zou dat graag toegelicht zien. Wat is het? Is het alleen die 'weerspiegeling', of die skandha's, of altijd datzelfde ego, manas?

HPB: Ik heb zojuist uiteengezet dat het reïncarnerende beginsel, of dat wat we de *goddelijke* mens noemen, tijdens de hele levenscyclus onvernietigbaar is: onvernietigbaar als denkende *entiteit* en zelfs als een etherische vorm. De 'weerspiegeling' is slechts de vergeestelijkte *herinnering* tijdens de devachanische periode aan de *ex-persoonlijkheid* – de heer A of mevrouw B – waarmee het ego zich tijdens die periode identificeert. Omdat de devachanische periode in zekere zin slechts de voortzetting is van het aardse leven – de volmaking ervan in een ononderbroken reeks van de weinige gelukkige ogenblikken van het afgelopen bestaan – moet het ego zich met het *persoonlijke* bewustzijn van dat leven identificeren, wil er iets van overblijven.

Vr.: Dit betekent dat het ego, ondanks zijn goddelijke aard, elk van die perioden tussen twee incarnaties doorbrengt in een toestand van mentale duisternis of tijdelijke krankzinnigheid.

HPB: U kunt dat zien zoals u wilt. Wij geloven dat buiten de ENE werkelijkheid alles – waaronder het gehele heelal – een voorbijgaande illusie is, en daarom zien we het niet als krankzinnigheid, maar als een heel natuurlijke voortzetting of ontwikkeling van het aardse leven.

¹ Zie blz. 104.

Wat is het leven? Een bundel heel uiteenlopende ervaringen, van dagelijks veranderende ideeën, emoties en meningen. In onze jeugd wijden we ons vaak met enthousiasme aan een ideaal, aan een held of heldin die we als voorbeeld nemen en proberen na te volgen; enkele jaren later, als onze jeugdige gevoelens hun frisheid hebben verloren en we tot bezinning zijn gekomen, zijn we de eersten die om onze fantasieën lachen. En toch was er een tijd dat we onze eigen persoonlijkheid zo volkomen identificeerden met die van het ideaal dat ons voor ogen stond – vooral als dat een levend mens betrof – dat ze volkomen in het ideaal opging en ermee versmolt. Kunnen we van een man van vijftig zeggen dat hij dezelfde is als toen hij twintig was? De *innerlijke* mens is dezelfde; de uiterlijke levende persoonlijkheid is volledig veranderd. Zou u deze veranderingen in de mentale toestand van de mens ook krankzinnigheid noemen?

Vr.: Hoe zou *u* ze noemen, en vooral, hoe zou u het blijvende van de ene en de vergankelijkheid van de andere verklaren?

HPB: We hebben daarvoor onze eigen leer, en voor ons vormt dat geen probleem. De sleutel ligt in het dubbele bewustzijn van ons denkvermogen, en ook in de tweevoudige aard van het mentale ‘beginzel’. Er is een spiritueel bewustzijn, het mānasische denken, verhelderd door het licht van buddhi, dat wat subjectief abstracties waarneemt. En er is het zintuiglijk bewustzijn, het lagere mānasische licht, dat niet is te scheiden van onze fysieke hersenen en zintuigen. Laatstgenoemd bewustzijn wordt beheerst door de hersenen en de fysieke zintuigen, en omdat het er ook van afhankelijk is, moet het natuurlijk geleidelijk vervagen en ten slotte sterven als de hersenen en de fysieke zintuigen vergaan. Alleen het spirituele bewustzijn, dat in de eeuwigheid is geworteld, blijft bestaan, leeft eeuwig, en kan daarom als onsterfelijk worden beschouwd. Al het andere behoort tot de voorbijgaande illusies.

Vr.: Wat verstaat u in dit geval eigenlijk onder illusie?

HPB: Dat wordt goed beschreven in het pas genoemde artikel over ‘Het hoger zelf’. De schrijver zegt:

Deze theorie (het uitwisselen van ideeën tussen het *hoger* ego en het lager zelf) sluit goed aan bij het feit dat we deze wereld waarin we leven zien als een wereld van illusoire verschijnselen, en het spirituele gebied van de natuur als de noumenale wereld of het gebied van de werkelijkheid. Dat gebied van de natuur waarin de

blijvende ziel zagezegd haar wortels heeft, is werkelijker dan dat waarin haar vergankelijke bloesems korte tijd verschijnen, om te verwelken en uiteen te vallen, terwijl de plant weer energie vergaart om een nieuwe bloem voort te brengen. Stel dat alleen de bloemen door de gewone zintuigen konden worden waargenomen, en dat hun wortels in de natuur bestonden in een toestand die voor ons ontastbaar en onzichtbaar is. In zo'n wereld zouden filosofen die vermoeden dat er op een ander bestaansgebied zoiets als wortels bestaan, over de bloemen kunnen zeggen dat ze niet de werkelijke planten zijn maar relatief onbelangrijke, puur illusoire en kortstondige verschijnselen.¹

Dat bedoel ik. De wereld waarin de vergankelijke bloemen van het persoonlijke leven bloeien, is niet de werkelijke, blijvende wereld; maar die wereld waarin we de wortel van het bewustzijn vinden, de wortel die boven de illusie uitgaat en in het eeuwige leeft, is dat wél.

Vr.: Wat bedoelt u met de wortel die in het eeuwige leeft?

HPB: Met die wortel bedoel ik de denkende entiteit, het ego dat incarneert, of we dat nu beschouwen als een 'engel', een 'geest', of een kracht. Van alles wat onder onze zintuiglijke waarneming valt, kan alleen dat wat rechtstreeks uit deze onzichtbare wortel boven ons groeit of daarmee verbonden is, deelhebben aan dit onsterfelijke leven. Daarom moeten alle edele gedachten, denkbeelden of aspiraties van de persoonlijkheid die door het ego wordt beziel, en die uit deze wortel voortkomen en erdoor worden gevoed, van blijvende aard worden. Omdat het fysieke bewustzijn een eigenschap is van het waarnemende maar lagere 'beginsel' – kāmārūpa of het dierlijk instinct, verlicht door de lagere mānasische weerspiegeling, of de menselijke ziel – moet het verdwijnen. Dat wat actief is wanneer het lichaam slaapt of verlamd is, is het hogere bewustzijn, maar ons geheugen registreert zulke ervaringen slechts onduidelijk en onnauwkeurig – omdat het automatisch werkt – en vangt daarvan vaak geen enkele indruk op.

Vr.: Maar hoe komt het dat MANAS, waaraan u toch de naam nous, een 'god', geeft, tijdens zijn incarnaties zo zwak is dat het feitelijk door het lichaam wordt overwonnen en geketend?

HPB: Ik zou hierop met dezelfde vraag kunnen antwoorden en zeg-

¹ A.P. Sinnett, 'The higher self', *Transactions of the London Lodge of the Theosophical Society*, nr. 7, oktober 1885.

gen: 'Hoe komt het dat hij die u als 'de God der goden' en de 'ene levende God' beschouwt, *zo zwak is* dat hij toelaat dat het kwaad (of de duivel) *hem* en ook al zijn schepselen te slim af is, zowel tijdens zijn verblijf in de hemel als toen hij op deze aarde was geïncarneerd?' Dan zult u ongetwijfeld weer antwoorden: 'Dat is een mysterie; en het is ons verboden te proberen de mysteries van God te doorgronden.' Omdat onze religieuze filosofie ons dat niet verbiedt, antwoord ik op uw vraag dat een goddelijk beginsel, tenzij een god als een avatāra afdaalt, door de roerige, dierlijke stof altijd zal worden belemmerd en verlamd.

Op dit gebied van illusies zal het heterogene altijd de overhand hebben op het homogene, en hoe dichter een entiteit bij haar wortelbeginsel staat, de oorspronkelijke homogeniteit, des te moeilijker het is zich op aarde te doen gelden. In ieder mens sluimeren spirituele en goddelijke krachten; hoe verder zijn spirituele visie reikt, des te machtiger de god in hem is. Maar omdat slechts weinig mensen die god kunnen voelen, en het godsbegrip in ons denken meestal beperkt is door vroegere opvattingen – denkbeelden die ons van kinds af zijn ingeprent – is het voor u zo moeilijk onze filosofie te begrijpen.

Vr.: En is ons ego onze god?

HPB: Volstrekt niet; 'een god' is niet de universele godheid, maar slechts een vonk uit de ene oceaan van goddelijk vuur. Onze god *in* ons, of 'onze Vader in het verborgene', is wat we het 'HOGER ZELF' noemen, ātman. De oorsprong van ons incarnerende ego, evenals van alle oorspronkelijke emanaties van het ene onbekende beginsel, is een god. Maar sinds zijn 'val in de stof', en omdat hij gedurende de hele cyclus, van begin tot einde, steeds moet incarneren, is hij geen vrije en gelukkige god meer, maar een arme pelgrim die op weg is om te herwinnen wat hij verloren heeft. Ik kan u een vollediger antwoord geven door te herhalen wat over de INNERLIJKE MENS in *Isis ontsluiert* (2:696-7) wordt gezegd:

Sinds de grijze oudheid is de *mensheid* als geheel *altijd overtuigd geweest van het bestaan van een persoonlijke spirituele entiteit binnen de persoonlijke fysieke mens*. Deze innerlijke entiteit was min of meer goddelijk, naarmate ze dichter bij de *top* – christos – stond. Hoe hechter de band was, des te verhevener was het lot van de mens, en des te ongevaarlijker waren de uiterlijke omstandigheden. Dit geloof is geen fanatisme of bijgeloof, maar alleen een altijd aanwezig instinctief besef van de nabijheid van een andere spirituele en

onzichtbare wereld, die, al is ze subjectief voor de zintuigen van de uiterlijke mens, volmaakt objectief is voor het innerlijke ego. Verder geloofden ze dat *er uiterlijke en innerlijke omstandigheden bestaan die de vastberadenheid van onze wil tot handelen beïnvloeden*. Ze verwierpen het fatalisme, want dit houdt het blindelings volgen van een nog blindere kracht in. Maar ze geloofden wel in de *lotsbestemming* die ieder mens van geboorte tot dood, draadje na draadje, om zich heen weeft, zoals een spin haar web.

Deze lotsbestemming wordt geleid óf door die tegenwoordigheid die sommigen de beschermengel noemen, óf door de ons meer vertrouwde astrale, innerlijke mens, die maar al te vaak de kwade genius is van de mens van vlees. Beide beïnvloeden de MENS, maar een van de twee moet de overhand krijgen; vanaf het begin van de onzichtbare strijd treedt de strenge, onverbiddelijke *wet van compensatie en vergelding* op, neemt haar loop en volgt nauwkeurig de wisselvalligheden van de strijd. Wanneer de laatste draad is geweven, en de mens schijnbaar verstrikt is in het net van zijn eigen daden, dan bevindt hij zich geheel onder de heerschappij van het *door hemzelf gemaakte* lot. Dit hecht hem dan vast als een onbeweeglijke schelp aan de onwrikbare rots, of voert hem mee als een veertje in een wervelwind die door zijn eigen daden is teweeggebracht.

Dat is het lot van de MENS – het echte ego, niet de automaat, de *schil* die ervoor doorgaat. Het is aan hem de overwinnaar van de stof te worden.

De samengestelde aard van manas

Vr.: U wilde me toch iets vertellen over de werkelijke aard van manas, en welk verband het heeft met de skandha's van de fysieke mens?

HPB: Deze mysterieuze, proteïsche, ongrijpbare aard kan in haar betrekkingen tot de andere beginselen bijna duister worden genoemd. Het is heel moeilijk om een duidelijk beeld ervan te krijgen, en nog moeilijker is het om die uit te leggen. Manas is een 'beginsel', en toch is het een 'entiteit' en een individualiteit of ego. Het is een 'god', en toch is het gedoemd tot een eindeloze cyclus van incarnaties; voor elk daarvan wordt het verantwoordelijk gehouden en voor elk daarvan moet het lijden. Dit lijkt allemaal even tegenstrijdig als raadselachtig; niettemin zijn er honderden mensen, zelfs in Europa, die dit volledig begrijpen, want ze doorgronden het ego niet alleen als een geheel, maar

ook de vele aspecten ervan. Om mijn gedachten duidelijk te maken, moet ik bij het begin beginnen en de oorsprong van dit ego in enkele regels schetsen.

Vr.: Gaat u verder.

HPB: Probeer u eens een ‘geest’ voor te stellen, een hemels wezen, welke naam we er ook aan geven, dat in zijn wezen en aard goddelijk is en toch niet zuiver genoeg om *één met het AL* te zijn, en dat, om dit tot stand te brengen, zijn aard zo moet zuiveren dat het uiteindelijk zijn doel bereikt. Het kan dat alleen door *individueel* en *persoonlijk*, d.w.z. spiritueel en fysiek, alle ervaringen door te maken en gevoelens te kennen die in het veelzijdige en gedifferentieerde heelal bestaan. Na die ervaringen in de lagere rijken te hebben opgedaan en op elke sport van de ladder van het zijn hoger en hoger te zijn gestegen, moet het vervolgens alle ervaringen op de menselijke gebieden doormaken. In zijn diepste essentie is het DENKEN en wordt daarom in het meervoud mānasaputra’s, ‘de zonen van het (universele) denkvermogen’, genoemd.

Dit *geïndividualiseerde* ‘denken’ is wat wij theosofen het *werkelijke* menselijke EGO noemen, de denkende entiteit, gevangen in een omhulsel van vlees en botten. Het is beslist een spirituele entiteit, niet *stof*, en zulke entiteiten zijn de incarnerende ego’s die de bundel dierlijke stof, mens genoemd, bezielen, en die mānasa of ‘denkers’ worden genoemd.

Maar zodra ze gevangen, of geïncarneerd, zijn, wordt hun wezen tweevoudig: dat wil zeggen, de *stralen* van het eeuwige, goddelijke denkvermogen, gezien als individuele entiteiten, krijgen een tweevoudig karakter, namelijk (a) hun *essentiële*, inherente karakteristieke, hemelwaarts strevende denken (hoger manas), en (b) het menselijk vermogen tot denken, of het dierlijk kenvermogen dat verstandelijk is geworden door de hogere ontwikkeling van de menselijke hersenen, het naar kāma neigende, of lagere, manas. Het ene wordt aangetrokken tot buddhi, het andere neigt omlaag, naar de zetel van begeerten en dierlijke verlangens. Voor het lager manas is in devachan geen plaats en het kan zich ook niet met de goddelijke triade verbinden, die als *ÉÉN* opgaat in geestelijke gelukzaligheid. Toch wordt het ego, de mānasische entiteit, voor alle zonden van de lagere eigenschappen verantwoordelijk gesteld, zoals een ouder verantwoordelijk is voor de overtredingen van zijn kind zolang dit nog niet zelf verantwoordelijk is.

Vr.: Is dit ‘kind’ dan de ‘persoonlijkheid’?

HPB: Zo is het. Als er dus wordt gesteld dat de ‘persoonlijkheid’ met het lichaam sterft, is hiermee niet alles gezegd. Het lichaam, dat slechts de objectieve representatie van de heer A of mevrouw B was, verdwijnt geleidelijk met al zijn stoffelijke skandha’s die de zichtbare uitdrukking ervan zijn. Maar alles wat tijdens het leven de *spirituele* bundel ervaringen vormde – de edelste aspiraties, gevoelens van onvergankelijke liefde, en de *onzelfzuchtige* aard van de heer A of mevrouw B – hecht zich voor de duur van devachan aan het ego dat zich heeft verbonden met het spirituele deel van die aardse entiteit die nu uit het gezicht is verdwenen. De ACTEUR is zo vervuld van de rol die hij zojuist heeft gespeeld dat hij de hele devachanische nacht daarvan droomt, en dat *droombeeld* duurt voort tot voor hem het moment aanbreekt om naar het levenstoneel terug te keren om een andere rol te spelen.

Vr.: Maar hoe komt het dat deze leer, die volgens u zo oud is als de denkende mens, geen plaats heeft gekregen in bijvoorbeeld de christelijke theologie?

HPB: U vergist u, want dat is wel het geval; maar de theologie heeft haar, evenals veel andere leringen, onherkenbaar misvormd. De theologie noemt het EGO de engel die God ons op het moment van onze geboorte geeft *om voor onze ziel te zorgen*. In plaats van die ‘engel’ verantwoordelijk te stellen voor de overtredingen van de arme hulpeloze ‘ziel’, wordt laatstgenoemde volgens de theologische logica voor alle zonden van lichaam en denken gestraft! De ziel, de onstoffelijke *adem* van God en *zijn zogenaamde schepping*, is volgens een verbijssterend soort verstandelijk gegoochel gedoemd om in een stoffelijke hel te branden zonder ooit te verteren,¹ terwijl de ‘engel’ buiten schot blijft en ontsnapt, na zijn blanke vleugels te hebben gevouwen en ze met enkele tranen te hebben bevochtigd. Ja, dat zijn onze ‘helpende geesten’, de ‘boodschappers van mededogen’, die, zoals bisschop Mant ons vertelt, worden gezonden om

Goed te doen aan iedereen die recht heeft op verlossing,
Die altijd treuren als wij zondigen,
En zich verheugen als we berouw tonen.²

Toch wordt duidelijk dat als aan alle bisschoppen over de hele

¹Omdat ze volgens de welsprekende en gloedvolle uitdrukking van een hedendaagse Engelse Tertullianus van ‘asbestachtige’ aard is.

²Richard Mant, *The Happiness of the Blessed*, 1833, blz. 36.

wereld zou worden gevraagd eens en voor altijd te definiëren wat ze onder de *ziel* en haar functies verstaan, ze daartoe evenmin in staat zouden zijn als om ons in het orthodoxe geloof ook maar een zweem van logica te tonen!

De leer wordt in het evangelie van Johannes onderwezen

Vr.: De aanhangers van dit geloof zouden hierop kunnen antwoorden dat, al stelt het orthodoxe dogma de onboetvaardige zondaar en de materialist daarvoor inderdaad een slechte tijd in het vooruitzicht in een wel wat te realistisch inferno, het hun aan de andere kant tot de laatste minuut de kans geeft om berouw te tonen. Ze leren ook geen vernietiging, of verlies van de persoonlijkheid, wat op hetzelfde neerkomt.

HPB: Al leert de kerk zoiets niet, Jezus doet dat wel; en dat betekent toch wel iets voor hen die Christus hoger stellen dan het christendom.

Vr.: Leert Christus werkelijk zoiets?

HPB: Zeker; en iedere goed onderlegde occultist en zelfs kabbalist zal u dat vertellen. Christus, of in ieder geval het vierde evangelie, onderwijst reïncarnatie en ook de vernietiging van de persoonlijkheid, als u tenminste de letter vergeet en u houdt aan de esoterische geest. Denk eens aan *Johannes* (15:1-2). Waar heeft de gelijkenis het anders over dan over de *hogere triade* in de mens? Ātman is de wijnbouwer – het spirituele ego, of buddhi (christos), de wijnstok, terwijl de dierlijke en vitale ziel, de *persoonlijkheid*, de ‘rank’ is.

Ik ben de *ware* wijnstok en mijn Vader is de wijnbouwer. Elke rank aan mij die geen vrucht draagt, snijdt hij weg . . . Elke rank die niet aan de wijnstok blijft, kan uit zichzelf geen vrucht dragen. Zo kunnen jullie geen vrucht dragen als jullie niet in mij blijven. Ik ben de wijnstok, jullie zijn de ranken. . . . Wie niet in mij blijft, wordt weggegooid als een wijnrank en *verdort*; hij wordt met andere ranken verzameld, in het vuur gegooid en verbrand.

Wij leggen dit als volgt uit. We geloven niet in de helleveren die de theologie heeft uitgevonden als bedreiging van de *ranken*, en zeggen dat de ‘wijnbouwer’ ātman betekent, het symbool voor het oneindige, onpersoonlijke beginsel,¹ terwijl de wijnstok de spirituele ziel, christos,

¹ Tijdens de *mysteriën* is het de hiërofant, de ‘vader’, die de wijnstok plant. Op elk symbool zijn zeven sleutels van toepassing. Hij die het *pleroma*

vertegenwoordigt, en elke 'rank' een nieuwe incarnatie.

Vr.: Maar welke bewijzen heeft u om zo'n willekeurige interpretatie te onderbouwen?

HPB: De universele symboliek staat er borg voor dat ze juist is en niet willekeurig. Hermas zegt over 'God' dat hij 'de wijngaard aanlegde', d.w.z. hij schiep de mensheid. De kabbala laat zien dat de Oude der Ouden, of het 'lange gezicht', een wijngaard aanlegt, waarbij laatstgenoemde de mensheid symboliseert; en een wijnstok betekent leven. Ze beschrijft de geest van 'koning Messias' die zijn kleding wast in *de wijn* van boven, sinds de schepping van de wereld.¹ En koning Messias is het ego, gezuiverd *door het wassen van zijn kleding* (d.w.z. zijn persoonlijkheden door wederbelichaming) in *de wijn* van boven, of BUDDHI. Adam, of A-Dam, betekent 'bloed'. Het leven van het vlees zit in het bloed – nefesh, ziel (*Leviticus* 17). Adam-Kadmon is de eniggeborene. Ook Noach plant een wijngaard – de symbolische kweekplaats van de toekomstige mensheid.

De *Codex Nazaraeus*² maakt gebruik van dezelfde allegorie die daarin wordt gereproduceerd. Er worden zeven wijnstokken voortgebracht – en die zeven wijnstokken zijn onze zeven rassen met hun zeven verlossers of boeddha's – die ontstaan uit Iukabar Zivo, en Ferho (of Parcha) Rabba besproeit ze.³ Wanneer de gezegenden opstijgen naar de wezens van het licht, zullen ze Iavar-Zivo, *Heer van het LEVEN*, zien en de eerste WIJNSTOK.⁴ Deze kabbalistische metaforen zijn dus in het *Evangelie naar Johannes* (15:1) eenvoudig herhaald.

Laten we niet vergeten dat in de menselijke samenstelling het ego of de *denkende mens* – zelfs volgens die filosofische stelsels die onze zevenvoudige indeling niet volgen – de logos wordt genoemd, of de zoon van ziel en geest. 'Manas is de aangenomen zoon van koning — en koningin —' (esoterische equivalenten van ātman en buddhi) zegt een occult werk. Hij is de 'mens-god' van Plato, die zich in de *ruimte* (of de duur van de levenscyclus) kruisigt om de STOF te verlossen. Dat doet hij door steeds opnieuw te incarneren, waardoor hij de

bekendmaakte werd altijd 'vader' genoemd.

¹ *Zohar*, 40:10.

² Noot vert.: Tegenwoordig meestal *Ginza Rabba* genoemd.

³ M. Norberg, *Codex Nazaraeus*, 1815, deel 3, blz. 60, 61; S.F. Dunlap, *Sōd, the Son of the Man*, 1861, blz. 57, 148.

⁴ Norberg, *Op.cit.*, deel 2, blz. 281; Dunlap, *Op.cit.*, blz. 102.

mensheid verder leidt naar volmaking, en plaatsmaakt voor lagere vormen om zich tot hogere te ontwikkelen. In elk leven ontwikkelt hij zichzelf verder en draagt tevens bij aan de ontwikkeling van de hele fysieke natuur. Zelfs het verlies van een van zijn persoonlijkheden – wat soms en heel zelden gebeurt wanneer een persoonlijkheid geen enkel vonkje spiritualiteit vertoont – draagt bij aan zijn individuele ontwikkeling.

Vr.: Maar als het ego verantwoordelijk wordt gesteld voor de overtredingen van zijn persoonlijkheden, dan moet het zich toch ook verantwoorden voor het verlies, of beter gezegd de volledige vernietiging, van één daarvan.

HPB: Helemaal niet, tenzij het niets heeft gedaan om dat verschrikkelijke lot af te wenden. Maar als zijn stem, *die van ons geweten*, ondanks al zijn pogingen niet in staat was door de muur van stof heen te dringen, dan moet de ondoordringbaarheid daarvan, als gevolg van de onvolmaaktheid van het materiaal, als een van de tekortkomingen van de natuur worden beschouwd. Het ego wordt voldoende gestraft door het verlies van devachan en vooral doordat het bijna onmiddellijk moet incarneren.

Vr.: Deze leer van de mogelijkheid om zijn ziel te verliezen – of noemt u die de persoonlijkheid? – is in strijd met de ideële theorieën van zowel christenen als spiritisten, hoewel Swedenborg haar tot op zekere hoogte aanneemt in wat hij *spirituele dood* noemt. Ze zullen dat nooit aanvaarden.

HPB: Dat kan op geen enkele manier een feit in de natuur veranderen, als het een feit is, of verhinderen dat zoiets af en toe plaatsvindt. Het heelal en alles daarin is zowel op moreel, mentaal, fysiek, psychisch als spiritueel gebied op een volmaakte wet van evenwicht en harmonie gebaseerd. Zoals al eerder is gezegd (zie *Isis onthuld*), kan de middelpuntzoekende kracht zich zonder de middelpuntvliedende kracht niet manifesteren in de harmonische omwentelingen van hemellichamen; alle vormen en hun ontwikkeling zijn het product van deze tweevoudige natuurkracht.

De geest (of buddhi) is de middelpuntvliedende en de ziel (manas) de middelpuntzoekende spirituele kracht; en om samen één resultaat voort te brengen, moeten ze in volmaakte eenheid en harmonie zijn. Verbreek of verstoor de middelpuntzoekende beweging van de aardse

ziel die gericht is op het centrum dat haar aantrekt; stuit haar ontwikkeling door haar te belasten met een zwaarder gewicht aan stof dan ze dragen kan, of dan geschikt is voor de devachanische toestand, en de harmonie van het geheel gaat verloren.

Het persoonlijk leven, of misschien beter gezegd de ideële weerpiegeling ervan, kan alleen worden voortgezet als het in elke wederbelichaming wordt ondersteund door de tweevoudige kracht, d.w.z. door de nauwe vereniging van buddhi en manas. De geringste afwijking in de harmonie schaadt het; en als ze wordt verbroken en er geen herstel mogelijk is, scheiden de beide krachten zich op het moment van de dood. Terwijl de spirituele bloem van de persoonlijkheid zich aan het ego hecht, het in devachan volgt en aan de blijvende *individualiteit tijdelijk* haar *persoonlijke* kleur geeft, wordt de *persoonlijke* vorm – kāmārūpa of māyāvirūpa – tijdens een kort interval meegevoerd naar kāmālōka om geleidelijk te worden vernietigd.

Voor wie volkomen verdorven, onspiritueel en hopeloos slecht is, volgt na de dood het kritieke en allerlaatste ogenblik. Als tijdens het leven de uiterste en wanhopige poging van het INNERLIJK ZELF (manas) om iets van de persoonlijkheid met zichzelf en de verheven glinsterende straal van de goddelijke buddhi te verbinden, is mislukt; als die straal meer en meer buiten de steeds grover wordende fysieke hersenen wordt gesloten, dan blijft het spirituele EGO of manas, als het eenmaal van het lichaam is bevrijd, volkomen afgesneden van het etherische overblijfsel van de persoonlijkheid; en laatstgenoemde, of het kāmārūpa, volgt dan zijn aardse aantrekking en wordt meegevoerd naar een verblijf in Hades, die wij kāmālōka noemen. Dit zijn ‘de verdorde ranken’, waarover Jezus heeft gezegd dat ze van de *wijnstok* zijn afgesneden.

Vernietiging vindt echter nooit onmiddellijk plaats, en het kan soms wel eeuwen duren voor ze is voltooid. Maar de persoonlijkheid blijft daar samen met de *overblijfselen* van andere fortuinlijker persoonlijke ego’s achter en vormt met hen de *schillen* en *elementaren*. Zoals in *Isis* is gezegd, zijn deze twee klassen van ‘geesten’, de *schillen* en de *elementaren*, de belangrijkste ‘sterren’ op het grote spiritistische toneel van ‘materialisaties’. En u kunt er zeker van zijn dat *zij* niet incarneren; daarom weten maar weinigen van deze ‘geliefde gestorvenen’ iets over reïncarnatie en misleiden daardoor de spiritisten.

Vr.: Maar is de schrijfster van *Isis ontsluierd* er niet van beschuldigd

dat ze een pleidooi tegen reïncarnatie heeft gehouden?

HPB: Ja, door hen die verkeerd hebben begrepen wat er werd gezegd. In de tijd dat *Isis* werd geschreven, geloofde geen enkele spiritist in reïncarnatie – of hij nu Engelsman was of Amerikaan – en wat daarin over *reïncarnatie* is gezegd, was bestemd voor de Franse spiritisten die Allan Kardec volgen. Hun theorie is even onfilosofisch en dwaas als dat de oosterse leer in haar waarheid logisch en vanzelfsprekend is. De reïncarnatie-aanhangers uit de school van Allan Kardec geloven in een willekeurige en onmiddellijke reïncarnatie. Bij hen kan de overleden vader incarneren in zijn eigen nog ongebornen dochter, enz. Ze hebben geen devachan, karma, of een filosofie die de noodzaak van opeenvolgende wederbelichamingen bewijst of de rechtvaardigheid ervan aantoot. Maar hoe zou de schrijfster van *Isis* kunnen tegenspreken dat er *karmische* reïncarnatie is, met lange tussenpozen die variëren van 1000 tot 1500 jaar, wanneer dat de basis is van het geloof van zowel boeddhisten als hindoes?

Vr.: U verwerpt de theorieën van de spiritisten dus volledig?

HPB: Niet volledig, maar alleen op essentiële punten. Ze gaan af op wat hun ‘geesten’ hun vertellen; en ze zijn het met elkaar even oneens als wij theosofen het met hen oneens zijn. De waarheid is één; en als we horen dat de Franse spoken reïncarnatie verkondigen en de Engelse spoken die leer ontkennen en verwerpen, dan zeggen we dat of de Franse of de Engelse ‘geesten’ niet weten waarover ze spreken. Wij geloven ook in het bestaan van ‘geesten’, of onzichtbare wezens, begiftigd met meer of minder intelligentie. Maar terwijl in onze leringen hun soorten en klassen legio zijn, erkennen onze critici geen andere dan ‘geesten’ van overleden mensen, die, voor zover we weten, voor het merendeel kāmaloische SCHILLEN zijn.

Vr.: U schijnt het niet erg op geesten begrepen te hebben. Nu u uw opvattingen en redenen heeft gegeven waarom u niet in de materialisatie van ontlichaamde geesten – of de ‘geesten van de doden’ – en in rechtstreekse communicatie tijdens seances gelooft, wilt u dan nog een ander feit toelichten? Waarom worden sommige theosofen het nooit moe om te zeggen hoe gevaarlijk contact met geesten, en mediumschap, is? Hebben ze daar een bepaalde reden voor?

HPB: Ik zou denken van wel. Ik weet dat *ik* die heb. Al ruim een

halve eeuw ben ik vertrouwd met deze onzichtbare, hoewel goed voelbare en onmiskenbare ‘invloeden’ – van de bewuste elementalen en halfbewuste *schillen* tot de volslagen redeloze en moeilijk te beschrijven spoken van allerlei aard – en dus heb ik wel enig recht op mijn mening.

Vr.: Kunt u een of meer voorbeelden geven die aantonen waarom deze praktijken als gevaarlijk moeten worden beschouwd?

HPB: Dat zou meer tijd vergen dan ik beschikbaar heb. Elke oorzaak moet worden beoordeeld naar de gevolgen die ze voortbrengt. Ga de geschiedenis van het spiritisme van de laatste 50 jaar eens na – vanaf het moment dat het in deze eeuw in Amerika opnieuw verscheen – en oordeel dan zelf of het zijn aanhangers vooral kwaad of goed heeft gedaan. Begrijp me alstublieft goed. Ik heb niets tegen het echte spiritisme, maar wel tegen de huidige beweging met die naam en de zogenaamde filosofie die is uitgevonden om de verschijnselen ervan te verklaren.

Vr.: Gelooft u helemaal niet in hun verschijnselen?

HPB: Juist omdat ik er met goede reden wel in geloof en ik weet – behoudens enkele gevallen van opzettelijk bedrog – dat ze even waar zijn als het feit dat u en ik leven, komt mijn hele wezen ertegen in opstand. Nogmaals, ik heb het alleen over fysieke, niet over mentale of zelfs paranormale, verschijnselen.

Het gelijke trekt het gelijke aan. Er zijn verschillende hoogstaande, oprechte, goede mannen en vrouwen, die ik persoonlijk ken, en die jaren van hun leven onder de rechtstreekse leiding en zelfs bescherming van hoge ‘geesten’, ontlichaamde of planetaire, hebben gestaan. Maar *die* intelligenties zijn niet van het type John King en Ernest die in seancekamers verschijnen. Alleen in zeldzame en uitzonderlijke gevallen leiden en besturen deze intelligenties stervelingen, tot wie ze magnetisch worden aangetrokken door het karmische verleden van dat individu. Zij kunnen niet worden aangetrokken door te gaan ‘zitten’ in afwachting. Dat opent alleen de deur voor een zwerm ‘spoken’, goede, slechte en neutrale, waarvan het medium levenslang een slaaf wordt.

Tegen zo’n onbezonnen mediumschap en omgang met aardse geesten verhef ik mijn stem, niet tegen spirituele mystiek. Laatstgenoemde veredelt en is heilig; eerstgenoemde is van precies dezelfde aard als de verschijnselen van twee eeuwen geleden, waarvoor zoveel heksen en

tovenaars moesten lijden. Lees Glanvil en andere schrijvers over het onderwerp hekserij maar erop na, en u zult zien dat ze overeenkomen met de meeste, zo niet alle, fysieke verschijnselen van het 19de-eeuwse ‘spiritisme’.

Vr.: Wilt u daarmee zeggen dat het allemaal hekserij is en meer niet?

HPB: Wat ik bedoel is dat al dit gedoe met de doden, bewust of onbewust, *necromantie* is, en een heel gevaarlijke bezigheid. Eeuwen vóór Mozes werd dit oproepen van de doden door alle verstandige volkeren als zondig en wreed beschouwd, omdat het de rust van de zielen verstoort en hun evolutionaire ontwikkeling naar hogere bewustzijns-toestanden belemmert. De gezamenlijke wijsheid van alle vroegere eeuwen heeft zulke praktijken altijd sterk afgekeurd.

Tot slot herhaal ik wat ik al 15 jaar lang mondeling en in druk heb gezegd: terwijl sommige zogenaamde ‘geesten’ niet weten waarover ze praten, en alleen maar als papegaaien herhalen wat ze in het brein van de mediums en van andere mensen vinden, zijn andere heel gevaarlijk, en kunnen ze iemand alleen tot kwaad aanzetten. Dit zijn twee voor zichzelf sprekende feiten. Ga maar naar de spiritistische kringen van de Allan Kardec school, en u vindt er ‘geesten’ die reïncarnatie verkondigen en spreken als geboren rooms-katholieken. Wend u tot de ‘dierbare overledenen’ in Engeland en Amerika, en u zult horen dat ze door dik en dun reïncarnatie ontkennen, hen die dat onderwijzen veroordelen, en zich houden aan protestantse opvattingen.

Uw beste, uw krachtigste mediums hebben allemaal hun fysieke en mentale gezondheid geschaad. Denk maar aan het droevige einde van Charles Foster, die volslagen gek werd en in een psychiatrische inrichting overleed; aan Slade, een epilepticus; aan Eglinton – nu het beste medium in Engeland – die aan hetzelfde lijdt. Kijk naar het leven van D.D. Home, een man wiens denken een en al zwartgalligheid en bitterheid was, die nooit een goed woord over had voor iemand die hij ervan verdacht paranormale vermogens te bezitten en die over ieder ander medium tot het bittere einde kwaad sprak. Deze Calvijn van het spiritisme leed jarenlang aan een vreselijke ruggermergziekte, teweeggebracht door zijn omgang met de ‘geesten’, en hij stierf als een volslagen wrak.

Denk ook aan het treurige lot van de arme Washington Irving Bishop. Ik kende hem in New York toen hij 14 jaar was, en hij was zonder twijfel een medium. Het is waar dat de arme man zijn ‘geesten’ te

vlug af was, en ze tot ‘onbewuste spierwerking’ doopte, wat elk gezelschap van hooggeleerde en wetenschappelijke dwazen grote vreugde bezorgde en zijn eigen zakken vulde. Maar *de mortuis nil nisi bonum*;¹ zijn einde was droevig. Zijn epileptische aanvallen – het eerste en sterkste symptoom van echt mediumschap – had hij met veel moeite verborgen gehouden, en wie weet of hij dood was of in trance toen de lijkschouwing werd verricht? Zijn familieleden blijven erbij dat hij nog leeft, als we Reuters telegrammen mogen geloven.

Kijk ten slotte eens naar de oudste mediums, de grondleggers en pioniers van het huidige spiritisme – de gezusters Fox. Na meer dan 40 jaar omgang met de ‘engelen’, hebben laatstgenoemden ongeneeslijke alcoholisten van hen gemaakt; nu stellen ze in openbare lezingen hun eigen levenswerk en filosofie als bedrog aan de kaak. Wat voor soort geesten moeten het zijn die hen daartoe hebben aangezet, vraag ik u?

Vr.: Maar is uw conclusie wel juist?

HPB: Welke conclusie zou u trekken als de beste leerlingen van een bepaalde zangschool het zingen moesten opgeven als gevolg van een pijnlijke, geforceerde keel? Dat de gevolgde methode niet deugt. Daarom denk ik dat de conclusie even terecht is met betrekking tot het spiritisme, als we zien dat hun beste mediums aan zo’n lot ten prooi vallen. We kunnen alleen maar zeggen: laten zij die voor dit onderwerp belangstelling hebben de boom van het spiritisme beoordelen naar zijn vruchten, en over die les nadenken.

Wij theosofen hebben de spiritisten altijd beschouwd als broeders die dezelfde hang naar het mystieke hebben als wij, maar zij hebben ons altijd als vijanden gezien. Wij, die in het bezit zijn van een oudere filosofie, hebben geprobeerd hen te helpen en te waarschuwen; maar ze hebben ons beloofd door ons op alle mogelijke manieren uit te schelden en te belasteren. Niettemin zeggen de beste Engelse spiritisten hetzelfde als wij. Luister naar ‘M.A. Oxon.’ die deze waarheid verkondigt:

Spiritisten zijn te veel geneigd uitsluitend aandacht te schenken aan geesten van buitenaf die zich mengen in de zaken van onze wereld, en de krachten van de geïncarneerde geest te negeren.²

¹ Vert.: over de doden niets dan goeds.

² *Second Sight*, inleiding.

Waarom zou men ons dan belasten en uitschelden, wanneer we precies hetzelfde zeggen? We willen voortaan niets meer te maken hebben met het spiritisme. Laten we nu terugkeren tot reïncarnatie.

De mysteries van reïncarnatie

Periodieke wederbelichamingen

Vr.: U bedoelt dus dat we allemaal al eerder op aarde hebben geleefd, in vele incarnaties in het verleden, en daarmee zullen doorgaan?

HPB: Ja, dat bedoel ik. De levenscyclus, of beter gezegd de cyclus van bewust leven, begint met de scheiding in geslachten van de sterfelijke dier-mens en zal eindigen met de laatste generatie mensen in de zevende ronde en het zevende ras van de mensheid. Als we bedenken dat we pas in de vierde ronde en het vijfde ras zijn, is het gemakkelijker ons de duur ervan voor te stellen dan om deze met woorden weer te geven.

Vr.: En al die tijd blijven we in nieuwe *persoonlijkheden* incarneren?

HPB: Zeker, want deze levenscyclus of periode van incarnatie kan het best met het leven van de mens worden vergeleken. Zoals elk leven bestaat uit dagen van activiteit, gescheiden door nachten van slaap of rust, zo wordt in de incarnatiecyclus een actief leven gevolgd door devachanische rust.

Vr.: En wordt deze opeenvolging van levens gewoonlijk aangeduid als reïncarnatie?

HPB: Inderdaad. Alleen door middel van deze levens kunnen de ontelbare miljoenen ego's zich voortdurend ontwikkelen tot uiteindelijke volmaaktheid en de uiteindelijke rust ingaan die even lang duurt als de periode van activiteit.

Vr.: En waardoor wordt de duur of de bijzondere aard van die incarnaties bepaald?

HPB: Door karma, de universele wet van rechtvaardige vergelding.

Vr.: Is dat een intelligente wet?

HPB: Voor een materialist, die de wet van periodiciteit die de be-

wegingen van de verschillende hemellichamen regelt en alle andere natuurwetten slechts beschouwd als blinde krachten en mechanische wetten, is karma ongetwijfeld niets anders dan een wet van het toeval. Voor ons kan geen enkel bijvoeglijk naamwoord, geen enkele kwalificatie, dat omschrijven wat onpersoonlijk en geen entiteit is, maar een universeel werkende wet.

Als u me vraagt naar de oorzakelijke intelligentie daarachter, dan moet ik u antwoorden dat ik daarover niets weet. Maar als u me vraagt haar gevolgen te omschrijven en u te vertellen wat die volgens ons zijn, dan kan ik zeggen dat de ervaring van duizenden eeuwen heeft aangetoond dat ze volstreekte en onfeilbare *rechtvaardigheid*, *wijsheid* en *intelligentie* vertegenwoordigen. Karma is namelijk in zijn gevolgen een onfeilbare hersteller van menselijke onrechtvaardigheid en van alles wat misgaat in de natuur; een strenge vereffenaar van onrecht; een vergeldende wet die zonder partijdigheid belooft en straft. Ze werkt in de meest strikte betekenis 'zonder aanzien van de persoon', en geen gebed kan haar gunstig stemmen of buiten werking stellen. Zowel hindoes als boeddhisten geloven in karma.

Vr.: De christelijke dogma's spreken op dit punt beide religies tegen, en ik betwijfel of er ook maar één christen is die deze leer aanvaardt?

HPB: Nee; en Inman heeft al vele jaren geleden de reden daarvan genoemd. Hij zegt dat, terwijl 'christenen elke onzin aanvaarden als die door de kerk tot geloofsartikel is verklaard . . . boeddhisten denken dat iets wat in tegenspraak is met het gezonde verstand, geen ware leer van Boeddha kan zijn'.¹ Ze geloven niet in vergeving van hun zonden, behalve na een passende en rechtvaardige bestraffing in een toekomstige incarnatie voor elke verkeerde daad of gedachte, en een evenredige compensatie voor de benadeelde partijen.

Vr.: Waar staat dat zo?

HPB: In de meeste van hun heilige werken. In de *Wheel of the Law* kunt u de volgende theosofische stelling vinden:

Boeddhisten geloven dat elk woord, elke daad of gedachte vroeg of laat, nu of in de toekomst, een gevolg heeft. Slechte daden brengen

¹ Thomas Inman, *Ancient Faiths and Modern*, 1876, blz. 239.

kwade gevolgen voort . . . goede daden brengen goede gevolgen voort: voorspoed in deze wereld, of geboorte in de hemel [devachan] . . . in de toekomstige toestand.¹

Vr.: Christenen geloven toch hetzelfde, is het niet?

HPB: O nee; ze geloven in vergeving en kwijtschelding van alle zonden. Hun wordt beloofd dat, als ze maar geloven in het bloed van Christus (een *onschuldig* slachtoffer!), in het bloed dat hij heeft gestort als zoenoffer voor de zonden van de hele mensheid, dit elke dood-zonde zal goedmaken. En wij geloven noch in een plaatsvervangend lijden noch in vergeving van de kleinste zonde door een god, zelfs niet door het '*persoonlijk* absolute' of 'oneindige', als zoiets al zou kunnen bestaan. Waar we in geloven is strikte en onpartijdige rechtvaardigheid. Ons idee van de onbekende, universele godheid, vertegenwoordigd door karma, is dat ze een kracht is die niet kan falen en die daarom toorn noch genade kent, maar alleen volstreekte rechtvaardigheid, waardoor elke oorzaak, groot of klein, onvermijdelijke gevolgen teweegbrengt.

De uitspraak van Jezus: 'Met de maat waarmee je meet, zal jou de maat genomen worden' (*Matth.* 7:2), verwijst noch in woorden noch impliciet naar enige hoop op toekomstige genade of verlossing bij volmacht. Omdat we in onze filosofie de rechtvaardigheid van deze uitspraak erkennen, kunnen we niet genoeg de nadruk leggen op mededogen, menslievendheid, en vergiffenis voor elkaar aangedaan onrecht. *Weersta het kwaad niet en vergeld kwaad met goed* zijn boeddhistische voorschriften en werden oorspronkelijk verkondigd met het oog op de onverbiddelijkheid van de karmische wet.

In ieder geval is het verwaande heiligschennis als een mens de wet in eigen hand neemt. Menselijke wetten mogen gebruikmaken van beperkende maatregelen, niet van strafmaatregelen; maar iemand die in karma gelooft, en die zich toch wreekt, en weigert elk onrecht te vergeven en kwaad met goed te vergelden, is een misdadiger en schaadt alleen zichzelf. Omdat karma iemand die een ander onrecht aandoet beslist zal straffen, zal hij die probeert zijn vijand extra straf op te leggen in plaats van die bestraffing aan de grote wet over te laten, een oorzaak scheppen voor een toekomstige beloning van zijn eigen vijand en

¹ Henry Alabaster, *The Wheel of the Law: Buddhism illustrated from Siamese sources*, Londen, 1871, blz. 45.

een toekomstige bestraffing van zichzelf. De onfeilbare vereffenaar beïnvloedt in elke incarnatie de aard van de volgende; en die wordt bepaald door het totaal aan verdiensten of fouten in de voorafgaande incarnaties.

Vr.: Moeten we dan iemands verleden afleiden uit wat hij nu is?

HPB: Alleen in zoverre dat we denken dat zijn huidige leven precies is wat het moet zijn om zijn fouten uit het vorige leven goed te maken. Als gewone stervelingen kunnen we natuurlijk niet zoals zieners en grote adepten weten wat die fouten waren. Door ons gebrek aan gegevens is het voor ons zelfs onmogelijk om te bepalen hoe een oude man in zijn jonge jaren heeft geleefd; om dezelfde reden kunnen we evenmin definitieve conclusies trekken over iemands vorige leven als we alleen afgaan op wat we nu van zijn leven zien.

Wat is karma?

Vr.: Maar wat is karma?

HPB: We beschouwen het als de *meest essentiële wet* van het heelal, de bron, oorsprong en basis van alle andere wetten die in de hele natuur bestaan. Karma is de onfeilbare wet die het gevolg aan de oorzaak aanpast, op de fysieke, mentale, en spirituele bestaansgebieden. Omdat geen enkele oorzaak, van de grootste tot de geringste, van een kosmische verstoring tot een handbeweging, zonder het bijbehorende gevolg blijft, en omdat het gelijke het gelijke voortbrengt, is *karma* die onzichtbare en onbekende wet die elk gevolg *wijs, intelligent, en rechtvaardig* aan zijn oorzaak *aanpast* en naar de veroorzaker terugvoert. Hoewel zelf *onkenbaar*, is de werking ervan waarneembaar.

Vr.: Dan is het toch weer het ‘absolute’, het ‘onkenbare’, en van weinig waarde als verklaring van de levensvraagstukken?

HPB: Integendeel. Want hoewel we niet weten wat karma als zodanig en in essentie is, weten we *wel hoe* het werkt, en kunnen we de werkwijze ervan nauwkeurig bepalen en omschrijven. Maar we kennen zijn *uiteindelijke oorzaak niet*, net zoals de moderne filosofie in het algemeen erkent dat de *uiteindelijke oorzaak* van alles ‘onkenbaar’ is.

Vr.: En welke oplossing biedt de theosofie voor de materiële noden van de mensheid? Welke verklaring biedt ze voor het vreselijke lijden

en de bittere nood die onder de zogenaamde ‘lagere klassen’ heerst?

HPB: Met nadruk zeggen we dat volgens onze leer al deze grote maatschappelijke problemen in het dagelijks leven – klassenverschillen in de maatschappij, en discriminatie op grond van geslacht, de ongelijke verdeling van kapitaal en arbeid – een gevolg zijn van wat we kort en bondig, maar naar waarheid, KARMA noemen.

Vr.: Maar al die ellende die min of meer zonder onderscheid al die mensen overkomt, is toch niet werkelijk verdiend en INDIVIDUEEL karma?

HPB: Nee, het kan in zijn gevolgen niet zo precies worden afgebakend dat de omgeving en de specifieke leefomstandigheden waarin iemand zich bevindt, uitsluitend het vergeldende karma zijn dat het individu in een vorig leven heeft veroorzaakt. We moeten niet vergeten dat elk atoom onderworpen is aan de algemene wet die het hele lichaam beheerst waartoe het behoort; en hier komen we op het bredere vlak van de karmische wet. Ziet u niet in dat het totale karma van alle individuen het karma wordt van het volk waartoe die individuen behoren, en dat het totale karma van alle volkeren het karma van de wereld is? De ellende waarover u spreekt, behoort niet specifiek tot het individu of zelfs tot het volk, ze is min of meer universeel; en het is op deze brede basis van onderlinge afhankelijkheid van mensen dat de wet van karma rechtvaardig en gelijkmatig zijn gevolgen teweegbrengt.

Vr.: Moet ik daaruit opmaken dat de wet van karma niet noodzakelijkerwijs een individuele wet is?

HPB: Dat is precies wat ik bedoel. Karma zou onmogelijk het evenwicht van krachten in het leven en de loop van de wereld kunnen herstellen, als het niet een brede en algemene werkwijze had. Theosofen zien het als een waarheid dat de onderlinge afhankelijkheid van mensen de oorzaak is van wat distributief karma wordt genoemd, en het is deze wet die de oplossing biedt voor het grote vraagstuk van het collectieve lijden en de opheffing daarvan. Bovendien is het een occulte wet dat niemand boven zijn individuele gebreken kan uitstijgen zonder – hoe weinig ook – het geheel waarvan hij deel uitmaakt te verheffen. Om dezelfde reden kan iemand niet als enige zondigen, of als enige de gevolgen van zonden ondergaan. In werkelijkheid bestaat er niet zoiets als ‘afgescheidenheid’; en de beste aanpak van die egoïsti-

sche toestand, die binnen de bestaande levenswetten mogelijk is, ligt op het terrein van de intenties of motieven.

Vr.: En zijn er dan geen middelen waardoor het distributieve of nationale karma als het ware geconcentreerd of verzameld kan worden, en op natuurlijke en rechtvaardige wijze kan uitwerken zonder al dit langdurige lijden?

HPB: Als algemene regel, en binnen zekere grenzen die kenmerkend zijn voor het tijdperk waarin we thuishoren, kan de wet van karma in haar uitwerking niet versneld of vertraagd worden. Maar ik ben er zeker van dat de grens van de mogelijkheden in geen van beide richtingen ooit is bereikt. Luister eens naar het volgende verhaal van één vorm van nationaal lijden, en vraag u dan af of deze ellende, als we de werking van individueel, relatief, en distributief karma erkennen, niet kan worden veranderd of verlicht. Wat ik u nu ga voorlezen is geschreven door een Engelse filantroop, iemand die het zelf heeft overwonnen, de vrijheid heeft om te kiezen, en heeft verkozen de mensheid te dienen door zoveel van het nationale karma te dragen als de schouders van een vrouw kunnen torsen. Ze zegt het volgende:

Ja, de natuur spreekt altijd, denkt u niet? Alleen maken we soms zoveel lawaai dat we haar overstemmen. Daarom is het zo rustgevend de stad uit te gaan en zich een tijdje in de armen van moeder natuur te nestelen. Ik denk terug aan de avond in Hampstead Heath toen we de zon zagen ondergaan; maar o, over wat een lijden en wat een ellende ging de zon onder!

Een dame bracht me gisteren een grote mand veldbloemen. Ik vond dat sommige van mijn naasten in East-End er meer recht op hadden dan ik, en daarom bracht ik die bloemen vanmorgen naar een heel arme school in Whitechapel. U had eens moeten zien hoe de bleke gezichtjes opklaarden! Daarna heb ik in een eetkraam voor enkele kinderen de maaltijden betaald. Het was in een smal achterstraatje, vol elkaar verdringende mensen; een onbeschrijfelijke stank van vis, vlees en andere etenswaren, die lagen te dampen in een zon die in Whitechapel rotting brengt in plaats van zuivering. De eetkraam was het middelpunt van al die luchtjes. Onbeschrijfelijke vleespasteitjes voor 1 penny, walgelijke brokken 'voedsel' en zwermen vliegen, een waar altaar voor Beëlzebub! Overal kleine kinderen op jacht naar etensrestjes; één, met een gezichtje als een engel, verzamelde mosselen als een licht verteerbaar en voedzaam hapje.

Huiverend en geschokt ging ik weer naar het westen van de stad, en vroeg me af of er voor sommige delen van Londen iets anders mogelijk is dan ze door een aardbeving te laten wegvagen, zodat de bewoners opnieuw kunnen beginnen, na een duik in een soort zuiverende Lēthē waarin alle herinneringen worden uitgewist! En toen dacht ik aan Hampstead Heath, en peinsde. Als men door een offer te brengen de mogelijkheid zou kunnen krijgen om deze mensen te redden, dan zou de prijs die men daarvoor betaalt er niet toe doen; maar het punt is dat ZIJ moeten veranderen – en hoe kan dat worden bereikt? In de toestand waarin ze nu verkeren, zouden ze er niets aan hebben om in een andere omgeving te worden geplaatst; maar in hun huidige omgeving zullen ze alleen maar verder wegzinken.

Deze eindeloze, hopeloze ellende, en de onmenselijke verloedering die er het gevolg en de wortel van is, breken mijn hart. Het is net als een banyanboom; elke tak schiet wortel en zendt nieuwe scheuten uit. Wat een verschil tussen deze gevoelens en het vredige beeld van Hampstead! En toch hebben wij, broeders en zusters van die arme mensen, alléén het recht zulke plekken als Hampstead Heath te gebruiken om kracht op te doen om wijken zoals Whitechapel te redden.

(Ondertekend met een naam die te gerespecteerd en bekend is om aan hoon bloot te stellen.)

Vr.: Dat is een droevige maar mooie brief, en volgens mij geeft hij met pijnlijke duidelijkheid de verschrikkelijke werking aan van wat u ‘relatief en distributief karma’ heeft genoemd. Maar helaas! Zonder een aardbeving of een andere algemene vernietiging schijnt er geen onmiddellijke hoop op enige verlichting te zijn.

HPB: Welk recht hebben we om op die manier te denken, terwijl de ene helft van de mensheid in staat is het leed van hun medemensen onmiddellijk te verlichten? Als ieder mens aan het algemeen welzijn heeft bijgedragen wat hij kan, met geld, werk en veredelende gedachten, dan en alleen dan kan de balans van het nationale karma worden opgemaakt, en tot die tijd hebben we geen recht en ook geen reden om te zeggen dat er op aarde meer leven is dan de natuur kan onderhouden. De heldenzielen, de verlossers van onze mensheid en van ons volk zijn voorbestemd om de oorzaak van deze ongelijke druk van vergeldend karma op te sporen, door een uiterste inspanning het machts-evenwicht te herstellen, en de mens van een morele ondergang te redden, die duizendmaal rampzaliger en langduriger onheil betekent

dan de materiële ramp die u als enig mogelijke uitweg ziet voor deze opeenstapeling van ellende.

Vr.: Goed, wilt u me vertellen hoe u deze wet van karma gewoonlijk beschrijft?

HPB: We omschrijven karma als die wet van vereffening die er altijd op gericht is een verstoord evenwicht in de materiële, en een verbroken harmonie in de morele wereld te herstellen. We zeggen dat karma niet altijd op die of die bepaalde manier werkt, maar wel dat het altijd *zo* werkt dat de harmonie wordt hersteld en het evenwicht bewaard blijft, wat de basis is voor het bestaan van het heelal.

Vr.: Kunt u me een voorbeeld geven?

HPB: Ik zal u later een uitgebreid voorbeeld geven. Stel u in gedachten een vijver voor. Er valt een steen in het water waardoor verstorende golven ontstaan. Die golven bewegen zich vooruit en weer terug, totdat ze ten slotte, als gevolg van de werking van wat natuurkundigen de wet van verlies van energie noemen, bedaren en het water weer terugkeert tot zijn toestand van volkomen rust. Op dezelfde manier brengt *elke* handeling, op elk gebied, een verstoring teweeg in het harmonisch evenwicht van het heelal, en de daardoor voortgebrachte trillingen zullen, als hun terrein begrensd is, zich heen en weer blijven bewegen tot het evenwicht is hersteld. Maar omdat elk van die verstoringen vanuit een bepaald punt begint, is het duidelijk dat het evenwicht en de harmonie alleen kunnen worden hersteld als alle krachten die van daaruit in beweging werden gesteld, opnieuw *in datzelfde punt* samenkomen. En hiermee heeft u het bewijs dat alle gevolgen van de daden, gedachten, enz., van de mens, met dezelfde kracht waarmee ze in beweging werden gezet op *hemzelf* moeten terugwerken.

Vr.: Maar ik zie in deze wet niets van morele aard. Ze lijkt op de eenvoudige natuurwet dat actie en reactie even groot en aan elkaar tegengesteld zijn.

HPB: Het verbaast me niet u dat te horen zeggen. Het is bij Europeanen een diepgewortelde gewoonte om recht en onrecht, goed en kwaad, te zien als zaken die onder een bepaald stelsel van wetten vallen dat door mensen is opgesteld, of door een persoonlijke god is opgelegd. Wij theosofen zeggen echter dat 'goed' en 'harmonie' synoniemen zijn, evenals 'kwaad' en 'disharmonie'. Verder zeggen we dat

alle pijn en lijden het gevolg zijn van een gebrek aan harmonie, en dat de enige afschuwelijke oorzaak van de verstoring van harmonie een of andere vorm van *egoïsme* is. Daarom voert karma naar ieder mens de *werkelijke gevolgen* van zijn eigen daden terug, zonder te letten op de morele aard ervan; maar omdat hij op *alle* daden wordt afgerekend, is het duidelijk dat hij niet alleen moet boeten voor al het lijden dat hij heeft veroorzaakt, maar dat hij ook vreugde en blijdschap zal oogsten als vrucht van al het geluk en de harmonie waaraan hij heeft bijgedragen. Het beste wat ik voor u kan doen is bepaalde passages uit boeken en artikelen te citeren die zijn geschreven door theosofen – door hen die een juist begrip van karma hebben.

Vr.: Graag, want in uw literatuur wordt weinig over dit onderwerp gezegd.

HPB: Omdat het *de* moeilijkste van al onze leringen is. Kortgeleden formuleerde een christelijk schrijver het volgende bezwaar:

Als we aannemen dat de leer van de theosofie juist is, en dat ‘de mens zijn eigen verlosser moet zijn, zichzelf moet overwinnen, en het kwaad dat in zijn tweevoudige natuur schuilt moet overwinnen om de verlossing van zijn ziel tot stand te brengen’, wat moet de mens dan doen nadat hij is ontwaakt en tot op zekere hoogte het kwaad heeft overwonnen? Hoe moet hij verlossing of vergiffenis verkrijgen, of het kwaad uitwissen dat hij al heeft bedreven?

Hierop antwoordt J.H. Connelly heel ad rem dat niemand mag verwachten dat men ‘de theosofische locomotief zal laten lopen op het theologische spoor’. Hij zegt het volgende:

De mogelijkheid zich aan individuele verantwoordelijkheid te onttrekken, behoort niet tot de denkbeelden van de theosofie. In de theosofie bestaat er geen andere vorm van vergeven of ‘uitwissen van het kwaad dat hij al heeft bedreven’ dan door de overeenkomstige bestraffing van de boosdoener en het herstel van de harmonie in het heelal die door zijn verkeerde daad is verstoord. Het kwaad is door hem bedreven, en hoewel anderen onder de gevolgen ervan moeten lijden, kan niemand anders dan hijzelf ervoor boeten.

De toestand waaraan wordt gedacht . . . waarin een mens ‘is ontwaakt en tot op zekere hoogte het kwaad heeft overwonnen’, is die waarin een mens tot het besef is gekomen dat zijn daden verkeerd zijn en straf verdienen. In dat besef is een gevoel van persoonlijke verantwoordelijkheid onvermijdelijk, en het gevoel van die ontzag-

wekkende verantwoordelijkheid zal evenredig zijn aan de mate waarin hij is ontwaakt of het kwaad heeft ‘overwonnen’. Net als hij zich daarvan sterk bewust is, wordt hem dringend verzocht de leer van het plaatsvervangend lijden aan te nemen.

Er wordt hem verteld dat hij ook berouw moet hebben, maar niets is gemakkelijker dan dat. Het is een prettige zwakheid van de menselijke natuur dat we best geneigd zijn spijt te hebben van het kwaad dat we hebben aangericht als onze aandacht erop wordt gevestigd, en we zelf erdoor hebben geleden of de vruchten ervan hebben geplukt. Mogelijk zou een nauwkeurige analyse van het gevoel ons tonen dat we eerder de kwalijke middelen betreuren die nodig schijnen te zijn om ons egoïstische doel te bereiken, dan het kwaad zelf.

Hoe aantrekkelijk dit vooruitzicht om onze last aan zonden ‘aan de voet van het kruis’ af te werpen voor het gewone denken misschien ook is, het valt bij een theosofische denker niet in de smaak. Hij begrijpt niet waarom de zondaar door zijn zonden te beseffen, enige vergeving of uitwissing van zijn wangedrag in het verleden zou verdienen, of waarom hij door berouw en goede daden er recht op zou hebben dat de universele wet van het verband tussen oorzaak en gevolg voor hem buiten werking wordt gesteld. De gevolgen van zijn verkeerde daden blijven bestaan; het leed dat hij anderen aandeed door die daden, is niet uitgewist. De theosofische denker betreft ook de gevolgen van deze slechte daden voor de onschuldige bij dit vraagstuk. Hij denkt niet alleen aan de schuldige maar ook aan zijn slachtoffers.

Kwaad is een inbreuk op de wetten van harmonie die het heelal beheersen, en de straf ervoor moet diegene treffen die deze wet overtreedt. Christus heeft de waarschuwing gegeven ‘zondig daarom niet meer, anders zal u iets ergers overkomen’,¹ en Paulus heeft gezegd: ‘Blijf u inspannen voor uw verlossing.’² ‘Wat een mens zaait, zal hij ook oogsten.’³ Dit is trouwens een mooie metaforische weergave van de zin uit de *Purāṇa*’s die veel ouder is – dat ‘ieder mens de gevolgen van zijn eigen daden oogst’.

Dat is het beginsel van de wet van karma die door de theosofie wordt onderwezen. Sinnett heeft in zijn *Esoteric Buddhism* karma omschreven als ‘de wet van ethische oorzakelijkheid’. ‘De wet van vergelding’, zoals mw. Blavatsky de betekenis ervan weergeeft, is beter. Het is de kracht die

¹ *Johannes* 5:14.

² *Filippenzen* 2:12.

³ *Galaten* 6:7.

Ons rechtvaardig, maar mysterieus, zonder falen leidt
Langs niet aangegeven wegen van schuld naar straf.¹

Maar het is meer dan dat. Het beloont verdienste even feilloos en rijkelijk als dat het fouten bestraft. Het is het resultaat van elke handeling, elke gedachte, elk woord, en de mens vormt daardoor zichzelf, zijn leven, en dat wat hem overkomt. De oosterse filosofie verwerpt het idee van een nieuw geschapen ziel voor iedere pasgeboren baby. Ze gelooft in een beperkt aantal monaden die zich tot steeds grotere volmaaktheid ontwikkelen, doordat ze achtereenvolgens veel verschillende persoonlijkheden in zich opnemen. Die persoonlijkheden zijn het product van karma, en door karma en reïncarnatie keert de menselijke monade na verloop van tijd terug naar haar bron – het absoluut goddelijke.

E.D. Walker geeft in zijn *Reincarnation* de volgende toelichting:

In het kort is de leer van karma dat we onszelf hebben gemaakt tot wat we zijn door vroegere daden, en dat we aan onze eeuwige toekomst bouwen door onze huidige daden. Er is geen ander lot dan dat wat we zelf bepalen. Er is geen verlossing of veroordeling behalve die wijzelf teweegbrengen. . . .

Omdat ze geen toevluchtsoord biedt voor begane wandaden en een bijzonder moedige houding vereist, is ze bij mensen die niet zo sterk zijn minder welkom dan de gemakkelijke religieuze leringen van plaatsvervangend lijden, bemiddeling, vergeving, en bekering op het sterfbed. . . . In het rijk van eeuwige rechtvaardigheid zijn wandaad en straf onafscheidelijk verbonden als één gebeurtenis, omdat er geen werkelijk verschil bestaat tussen de daad en haar gevolg. . . .

Karma, of onze vroegere daden, brengt ons naar het aardse leven terug. De verblijfplaats van de geest verandert overeenkomstig zijn karma, en omdat dit karma steeds verandert, is het niet mogelijk dat een en dezelfde toestand lang voortduurt. Zolang het handelen door materiële en egoïstische motieven wordt beheerst, zolang moet ook het gevolg van dat handelen zich manifesteren in fysieke wederbelichamingen. Alleen een volmaakt onbaatzuchtig mens kan aan de aantrekkingskracht van het stoffelijk leven ontsnappen. Weinig mensen hebben dat bereikt, maar het is het doel van de mensheid.²

¹ David Mallet, *Eurydice*, 1735, 5de bedrijf, 1ste toneel, blz. 74.

² E.D. Walker, *Reincarnation, a Study of Forgotten Truth*, 1888, blz. 299-303.

En dan citeert de schrijver uit *De geheime leer*:¹

Wie in karma gelooft, moet in de lotsbestemming geloven die ieder mens van geboorte tot dood draad voor draad om zich heen weeft, zoals een spin haar web. Deze lotsbestemming wordt óf door de hemelse stem van de onzichtbare oervorm buiten ons geleid, óf door de ons meer vertrouwde astrale of innerlijke mens, die maar al te vaak de kwade genius is van het belichaamde wezen dat mens wordt genoemd. Beide beïnvloeden de uiterlijke mens, maar een van de twee moet overwinnen; vanaf het eerste begin van het onzichtbare gevecht treedt de strenge en onverbiddelijke wet van compensatie in werking en neemt haar loop, terwijl ze nauwgezet de ontwikkelingen van dat gevecht volgt. Wanneer de laatste draad is geweven, en de mens als het ware is gewikkeld in het net van zijn eigen maaksel, wordt hij geheel beheerst door zijn zelfgemaakte lot. . . . Een occultist of filosoof zal niet spreken over de goedheid of wreedheid van de voorzienigheid, maar hij zal deze vereenzelvigen met karma-Nemesis, en verkondigen dat ze niettemin de goeden beschermt en over hen waakt, zowel in dit als in toekomstige levens, en dat ze de boosdoener bestraft – ja, zelfs tot in zijn zevende wederbelichaming. Kortom, zolang de gevolgen van de door hem veroorzaakte verstoring van zelfs het kleinste atoom in de oneindige wereld van harmonie niet volledig zijn vereffend. Want het enige gebod van karma – een eeuwig en onveranderlijk gebod – is volkomen harmonie, zowel in de wereld van de stof als in de wereld van de geest. Het is dus niet karma dat belooft of straft, maar we belonen of straffen onszelf, al naar gelang we met de natuur samenwerken en met haar meewerken, en ons houden aan de wetten waarop die harmonie berust, of – die wetten overtreden.

De wegen van karma zouden ook niet ondoorgrondelijk zijn als de mensen eensgezind en in harmonie zouden handelen, in plaats van in verdeeldheid en strijd. Eén deel van de mensheid noemt ze de duistere en ondoorgrondelijke wegen van de voorzienigheid, terwijl een ander deel er de werking van een blind noodlot en een derde er alleen maar toeval in ziet, zonder leiding door goden of duivels. Onze onwetendheid over die wegen van karma zou ongetwijfeld verdwijnen, als we deze slechts aan de juiste oorzaak zouden toeschrijven. . . . We zijn verbijsterd over het mysterie dat we zelf hebben gemaakt, en over de raadsels van het leven die we maar niet oplossen, en we beschuldigen dan de grote sfinx dat ze ons verslindt.

¹ H.P. Blavatsky, *De geheime leer*, 1:709, 713-4; 2:342, 344.

Maar er is werkelijk geen ongeval in ons leven, geen ongeluksdag en geen tegenspoed, die niet kan worden herleid tot onze eigen daden in dit of in een ander leven. . . .

De wet van karma is onlosmakelijk verweven met die van reïncarnatie. . . . Alleen kennis van de leer van reïncarnatie en karma kan het mysterieuze vraagstuk van goed en kwaad verklaren en ons verzoenen met de vreselijke en schijnbare onrechtvaardigheid van het leven. . . . Alleen de zekerheid die zo'n leer biedt, kan ons in opstand gekomen gevoel van rechtvaardigheid tot rust brengen. Als iemand die deze edele leer niet kent om zich heen kijkt, ziet hij de ongelijkheid van geboorte en lot, van verstand en capaciteiten, en constateert hij dat eer wordt bewezen aan dwazen en losbollen, die alleen als gevolg van hun geboorte door het lot met gunsten zijn overladen, terwijl hun naaste buurman met al zijn verstand en edele deugden – die in elk opzicht veel waardiger is – omkomt van armoede en door gebrek aan sympathie. Wanneer hij dit alles ziet en zich moet afwenden – niet in staat om het onverdiende lijden te verlichten, terwijl de kreten van verdriet om hem heen in zijn oren naklinken en zijn hart pijn doen – dan weerhoudt alleen die gezegende kennis van karma hem ervan zowel het leven en de mensen als hun veronderstelde schepper te vervloeken. . . . Deze wet, of die nu bewust of onbewust werkt, beschikt niets en niemand tot iets vóór. Ze bestaat werkelijk van en in eeuwigheid, want ze is de eeuwigheid zelf; en omdat geen handeling kan samenvallen met de eeuwigheid, kan men niet zeggen dat ze handelt, want ze is de handeling zelf. Iemand verdrinkt niet door de golf, maar door de persoonlijke daad van deze ongelukkige, die weloverwogen handelt en zich blootstelt aan de onpersoonlijke werking van de wetten die de bewegingen van de oceaan beheersen. Karma scheidt niets en beraamt niet. De mens maakt plannen en schept oorzaken, en de karmische wet past de gevolgen erbij aan. Deze aanpassing is geen handeling maar universele harmonie, die er steeds toe neigt om naar de oorspronkelijke toestand terug te keren, zoals een tak die te sterk wordt neergebogen, met overeenkomstige kracht terugspringt. Als de arm die probeerde deze uit de natuurlijke stand te buigen, wordt ontwricht, moeten we dan zeggen dat de tak onze arm brak, of dat onze eigen dwaasheid ons dit ongeluk heeft bezorgd?

Karma heeft nooit geprobeerd de verstandelijke en individuele vrijheid te vernietigen, zoals de God die door de monotheïsten werd uitgevonden. Het heeft zijn besluiten niet in het duister gehuld om de mens opzettelijk in verwarring te brengen, en wie het aandurft zijn geheimen nauwkeurig te onderzoeken, zal niet door karma wor-

den gestraft. Integendeel, wie door studie en meditatie zijn ingewikkelde paden ontwaart en licht werpt op die duistere wegen, in de kronkelingen waarvan zovelen te gronde gaan als gevolg van hun onbekendheid met het labyrint van het leven, werkt ten bate van zijn medemensen. Karma is een absolute en eeuwige wet in de gemanifesteerde wereld; en omdat er maar één absolute kan bestaan, en dus één eeuwige altijd aanwezige oorzaak, kan men degenen die in karma geloven niet beschouwen als atheïsten of materialisten – en nog minder als fatalisten: want karma is één met het onkenbare, waarvan het met zijn gevolgen in de wereld van de verschijnselen een aspect is.

Een andere bekwame theosofische schrijver, mw. P. Sinnett, zegt:

Ieder mens maakt in zijn dagelijks leven met elke daad en elke gedachte goed of slecht karma, en hij werkt tegelijkertijd in dit leven het karma uit dat is teweegebracht door de daden en verlangens in het vorige. Wanneer we mensen zien die door aangeboren ziekten worden getroffen, kan men gerust aannemen dat deze ziekten de onvermijdelijke gevolgen zijn van oorzaken die ze zelf in een vorig leven hebben gelegd. Men zou kunnen aanvoeren dat die aandoeeningen niets te maken kunnen hebben met een vroegere incarnatie, omdat ze erfelijk zijn; maar men moet bedenken dat de spirituele oorsprong van het ego – de werkelijke mens, de individualiteit – niet ligt bij de ouders bij wie hij zich wederbelichaamt, maar dat hij door banden die hij door zijn vroegere leefwijze heeft gesmeed, in de stroom wordt getrokken die hem, als de tijd voor wederbelichaming aanbreekt, naar het gezin voert dat voor de ontwikkeling van die neigingen het meest geschikt is. . . .

Als deze leer over karma goed wordt begrepen, kan ze hen die de waarheid ervan beseffen heel goed helpen en leiden tot een betere en edeler leefwijze. We moeten namelijk niet vergeten dat niet alleen onze daden, maar ook onze gedachten beslist worden gevolgd door vele omstandigheden die onze eigen toekomst ten goede of ten kwade zullen beïnvloeden, en, wat nog belangrijker is, de toekomst van veel van onze medemensen. Als zonden die zijn begaan door wat we doen of laten in alle gevallen alleen de persoon zelf getroffen, dan zou dat voor het karma van de zondaar slechts een zaak van minder belang zijn.

Het feit dat elke gedachte en daad in het leven een overeenkomstige invloed ten goede of ten kwade heeft op andere leden van de mensenfamilie, draagt bij tot een strikt gevoel voor rechtvaardigheid, ethiek, en onzelfzuchtigheid die voor toekomstig geluk of

voortgang zo nodig zijn. Een eenmaal begane misdaad, of een slechte gedachte die door het denken is uitgezonden, is onherroepelijk; geen berouw, hoe veel ook, kan de toekomstige gevolgen daarvan uitwissen. . . . Als het berouw oprecht is, kan dat de mens ervan weerhouden fouten te herhalen; maar het kan hem of anderen niet vrijwaren van de gevolgen van wat al is teweeggebracht, en die zullen hem onvermijdelijk in dit of in het volgende leven treffen.¹

J.H. Connelly zegt vervolgens:

Zij die een religie aanhangen die op de leer van karma is gebaseerd, vinden het prima om deze te vergelijken met die waarin het lot van de mens voor eeuwig wordt bepaald door de toevallige gebeurtenissen in één enkel, kort aards bestaan, waarin hij wordt bemoedigd door de belofte 'naar welke kant een boom ook valt, daar blijft hij liggen';² en waarin, als hij eenmaal zijn slechtheid inziet, zijn grootste hoop de leer van het plaatsvervangend lijden is, en volgens de presbyteriaanse geloofsbelijdenis is zelfs dat aan voorwaarden gebonden:

Volgens Gods gebod, en als blijk van zijn heerlijkheid, zijn sommige mensen en engelen voorbestemd tot het eeuwige leven en anderen voorbeschikt tot de eeuwige dood.

Deze aldus voorbestemde en voorbeschikte engelen en mensen zijn specifiek aangewezen en dit kan niet worden veranderd; en hun aantal staat zo zeker vast dat het vermeerderd noch verminderd kan worden. . . . Omdat God de uitverkorenen tot de heerlijkheid heeft bestemd . . . worden anderen dan de uitverkorenen door Christus niet verlost, niet met succes geroepen, niet gerechtvaardigd, niet aangenomen, niet geheiligd, en niet gered.

Het heeft God behaagd – overeenkomstig zijn ondoorgrondelijk wilsbesluit, waardoor hij naar goeddunken genade verleent of onthoudt, ter verheerlijking van zijn hoogste macht over zijn schepselen – aan de rest van de mensheid voorbij te gaan en hen voor te bestemmen voor oneer en vergelding voor hun zonden, ter ere van zijn glorieuze gerechtigheid.³

Dit is wat de bekwame verdediger zegt. We kunnen dan ook niet

¹ P. Sinnett, *The Purpose of Theosophy*, 1885, blz. 10-14.

² *Prediker* 11:3.

³ *The Westminster Confession*, hfst. 3.

beter doen dan, zoals hij, het onderwerp besluiten met een citaat uit een prachtig gedicht. Hij zegt:

De bijzondere schoonheid van Edwin Arnolds uiteenzetting van karma in *Het licht van Azië* brengt ons in de verleiding haar hier op te nemen, maar ze is te lang om volledig te citeren. Hier volgt een deel ervan:

Het karma – dat geheel van een ziel
Dat bestaat uit alle dingen die ze deed,
de gedachten die ze had,
Het ‘zelf’ dat karma met de inslag van de tijd
onbevooroordeeld heeft geweven
Op de onzichtbare schering van haar daden. . . .

Een goddelijke macht zonder begin of einde,
Als de eeuwige ruimte en onverbiddelijk,
Heerst onveranderlijk, terwijl ze naar het goede streeft;
Haar wetten alleen zijn altijd van kracht. . . .

Laat niemand haar geringschatten!
Wie haar tegenwerkt, verliest; wie haar dient, wint.
Het verborgen goede belooft ze met vrede en blijdschap,
Het verborgen kwaad met lijden.

Ze ziet alles en registreert alles;
Wie goed doet, krijgt zijn deel. Behandelt men
iemand onrechtvaardig,
Dan moet dat worden goedgeemaakt,
Ook al laat de dharma [juiste leefwijze] lang
op zich wachten.

Ze kent geen boosheid of vergeving; rechtvaardig
Zijn haar maatregelen, onfeilbaar weegt ze alles af;
Tijd speelt hierbij geen rol; morgen zal ze oordelen
Of pas na vele dagen. . . .

Zo luidt de wet die naar rechtvaardigheid streeft,
En die niemand kan tegenhouden of blokkeren.
Het hart ervan is liefde, het doel ervan
Vrede en hoogste vervulling. Gehoorzaam haar!¹

En nu raad ik u aan onze theosofische inzichten over karma, de wet

¹ Boek 6, boek 8.

van vergelding, te vergelijken, en te zeggen of ze niet filosofischer en rechtvaardiger zijn dan dat wrede en dwaze dogma dat van 'God' een gevoelloze demon maakt; de leer namelijk dat 'alleen de uitverkorenen' zullen worden gered, en de anderen tot eeuwige verdoemenis worden veroordeeld!

Vr.: Ja, in grote lijnen begrijp ik wat u bedoelt; maar kunt u een concreet voorbeeld van de werking van karma geven?

HPB: Dat kan ik niet. Zoals ik al heb gezegd, kunnen we er alleen zeker van zijn dat ons huidige leven en onze huidige omstandigheden het rechtstreekse gevolg zijn van onze eigen daden en gedachten in vorige levens. Maar wij, die geen zieners of ingewijden zijn, kunnen niets weten over de details van de werking van de wet van karma.

Vr.: Kan iemand zoals een adept of ziener dat karmische proces van verffening dan wel in detail volgen?

HPB: Zeker: 'zij die *weten*' kunnen dat door gebruik te maken van vermogens die zelfs in alle mensen latent aanwezig zijn.

Wie zijn zij die weten?

Vr.: Geldt dat evenzeer voor ons als voor anderen?

HPB: Ja. Iedereen heeft dezelfde beperkte visie, behalve zij die in deze incarnatie het toppunt van spiritueel inzicht en helderziendheid hebben bereikt. We kunnen alleen inzien dat, als de dingen voor ons anders hadden moeten zijn, ze ook anders zouden zijn geweest; dat we zijn wat we van onszelf hebben gemaakt, en alleen krijgen wat we zelf hebben verdiend.

Vr.: Ik ben bang dat zo'n opvatting ons alleen maar bitter stemt.

HPB: Ik denk dat het omgekeerde het geval is. Als een mens niet gelooft in de rechtvaardige wet van vergelding is het meer dan waarschijnlijk dat alle strijdlustige gevoelens in hem worden gewekt. Een kind, en ook een volwassene, komt veel meer in opstand tegen een straf, of zelfs een verwijt, die hij onverdiend vindt, dan tegen een strengere straf als hij beseft dat die verdiend is. Het geloof in karma verschaft de beste motivatie om zich met zijn lot in dit leven te verzoenen, en geeft ook de grootste stimulans om zich in te spannen voor een beter

lot in het volgende leven. Beide zouden in feite wegvallen als we aannemen dat ons lot het gevolg is van iets anders dan strikte *wetmatigheid*, of dat onze bestemming in andere handen ligt dan de onze.

Vr.: U heeft net verklaard dat dit stelsel van reïncarnatie onder de karmische wet tot het verstand, het rechtvaardigheids- en het morele gevoel spreekt. Misschien is dat zo, maar gaat dat dan niet ten koste van de edeler eigenschappen zoals sympathie en medelijden, en vindt er dan niet een verharding plaats van de fijnere instincten van de menselijke natuur?

HPB: Alleen schijnbaar, niet in werkelijkheid. Niemand kan minder of meer ontvangen dan wat hem toekomt zonder anderen verhoudingsgewijs onrechtvaardig of partijdig te behandelen; een wet die door mededogen buiten werking kan worden gesteld, zou meer ellende veroorzaken dan voorkomen, meer irritaties en verwensingen dan dank. Bedenk ook dat niet wij de wet uitvoeren, al scheppen we wel de oorzaken voor de gevolgen; ze voert die zelf uit; en verder dat een *rechtvaardig* mededogen en barmhartigheid zich rijkelijk manifesteren in de toestand van devachan.

Vr.: U spreekt over adepten als een uitzondering op de regel van onze algemene onwetendheid. Weten ze over reïncarnatie en de toestanden na de dood echt meer dan wij?

HPB: Inderdaad. Door vermogens te oefenen die we allemaal bezitten, maar die alleen zij volledig hebben ontwikkeld, zijn ze in de geest die verschillende gebieden en toestanden binnengegaan waarover we hebben gesproken. Eeuwenlang heeft de ene generatie adepten na de andere de mysteries van het zijn, het leven, de dood, en wederbelichaming bestudeerd en ze hebben allemaal op hun beurt enkele van de zo verkregen feiten onderwezen.

Vr.: Is het voortbrengen van adepten het doel van de theosofie?

HPB: De theosofie beschouwt de mensheid als een emanatie uit het goddelijke, op haar terugweg daarheen. Als iemand op het pad gevorderd is wordt het adeptschap bereikt als hij verschillende incarnaties daaraan heeft gewijd. Bedenk dat niemand ooit in één leven het adeptschap in de geheime wetenschappen heeft bereikt; vele incarnaties zijn ervoor nodig na het nemen van een bewust besluit en het begin van de vereiste training. Misschien zijn er veel mensen binnen onze Society

die verschillende incarnaties geleden zijn begonnen aan de weg omhoog naar verlichting, en die toch, als gevolg van de persoonlijke illusies van het huidige leven, óf onkundig zijn van dat feit, óf op weg zijn elke kans te verliezen om in dit bestaan ook maar iets verder te komen. Ze voelen zich onweerstaanbaar aangetrokken tot het occultisme en het *hogere leven*, maar ze zijn te persoonlijk en te eigenzinnig, te zeer in de ban van de bedrieglijke verleidingen van het aardse leven en de vergankelijke wereldse genoegens om die op te geven; daardoor gaat hun kans in dit leven verloren. Maar voor gewone mensen is een zo ver in de toekomst liggend resultaat, gezien de praktische plichten van het dagelijks leven, als doel of als drijfveer ongeschikt.

Vr.: Wat kan dan hun doel of duidelijke reden zijn om lid te worden van de Theosophical Society?

HPB: Velen hebben belangstelling voor onze leringen en voelen instinctief aan dat ze meer waarheid bevatten dan die van enige dogmatische religie. Anderen zijn vastbesloten het hoogste ideaal van menselijke verantwoordelijkheid te verwezenlijken.

Het verschil tussen geloof en kennis; blind of op redenering gebaseerd geloof

Vr.: U zegt dat ze de theosofische leringen aanvaardden en erin geloven. Maar omdat ze niet behoren tot die adepten die u zojuist noemde, moeten ze uw leringen op *blind geloof* aannemen. Wat is dan het verschil met de conventionele religies?

HPB: Evenals in bijna alle andere opzichten is er ook hier een verschil. Wat u ‘geloof’ noemt en wat in feite en met betrekking tot de dogma’s van de christelijke religies *blind geloof* is, wordt bij ons ‘kennis’, de logische uitkomst van dingen die we *weten over feiten* in de natuur. Uw leringen berusten op interpretaties en dus op *indirecte* getuigenissen van zieners; de onze op het onveranderlijke en eensluidende getuigenis van zieners. De gewone christelijke theologie zegt bijvoorbeeld dat de mens een schepsel van God is, dat uit drie delen bestaat – lichaam, ziel, en geest – die alle noodzakelijk zijn om een volledig wezen van hem te maken. Ze zijn alle drie nodig om hem te vormen – zowel tijdens het grove fysieke aardse bestaan als tijdens de etherische ervaringen na de opstanding – zodat ieder mens op die

manier een blijvend bestaan heeft dat losstaat van andere mensen en van het goddelijke. De theosofie stelt daarentegen dat de mens een emanatie is van de onbekende, maar altijd aanwezige en oneindige, goddelijke essentie, dat zijn lichaam en al het andere vergankelijk is en dus een illusie; alleen de geest in hem is de ene blijvende substantie, en zelfs die verliest zijn afzonderlijke individualiteit op het moment van zijn volledige hereniging met de *universele geest*.

Vr.: Als we zelfs onze individualiteit verliezen, dan komt dat eenvoudig neer op vernietiging.

HPB: Ik zeg dat dat *niet* zo is, want ik spreek over de *afzonderlijke* en niet over de universele individualiteit. Eerstgenoemde wordt als deel omgezet in het geheel; de *dauwdruppel* verdampt niet, maar wordt de zee. Wordt de fysieke mens *vernietigd* wanneer hij van een foetus een bejaarde wordt? We moeten wel duivels arrogant zijn als we ons onbetekenende bewustzijn en onze individualiteit belangrijker vinden dan het universele en oneindige bewustzijn!

Vr.: Volgt hieruit dan dat de mens *in feite* niet bestaat, maar dat alles geest is?

HPB: U vergist zich. Er volgt wel uit dat de vereniging van geest en stof slechts tijdelijk is; of, duidelijker gezegd, dat geest – omdat geest en stof één zijn en de twee tegengestelde polen van de *universele*, gemanifesteerde substantie – geen recht op die naam heeft zolang het kleinste deeltje en atoom van zijn gemanifesteerde substantie zich nog aan een vorm – het resultaat van differentiatie – hecht. Iets anders geloven is *blind geloof*.

Vr.: U baseert zich dus op *kennis* en niet op *geloof* als u beweert dat het blijvende beginsel, de geest, alleen maar op doorreis is in de stof?

HPB: Ik zou het anders willen formuleren: we beweren dat het verschijnen van het blijvende en *ene* beginsel, geest, *als stof* voorbijgaand is en dus niets meer dan een illusie.

Vr.: Goed; en dat wordt verkondigd op basis van kennis en niet van geloof?

HPB: Precies. Maar omdat ik heel goed snap waar u op aanstuurt, kan ik er net zo goed bij vertellen dat we *geloof*, zoals u dat voorstaat, als een mentale ziekte beschouwen. Werkelijk geloof, d.w.z. de pistis

van de Grieken, is volgens ons een ‘geloof gebaseerd op kennis’, en het bewijsmateriaal voor die kennis kan worden geleverd door de fysieke of door de *spirituele* zintuigen.

Vr.: Hoe bedoelt u dat?

HPB: Als u wilt weten wat het verschil tussen beide is, dan kan ik u vertellen dat er een heel groot verschil bestaat tussen *geloof op gezag* en *geloof gebaseerd op iemands spirituele intuïtie*.

Vr.: Wat is dat verschil dan?

HPB: Het ene is menselijke goedgelovigheid en *bijgeloof*, het andere menselijke overtuiging en *intuïtie*. Prof. Alexander Wilder zegt in zijn inleiding bij *Eleusinian and Bacchic Mysteries*:

Onwetendheid leidt tot ontheiliging. Wat mensen niet goed begrijpen maken ze belachelijk . . . De onderstroom van deze wereld is gericht op één doel; en achter de menselijke goedgelovigheid . . . ligt een bijna oneindige kracht, een heilig geloof dat in staat is de hoogste waarheden van het hele bestaan te begrijpen.¹

Zij die deze ‘goedgelovigheid’ alleen tot menselijke autoritaire dogma’s beperken, zullen die kracht nooit doorgronden of zelfs in hun eigen aard opmerken. Hun geloof is vastgeroest op het uiterlijke gebied en kan niet doordringen tot de leidende essentie daarachter; want om dat te doen, moeten ze hun recht op een eigen oordeel opeisen, en dat *durven* ze nooit.

Vr.: En brengt die ‘intuïtie’ u ertoe God als een persoonlijk vader, heerser, en bestuurder van het heelal te verwerpen?

HPB: Precies. We geloven in een eeuwig onkenbaar beginsel, want alleen door verblindheid kan iemand volhouden dat het heelal, de denkende mens, en alle wonderen die zelfs de stoffelijke wereld bevat, kunnen zijn ontstaan zonder dat *intelligente krachten* op zo’n bijzonder knappe manier alle delen hebben geordend. De natuur kan in details en in de uiterlijke manifestaties van haar materiaal vergissingen maken, en dat gebeurt ook vaak, maar nooit in haar innerlijke oorzaken en gevolgen. De oude heidenen hadden over dit onderwerp veel filosofischer inzichten dan hedendaagse filosofen, of het nu agnostici, materialisten,

¹ Thomas Taylor, *The Eleusinian and Bacchic Mysteries*, 1875, blz. v-vi.

of christenen betreft; en geen enkele heidense schrijver heeft ooit de stelling verkondigd dat wreedheid en genade oneindige gevoelens zijn, en dus als eigenschappen van een *oneindige* god kunnen worden gezien. Hun goden waren daarom allemaal eindig. De schrijver van *The Wheel of the Law* brengt dezelfde gedachte tot uitdrukking over uw persoonlijke god als wij; hij zegt:

Een boeddhist zou misschien kunnen geloven in het bestaan van een god die verheven is boven alle menselijke eigenschappen en kenmerken – een volmaakte god die boven liefde, haat, en afgunst staat, kalm rustend in een vrede die door niets kan worden verstoord; en over zo'n god zou hij niet geringschattend spreken, niet uit een verlangen hem te behagen of uit vrees hem te beledigen, maar uit natuurlijke eerbied; maar een god met menselijke kenmerken en eigenschappen, een god die liefheeft, die haat, en boos wordt, kan hij niet begrijpen; een godheid die – zoals hij wordt beschreven door christelijke zendelingen, moslims, brahmanen¹, of joden – zelfs het niveau van een gewoon goed mens niet haalt.²

Vr.: Als we naar de verschillende geloven kijken, is het geloof van de christen die in zijn menselijke hulpeloosheid en nederigheid erop vertrouwt dat er een barmhartige Vader in de hemel is die hem voor verzoeking behoedt, hem in het leven bijstaat, en hem zijn zonden vergeeft, dan niet beter dan het koude en hooghartige, bijna fatalistische geloof van de boeddhisten, de aanhangers van de Vedānta en de theosofen?

HPB: U kunt, als u dat wilt, onze overtuiging 'geloof' blijven noemen. Maar nu we toch weer op die eeuwig terugkerende vraag zijn terechtgekomen, stel ik op mijn beurt de vraag: als we naar de verschillende geloven kijken, is het geloof dat op strikte logica en gezond verstand is gebaseerd dan niet beter dan dat wat alleen berust op menselijk gezag of – heldenverering? *Ons* 'geloof' bezit de logische kracht van de rekenkundige waarheid dat 2 plus 2 altijd 4 is. Uw geloof is zoals de logica van sommige emotionele vrouwen, van wie Toergenjev zei dat voor hen 2 plus 2 gewoonlijk 5 is, met een vetkaars op de koop toe. Bovendien botst uw geloof niet alleen met elke denkbare opvatting van

¹ Hier worden sektarische brahmanen bedoeld. Het parabrahman van de aanhangers van de Vedānta is de godheid die we aanvaarden en waarin we geloven.

² Henry Alabaster, *The Wheel of the Law: Buddhism illustrated from Siamese sources*, Londen, 1871, blz. 18.

rechtvaardigheid en logica, maar, als men het analyseert, richt het de mens moreel te gronde, houdt het de vooruitgang van de mensheid tegen, en verheft het macht tot recht – elke tweede man verandert voor zijn broer Abel in een Kaïn.

Vr.: Waar doelt u op?

Heeft God het recht om te vergeven?

HPB: Ik doel op de verzoeningsleer; op dat gevaarlijke dogma waarin u gelooft, en dat ons leert dat we, hoe zwaar onze misdaden tegen de wetten van God en de mens ook zijn, slechts hoeven te geloven in de zelfopoffering van Jezus tot redding van de mensheid, en dan zal zijn bloed ons van alle smetten zuiveren. Al 20 jaar spreek ik dit tegen, en misschien mag ik uw aandacht vestigen op een passage in *Isis ontsluit*, geschreven in 1875. Dit is wat het christendom onderwijst, en door ons wordt bestreden:

Gods genade is grenzeloos en ondoorgrondelijk. Men kan onmogelijk een menselijke zonde bedenken die zo afschuwelijk is dat ze niet zou worden uitgewist door de prijs die voor de verlossing van de zondaar vooruit is betaald, al was ze duizendmaal zo erg. En bovendien is het nooit te laat om berouw te hebben. Al wacht de zondaar tot de laatste minuut van het laatste uur van de laatste dag van zijn sterfelijke leven vóór hij met verbleekte lippen de geloofsbelijdenis uitspreekt, dan nog kan hij naar het paradijs gaan; de stervende dief heeft dat gedaan, en alle anderen die even slecht zijn, kunnen dat ook doen. Dit zijn de beweringen van de kerk . . .¹

en van de geestelijkheid; beweringen die door de meest geliefde predikanten van Engeland naar het hoofd van uw landgenoten worden geslingerd, zelfs nu, in het ‘licht van de 19de eeuw’, de meest paradoxale van alle. Waar leidt dat toe?

Vr.: Maakt het de christen niet gelukkiger dan de boeddhist of brahmaan?

HPB: Nee; in ieder geval niet degenen die onderlegd zijn, want de meesten van hen geloven allang niet meer in dit wrede dogma. Maar voor degenen die er nog wél in geloven *verlaagt het de drempel van*

¹ *Isis ontsluit*, 2:637.

elke denkbare misdaad meer dan elk ander mij bekend dogma. Laat ik nog eens uit *Isis* citeren:

Maar als we buiten de kleine kring van het geloof treden, en het heelal zien als een geheel dat in evenwicht wordt gehouden doordat de delen ervan schitterend op elkaar zijn afgestemd, hoezeer komt dan de gezonde logica, het flauwste vonkje rechtsgevoel, in opstand tegen dit plaatsvervangend lijden! Indien de misdadiger alleen tegen zichzelf zondigde en niemand dan zichzelf benadeelde, indien hij door oprecht berouw gebeurtenissen uit het verleden kon uitwissen, niet alleen uit het geheugen van mensen, maar ook uit dat onvergankelijke register, dat geen godheid – zelfs niet de grootste van de groten – kan laten verdwijnen, dan zou dit dogma misschien te begrijpen zijn. Maar te beweren dat iemand zijn medemens kwaad kan doen, kan doden, het evenwicht in de maatschappij en de natuurlijke orde van de dingen kan verstoren, om dan – uit lafheid, hoop, of noodzaak, dat doet er niet toe – vergiffenis te krijgen door te geloven dat het vergieten van het ene bloed het andere vergoten bloed kan schoonwassen – dat is belachelijk!

Kunnen de *gevolgen* van een misdaad ongedaan worden gemaakt, ook al heeft men de misdaad zelf vergeven? De gevolgen van een oorzaak blijven nooit beperkt tot de grenzen van die oorzaak, en evenmin kunnen de gevolgen van een misdaad tot de misdadiger en zijn slachtoffer worden beperkt. Elke goede daad heeft, evengoed als elke slechte daad, haar gevolgen, die even duidelijk waarneembaar zijn als wanneer men een steen in rimpelloos water gooit. De vergelijking is afgezaagd, maar wel de beste die ooit is bedacht, dus laten we deze gebruiken. De zich uitbreidende kringen op het water zijn groter en sneller naarmate het voorwerp dat de verstoring teweegbrengt groter of kleiner is, maar ook de kleinste steen, zelfs het nietigste stofje, brengt zijn rimpelingen teweeg. En deze verstoring is niet alleen zichtbaar aan de oppervlakte. Onzichtbaar duwt daaronder de ene druppel tegen de andere, in elke richting – naar buiten en naar beneden – tot de kracht de oevers en de bodem raakt. Bovendien wordt de lucht boven het water in beroering gebracht, en deze verstoring gaat, zoals natuurkundigen ons vertellen, van laag tot laag steeds verder de ruimte in; aan de stof is een impuls gegeven, en die gaat nooit verloren, en kan nooit worden herroepen! . . .

Zo is het ook met een misdaad en haar tegenpool. De daad vindt misschien in een oogwenk plaats, de gevolgen ervan zijn eeuwig. Konden we de steen, nadat hij eenmaal in de vijver is geworpen,

naar onze hand terugroepen, de rimpelingen terugrollen, de gebruikte kracht tenietdoen, de ethergolven herstellen tot hun vroegere toestand van niet-zijn, en elk spoor van het werpen van de steen uitwissen, zodat het register van de tijd niet laat zien dat het ooit is gebeurd, dan en alleen dan kunnen we geduldig luisteren naar christenen die de doeltreffendheid van dit zoenoffer verdedigen.¹

En – ophouden in de karmische wet te geloven. Gezien deze stand van zaken doen we een beroep op de hele wereld om uit te maken welke van de twee leringen de goddelijke rechtvaardigheid het meest weerspiegelt, en welke redelijker is, zelfs op basis van eenvoudige menselijke bewijzen en logica.

Vr.: Toch zijn er miljoenen die in het christelijke dogma geloven en gelukkig zijn.

HPB: Pure sentimentaliteit, die hun denken overweldigt, en die geen echte filantroop of altruïst ooit zal aanvaarden. Het is niet eens een egoïstische droom, maar een nachtmerrie van het menselijk verstand. Kijk eens waar het toe leidt, en noem me de naam van een heidens land waar misdaden gemakkelijker worden gepleegd of talrijker zijn dan in christelijke landen. Kijk naar de lange en afschuwelijke jaaroverzichten van misdaden die in Europese landen worden begaan; en kijk naar het protestantse en bijbelse Amerika. Daar komen veel meer *bekeringen* voor in gevangenissen dan tijdens openbare *opwekkingsbijeenkomsten* en predikingen. Kijk eens hoe de balans van de christelijke rechtvaardigheid (!) ervoor staat:

Op heterdaad betrapte moordenaars, gedreven door demonen van lust, wraakzucht, hebzucht, fanatisme, of alleen door een beestachtige bloeddorst, doodden hun slachtoffers, in de meeste gevallen zonder ze de tijd te geven berouw te koesteren of Jezus aan te roepen. Ze stierven misschien in zonde, en ontvingen natuurlijk – overeenkomstig de theologische logica – de beloning voor hun grote of kleine vergrijpen. Maar de moordenaar wordt door de menselijke rechtsorde gegrepen, in de gevangenis geworpen, en beklaagd door sentimentele figuren die met en voor hem bidden; hij spreekt de toverwoorden van bekering uit en gaat naar het schavot als een verlost kind van Jezus! Als hij de moord niet had begaan, zou men niet met hem hebben gebeden, zou hij niet zijn verlost en geen vergiffe-

¹ *Isis ontsluiert*, 2:637-8.

nis hebben gekregen. Het is duidelijk dat deze man er goed aan heeft gedaan die moord te plegen, want zo verwierf hij eeuwig geluk! En hoe staat het met het slachtoffer en zijn of haar familie, verwanten, mensen die van hem afhankelijk zijn, kennissen; compenseert de rechtvaardigheid hen niet? Moeten ze in deze wereld en de volgende lijden, terwijl hij die hun onrecht heeft aangedaan, naast de ‘heilige dief’ van de Calvarieberg zit, en voor eeuwig is gezegend? Op deze vraag antwoordt de geestelijkheid met een tactvol stilzwijgen.¹

En nu weet u waarom theosofen – van wie de diepste overtuiging en hoop rechtvaardigheid voor allemaal is, zowel in de hemel als op aarde, gebaseerd op karma – dit dogma verwerpen.

Vr.: De uiteindelijke bestemming van de mens is dus niet een hemel waar God de scepter zwaait, maar de geleidelijke omzetting van de stof in haar oorspronkelijke element, geest?

HPB: Alles in de natuur is gericht op dat uiteindelijke doel.

Vr.: Beschouwen sommigen van u dit contact of de ‘val van de geest in de stof’ niet als een kwaad, en reïncarnatie als iets bedroevends?

HPB: Sommigen doen dat en streven er daarom naar hun proeftijd op aarde te bekorten. Het is niet alleen maar kwaad, want het geeft ons de ervaring waardoor we kennis en wijsheid kunnen bereiken. Ik bedoel de ervaring die ons *leert* dat aan de behoefte van onze spirituele natuur alleen kan worden voldaan door spiritueel geluk. Zolang we in het lichaam verblijven, zijn we onderhevig aan pijn, verdriet, en alle teleurstellende gebeurtenissen die zich in het leven voordoen. Hierdoor, en ter verlichting daarvan, verwerven we ten slotte kennis, en alleen die kan ons troost bieden en hoop op een betere toekomst.

¹ *Isis ontsluit*, 2:638-9.

Wat is praktische theosofie?

Plicht

Vr.: Waarom zijn wederbelichamingen nodig als ze geen van alle een blijvende vrede tot stand kunnen brengen?

HPB: Omdat het einddoel op geen enkele andere manier kan worden bereikt dan door levenservaringen, en omdat het grootste deel daarvan uit pijn en lijden bestaat. Alleen daardoor kunnen we leren. Vreugde en genoegens leren ons niets; die zijn vergankelijk, en kunnen op de lange duur een gevoel van verzadiging geven. Dat het ons voortdurend niet lukt in het leven die blijvende voldoening te vinden waaraan onze hogere natuur behoefte heeft, laat duidelijk zien dat aan die behoefte alleen op haar eigen gebied, namelijk het spirituele, kan worden voldaan.

Vr.: Is het verlangen dit leven op een of andere manier te beëindigen het natuurlijke gevolg daarvan?

HPB: Als u onder dat verlangen 'zelfmoord' verstaat, dan antwoord ik beslist met nee. Zo'n gevolg kan nooit 'natuurlijk' zijn, maar vloeit altijd voort uit een ziekelijke storing in de hersenen of uit heel materialistische opvattingen. Het is de ergste misdaad en verschrikkelijk in haar gevolgen. Maar als u met dat verlangen eenvoudig het streven bedoelt een spiritueel leven te leiden en niet de wens de aarde te verlaten, dan zou ik dat inderdaad een heel natuurlijk verlangen noemen. Maar een dood uit eigen beweging zou betekenen dat we onze huidige post verlaten, de plichten die op ons rusten verzaken en proberen ons te onttrekken aan de karmische verantwoordelijkheden, wat het scheppen van nieuw karma met zich meebrengt.

Vr.: Maar als daden op het stoffelijk gebied geen voldoening schenken, waarom zijn plichten, die daden inhouden, dan noodzakelijk?

HPB: In de eerste plaats omdat onze filosofie ons leert dat het doel van het vervullen van onze plichten tegenover alle mensen en in de laatste plaats tegenover onszelf, niet het bereiken van persoonlijk geluk

is, maar het geluk van anderen; het goede doen om het goede zelf en niet om wat het ons kan opleveren. Geluk, of beter gezegd tevredenheid, kan in feite op plichtsvervulling volgen, maar het is niet het motief en mag dat ook niet zijn.

Vr.: Wat verstaat u in de theosofie precies onder 'plicht'? Toch niet de christelijke plichten die Jezus en zijn apostelen predikten, want die erkent u niet?

HPB: U vergist zich opnieuw. Op wat u 'christelijke plichten' noemt, werd al eeuwen voor de christelijke jaartelling door alle grote ethische en religieuze hervormers sterk de nadruk gelegd. Alles wat groots, edelmoedig, heldhaftig was, werd in vroeger tijden niet alleen besproken en van de kansels gepredikt, zoals in onze tijd, maar er werd *naar gehandeld*, soms door hele volkeren. De geschiedenis van de boeddhistische hervorming staat vol met de edelste en meest heldhaftige, onbaatzuchtige daden. 'Wees allemaal eensgezind, meedogend tegenover elkaar; heb elkaar lief als broeders, wees barmhartig, vriendelijk; vergeld kwaad niet met kwaad of laster met laster; maar integendeel met het goede', werd door de volgelingen van Boeddha al eeuwen voor Petrus in praktijk gebracht. De ethiek van het christendom is ongetwijfeld groots; maar even zeker is het dat ze niet nieuw is, en dat ze gebaseerd is op 'heidense' plichten.

Vr.: Hoe zou u deze plichten, of 'plicht' in het algemeen, zoals u die term opvat, omschrijven?

HPB: Plicht is dat wat we aan de mensheid, onze medemensen, burens, familie, verschuldigd zijn, en vooral dat wat we verschuldigd zijn aan iedereen die armer en hulpelozer is dan wijzelf. Als die schuld in het leven niet wordt betaald, leidt dat in onze volgende incarnatie tot een spiritueel tekort, een moreel bankroet. Theosofie komt in essentie neer op *plicht*.

Vr.: Dat geldt ook voor het christendom, als het goed wordt begrepen en in praktijk wordt gebracht.

HPB: Ongetwijfeld, maar als het christendom in de praktijk geen *lip-pendienst* was, zou de theosofie weinig kunnen betekenen voor christenen. Jammer genoeg is het niet meer dan een lippenethiek. Er zijn maar weinig mensen die hun plicht vervullen tegenover allen, en om die plicht zelf; en nog geringer is het aantal mensen dat hun plicht doet en

tevreden is met de voldoening die het aan hun eigen innerlijk bewustzijn geeft. Het is

de lovende stem van het volk die deugd eert en haar beloont, die altijd op de eerste plaats komt in het denken van ‘wereldberoemde’ filantropen. De moderne ethiek is mooi om te lezen en te horen bespreken, maar wat zijn woorden waard als ze niet in daden worden omgezet? Ten slotte: als u me vraagt hoe we de theosofische plicht opvatten, in de praktijk en met het oog op karma, dan kan ik u antwoorden dat het onze plicht is om de levensbeker – ongeacht wat er in zit – zonder morren tot de laatste druppel leeg te drinken, de rozen van het leven alleen te plukken om de geur die ze voor *anderen* kunnen verspreiden, en zelf tevreden te zijn met de doornen als het niet mogelijk is van die geur te genieten zonder iemand anders ervan te beroven.

Vr.: Dat alles klinkt erg vaag. Wat doet u nu méér dan de christenen?

HPB: Het gaat er niet om wat wij leden van de Theosophical Society doen – hoewel sommigen van ons doen wat ze kunnen – maar in hoeverre de theosofie meer tot het goede leidt dan het moderne christendom. Ik zeg: *daden*, krachtige daden, niet alleen woorden en voornemens. Al is iemand een heel werelds, egoïstisch, en hardvochtig mens, of zelfs een doortrapte schurk, dat zal hem nog niet ervan weerhouden zich een christen te noemen, of anderen beletten in hem een christen te zien. Maar een theosoof heeft geen recht op die naam, tenzij hij volledig doordrongen is van de juistheid van de uitspraak van Carlyle dat ‘de mens moet streven naar een *daad* en niet een *gedachte*, hoe edel ook’, en tenzij hij zijn dagelijks leven richt en afstemt op deze richtlijn. Het belijden van een waarheid betekent nog niet dat ernaar gehandeld wordt; en hoe mooier en grootser ze klinkt, hoe luider er gepraat wordt over deugd of plicht in plaats van haar in praktijk te brengen, des te sterker zal ze altijd aan sodomsappels doen denken. *Huichelarij* is de walgelijkste van alle ondeugden; en *huichelarij* is het meest opvallende kenmerk van het grootste protestantse land van deze eeuw – Engeland.

Vr.: Waar heeft de mensheid als geheel volgens u recht op?

HPB: De volledige erkenning van gelijke rechten en voorrechten voor iedereen, en zonder onderscheid van ras, huidskleur, maatschappelijke positie, of afkomst.

Vr.: Wanneer wordt dit recht volgens u geschonden?

HPB: Als er ook maar de geringste inbreuk wordt gemaakt op het recht van een ander – of die ander een mens is of een volk; wanneer hem niet dezelfde rechtvaardigheid, vriendelijkheid, consideratie, of mededogen wordt betoond die we voor onszelf wensen. Het hele huidige politieke stelsel is gebaseerd op het voorbijgaan aan zulke rechten en ruim baan te geven aan nationaal egoïsme. Het spreekwoord zegt: ‘Zo heer, zo knecht’; en we kunnen daaraan toevoegen: ‘Zo landspolitiek, zo burgers.’

Vr.: Neemt u in enig opzicht deel aan de politiek?

HPB: Als Society blijven we zorgvuldig erbuiten, om hierna te noemen redenen. Streven naar politieke hervorming vóór we een hervorming van de *menselijke natuur* tot stand hebben gebracht, is *als het gieten van nieuwe wijn in oude zakken*. Zorg dat de mens in het diepst van zijn hart voelt en inziet wat zijn echte, werkelijke plicht tegenover alle mensen is, en elk oud machtsmisbruik en elke onrechtvaardige wet van een land – die op menselijk, maatschappelijk, of politiek egoïsme berusten – zullen vanzelf verdwijnen. De tuinman die probeert zijn bloembed van giftige planten te ontdoen door ze vlak boven de grond af te snijden in plaats van met wortel en al eruit te trekken, is een dwaas. Een blijvende politieke hervorming kan nooit worden bereikt zolang dezelfde egoïstische mensen als voorheen de teugels in handen hebben.

Hoe staat de TS tegenover politieke hervormingen?

Vr.: De Theosophical Society is dus geen politieke organisatie?

HPB: Beslist niet. Ze is in de hoogste betekenis van het woord internationaal, omdat haar leden mensen zijn uit allerlei volkeren en met allerlei (religieuze) opvattingen, die voor één doel samenwerken, namelijk de verbetering van de mensheid; maar als Society neemt ze volstrekt geen deel aan enige nationale of partijpolitiek.

Vr.: Waarom is dat zo?

HPB: Precies om de redenen die ik heb genoemd. Bovendien zullen politieke activiteiten zich noodzakelijkerwijs steeds moeten aanpassen aan de omstandigheden van een bepaalde tijd en aan de persoonlijke opvattingen van mensen. De leden van de TS zijn het als theosofen natuurlijk eens over de beginselen van de theosofie – anders zouden ze

niet lid zijn geworden – maar dat betekent niet dat ze het over elk ander onderwerp eens zijn. Als Society kunnen ze zich alleen gezamenlijk inzetten voor zaken waarover ze het eens zijn – dat wil zeggen voor de theosofie zelf; als individu wordt iedereen volkomen vrij gelaten in zijn of haar politieke opvattingen en activiteiten, zolang die niet met theosofische beginselen in strijd zijn, of de Theosophical Society schaden.

Vr.: Maar de TS staat toch zeker niet onverschillig tegenover de maatschappelijke problemen die nu zo op de voorgrond treden?

HPB: De beginselen van de TS zelf zijn een bewijs dat ze – of beter gezegd dat het merendeel van de leden – er niet onverschillig tegenover staat. Als de mensheid zich alleen verstandelijk en spiritueel kan ontwikkelen door zich aan de wijze en wetenschappelijke levenswetten te houden, dan is het de dure plicht van iedereen die naar die ontwikkeling streeft, zijn uiterste best te doen om ervoor te zorgen dat we naar die wetten leven. Alle theosofen weten maar al te goed dat de maatschappelijke omstandigheden van grote groepen mensen, in het bijzonder in westerse landen, het onmogelijk maken dat ze hun lichaam of geest goed kunnen trainen, met als gevolg dat de ontwikkeling van beide wordt tegengehouden. Omdat deze training en ontwikkeling een van de uitdrukkelijke doelstellingen van de theosofie is, draagt de TS alle oprechte pogingen in die richting een warm hart toe.

Vr.: Maar wat bedoelt u met ‘oprechte pogingen’? Iedere maatschappelijke hervormer heeft zijn eigen wondermiddel, en ieder gelooft dat het zijne het enige is dat de mensheid kan verbeteren en redden.

HPB: Volkomen juist, en dat is de werkelijke reden dat er zo weinig doeltreffend maatschappelijk werk wordt verricht. Aan deze wondermiddelen ontbreekt vaak een leidend beginsel, en er is zelfs geen enkel beginsel dat ze alle verbindt. Kostbare tijd en energie gaan op die manier verloren; want in plaats van samen te werken maken ze helaas vaak onderling ruzie, om roem en beloning te verkrijgen in plaats van te denken aan de grote zaak die hun aan het hart zou gaan, en die in hun leven op de eerste plaats zou moeten komen.

Vr.: Hoe moeten theosofische beginselen dan worden toegepast, zodat maatschappelijke samenwerking wordt bevorderd en er echte pogingen kunnen worden gedaan om maatschappelijke omstandigheden te verbeteren?

HPB: Laat ik u kort eraan herinneren welke die beginselen zijn: universele eenheid en oorzakelijkheid; menselijke solidariteit; de wet van karma; reïncarnatie. Dat zijn de vier schakels van de gouden keten die de mensheid tot één familie, één universele broederschap, moet verbinden.

Vr.: Hoe?

HPB: In de huidige maatschappij worden we, vooral in zogenaamd beschaafde landen, voortdurend geconfronteerd met het feit dat grote aantallen mensen lijden door erbarmelijke omstandigheden, armoede, en ziekte. Hun fysieke toestand is ellendig, en hun verstandelijke en spirituele vermogens lijken vaak nog te sluimeren. Anderzijds zijn er velen, aan het andere einde van de maatschappelijke ladder, die een leven leiden van zorgeloze onverschilligheid, materiële luxe, en egoïstische genoegens. Geen van deze bestaansvormen is puur toeval. Beide zijn het gevolg van de omstandigheden waarin die mensen verkeren, en het verzuimen van maatschappelijke plichten staat in nauw verband met de achtergebleven en stagnerende ontwikkeling.

In de sociologie geldt, net als in elke echte wetenschap, de wet van universele causaliteit. Maar deze causaliteit impliceert logischerwijs die menselijke solidariteit waarop de theosofie zozeer de nadruk legt. Als het handelen van de één invloed heeft op het leven van iedereen, en dat is inderdaad een wetenschappelijke gedachte, dan kan de werkelijke menselijke solidariteit, die de basis vormt van de verheffing van de mensheid, alleen worden bereikt doordat alle mannen broeders, en alle vrouwen zusters worden, en allemaal in hun dagelijks leven echte broeder- en zusterliefde in praktijk brengen. Deze actie en interactie, deze werkelijke broeder- en zusterschap, waarbij ieder voor alle anderen leeft en alle anderen voor ieder van ons, is een van de theosofische basis-beginselen die iedere theosoof niet alleen zou moeten onderwijzen maar ook in zijn of haar persoonlijk leven in praktijk moet brengen.

Vr.: Dat is allemaal heel mooi als algemeen beginsel, maar hoe wilt u dat concreet toepassen?

HPB: Kijk eens naar wat u de concrete feiten in de menselijke samenleving noemt. Vergelijk het leven van niet alleen het gewone volk maar ook van velen die de midden en hogere klassen worden genoemd, met wat het zou kunnen zijn onder gezondere en betere omstandigheden, wanneer rechtvaardigheid, vriendelijkheid, en liefde de boventoon voeren in plaats van egoïsme, onverschilligheid, en

wreedheid, die nu maar al te vaak de overhand schijnen te hebben. Al het goede en kwade in de mensheid is geworteld in het menselijk karakter; en dat karakter is en werd ontwikkeld door de eindeloze keten van oorzaak en gevolg. Dit ontwikkelingsproces wordt voortgezet in de toekomst. Egoïsme, onverschilligheid, en wreedheid kunnen nooit de normale toestand van de mensheid zijn – dat te geloven zou betekenen dat men de hoop voor de mensheid heeft opgegeven – en dat zal een theosoof nooit doen. Vooruitgang kan alleen worden bereikt door de ontwikkeling van de edele karaktereigenschappen.

De evolutie leert dat we, door de omgeving van een organisme te veranderen, het organisme kunnen veranderen en verbeteren; strikt genomen geldt dat ook voor de mens. Iedere theosoof is daarom verplicht zijn uiterste best te doen om met alle middelen die hem ter beschikking staan, elk verstandig en goed overdacht maatschappelijk initiatief te steunen dat als doel heeft om de toestand van de armen te verbeteren. Zulke initiatieven moeten gericht zijn op hun uiteindelijke maatschappelijke emancipatie, of op de ontwikkeling van plichtsgevoel in mensen die daar nu zo vaak in bijna alle aspecten van het leven geen acht op slaan.

Vr.: Daar ben ik het mee eens. Maar wie bepaalt of maatschappelijke initiatieven verstandig of onverstandig zijn?

HPB: Een vaste regel daarvoor kan niet door één persoon of één organisatie worden opgesteld. Veel moet noodzakelijkerwijs aan het persoonlijk oordeel worden overgelaten. Maar we kunnen hiervoor een algemeen criterium geven: zullen de voorgestelde initiatieven ertoe leiden dat die werkelijke broederschap wordt bevorderd die de theosofie zich ten doel stelt? Het zal een echte theosoof niet veel moeite kosten om dat criterium toe te passen; als hij eenmaal ervan overtuigd is dat een initiatief aan het criterium voldoet, dan is het zijn plicht om de publieke opinie te helpen vormen. En dat kan alleen worden bereikt door nadruk te leggen op die hogere en edeler opvattingen over wat hijzelf en de overheid moeten doen, die ten grondslag liggen aan elke spirituele en materiële vooruitgang. In ieder denkbaar geval moet hij zelf een centrum van spirituele activiteit zijn, en van hem en zijn persoonlijk dagelijks leven moeten hogere spirituele krachten uitstralen, want alleen die kunnen zijn medemensen nieuwe inspiratie geven.

Vr.: Maar waarom zou hij dat doen? U leert toch dat de omstandigheden van hem en iedereen door karma worden bepaald, en moet karma zich niet noodzakelijkerwijs op een bepaalde manier uitwerken?

HPB: Deze wet van karma bekrachtigt juist alles wat ik heb gezegd. Het individu kan zich niet van de mensheid losmaken, en de mensheid niet van het individu. De wet van karma is op iedereen van toepassing, hoewel niet iedereen even ver is ontwikkeld. Een theosoof denkt dat hij door anderen te helpen zich te ontwikkelen, hen niet alleen helpt hun karma uit te werken maar dat hij strikt genomen ook zijn eigen karma uitwerkt. Zijn doel is altijd de ontwikkeling van de mensheid, waarvan hij en anderen een onlosmakelijk deel zijn, en hij weet dat elke tekortkoming van zijn kant om aan het hoogste in hem gehoor te geven, niet alleen hemzelf, maar ook alle anderen in hun ontwikkelingsgang vertraagt. Door zijn daden kan hij het voor de mensheid moeilijker of gemakkelijker maken het eerstvolgende hogere bestaansgebied te bereiken.

Vr.: Wat heeft dit te maken met het vierde beginsel dat u heeft genoemd, namelijk reïncarnatie?

HPB: Heel veel. Als ons huidige leven afhankelijk is van de ontwikkeling van bepaalde beginselen die zijn ontstaan uit de kiemen die in een vorig leven zijn achtergelaten, dan geldt die wet ook voor de toekomst. Als we eenmaal de gedachte begrijpen dat universele causaliteit niet alleen slaat op het heden, maar op verleden, heden, en toekomst, dan wordt elke gebeurtenis op ons huidige gebied op een natuurlijke en eenvoudige manier duidelijk, en ziet men deze in het juiste verband met onszelf en anderen. Door elke lage en egoïstische daad gaan we achteruit en niet vooruit, terwijl elke edele gedachte en elke onbaatzuchtige daad de treden vormen naar hogere en verhevenere bestaansgebieden. Als dit leven het enige was dan zou het in veel opzichten inderdaad armzalig en beperkt zijn; maar gezien als voorbereiding op het volgende bestaansgebied kan het worden gebruikt als de gouden poort waar wij, niet egoïstisch en alleen maar in gezelschap van onze medemensen, doorheen kunnen gaan naar de paleizen die daarachter liggen.

Zelfopoffering

Vr.: Vormen gelijke rechten en liefde voor alle wezens de hoogste richtlijn van de theosofie?

HPB: Nee, er is zelfs een nog veel hogere.

Vr.: Welke dan?

HPB: Aan anderen *meer* geven dan aan zichzelf – *zelfopoffering*.

Dat was de regel of norm die het prachtige kenmerk was van de grootste leraren en meesters van de mensheid. We zien dit bijvoorbeeld bij Gautama Boeddha in de geschiedenis, en bij Jezus van Nazareth in de evangeliën. Deze eigenschap alleen al was voldoende om hen de eeuwige eerbied en dankbaarheid van latere generaties te bezorgen. Zelfopoffering moet dan wél gepaard gaan met onderscheidingsvermogen, want als zelfverzaking onterecht of blindelings – ongeacht de gevolgen – plaatsvindt, is ze vaak niet alleen zinloos maar ook schadelijk. Een van de basisregels van de theosofie is dat men rechtvaardig moet zijn tegenover zichzelf – als onderdeel van de collectieve mensheid, niet om zichzelf te rechtvaardigen – maar niet méér of minder dan tegenover anderen; tenzij we door het *ene* zelf te offeren de vele kunnen dienen.

Vr.: Kunt u door een voorbeeld duidelijker maken wat u bedoelt?

HPB: Er zijn veel voorbeelden in de geschiedenis om dit toe te lichten. De theosofie acht zelfopoffering ten bate van vele of enkele mensen veel hoger dan zelfverzaking uit sektarische overwegingen, zoals ‘de heidenen van *verdoemenis* redden’. Volgens ons is pater Damiaan [1840-1889] die zijn hele leven opofferde om de lepralijders op Molokai te helpen en hun lijden te verlichten, en die 16 jaar onder hen leefde om uiteindelijk de afschuwelijke ziekte zelf te krijgen en eraan te sterven, *niet vergeefs gestorven*. Hij heeft de pijn van duizenden arme stakkers verlicht en hun enig geluk gebracht. Hij heeft hun in mentaal en fysiek opzicht troost geboden. Hij wierp een straaltje licht in de duistere en treurige nacht van hun bestaan, dat zo hopeloos was dat het zijn weerga in de geschiedenis van het menselijk lijden niet kent. Hij was een *echte theosoof*, en zijn nagedachtenis zal in onze annalen altijd blijven voortleven.

Deze arme Belgische priester staat volgens ons onmetelijk veel hoger dan bijvoorbeeld al die welwillende maar zelfingenomen dwazen, de missionarissen die hun leven hebben opgeofferd op de Zuidzee-eilanden of in China. Wat voor goeds hebben ze gedaan? In het ene geval gingen ze naar mensen die nog voor geen enkele waarheid rijp zijn; en in het andere naar een volk met religieus-filosofische stelsels die in grootsheid voor geen ander onderdoen, als het volk tenminste zou leven volgens de richtlijnen van Confucius en hun andere wijzen. En ze stierven als slachtoffers van ontoerekenbare kannibalen en barbaren, en door het fanatisme en de haat van het volk. Als ze echter naar de slop-

pen van Whitechapel waren gegaan, of naar andere soortgelijke plaatsen vol mensen die wegwijnen onder de stralende zon van onze beschaving, vol met christelijke barbaren en verstandelijk melaatsen, dan zouden ze werkelijk veel goeds hebben kunnen doen en hun leven hebben behouden voor een betere en waardiger zaak.

Vr.: Maar denken christenen er dan niet zo over?

HPB: Natuurlijk niet, want ze gaan uit van een verkeerde opvatting. Ze denken dat ze de ziel van een ontoerekenbare barbaar van verdoemenis redden door zijn lichaam te dopen. De ene kerk vergeet haar martelaren, de andere verklaart mensen zoals Labre – die 14 jaar lang zijn lichaam opofferde waar alleen het ongedierte dat daarop parasiteerde baat bij had – heilig en richt standbeelden voor hen op. Als we de middeleden hadden, dan zouden we een standbeeld oprichten voor pater Damiaan, een echte dienstbare heilige, en zijn nagedachtenis vereeuwigen als een levend voorbeeld van theosofische heldenmoed en van een mededogen en zelfopoffering zoals die van Boeddha en Christus.

Vr.: U beschouwt zelfopoffering dus als een plicht?

HPB: Zeker, en we maken dit duidelijk door aan te tonen dat altruïsme essentieel is voor zelfontwikkeling. Maar we moeten ons onderscheidingsvermogen gebruiken. Een mens heeft niet het recht zichzelf *dood* te hongeren zodat een ander voedsel heeft, tenzij duidelijk is dat het leven van die ander voor velen nuttiger is dan zijn eigen leven. Maar het is wel zijn plicht zijn eigen comfortabele leven op te geven en voor anderen te werken als die niet in staat zijn voor zichzelf te werken. Het is zijn plicht om alles weg te geven wat uitsluitend van hem is, en waar alleen hij iets aan heeft als hij het egoïstisch aan anderen onthoudt. Theosofie onderwijst zelfverloochening, maar geen overijde en nutteloze zelfopoffering, en ze keurt fanatisme af.

Vr.: Maar hoe kunnen we zo'n verheven toestand bereiken?

HPB: Door onze voorschriften verstandig in praktijk te brengen. Door gebruik te maken van ons hogere denkvermogen, de spirituele intuïtie, en ons gevoel voor ethiek, en door de ingevingen te volgen van wat we 'de zachte stem' van ons geweten noemen, die de stem is van ons ego, en die luider in ons spreekt dan de aardbevingen en donderslagen van Jehovah, waarin 'de Heer zich niet bevindt'.

Vr.: Als dat onze plichten tegenover de mensheid in het algemeen

zijn, wat zijn dan onze plichten tegenover mensen in onze directe omgeving?

HPB: Precies dezelfde, *plus* die welke voortvloeien uit bijzondere verplichtingen door familiebanden.

Vr.: Dan is het dus niet waar, zoals wordt beweerd, dat iemand, zodra hij zich bij de Theosophical Society aansluit, zich geleidelijk begint los te maken van zijn vrouw, kinderen, en familieplichten?

HPB: Dat zijn weer van die ongegronde lasterpraatjes. De eerste plicht van een theosoof is zijn plicht te doen tegenover *alle* mensen en vooral tegenover hen voor wie hij *specifiek* verantwoordelijk is, omdat hij dat vrijwillig op zich heeft genomen, zoals bij een huwelijk of omdat het lot hem met hen heeft verbonden; ik bedoel dingen die iemand aan ouders of andere naaste verwanten verschuldigd is.

Vr.: En wat is dan de plicht van een theosoof tegenover zichzelf?

HPB: *Het lager zelf door middel van het hoger zelf te beheersen en te overwinnen. Zich innerlijk en moreel te zuiveren; niemand en niets te vrezen, behalve het tribunaal van zijn eigen geweten. Nooit iets halfslachtig te doen; d.w.z. als iemand denkt dat het het juiste is, laat hij het dan openlijk en moedig doen, en als het verkeerd is, er helemaal niet aan beginnen. Het is de plicht van een theosoof zijn last te verlichten door te denken aan dit wijze aforisme van Epictetus:*

*Laat u niet van uw plicht afbrengen door een nutteloze opmerking die de dwaze wereld misschien tegen u maakt, want tegenover haar kritiek staat u machteloos en daar moet u zich dus niet druk om maken.*¹

Vr.: Maar stel dat een lid van uw Society aanvoert dat hij niet altruïstisch kan zijn ten opzichte van andere mensen, en als reden opgeeft dat ‘hij eerst aan zijn eigen familie moet denken’; dat hij het te druk heeft, of te arm is, om de mensheid of zelfs een enkeling te helpen – wat zijn dan in dat geval uw regels?

HPB: Niemand heeft het recht te zeggen dat hij niets voor anderen kan doen, onder welk voorwendsel ook. ‘Door het juiste werk op de juiste plaats te doen kan een mens de wereld tot zijn schuldenaar maken’, zegt een Engelse schrijver. Het op het juiste moment geven

¹ *Epictetus his Morals, with Simplicius his Comment*, vert. George Stanhope, 1694, hfst. 74, blz. 532.

van een glas koel water aan een dorstige reiziger, is een edeler daad en verdienstelijker dan een dozijn diners die men zomaar aan mensen geeft die het zelf best kunnen betalen. Iemand die het niet in zich heeft, zal nooit een *theosoof* worden; toch kan hij wel lid van onze Society blijven. We hebben geen regels waarmee we iemand kunnen dwingen theosofie in praktijk te brengen, als hij dat niet wil.

Vr.: Maar waarom wordt hij dan lid van de Society?

HPB: Dat weet degene die dat doet zelf het best. Want ook hier hebben we niet het recht op voorhand over iemand te oordelen, zelfs al zou de stem van een hele gemeenschap zich tegen hem verheffen, en ik kan u wel vertellen waarom. In onze tijd is de stem van het volk (in ieder geval wat de stem van de ontwikkelden betreft) niet langer de stem van God, maar steeds die van vooroordeel, van egoïstische motieven en vaak slechts die van impopulariteit. Het is onze plicht de zaden voor de toekomst wijd en zijd te verspreiden en ervoor te zorgen dat ze goed zijn; niet ons af te vragen *waarom* we dat moeten doen en hoe en waarom we verplicht zijn onze tijd te verspillen aan een oogst die anderen – niet wijzelf – zullen binnenhalen.

Naastenliefde

Vr.: Hoe denken theosofen over de christelijke plicht van naastenliefde?

HPB: Wat voor naastenliefde bedoelt u? Spirituele naastenliefde of praktische naastenliefde op het fysieke gebied?

Vr.: Ik bedoel praktische naastenliefde, want uw idee van universele broederschap omvat natuurlijk spirituele naastenliefde.

HPB: Denkt u dan aan de praktische naleving van de geboden die Jezus in de Bergrede heeft gegeven?

Vr.: Precies.

HPB: Waarom noemt u ze dan ‘christelijk’? Want hoewel uw Verlosser ze predikte en in praktijk bracht, is de naleving daarvan het laatste waar christenen nu aan denken.

Vr.: Toch zijn er velen die hun hele leven naastenliefde in praktijk brengen.

HPB: Ja, uit het teveel van hun grote vermogen. Maar noem mij eens een christen, zelfs onder de meest filantropische, die aan de kleumende, door honger gekwelde dief die zijn jas wil stelen, ook nog zijn mantel geeft; of die zijn rechterwang toekent aan hem die op de linker sloeg en nooit op de gedachte komt daarover enige wrok te koesteren.

Vr.: O, maar u moet wel bedenken dat die voorschriften niet letterlijk moeten worden opgevat. De tijden en omstandigheden zijn sinds de dagen van Christus veranderd. Bovendien heeft hij in gelijkenissen gesproken.

HPB: Waarom onderwijzen uw kerken dan niet dat de leer van verdoemenis en hellevuur ook als een *gelijkenis* moet worden opgevat? Waarom leggen sommige van uw meest geliefde predikanten de nadruk op de letterlijke betekenis van de hellevuren en de *fysieke* folteringen van een ‘asbestachtige’ ziel, terwijl ze in feite toestaan dat deze ‘gelijkenissen’ worden opgevat zoals u dat doet? Als het ene een gelijkenis is, dan is het andere dat ook. Als het hellevuur letterlijk waar is, dan moeten de geboden van Christus in de Bergrede ook letterlijk worden gehoorzaamd. En ik zeg u dat velen die niet in de goddelijkheid van Christus geloven – zoals graaf Leo Tolstoi en meer dan één theosoof – deze edele voorschriften, die universeel zijn, letterlijk opvolgen; en veel andere goede mensen zouden dat ook doen als ze er niet zo zeker van waren dat ze door zo’n leefwijze waarschijnlijk in een psychiatrische inrichting zouden belanden – zo christelijk zijn uw wetten!

Vr.: Maar het is toch algemeen bekend dat er jaarlijks door particulieren en de overheid vele miljoenen aan liefdadigheid worden besteed?

HPB: O ja; en de helft daarvan blijft hangen bij degenen die het moeten doorgeven, vóór het de mensen bereikt die het nodig hebben, terwijl een flink deel van de rest in handen komt van beroepsbedelaars, mensen die te lui zijn om te werken. Op die manier komt het dus helemaal niet terecht bij hen die werkelijk lijden en in ellendige omstandigheden verkeren. Heeft u niet gehoord dat het eerste gevolg van de genereuze stroom van liefdadigheid voor het Londense East End een huurverhoging van ongeveer 20% in Whitechapel is geweest?

Vr.: Wat zou u dan doen?

HPB: Individueel handelen en niet collectief; de voorschriften van de noordelijke boeddhisten opvolgen:

Geef de hongerige nooit te eten door de hand van een ander.

Laat nooit de schaduw van een medemens (een derde) tussen uzelf en het voorwerp van uw vrijgevigheid komen.

Geef nooit de zon de tijd een traan te drogen vóór u hem zelf heeft weggeveegd.

Geef nooit geld aan de hulpbehoevenden of voedsel aan de priester die aan uw deur bedelt, *via uw bedienden*, opdat uw geld niet de dankbaarheid vermindert en uw voedsel tot gal wordt.

Vr.: Maar hoe kan dat in de praktijk worden toegepast?

HPB: De theosofische opvattingen van naastenliefde betekenen *persoonlijke* inzet voor anderen; *persoonlijke* barmhartigheid en vriendelijkheid; *persoonlijke* belangstelling voor het welzijn van hen die lijden; *persoonlijke* sympathie, anderen behoeden voor en bijstaan tijdens moeilijke omstandigheden.

Wij theosofen geloven niet in het geven van geld (als we dat al hadden) via andere mensen of organisaties. We geloven dat geld 1000 keer zoveel kracht en effect heeft door ons persoonlijk contact en medeleven met hen die het nodig hebben. We geloven evenzeer, zo niet meer, in het troosten van de ziel in nood als in het vullen van de lege maag; want dankbaarheid doet meer goed aan de mens die haar voelt dan aan hem voor wie ze wordt gekoesterd.

Waar is de dankbaarheid die uw ‘miljoenen ponden’ zouden moeten hebben opgeroepen, of waar zijn de goede gevoelens die daardoor zouden zijn opgewekt? Blijkt ze uit de haat van de armen in East End tegenover de rijken? Uit de groei van de groep anarchisten en ordeverstoorders? Of uit die duizenden ongelukkige jonge arbeidsters die worden uitgebuit en dagelijks de straat op worden gejaagd om aan de kost te komen? Bedanken uw hulpeloze oude mannen en vrouwen u voor de werkhuizen; of uw armen voor de slechte, ongezonde woningen waarin ze nieuwe generaties zieke kinderen die aan scrofulose en rachitis lijden, mogen voortbrengen, alleen om de zakken te vullen van die onverzadigbare Shylocks die hun huizen bezitten?

Daarom valt elke euro van al die ‘miljoenen’ die goede en welwillende mensen bijdragen, als een brandende vloek in plaats van als een zegen op die armen die erdoor moesten worden geholpen. We noemen dit het *scheppen van nationaal karma*, en de gevolgen daarvan zullen op de dag van afrekening verschrikkelijk zijn.

Theosofie voor het volk

Vr.: Denkt u dat de theosofie, door zich daarvoor in te zetten, onder de huidige ongunstige omstandigheden zou kunnen bijdragen aan het wegnemen van dit kwaad?

HPB: Als we meer geld hadden, en de meeste theosofen niet voor hun dagelijks brood hoefden te werken, ben ik ervan overtuigd dat we dit zouden kunnen.

Vr.: Hoe? Verwacht u dat uw leringen, die zo diepzinnig en moeilijk zijn dat goed ontwikkelde mensen ze nauwelijks kunnen begrijpen, ooit zullen aanslaan bij het onontwikkelde volk?

HPB: U vergeet één ding, namelijk dat juist uw veelgeroemde moderne onderwijs het voor u zo moeilijk maakt de theosofie te begrijpen. Uw denken is zo vervuld van intellectuele spitsvondigheden en vooropgezette meningen dat uw natuurlijke intuïtie en ontvankelijkheid voor de waarheid worden belemmerd. Om iemand de grote waarheden van karma en reïncarnatie te laten begrijpen is kennis van metafysica of een opleiding niet nodig. Kijk maar naar de miljoenen arme en onontwikkelde boeddhisten en hindoes, voor wie karma en reïncarnatie echte werkelijkheden zijn, eenvoudig omdat hun denken nooit is verkramt en verwrongen door het in onnatuurlijke banen te dwingen. Bij hen is het ingeboren menselijke rechtvaardigheidsgevoel nooit verstoord door het opgelegde geloof dat hun zonden zullen worden vergeven omdat iemand anders ter wille van hen ter dood is gebracht. En bedenk dat boeddhisten in overeenstemming met hun geloof leven, zonder te morren tegen karma of tegen wat ze als een rechtvaardige straf zien; christenen daarentegen leven niet in overeenstemming met hun ethische ideaal, en aanvaarden evenmin tevreden hun lot. Daaruit vloeit in de westerse landen het gemor en de ontevredenheid voort, en ook de hevigheid van de strijd om het bestaan.

Vr.: Maar deze tevredenheid die u zo prijst, zou elke prikkel om zich in te spannen wegnemen en de vooruitgang tot stilstand brengen.

HPB: Wij theosofen zeggen dat uw veelgeroemde vooruitgang en beschaving niet veel meer zijn dan een zwerm dwaallichtjes, flikkerend boven een moeras waaruit een dodelijke en giftige damp opstijgt. We zien namelijk dat egoïsme, misdaad, immoreel gedrag, en al het denkbare kwaad uit deze doos van Pandora, die u een tijd van vooruitgang

noemt, de ongelukkige mensheid overvallen en meegroeien met de expansie van uw materiële beschaving. Als dat de prijs is, geven we de voorkeur aan de traagheid en passiviteit van boeddhistische landen, die alleen zijn ontstaan als gevolg van eeuwenlange politieke slavernij.

Vr.: Is al die metafysica en mystiek waarmee u zich zoveel bezig houdt dan van geen belang?

HPB: Voor het volk, dat alleen praktische richtlijnen en steun nodig heeft, hebben die weinig betekenis; maar voor de ontwikkelden, de natuurlijke leiders van het volk, mensen van wie de manier van denken en handelen vroeg of laat door dat volk zal worden overgenomen, zijn ze van het grootste belang. Alleen door middel van filosofie kan een intelligent en ontwikkeld mens de verstandelijke zelfmoord van blindelings geloven vermijden; en alleen door zich bewust te worden van het strikte verband en de logische samenhang van de oosterse, zo niet esoterische, leringen kan hij de waarheid daarvan beseffen.

Overtuiging kweekt bezieling, en 'bezieling', zegt Bulwer Lytton, 'is de geest van oprechtheid, en zonder haar kan de waarheid niet zegevieren';¹ terwijl Emerson terecht opmerkt dat 'elke grote en leidinggevende beweging in de wereldgeschiedenis de triomf van de bezieling is.'² Wat zou zo'n gevoel beter kunnen opwekken dan een filosofie die zo groots, samenhangend, logisch, en alomvattend is als onze oosterse leringen?

Vr.: Toch heeft de theosofie talrijke vijanden en krijgt ze elke dag nieuwe tegenstanders.

HPB: Dat is juist het bewijs voor haar grote innerlijke waarde. Mensen haten alleen de dingen waar ze bang voor zijn, en niemand doet veel moeite om iets ten val te brengen wat geen bedreiging vormt of boven de middelmaat uitsteekt.

Vr.: Hoopt u die bezieling eens op het volk over te brengen?

HPB: Waarom niet? De geschiedenis leert ons dat het boeddhisme door het volk is omarmd, en de nuttige invloed die deze ethische filosofie op hen heeft blijkt uit het feit dat misdaad onder boeddhisten, vergeleken met de aanhangers van elke andere religie, relatief weinig voorkomt. Het belangrijkste is dat die vruchtbare bron van alle misdaad

¹ Bulwer Lytton, *The Last Days of Pompeii*, 1835, blz. 78.

² Ralph Waldo Emerson, *Orations, Lectures, and Addresses*, 1844, blz. 129.

en immoreel gedrag moet worden uitgeroeid, namelijk het geloof dat het voor de mens mogelijk is de gevolgen van zijn eigen daden te ontlopen. Wanneer hem eenmaal de allerbelangrijkste wetten, *karma* en *reïncarnatie*, zijn geleerd, en hij bovendien de waardigheid van de menselijke natuur in zich voelt, zal hij zich van het kwaad afkeren en het net zo mijden als een fysiek gevaar.

Hoe de leden de Society kunnen helpen

Vr.: Hoe kunnen leden van uw Society bij het werk helpen?

HPB: Ten eerste door de theosofische leringen te bestuderen en te begrijpen, zodat ze ze aan anderen kunnen doorgeven, vooral jongeren. Ten tweede door elke gelegenheid aan te grijpen er met anderen over te praten en hun uit te leggen wat theosofie is en wat ze niet is; door misvattingen weg te nemen en belangstelling voor het onderwerp te wekken. Ten derde door mee te werken aan het verspreiden van onze literatuur, door boeken te kopen als ze daarvoor geld hebben, door ze uit te lenen en weg te geven, en door hun vrienden ertoe te bewegen hetzelfde te doen. Ten vierde door de Society met elk wettig middel waarover ze beschikken, te verdedigen tegen onrechtvaardige laster. Ten vijfde – en dit is het allerbelangrijkste – door het voorbeeld van hun eigen leven.

Vr.: Maar al die literatuur, waarvan u de verspreiding zo belangrijk vindt, is volgens mij niet zo praktisch om de mensheid te helpen. Dat is geen praktische naastenliefde.

HPB: Wij denken daar anders over. Volgens ons doet een goed boek – dat mensen stof tot nadenken geeft, dat hun denken versterkt en verheldert en hen in staat stelt waarheden te begrijpen die ze vaag aanvoelden, maar niet onder woorden konden brengen – wel degelijk veel goeds. U spreekt over praktische daden van naastenliefde voor het fysieke welzijn van onze medemensen; we doen op dit gebied het weinige wat we kunnen, maar, zoals ik u al heb gezegd, de meesten van ons zijn arm, en de Society zelf heeft niet eens geld om een staf van medewerkers te betalen. Wij die hard voor de Society werken, doen dat gratis en in de meeste gevallen geven we ook nog geld. De weinigen die de middelen hebben om zogenaamd liefdadigheidswerk te doen, volgen de boeddhistische voorschriften en doen hun werk zelf, en niet door een ander het te laten doen, of door in het openbaar in te schrijven op lief-

dadigheidsfondsen. Wat een theosoof vooral moet doen is zijn persoonlijkheid vergeten.

Wat een theosoof niet moet doen

Vr.: Zijn er voor theosofen in uw Society ook geboden en regels om iets te doen of te laten?

HPB: Vele, maar helaas zijn ze geen van alle dwingend! Ze verwoorden het ideaal van onze organisatie, maar de praktische toepassing daarvan moeten we aan het oordeel van de leden zelf overlaten. Jammer genoeg is de spirituele toestand van mensen in deze eeuw zodanig dat niemand het zou wagen zich bij de Society aan te sluiten als we die regels zouden handhaven. Juist daarom voel ik me gedwongen zoveel nadruk te leggen op het verschil tussen echte theosofie en haar hardwerkende en goedbedoelende, maar nog onwaardige, voertuig, de Theosophical Society.

Vr.: Kunt u me zeggen wat die gevaarlijke klippen zijn in de open zee van de theosofie?

HPB: U kunt ze met recht klippen noemen, want van meerdere oprechte en goedbedoelende leden van de TS is de theosofische kano daarop te pletter geslagen! En toch lijkt het vermijden van bepaalde dingen de eenvoudigste zaak ter wereld. Hier volgt bijvoorbeeld een reeks van zulke negatieve regels waarachter positieve theosofische plichten schuilen:

Een theosoof mag niet zwijgen als hij hoort dat er kwade geruchten worden verspreid over de Society of over onschuldige mensen, of dat nu medeleden of buitenstaanders zijn.

Vr.: Maar stel dat wat iemand hoort waar is, of waar kan zijn zonder dat men het weet?

HPB: Dan moet u goede bewijzen voor die bewering eisen, en beide kanten onpartijdig aanhoren, voor u de beschuldiging onweersproken laat. U heeft niet het recht in het kwaad te geloven vóór u het onomstotelijke bewijs van de juistheid van de bewering krijgt.

Vr.: En als dat wordt geleverd, wat zou u dan doen?

HPB: Medelijden en geduld, naastenliefde en verdraagzaamheid moeten ons altijd ertoe bewegen onze zondigende broeders te vergeven

en zo vriendelijk mogelijk te oordelen over hen die fouten maken. Een theosoof moet nooit vergeten dat veel is toe te schrijven aan de tekortkomingen en gebreken van de menselijke natuur.

Vr.: Moet hij in zulke gevallen alles vergeven?

HPB: In alle gevallen, vooral als de zonde tegen hemzelf is begaan.

Vr.: Maar als hij daardoor anderen in gevaar brengt, of toelaat dat anderen onrecht wordt aangedaan? Wat moet hij dan doen?

HPB: Zijn plicht; dat wat zijn geweten en hogere natuur hem ingeeft, maar alleen na rijp beraad. Rechtvaardigheid houdt in dat we geen enkel wezen kwaaddoen; maar rechtvaardigheid gebiedt ons ook dat we nooit toestaan dat velen, of zelfs één onschuldige, onrecht wordt aangedaan, door de schuldige ongehinderd zijn gang te laten gaan.

Vr.: Wat zijn de andere negatieve regels?

HPB: Een theosoof mag zich niet tevredenstellen met een nutteloos, oppervlakkig leven, waarmee hij zichzelf geen goeddoet en anderen nog minder. Als hij niet kan werken voor de mensheid en dus voor de vooruitgang van de theosofische zaak, moet hij werken voor het welzijn van de enkelingen die zijn hulp nodig hebben.

Vr.: Dat vraagt om een uitzonderlijk karakter en moet sommigen nogal zwaar vallen.

HPB: Dan kunnen ze beter buiten de TS blijven in plaats van onder een valse vlag te varen. Van niemand wordt gevraagd méér te geven dan hij kan opbrengen in toewijding, tijd, werk, of geld.

Vr.: Wat is de volgende regel?

HPB: Een werkend lid moet niet te veel waarde hechten aan zijn persoonlijke vooruitgang of vorderingen in de theosofische studie; hij moet veeleer bereid zijn zoveel altruïstisch werk te doen als hij kan, en de zware last en verantwoordelijkheid van de theosofische beweging niet geheel op de schouders van enkele toegewijde werkers laten rusten. Elk lid moet het als zijn plicht beschouwen dat deel van het gezamenlijke werk te doen waartoe hij in staat is, en het te steunen met alle middelen waarover hij beschikt.

Vr.: Dat is niet meer dan redelijk. Wat nog meer?

HPB: Een theosoof moet zijn persoonlijke ambitie of gevoelens niet boven die van de Society als geheel stellen. Hij die de Society, of de goede naam van anderen, opoffert aan zijn persoonlijke ambitie, werelds voordeel, of trots, zou niet langer lid mogen blijven. Een door kanker aangetast lichaamsdeel maakt het hele lichaam ziek.

Vr.: Is het de plicht van ieder lid anderen te onderwijzen en de theosofie te verspreiden?

HPB: Dat is inderdaad zo. Een lid heeft niet het recht passief te blijven, met als excuus dat hij te weinig weet om anderen te onderwijzen. Hij kan er namelijk altijd zeker van zijn dat hij mensen zal ontmoeten die nog minder weten dan hij. Bovendien ontdekt iemand pas zijn eigen onwetendheid en zal hij die proberen weg te nemen als hij anderen probeert te onderwijzen. Maar dat is een minder belangrijke regel.

Vr.: Welke van deze negatieve theosofische plichten is volgens u de belangrijkste?

HPB: Altijd bereid zijn om zijn eigen fouten in te zien en te erkennen. Liever te veel waardering uit te spreken voor de inspanningen van zijn medemens, dan te weinig. Nooit over iemand te roddelen of hem te belasteren, maar altijd openlijk en ronduit tegen iemand te zeggen wat u tegen hem heeft. Nooit een echo te worden van wat u misschien over een ander hoort en nooit wrok te koesteren tegen hen die u misschien onrecht aandoen.

Vr.: Maar het is vaak gevaarlijk om mensen recht in hun gezicht de waarheid te zeggen. Vindt u ook niet? Ik ken een van uw leden die heel verontwaardigd was, de Society verliet, en haar ergste vijand werd, alleen omdat hem enkele onaangename waarheden in zijn gezicht werden gezegd en men hem daarover verwijten maakte.

HPB: Van zulke mensen hebben we er veel gehad. Geen lid, voor-
aanstaand of niet, heeft ons ooit verlaten zonder onze bittere vijand te worden.

Vr.: Hoe verklaart u dat?

HPB: Het zit eenvoudig zo. Na in de meeste gevallen de Society eerst heel toegewijd te zijn geweest en haar de meest overdreven lof te hebben toegezwaaid, is de enige uitvlucht die zo'n kwaadspreker voor zijn latere gedrag en zijn vroegere kortzichtigheid kan bedenken, *zich*

voor te doen als een onschuldig en bedrogen slachtoffer, en zo de schuld van zijn schouders af te wentelen op die van de Society in het algemeen en van haar leiders in het bijzonder. Zulke mensen doen denken aan de oude fabel over de man met een misvormd gezicht die zijn spiegel stukgooide, omdat die zijn gelaat mismaakt weerkaatste.

Vr.: Maar hoe komt het dat deze mensen zich tegen de Society keren?

HPB: In vrijwel alle gevallen door een vorm van gekwetste ijdelheid. Meestal omdat hun uitspraken en adviezen niet als doorslaggevend en gezaghebbend worden aanvaard; of anders omdat ze tot degenen behoren die liever in de hel regeren dan in de hemel dienen. Kortom, omdat ze het niet kunnen verdragen in enig opzicht voor iemand onder te doen.

Neem bijvoorbeeld dat ene lid – een echt ‘orakel’ – dat ieder lid van de TS tegenover zowel buitenstaanders als theosofen bekritiseerde, ja bijna belasterde, onder het voorwendsel dat ze *allemaal ontheosofisch* waren, en hij verweet ze precies wat hij zelf voortdurend deed. Hij verliet uiteindelijk de Society en gaf als reden op dat hij er diep van overtuigd was dat we allemaal (vooral de stichters) *BEDRIEGERS* zijn!

Een ander die, na alles in het werk te hebben gesteld om het hoofd van een grote afdeling van de Society te worden, ontdekte dat de leden hem niet wilden, keerde zich tegen de stichters van de TS, werd hun bitterste vijand, en beschuldigde een van hen wanneer hij maar kon, alleen omdat deze *hem* niet aan de leden kon en wilde *opdringen*. Dat was eenvoudig een geval van enorm gekwetste ijdelheid. Weer een ander wilde *zwarte magie* bedrijven, en deed dat in feite ook – d.w.z. hij oefende op ongepaste wijze persoonlijke psychische invloed uit op bepaalde leden, onder het mom van toewijding en theosofische deugden. Toen hieraan een einde werd gemaakt, brak dat lid met de theosofie, en nu liegt en roddelt hij op de meest kwaadaardige manier over diezelfde ongelukkige leiders, en probeert de Society stuk te maken door de reputatie van hen die dat waardige ‘lid’ niet kon misleiden, te bekladden.

Vr.: Wat zou u met zulke mensen willen doen?

HPB: Ze aan hun karma overlaten. Eén mens die kwaaddoet is nog geen reden voor anderen om hetzelfde te doen.

Vr.: Maar om op dat roddelen terug te komen, waar moet de scheidslijn worden getrokken tussen laster en gerechtvaardigde kritiek?

Zijn we niet verplicht onze vrienden en medemensen te waarschuwen voor hen van wie we weten dat ze gevaarlijk zijn om mee om te gaan?

HPB: Als we ze onbelemmerd hun gang laten gaan en ze daardoor anderen kwaad kunnen doen, dan is het zeker onze plicht het gevaar af te wenden door hen in vertrouwen te waarschuwen. Maar men moet een beschuldiging tegen iemand, of die nu waar is of niet, nooit alom bekendmaken. Als ze wél waar is en de verkeerde handeling treft alleen de dader, laat hem dan aan zijn karma over. Als ze onwaar is, dan heeft u vermeden het onrecht in de wereld te vergroten. Zwijg daarom over zulke dingen tegenover iedereen die er niet rechtstreeks bij betrokken is. Maar als uw voorzichtigheid en stilzwijgen anderen waarschijnlijk zullen schaden of in gevaar brengen, dan zeg ik: *Spreek ten koste van alles de waarheid*, en zeg met Annesley: ‘Ga na wat uw plicht is, niet wat de gevolgen zijn.’ Er zijn gevallen die ons dwingen te zeggen: ‘Aarzel niet uit voorzichtigheid als de plicht in het gedrang komt.’

Vr.: Ik denk dat u zich waarschijnlijk heel wat narigheid op de hals haalt als u zich aan die regels houdt!

HPB: Dat is ook zo. We moeten erkennen dat we net zo worden bespot als de eerste christenen. ‘Kijk eens hoe die theosofen elkaar liefhebben!’ kan men nu met recht over ons zeggen.

Vr.: Nu u zelf toegeeft dat er minstens evenveel, zo niet meer geroddel, laster en ruzie in de TS voorkomt als in de christelijke kerken, laat staan in wetenschappelijke genootschappen, vraag ik me af: wat voor soort broederschap is dat dan?

HPB: Op dit moment werkelijk een heel armzalige, en, zolang er geen zorgvuldige schifting en reorganisatie heeft plaatsgevonden, is ze *niet* beter dan alle andere. Maar vergeet niet dat de menselijke natuur *in* de Theosophical Society dezelfde is als *erbuiten*. Haar leden zijn geen heiligen: ze zijn in het gunstigste geval gebrekkige mensen die proberen het beter te doen, maar die door persoonlijke zwakheden kunnen terugvallen. Voeg daaraan toe dat onze ‘broederschap’ geen ‘erkende’ of gevestigde organisatie is, en als het ware buiten het bereik van de rechtspraak valt. Daar komt nog bij dat ze in een chaotische toestand verkeert, en ten onrechte *impopulairder is dan elke andere organisatie*.

Het is dan ook geen wonder dat die leden die er niet in slagen haar ideaal in praktijk te brengen, en die de Society hebben verlaten, sympathie en bescherming zoeken bij onze vijanden en al hun gal en bitter-

heid aan hun al te gewillige oren toevertrouwen! Ze weten dat ze steun en sympathie en gretig gehoor zullen vinden voor alles – hoe belachelijk ook – waarvan ze de Theosophical Society willen beschuldigen. Ze twijfelen geen moment en koelen hun woede op de onschuldige spiegel die hun gezicht maar al te getrouw weerkaatste. *Mensen vergeven nooit een ander die zij onrecht hebben aangedaan.* Het besef dat ze vriendelijk zijn behandeld en dat met ondankbaarheid hebben beloond, drijft hen tot een waanzinnige zelfrechtvaardiging tegenover de wereld en hun eigen geweten. Die wereld wil maar al te graag alles geloven wat over een organisatie wordt gezegd die ze haat. Het geweten – maar ik zeg er niets meer over, ik ben bang dat ik al te veel heb gezegd.

Vr.: Uw positie komt me niet erg benijdenswaardig voor.

HPB: Dat is ze ook niet. Maar denkt u niet dat er in de Society en haar filosofie iets moet zitten dat heel edel, heel verheffend, en heel waar is, als de leiders en de stichters er met al hun kracht voor blijven werken? Ze offeren alle genoegens, wereldse welvaart, en succes, en zelfs hun goede naam en reputatie eraan op, ja zelfs hun eer. Dit wordt beloond met voortdurende hoon, meedogenloze vervolging, onvermoeibare laster, ondankbaarheid, en onbegrip voor hun grote inspanningen, aanvallen en klappen van alle kanten – terwijl ze, door eenvoudig met hun werk op te houden, onmiddellijk van elke verantwoordelijkheid af zouden zijn, en gevrijwaard van elke verdere aanval.

Vr.: Ik moet bekennen dat die volharding me heel erg verbaast, en ik heb me ook afgevraagd waarom u dat allemaal doet?

HPB: Geloof me, niet voor mijn eigen plezier; maar alleen in de hoop enkele mensen te trainen om, als de stichters zijn heengegaan, ons werk voor de mensheid volgens het oorspronkelijke programma voort te zetten. We hebben al enkele edele en toegewijde zielen gevonden om hen te vervangen. Dankzij deze enkelingen zal het pad naar vrede voor toekomstige generaties wat minder doornig en de weg wat breder zijn, en dan zal al dit lijden dus goede gevolgen hebben opgeleverd, en hun zelfopoffering zal niet vergeefs zijn geweest. Het belangrijkste doel van de Society is nu om in het hart van de mensen zaden te strooien die eens zullen ontkiemen, en onder gunstiger omstandigheden tot een gezonde hervorming zullen leiden, die *voor het grote publiek* meer geluk met zich meebrengt dan het tot nu toe heeft genoten.

Misvattingen over de Theosophical Society

Theosofie en ascese

Vr.: Ik heb horen zeggen dat uw regels aan alle leden voorschrijven dat ze vegetariër en ongehuwd moeten zijn, en een streng ascetisch leven moeten leiden; maar tot dusver heeft u daarover niets gezegd. Kunt u me eens en voor altijd zeggen wat hiervan waar is?

HPB: De waarheid is dat onze regels zoiets helemaal niet voorschrijven. De Theosophical Society verwacht van geen enkel lid, laat staan dat ze dat eist, dat hij of zij in welk opzicht dan ook een asceet wordt, maar wel – als u *dat* ascese noemt – dat hij moet proberen andere mensen te helpen en in zijn eigen leven onbaatzuchtig te zijn.

Vr.: Maar toch zijn veel van uw leden strenge vegetariërs, en komen openlijk ervoor uit dat ze van plan zijn ongehuwd te blijven. Dit is ook vaak het geval bij hen die in het werk van uw Society een belangrijke rol spelen.

HPB: Dat is niet meer dan logisch, omdat de meesten van onze serieuze werkers lid zijn van de innerlijke sectie van de Society, waarover ik u al eerder heb verteld.

Vr.: O! U eist dus wel het beoefenen van ascese in die innerlijke sectie?

HPB: Nee, zelfs daar *eisen* we dat niet en *schrijven* het ook niet *voor*; maar ik kan beter toelichten wat onze opvattingen over ascese in het algemeen zijn, en dan zult u de rol van het vegetarisme, enz., begrijpen.

Vr.: Graag, ga verder.

HPB: Zoals ik u al heb verteld, willen de meeste mensen die de

theosofie serieus bestuderen en actieve medewerkers in onze Society worden, méér dan alleen een theoretische studie maken van de waarheden die we verkondigen. Ze willen de waarheid *leren kennen* door eigen rechtstreekse persoonlijke ervaring, en het occultisme bestuderen met het doel de wijsheid en kracht te verwerven die ze denken nodig te hebben om anderen daadwerkelijk en oordeelkundig, in plaats van blindelings en op goed geluk, te helpen. Daarom sluiten ze zich vroeg of laat bij de innerlijke sectie aan.

Vr.: Maar u zei toch dat zelfs in die innerlijke sectie ‘ascetische praktijken’ niet verplicht zijn?

HPB: Dat is ook zo, maar het eerste wat de leden daar leren is een juist begrip van de relatie tussen het lichaam, of het fysieke omhulsel, en de innerlijke, werkelijke mens. Het verband en de onderlinge samenwerking tussen deze twee aspecten van de menselijke natuur worden toegelicht en aan hen duidelijk gemaakt, zodat ze al snel worden doordrongen van het feit dat de innerlijke mens veel belangrijker is dan de uiterlijke vorm of het lichaam. Er wordt hun geleerd dat blind, onverstandig ascetisme eenvoudig dwaasheid is; dat een gedrag zoals dat van de heilige Labre, over wie ik het eerder heb gehad, of dat van de Indiase fakirs en de jungle-asceten, die hun lichaam op de wreedste en afschuwelijkste manier kastijden met snij- en brandwonden, niet meer is dan zelfkwelling voor egoïstische doelstellingen, d.w.z. om wilskracht te ontwikkelen, maar dat het volkomen nutteloos is om een werkelijk spirituele, of theosofische, ontwikkeling te bevorderen.

Vr.: Ik begrijp dat u dus alleen *morele* ascese noodzakelijk acht. Een middel tot een doel, en dat doel is het volmaakte evenwicht van de *innerlijke* natuur van de mens, en het verkrijgen van volledige beheersing over het lichaam met al zijn begeerten en verlangens?

HPB: Precies. Maar die middelen moeten verstandig en wijs worden gebruikt, niet blindelings en dwaas; zoals een atleet die zich traint en voorbereidt op een grote wedstrijd, niet zoals een vrek die om zijn zucht naar goud te kunnen bevredigen zich laat verhongeren tot hij ziek wordt.

Vr.: Ik begrijp nu wat u bedoelt, maar laten we eens kijken hoe u die gedachte in de praktijk toepast. Hoe denkt u bijvoorbeeld over het vegetarisme?

HPB: Een van de grote Duitse geleerden heeft aangetoond dat elk soort dierlijk weefsel, hoe u het ook bereidt, nog bepaalde duidelijke kenmerken behoudt van het dier waartoe het heeft behoord, en dat die eigenschappen kunnen worden herkend. Afgezien daarvan kan iedereen proeven wat voor vlees hij eet. We gaan een stapje verder, en bewijzen dat wanneer het vlees van een dier door de mens als voedsel in zich wordt opgenomen, het sommige van de eigenschappen van het dier waarvan het afkomstig is fysiologisch op hem overbrengt. Bovendien onderwijst de occulte wetenschap, en toont dit voor haar onderzoekers op zichtbare wijze aan, dat deze ‘vergrovende’ of ‘verdierlijkende’ uitwerking op de mens het grootst is bij vlees van de grotere dieren, minder bij vogels, nog minder bij vis en andere koudbloedige dieren en het minst wanneer hij alleen plantaardig voedsel eet.

Vr.: Kan hij dan het best helemaal niet eten?

HPB: Als hij kon leven zonder te eten, dan zou dat natuurlijk zo zijn. Maar zoals de zaken er nu voor staan moet hij eten om in leven te blijven, en daarom raden we serieuze onderzoekers aan voedsel te eten dat hun hersenen en lichaam het minst belemmert en belast, en dat de ontwikkeling van hun intuïtie, hun innerlijke vermogens en krachten zo weinig mogelijk hindert en vertraagt.

Vr.: U neemt dus niet alle argumenten aan die vegetariërs gewoonlijk naar voren brengen?

HPB: Zeker niet. Sommige argumenten zijn erg zwak, en vaak gebaseerd op veronderstellingen die volkomen onjuist zijn. Maar aan de andere kant is veel van wat ze zeggen volkomen juist. We geloven bijvoorbeeld dat veel ziekten, en vooral de grote vatbaarheid voor ziekten, die zo kenmerkend voor onze tijd is, grotendeels moet worden toegeschreven aan het eten van vlees, vooral vlees uit blik. Maar het zou te veel tijd vergen grondig op het onderwerp ‘vegetarisme’, en de voordelen daarvan, in te gaan; ga dus liever over op een ander onderwerp.

Vr.: Nog één vraag. Wat moeten de leden van de innerlijke sectie, wat hun voeding betreft, doen als ze ziek zijn?

HPB: Ze moeten natuurlijk het meest praktische advies opvolgen dat ze kunnen krijgen. Is het u nog niet duidelijk geworden dat we in dit opzicht nooit vaste regels voorschrijven? Bedenk voor eens en altijd dat we bij al zulke zaken een redelijk en nooit een fanatiek standpunt

innemen. Als iemand door ziekte of langdurige gewoonte niet zonder vlees kan, laat hij dat dan vooral eten. Het is geen misdaad; het zal alleen zijn vooruitgang wat vertragen; per slot van rekening zijn de zuiver lichamelijke werkingen en functies veel minder belangrijk dan wat iemand *denkt* en *voelt*, welke verlangens hij koestert, wortel laat schieten en voedt.

Vr.: Wat het gebruik van wijn en sterke drank betreft, neem ik aan dat u de mensen niet aanraadt die te drinken.

HPB: Die zijn slechter voor zijn morele en spirituele groei dan vlees; want alcohol in al zijn vormen heeft een directe, duidelijke, en heel schadelijke invloed op de psychische toestand van een mens. Het drinken van wijn en sterke drank is maar weinig minder schadelijk voor de ontwikkeling van de innerlijke vermogens dan het regelmatig gebruik van hasj, opium, en soortgelijke drugs.

Theosofie en het huwelijk

Vr.: Nu een andere vraag; moet een mens trouwen of ongehuwd blijven?

HPB: Dat hangt ervan af wat voor persoon u bedoelt. Als u doelt op iemand die *in* de wereld wil leven, die, al is hij een goede, oprechte theosoof en een enthousiaste werker voor onze zaak, nog banden en verlangens heeft die hem aan de wereld binden – kortom die niet het gevoel heeft dat hij het wereldse leven definitief achter zich heeft gelaten en alleen nog maar naar waarheid verlangt om anderen te kunnen helpen – dan zeg ik dat er voor zo iemand geen reden is waarom hij niet zou trouwen, als hij het risico wil nemen van die loterij waarin zoveel meer nieten dan prijzen zijn. U denkt toch niet dat we zo dwaas en fanatiek zijn dat we ons volledig tegen het huwelijk keren? Integendeel, het huwelijk is, afgezien van enkele uitzonderlijke gevallen van praktisch occultisme, het enige middel tegen immoreel gedrag.

Vr.: Maar waarom kan men die kennis en kracht niet verwerven als men getrouwd is?

HPB: Geachte heer, ik kan met u niet in fysiologische details treden; maar ik kan u wel een duidelijk en volgens mij overtuigend antwoord geven dat de morele redenen verklaart die we ervoor hebben. Kan

iemand twee meesters dienen? Nee! Dan is het voor hem even onmogelijk zijn aandacht te verdelen tussen de beoefening van het occultisme en een echtgenote. Probeert hij dat wel, dan zal hij ongetwijfeld op geen van beide terreinen succes hebben; en bedenk dat de studie van het praktisch occultisme voor iemand veel te moeilijk en te gevaarlijk is, tenzij hij doodserius is en bereid is *alles* op te offeren, *zichzelf in de eerste plaats*, om zijn doel te bereiken. Maar dit is niet van toepassing op de leden van onze innerlijke sectie. Ik doel alleen op hen die vastbesloten zijn dat pad van leerlingenschap te betreden dat naar het hoogste doel leidt. De meesten van hen, zo niet allen, die tot onze innerlijke sectie toetreden, zijn maar beginners die zich in dit leven voorbereiden om dat pad in toekomstige levens werkelijk te betreden.

Theosofie en onderwijs

Vr.: Het grote leed en de ellendige omstandigheden die vooral in onze grote steden voorkomen, vormen een van uw beste argumenten die wijzen op het tekortschieten van de bestaande vormen van religie in het Westen, en tot op zekere hoogte ook van de materialistische filosofie die nu zo populair is, maar die u als een troosteloze gruwel schijnt te zien. Maar u moet toch toegeven dat er veel is en wordt gedaan om deze toestand te verbeteren, door uitbreiding van het onderwijs en verspreiding van kennis.

HPB: De toekomstige generaties zullen u echt niet dankbaar zijn voor die ‘verspreiding van kennis’ en uw huidige onderwijs zal niet veel goeds uitrichten voor het arme, hongerende volk.

Vr.: O! maar u moet ons de tijd geven. We zijn nog maar een paar jaar geleden begonnen met het onderwijs voor het gewone volk.

HPB: En wat heeft uw christelijke religie dan sinds de 15de eeuw gedaan, als u toegeeft dat men nu pas probeert het volk te onderwijzen – nota bene het werk dat *christenen*, d.w.z. een kerk en volk die Christus willen navolgen, bij uitstek zouden moeten doen?

Vr.: Goed, u kunt daar wel gelijk in hebben; maar nu . . .

HPB: Laten we het onderwerp ‘onderwijs’ vanuit een ruim standpunt bekijken, en dan zal ik aantonen dat u met veel van uw verbeteringen, waar u zo prat op gaat, meer kwaad dan goed doet. Hoewel het

nut van de scholen voor arme kinderen lang niet is wat het zou moeten zijn, bieden ze een betere omgeving dan de armoedige omstandigheden waaronder ze door uw moderne maatschappij gedoemd zijn te leven. Maar het *bijbrengen* van wat praktische theosofie zou die arme lijdende mensen in hun leven 100 keer zoveel helpen als al dat inprenten van (nutteloze) kennis.

Vr.: Maar toch . . .

HPB: Laat me dit alstublieft afmaken. U heeft een onderwerp aangesneden dat ons theosofen na aan het hart ligt, en ik wil het graag uitleggen. Ik ben het er helemaal mee eens dat het voor een klein kind, dat in de sloppen wordt grootgebracht waar het alleen de goot als speel-terrein heeft en voortdurend met ruwe taal en ruw gedrag te maken heeft, een groot voordeel is als het elke dag in een lichte en schone klas wordt geplaatst met platen aan de muur en vaak met bloemen opgevrolijkt. Daar wordt het geleerd schoon, vriendelijk, en ordelijk te zijn; het leert er zingen en spelen; er is speelgoed dat zijn intelligentie stimuleert; het leert allerlei handvaardigheden; er wordt met een glimlach in plaats van met afkeuring tegen hem gesproken; het wordt vriendelijk terechtgewezen of overtuigd, in plaats van uitgescholden. Dit alles maakt de kinderen menselijker, stimuleert hun hersenen, en maakt ze ontvankelijk voor spirituele en morele invloeden. De scholen zijn niet allemaal wat ze zouden kunnen zijn en wat ze moeten zijn, maar vergeleken bij hun ouderlijk huis zijn ze een paradijs, en langzaamaan ondergaat dat huis de invloed ervan. Maar al geldt dit voor veel volksscholen, toch verdient uw stelsel de scherpste afkeuring.

Vr.: Zo zij het; gaat u verder.

HPB: Wat is het *werkelijke* doel van het moderne onderwijs? Is het de ontwikkeling van het verstand in de goede richting; de misdeelde en ongelukkige mensen te leren de last van het leven (hun door karma toebedeeld) moedig te dragen en hun wil sterker te maken; hun naastenliefde en het gevoel van onderlinge afhankelijkheid en broederschap bij te brengen; en op deze manier het karakter te trainen en te vormen voor de praktijk van het leven? Niets daarvan. En toch is dit ontegenzeggelijk het doel van elk echt onderwijs. Niemand ontkent dat; al uw onderwijsdeskundigen geven dit toe, en hebben de mond vol van dit onderwerp. Maar wat is het praktische resultaat van hun werk? Iedere schooljongen, ja heel de jongere generatie van onderwijzers zal antwoorden:

‘Het doel van het moderne onderwijs is slagen voor examens’ – een stelsel dat geen gezonde rivaliteit bevordert, maar dat jaloezie, afgunst, en bijna haat kweekt onder de jongeren, en dat ze traint voor een leven van wreed egoïsme en de strijd om eer en salaris in plaats van het aanweken van welwillendheid.

Vr.: Ik moet erkennen dat u hierin gelijk heeft.

HPB: En wat betekenen die examens – de schrik van de huidige jeugd? Ze zijn niet meer dan een manier van classificeren die de resultaten van uw onderwijs in kaart brengt. Met andere woorden, ze zijn de praktische toepassing van de moderne wetenschappelijke methode om de menselijke soort naar verstandelijk begrip in te delen.

De ‘wetenschap’ onderwijst dat het verstand een gevolg is van de mechanische wisselwerking van de hersenstof; het is daarom niet meer dan logisch dat het moderne onderwijs vrijwel geheel mechanisch is – een soort automaat voor het produceren van intellect per kilo. Men hoeft slechts weinig ervaring met examens te hebben om te zien dat het onderwijs dat ze opleveren eenvoudig neerkomt op het trainen van het fysieke geheugen, en vroeg of laat zullen al uw scholen tot dat peil afzakken. Een echte, gezonde ontwikkeling van het vermogen om na te denken en logisch te redeneren is eenvoudig onmogelijk, omdat alles moet worden beoordeeld aan de hand van de resultaten van de vergelijkende examens.

Nogmaals, een schoolopleiding is van het grootste belang voor de karaktervorming, vooral in morele zin. Uw huidige stelsel is van begin tot eind gebaseerd op zogenaamd wetenschappelijke ontdekkingen: ‘de strijd om het bestaan’ en ‘het overleven van de best aangepaste’. Iedereen wordt dit in de jeugd jaren ingeprent door voorbeelden en ervaringen uit de praktijk, en ook door rechtstreeks onderricht, totdat het onmogelijk is de gedachte kwijt te raken dat het ‘zelf’, het lagere, persoonlijke, dierlijke zelf, het enige doel in het leven is. Hier ligt de bron van alle latere ellende, misdaad, en harteloos egoïsme, en u erkent dit evengoed als ik. Egoïsme is voor de mensheid de grootste vloek en de vruchtbare bron van alle kwaad en alle misdaad in dit leven; en uw scholen vormen de kweekplaatsen voor dat egoïsme.

Vr.: In zijn algemeenheid formuleert u dat allemaal heel knap, maar ik wil graag enkele feiten, en ik wil ook horen hoe dat allemaal kan worden verbeterd.

HPB: Goed; ik zal proberen u tevreden te stellen. Er bestaan [in Engeland] drie soorten onderwijsinstellingen: volksscholen, scholen voor de middenstand, en scholen voor de hogere standen, uiteenlopend van uiterst commercieel tot idealistisch-klassiek, met vele variaties en combinaties. Praktisch-commerciële overwegingen brengen het moderne schooltype voort, en het oude orthodox-klassieke ziet men zelfs tot in volksscholen terug.

We zien nu duidelijk dat het wetenschappelijke en materieel-commerciële het oude orthodoxe en klassieke verdringen. De reden daarvoor is niet ver te zoeken. De doelstellingen van deze tak van onderwijs zijn tenslotte guldens, kwartjes en dubbeltjes, het hoogste goed van de 19de eeuw. Op deze manier wordt alle energie die door de hersenmoleculen van haar aanhangers wordt voortgebracht, op één punt gericht, en vormt zo in zekere zin een georganiseerd leger van *onderlegde* en ondernemende intellecten van de getrainde minderheid tegenover het onwetende en eenvoudige volk dat gedoemd is te worden uitgezogen, uitgebuit en onderdrukt door hun in intellectueel opzicht sterkere broeders. Zo'n training is niet alleen *ontheosofisch*, ze is eenvoudig ONCHRISTELIJK. Gevolg: het directe resultaat van deze tak van onderwijs is dat de markt wordt overstroomd met geldmakende machines, met harteloze, egoïstische mensen – beesten – die met de grootste zorg zijn afgericht om hun medemensen uit te zuigen en misbruik te maken van de onwetendheid van hun zwakkere broeders!

Vr.: Maar u kunt dit toch in ieder geval niet van onze beste scholen voor de hogere standen beweren?

HPB: Niet echt, dat is zo. Maar hoewel de *vorm* verschilt, is de geest die er heerst dezelfde: *ontheosofisch* en *onchristelijk*, of Eton en Harrow nu natuurwetenschappers afleveren of geestelijken en theologen.

Vr.: Maar u wilt Eton en Harrow toch niet 'commercieel' noemen?

HPB: Nee. Natuurlijk wordt het klassieke stelsel bovenal *gerespecteerd*, en levert het tegenwoordig ook wel wat goeds op. Het blijft nog steeds het meest geliefde stelsel op onze beste kostscholen, waar men niet alleen een intellectuele, maar ook een maatschappijgerichte opleiding kan krijgen. Daarom is het van het grootste belang dat de ongeïnteresseerde zonen van aristocratische en welgestelde ouders naar zulke scholen gaan om er andere jongeren van adel en uit de rijke klasse te ontmoeten. Maar zelfs voor de toelating heerst helaas een enorme con-

currentie, want de rijke klasse wordt groter, en arme, maar intelligente jongens proberen met een flinke studiebeurs op die scholen en vandaar op de universiteiten te komen.

Vr.: Als dat zo is, moeten de rijkere ‘sukkels’ dan niet nog harder werken dan hun armere medestudenten?

HPB: Dat is zo. Maar vreemd genoeg brengen de trouwe aanhangers van de leer van het ‘overleven van de best aangepaste’ hun geloof niet in praktijk, want hun hele streven is erop gericht de best aangepaste door de van nature onaangepaste te laten verdringen. Zo lokken ze door omkoping met grote geldbedragen de beste leraren weg bij hun beste leerlingen, om hun van nature ongeschikte nageslacht in beroepen te manoeuvreren waar op die manier onnodig veel mensen voor zijn.

Vr.: En waaraan schrijft u dat allemaal toe?

HPB: Dit alles is een gevolg van het verderfelijke stelsel dat producten aflevert op bestelling, zonder te letten op de natuurlijke neigingen of aanleg van de jongeren. Het arme kandidaatje voor dit progressieve leerparadijs komt vrijwel regelrecht van de kleuterschool in de tredmolen van een voorbereidende school voor herenzoontjes. Hier wordt hij onmiddellijk aangepakt door het personeel van de materialistisch-intellectuele fabriek en volgepropt met Latijnse, Franse, en Griekse verbuigingen, jaartallen en tabellen, zodat zijn natuurlijke aanleg, als hij die heeft, er snel wordt uitgeperst door de walsen van wat Carlyle terecht ‘lege woorden’ noemde.

Vr.: Maar er wordt hem toch nog wel wat anders dan ‘lege woorden’ geleerd, en veel wat hem rechtstreeks kan brengen tot de *theosofie*, zo niet helemaal tot de Theosophical Society?

HPB: Niet veel. Hij leert namelijk alleen voldoende over de geschiedenis van zijn eigen land, en dat geeft hem een stalen harnas van vooroordeel tegenover alle andere volkeren. Zo wordt hij ondergedompeld in de modderpoel van nationale haat en bloeddorst uit de geschiedenisboeken, en dat zou u toch geen *theosofie* willen noemen?

Vr.: Wat zijn uw verdere bezwaren?

HPB: Daarnaast krijgt hij nog wat oppervlakkige kennis van geselecteerde, zogenaamd bijbelse feiten, en wanneer die worden bestudeerd wordt het verstand volledig uitgeschakeld. Het is alleen maar een

oefening van het geheugen, en de leraar licht alleen de omstandigheden toe, maar verklaart niet hoe deze zijn ontstaan.

Vr.: Ja; maar ik heb gehoord dat u blij bent dat het aantal agnostici en atheïsten in onze tijd steeds groter wordt. Het lijkt er dus op dat zelfs mensen die zijn opgeleid in het stelsel dat u zo hartgrondig afkeurt, *toch* zelfstandig leren denken en redeneren.

HPB: Ja; maar dat komt eerder door een gezonde reactie op dat stelsel dan door het stelsel zelf. We geven in onze Society verreweg de voorkeur aan agnostici en zelfs aan echte atheïsten boven religieuze fanatici, uit welke hoek ook. Het denken van een agnosticus staat altijd open voor de waarheid; maar een fanaticus wordt door de waarheid verblind zoals een uil door de zon. De beste – d.w.z. de meest waarheidlievende en eerlijke – van onze leden waren en zijn agnostici en atheïsten (d.w.z. zij die niet in een *persoonlijke* God geloven). Maar er zijn geen *vrijdenkende* jongens en meisjes, en in het algemeen zal het onderwijs uit onze jeugd haar sporen achterlaten in de vorm van een verkrampd en verwrongen denken. Een goed en gezond onderwijsstelsel zou een krachtige en vrije geest moeten kweken, getraind in strikt logisch en nauwkeurig denken, en niet in blind geloof. Hoe kunt u ooit goede resultaten verwachten, wanneer u het logisch denken van uw kinderen verwingt door zondags van hen te eisen dat ze in de wonderen van de *Bijbel* geloven en hun de zes andere dagen van de week te leren dat zulke dingen wetenschappelijk onmogelijk zijn?

Vr.: Wat zou u dan willen?

HPB: Als we geld hadden, zouden we scholen oprichten die wat anders zouden opleveren dan toekomstige hongerlijders die kunnen lezen en schrijven. Aan kinderen moet bovenal zelfvertrouwen worden geleerd, liefde voor alle mensen, altruïsme, onderlinge verdraagzaamheid, en in de eerste plaats dat ze zelfstandig en logisch gaan denken. We zouden het zuiver mechanische geheugenwerk tot een volstrekt minimum reduceren, en die tijd besteden aan de ontwikkeling en training van de innerlijke zintuigen, vermogens en latente kwaliteiten. We zouden ernaar streven ieder kind als uniek te behandelen, en het zó opvoeden dat zijn vermogens zich op de meest harmonische en evenwichtige manier ontplooiën, zodat zijn talenten zich volledig en natuurlijk ontwikkelen. We zouden ons richten op het vormen van *vrije* mensen, verstandelijk vrij, moreel vrij, in alle opzichten onbevooroor-

deeld, en bovenal onbaatzuchtig. En we geloven dat veel hiervan, zo niet alles, zou kunnen worden bereikt door *goed en echt theosofisch* onderwijs.

Waarom is er zoveel vooroordeel tegen de TS?

Vr.: Als de theosofie ook maar de helft is van wat u zegt, waarom is men haar dan zo vijandig gezind? Dat lijkt me het grootste probleem.

HPB: Dat is inderdaad zo; maar vergeet niet hoeveel krachtige tegenstand we hebben opgeroepen sinds de vorming van onze Society. Als de theosofische beweging een van die talrijke moderne rages was, die uiteindelijk even ongevaarlijk als kortstondig zijn, dan zou er alleen maar om worden gelachen – zoals sommigen doen die nog steeds haar werkelijke betekenis niet begrijpen – en zou ze met rust worden gelaten. Maar dat is ze helemaal niet.

In feite is de theosofie de meest serieuze beweging van deze tijd; bovendien vormt ze een grote bedreiging voor veel traditionele vormen van bedrog, vooroordelen, en maatschappelijke kwalen van deze tijd – kwalen die het de upper ten en hun na-apers en vleiers, de tientallen welgestelden van de middenklasse, mogelijk maken zich vet te mesten en gelukkig te zijn, terwijl miljoenen armen door hen worden verpletterd en doodgehongerd. Denk daar eens aan, en dan zult u gemakkelijk de reden begrijpen van de meedogenloze vervolging door die anderen die, omdat ze opmerkzamer en scherpzinniger zijn, de ware aard van de theosofie inzien en er daarom bang voor zijn.

Vr.: Wilt u zeggen dat enkele mensen, omdat ze hebben begrepen waar theosofie toe leidt, proberen de beweging te vernietigen? Maar als theosofie alleen tot het goede leidt, dan wilt u tegen die enkelingen toch zeker niet zo'n zware beschuldiging van gemene harteloosheid en bedrog uiten?

HPB: Integendeel, dat wil ik wel. Ik noem de vijanden die we in de eerste negen of tien jaar van het bestaan van de Society moesten bestrijden, niet machtig of 'gevaarlijk'; maar alleen degenen die de laatste drie of vier jaar tegen ons zijn opgestaan. En ze spreken, schrijven, en prediken niet tegen de theosofie, maar werken in stilte en door middel van de dwazen die als hun zichtbare *marionetten* optreden. Al zijn die dan voor de meeste leden van onze Society *onzichtbaar*, bij de echte

‘stichters’ en beschermers van onze Society zijn ze goed bekend. Maar ze moeten om bepaalde redenen op dit moment ongenoemd blijven.

Vr.: En zijn die aan velen van u bekend, of alleen aan u?

HPB: Ik heb nooit gezegd dat *ik* ze ken. Misschien ken ik ze, misschien niet – maar ik weet wel *dat ze bestaan*, en dat is voldoende; en *ik daag hen uit alles uit de kast te halen*. Ze kunnen groot onheil en verwarring stichten in onze gelederen, vooral onder de twijfelaars en bij hen die alleen naar de uiterlijke schijn kunnen oordelen, maar *de Society zullen ze niet vernietigen*, wat ze ook doen. Afgezien van deze werkelijk gevaarlijke vijanden – hoewel alleen ‘gevaarlijk’ voor die theosofen die deze naam niet waard zijn, en van wie de plaats eerder *buiten* dan *binnen* de TS is – is het aantal van onze tegenstanders behoorlijk groot.

Vr.: Kunt u die dan wel noemen, als u niet over de anderen wilt spreken?

HPB: Natuurlijk kan ik dat. We moeten strijden tegen (1) de haat van de spiritisten, Amerikaanse, Engelse, en Franse; (2) de voortdurende tegenwerking van de geestelijkheid van alle kerken; (3) vooral de meedogenloze haat van en vervolging door de zendingen en missionarissen in India; (4) wat leidde tot de beruchte en schandelijke aanval op onze Theosophical Society door de Society for Psychical Research,¹ een aanval die werd uitgelokt door een echte samenzwering, op touw gezet door de zendingen en missionarissen in India. Tot slot moeten we rekening houden met het vertrek van verschillende vooraanstaande (?) leden, om redenen die ik al heb uiteengezet; en ze hebben allemaal hun uiterste best gedaan om het vooroordeel tegen ons te vergroten.

Vr.: Kunt u me daarover wat meer details geven, zodat ik weet wat ik moet antwoorden als me daarover iets wordt gevraagd – kortom een beknopte geschiedenis van de Society; en waarom de wereld dat allemaal gelooft?

HPB: Dit is eenvoudig te verklaren. De meeste buitenstaanders wisten helemaal niets over de Society zelf, over haar doelstellingen of welke opvattingen ze verdedigt. Vanaf het begin heeft de wereld in theosofie niets anders dan bepaalde verbazingwekkende verschijnselen

¹ Noot vert.: zie Vernon Harrison, *H.P. Blavatsky en de SPR*, TUPA, 1998.

gezien, waarin twee derde van de mensen die geen spiritist zijn niet gelooft. Al snel werd de Society beschouwd als een groep die beweerde over 'wonderbaarlijke' vermogens te beschikken.

De wereld heeft nooit beseft dat de Society juist leerde om volstrekt niet in *wonderen* te geloven, of zelfs in de mogelijkheid daarvan; dat er in de Society maar enkele mensen waren die zulke paranormale vermogens bezaten en slechts enkelingen daarvoor belangstelling hadden. Men heeft ook niet begrepen dat de verschijnselen nooit in het openbaar werden teweeggebracht, maar alleen in besloten kring voor vrienden, en alleen als bijzaak om door rechtstreekse demonstratie aan te tonen dat dit ook kan zonder donkere kamers, geesten, mediums, of de andere gebruikelijke middelen.

Het is jammer dat die misvatting in hoge mate werd versterkt en aangedikt door het eerste boek over dit onderwerp dat in Europa grote aandacht trok: *The Occult World* van Sinnett. Al heeft dit boek veel betekend voor de bekendheid van de Society, het heeft in nog hogere mate haar ongelukkige hoofdrolspelers laster en bespotting gebracht en ze in een verkeerd daglicht gesteld. Daarvoor was de schrijver van *The Occult World* meer dan genoeg gewaarschuwd, maar hij heeft geen aandacht besteed aan de *voorspelling* – want dat was het, al was die half versluierd.

Vr.: Waarom en sinds wanneer haten de spiritisten u?

HPB: Vanaf de eerste dag van het bestaan van de Society. Zodra het feit bekend werd dat de TS als organisatie niet in contact met de geesten van de doden geloofde, maar de meeste zogenaamde 'geesten' beschouwde als astrale weerspiegelingen van overleden personen, als schillen, enz., zijn de spiritisten ons enorm gaan haten, vooral de stichters. In alle Amerikaanse spiritistische bladen kwam die haat tot uitdrukking in alle mogelijke soorten laster, harteloze persoonlijke opmerkingen, en in belachelijke verkeerde voorstellingen van de theosofische leringen.

Jarenlang zijn we vervolgd, aangeklaagd, en uitgescholden. Dat is in 1875 begonnen en duurt nog voort tot op de dag van vandaag. In 1879 verhuisde het hoofdkwartier van de TS van New York naar Bombay in India, en daarna voorgoed naar Madras. Toen in Londen de eerste afdeling van onze Society, de Engelse TS, werd opgericht, trokken de Engelse spiritisten tegen ons ten strijde, net als de Amerikaanse spiritisten dat eerder hadden gedaan; en de Franse spiritisten volgden dit voorbeeld.

Vr.: Maar waarom zou de geestelijkheid u vijandig gezind zijn, aangezien de theosofische leringen toch overwegend gericht zijn tegen het materialisme, de grote vijand van alle huidige vormen van religie?

HPB: De geestelijkheid werkte ons tegen volgens het algemene beginsel: 'Wie niet voor ons is, is tegen ons.' Omdat de theosofie het met geen enkele geloofsrichting eens is, wordt ze als de vijand van alle beschouwd, omdat ze leert dat ze allemaal min of meer onjuist zijn. De missionarissen en zendelingen in India haatten ons en probeerden ons te gronde te richten, omdat ze zagen dat de bloem van de ontwikkelde Indiase jeugd en de brahmanen, die voor hen vrijwel onbereikbaar zijn, zich in grote aantallen bij ons aansloten. Ondanks deze algemene haat, telt de TS onder haar leden toch veel geestelijken, en zelfs één of twee bisschoppen.

Vr.: En wat was voor de Society for Psychical Research de aanleiding om de strijd met u aan te gaan? U volgde toch in sommige opzichten dezelfde tak van studie, en verschillende van haar onderzoekers waren lid van uw Society.

HPB: Eerst waren we heel goed bevriend met de leiders van de SPR; maar toen de aanval op de verschijnselen in het *Christian College Magazine* verscheen, bevestigd door de zogenaamde onthullingen van een huisbediende, vonden ze bij de SPR dat ze haar goede naam in gevaar hadden gebracht door in haar *Proceedings* te veel verschijnselen te publiceren die in verband met de TS hadden plaatsgevonden. Ze willen dat de SPR als een *gezaghebbende en strikt wetenschappelijke* organisatie bekendstaat, en dus moesten ze kiezen: óf ze behielden die goede naam door de TS overboord te gooien en zelfs te proberen haar te vernietigen, óf ze werden op één hoop gegooid met de 'goedgelovige' theosofen en spiritisten. Er was voor hen geen andere uitweg, en ze verkozen ons overboord te gooien. Het was voor hen bittere noodzaak. Onze vijanden hadden grote moeite om een plausibel motief te vinden voor de toewijding en tomeloze inzet van de twee stichters, en voor de totale afwezigheid van enig geldelijk of ander voordeel voor hen, en moesten om die toewijding te verklaren hun toevlucht nemen tot de meer dan belachelijke en volslagen bespottelijke, nu beruchte, 'Russische-spionne-theorie'.

Maar opnieuw bleek het oude gezegde, 'de bloei van de kerk is gebaseerd op het bloed van martelaren', juist te zijn. Na de eerste schok

van die aanval verdubbelde en verdrievoudigde de TS haar ledental, maar toch blijft de slechte indruk die is gemaakt nog hangen. Een Franse schrijver had gelijk toen hij zei: 'Calomniez, calomniez toujours et encore, il en restera toujours quelque chose.'¹ Daardoor komt het dat onrechtvaardige vooroordelen nog rondwaren, en dat alles wat verband houdt met de TS, en vooral met haar stichters, zo leugenachtig wordt verdraaid, omdat het alleen op lasterpraatjes wordt gebaseerd.

Vr.: Toch moet u in de 14 jaar dat de Society bestaat ruimschoots tijd en gelegenheid hebben gehad uzelf en uw werk in het juiste licht te plaatsen?

HPB: Hoe en wanneer heeft men ons die gelegenheid gegeven? Onze meest vooraanstaande leden hadden een afkeer ervan zich in het openbaar te rechtvaardigen. Hun stelregel was altijd: 'We moeten door onze leefwijze het tegendeel bewijzen'; en 'Wat maakt het uit wat de kranten schrijven en de mensen denken?' De Society was te arm om mensen eropuit te sturen om in het openbaar te spreken, en daarom bleef het uiteenzetten van onze opvattingen en leringen beperkt tot enkele theosofische boeken, die succes hadden maar die men ook vaak verkeerd begreep, of die men alleen kende van horen zeggen. Onze tijdschriften werden, en worden nog, geboycot; ons literaire werk genegeerd; en tot op de dag van vandaag schijnt niemand er helemaal zeker van te zijn of de theosofen een soort slang-en-duivel-aanbidders zijn of eenvoudig 'esoterische boeddhisten' – wat dat ook mag betekenen.

Het had voor ons geen nut om elke dag, jaar in jaar uit, allerlei onmogelijke en sterke verhalen over ons te blijven ontkennen; want zodra het ene uit de weg was geruimd, rees een ander, nog dwazer en kwaadaardiger verhaal uit de as van het eerste op. De menselijke natuur zit helaas zo in elkaar dat als er iets goeds over iemand wordt gezegd, dit onmiddellijk wordt vergeten en nooit wordt herhaald. Maar men hoeft slechts lasterpraatjes of leugens te vertellen – hoe absurd, onjuist of ongeloofwaardig ze ook zijn, als ze maar slaan op iemand die impopulair is – en men heeft succes; ze worden onmiddellijk als een historisch feit geaccepteerd. Zoals Don Basilio's 'CALUNNIA', ontstaat een gerucht aanvankelijk als een zacht briesje, dat het gras onder uw voe-

¹ Vert.: spreek kwaad, spreek voortdurend en veel kwaad, dan blijft er altijd wel iets van hangen.

ten nauwelijks in beweging brengt, en waarvan niemand weet waar het ontstond; vervolgens verandert het in een oogwenk in een krachtige wind, begint aan te wakkeren, en voor je het weet is het een bulderende storm!

Te midden van al het nieuws is laster zo iets als een octopus onder de vissen; hij zuigt zich vast in het denken, zet zich vast in ons geheugen, dat zich ermee voedt, en laat onuitwisbare sporen achter, zelfs als die laster al volledig is ontzenuwd. Een lasterlijke leugen is de enige sleutel die toegang geeft tot ieder brein. Hoe verachtelijk de bron en het motief ervan ook zijn, ze wordt gastvrij ontvangen en verwelkomd door iedereen die ook maar enigszins bevooroordeeld is.

Vr.: Vindt u niet dat uw bewering veel te ver gaat? Een Engelsman gelooft niet zo snel wat er wordt gezegd, en ons volk staat bekend om zijn spreekwoordelijke liefde voor eerlijk spel. Al is de leugen nog zo snel . . .

HPB: Een Engelsman is net zo bereid om kwaadsprekerij te geloven als iemand van een ander volk; want dat zit in de menselijke aard, en is geen eigenschap van een bepaald volk. Wat leugens betreft, ook al worden ze volgens het spreekwoord achterhaald, ze hebben bijzonder snelle vleugels; en ze vliegen sneller en verder dan enig ander nieuws, zowel in Engeland als elders. Bedenk wel dat leugens en laster de enige soort literatuur is die we altijd gratis kunnen krijgen, zonder voor een abonnement te betalen. We kunnen de proef op de som nemen als u dat wilt. Zou u, die zoveel belangstelling voor theosofische zaken heeft en zoveel over ons heeft gehoord, me vragen willen stellen over alle geruchten en 'praatjes' die u zich herinnert? Ik zal u dan de waarheid en niets dan de waarheid vertellen, die nauwkeurig kan worden geverifieerd.

Vr.: Laten we dan, voor we op een ander onderwerp overgaan, eerst de hele waarheid horen over het volgende. Er zijn enkele schrijvers die uw leringen 'immoreel en verderfelijk' hebben genoemd. Anderen beschuldigen u ervan niet veel meer dan fallisme te leren; er zijn immers veel 'autoriteiten' en oriëntalisten die in de Indiase religies niets anders zien dan allerlei vormen van verering van het geslachtsdeel. Omdat de hedendaagse theosofie zo nauw met het oosterse en vooral het Indiase denken is verbonden, zeggen ze dat ze van deze smet niet vrij kan zijn. Nu en dan gaan ze zelfs zover Europese theosofen ervan te beschuldi-

gen dat ze praktijken die verband houden met die cultus, nieuw leven inblazen. Hoe zit het daarmee?

HPB: Daar heb ik al eerder over gehoord en gelezen; mijn antwoord is dat nog nooit een meer ongegronde en leugenachtige laster is uitgedacht en in omloop gebracht. 'Dwaze mensen kunnen alleen maar dwaze dromen hebben', zegt een Russisch spreekwoord. Bij het horen van zulke smerige beschuldigingen, die zonder enige grond worden geuit en alleen op bepaalde conclusies berusten, gaat je bloed koken. Vraag de honderden rechtschapen Engelsen die al jarenlang lid van de Theosophical Society zijn, of er ooit een *immoreel* voorschrift of een *verderfelijke* leer aan hen is gegeven. Sla de *Geheime leer* erop na, en u vindt bladzijde na bladzijde waar de joden en andere volkeren juist worden bekritiseerd wegens die toewijding aan fallische rituelen, die het gevolg zijn van een letterlijke interpretatie van de natuursymboliek en grofmateriële opvattingen van haar dualisme in alle *exoterische* geloofsvormen. Dit voortdurend en kwaadaardig verdraaien van onze leringen en opvattingen is werkelijk schandelijk.

Vr.: Maar u kunt toch niet ontkennen dat het fallische element in de religies van het Oosten wel degelijk bestaat?

HPB: Dat ontken ik ook niet; ik beweer alleen dat dit even weinig bewijst als de aanwezigheid ervan in het christendom, de religie van het Westen. Als u zich daarvan wilt overtuigen, lees dan *The Rosicrucians* van Hargrave Jennings. In het Oosten is de fallische symboliek misschien grover, omdat ze wat meer natuurgetrouw is, of, beter gezegd, wat naïefer en oprechter dan in het Westen. Maar ze is niet losbandiger, en roept voor het oosterse denken niet dezelfde grove en ruwe denkbeelden op als voor het westerse, al bestaan er misschien een paar uitzonderingen, zoals de schandelijke sekte die bekend is als de 'Mahārājā' of Vallabhāchārya sekte.

Vr.: Een schrijver in *Agnostic Journal* – een van uw aanklagers – heeft kortgeleden erop gezinspeeld dat de volgelingen van die schandelijke sekte theosofen zijn en 'aanspraak maken op werkelijk theosofisch inzicht'.

HPB: Hij heeft onwaarheid geschreven, dat is alles. Geen enkele Vallabhāchārya is of was ooit lid van onze Society. Dat ze theosofisch inzicht hebben of beweren te hebben is ook een leugen, gebaseerd op

grote onwetendheid over de Indiase sekten. Hun ‘mahārājā’ maakt alleen aanspraak op het geld en de vrouwen en dochters van zijn dwaze volgelingen, meer niet. Deze sekte wordt door alle andere hindoes veracht.

Maar dit onderwerp wordt uitvoerig behandeld in de *Geheime leer*, waarnaar ik u voor een uitvoeriger toelichting opnieuw moet verwijzen. Tot besluit wil ik zeggen dat de geest van de theosofie volkomen in strijd is met fallisme; dat geldt nog sterker voor haar occulte of esoterische sectie dan voor de exoterische leringen. Er bestaat geen leugenachtiger bewering dan de bovenstaande. Wilt u me nu wat andere vragen stellen?

Is de Theosophical Society een winstgevende onderneming?

Vr.: Heeft een van de stichters, kol. H.S. Olcott of H.P. Blavatsky, ooit door hun werk voor de TS geld verdiend of winst gemaakt, of enig werelds voordeel genoten, zoals sommige kranten beweren?

HPB: Geen stuiver. De kranten liegen. Integendeel, ze hebben beiden alles gegeven wat ze bezaten en zich letterlijk tot de bedelstaf gebracht. En wat ‘wereldse voordelen’ betreft, denk eens aan alle laster en kwaadsprekerij die ze te verduren hebben gehad, voordat u die vraag stelt!

Vr.: Toch heb ik in heel wat zendelingenbladen gelezen dat de entreegelden en contributies alle uitgaven ruim dekten; een ervan zei dat de stichters 20.000 pond per jaar verdienden!

HPB: Dat is een leugen, net als zoveel andere. In het verslag dat in januari 1889 is gepubliceerd, vindt u een nauwkeurige opgave van *al* het geld dat ooit sinds 1879 uit welke bron ook is ontvangen. Het totaal dat uit alle bronnen (entreegelden, donaties, enz.) in die tien jaar is binnengekomen, blijft onder de 6000 pond, en daarvan werd een belangrijk deel door de stichters zelf bijgedragen, uit de opbrengst van hun eigen middelen en hun literaire werk. Dat is allemaal openlijk en officieel erkend, zelfs door onze vijanden, de Psychic Research Society. En nu hebben de beide stichters geen cent meer; de een, die te oud en te ziek is om net als vroeger te werken en die geen tijd heeft voor literair werk om de Society aan geld te helpen, kan nu alleen nog maar voor de theosofische zaak schrijven; de ander blijft net als vroe-

ger ervoor zwoegen, en oogst daarvoor even weinig dank.

Vr.: Maar ze hebben toch geld nodig om te leven?

HPB: Helemaal niet. Zolang ze te eten en onderdak hebben, ook al danken ze dat aan de toewijding van enkele vrienden, hebben ze niet veel meer nodig.

Vr.: Maar zou met name mw. Blavatsky door haar geschriften niet meer dan genoeg kunnen verdienen om van te leven?

HPB: Toen ze in India was, ontving ze gemiddeld ongeveer 1000 roepies per jaar voor artikelen in Russische en andere bladen; maar dat gaf ze allemaal aan de Society.

Vr.: Politieke artikelen?

HPB: Nooit. Alles wat ze tijdens de zeven jaar van haar verblijf in India heeft geschreven is daar in druk verschenen. Het gaat alleen over de religies, etnologie en gebruiken in India, en over theosofie – nooit over politiek, waar ze niets van weet en nog minder om geeft. Verder heeft ze twee jaar geleden verschillende contracten geweigerd, die samen ongeveer 1200 goudroebels per maand zouden opleveren; ze kon die niet aannemen zonder haar werk voor de Society in de steek te laten, waar al haar tijd en energie voor nodig was. Ze heeft documenten die dat bewijzen.

Vr.: Maar waarom konden zij en kol. Olcott niet hetzelfde doen als anderen – met name veel theosofen – hun eigen beroep uitoefenen en de rest van hun tijd aan het werk voor de Society wijden?

HPB: Omdat, door twee meesters te dienen, óf het werk voor hun beroep óf het filantropische werk te lijden zou hebben. Iedere echte theosoof is moreel verplicht het persoonlijke aan het onpersoonlijke op te offeren, zijn eigen *huidige belang* aan het *toekomstige* welzijn van anderen. Als de stichters niet het voorbeeld geven, wie dan wel?

Vr.: En zijn er velen die dat volgen?

HPB: Het is mijn plicht u naar waarheid te antwoorden. In Europa in totaal ongeveer een half dozijn, uit een groter aantal afdelingen.

Vr.: Dus het is niet waar dat de Theosophical Society een groot eigen kapitaal heeft?

HPB: Dat is onjuist, want ze heeft helemaal niets. Nu het entreegeld van £ 1, en de kleine jaarlijkse bijdrage zijn afgeschaft, is het zelfs maar de vraag of de stafleden van het hoofdkwartier in India niet snel van honger zullen omkomen.

Vr.: Waarom wordt er dan geen contributie geheven?

HPB: We zijn niet het Leger des Heils; we mogen niet bedelen en hebben dat ook nooit gedaan; we hebben ook nooit het voorbeeld van de kerken gevolgd en ‘collectes gehouden’. Wat zo nu en dan ter ondersteuning van de Society wordt gezonden, de kleine geldbedragen van enkele toegewijde leden, zijn allemaal vrijwillige schenkingen.

Vr.: Maar ik heb gehoord dat er grote bedragen aan mw. Blavatsky zijn gegeven. Vier jaar geleden werd er verteld dat ze £ 5000 kreeg van een rijk jong ‘lid’ dat zich in India bij hen heeft aangesloten, en £ 10.000 van een andere welgestelde en bekende Amerikaan, een van uw leden die vier jaar geleden in Europa overleed.

HPB: Zeg tegen de mensen die u dat hebben verteld, dat ze een grote leugen verkondigen of herhalen. ‘Mw. Blavatsky’ heeft nooit EEN STUIVER van de twee genoemde heren *gevraagd of ontvangen*, en ook geen soortgelijke bedragen van iemand anders sinds de oprichting van de Theosophical Society. Laat iemand maar proberen die laster te bewijzen; het zal hem gemakkelijker vallen te bewijzen dat de Bank van Engeland failliet is dan dat genoemde ‘stichtster’ ooit geld heeft verdiend aan de theosofie. Beide roddels zijn afkomstig van twee adellijke dames uit de Londense aristocratie, en zijn onmiddellijk nagegaan en weerlegd. Het zijn de dode vormen, de geraamten van twee verzin-sels, die nu weer aan de oppervlakte van het stilstaande water van de laster zijn gebracht, na in de zee van vergetelheid ondergedompeld te zijn geweest.

Vr.: Verder heeft men me verteld over enkele grote *legaten* die aan de TS zijn vermaakt. Eén van ongeveer £ 8000 werd door een of andere excentrieke Engelsman nagelaten, die zelfs niet tot de Society behoorde. Het andere – £ 3000 of £ 4000 – werd per testament nagelaten door een Australisch lid van de TS. Is dat waar?

HPB: Van het eerste heb ik gehoord; ook weet ik dat, of het legaat wettelijk was geregeld of niet, de TS er nooit iets van heeft ontvangen, en dat de stichters daarvan ook nooit officieel in kennis zijn gesteld.

Omdat de Society toen geen rechtspersoon was, dus wettelijk niet bestond, heeft de rechter van het Hof voor de Verificatie van Testamenten, naar ons is verteld, er geen aandacht aan geschonken en het bedrag aan de erfgenamen uitgekeerd. Tot zover het eerste geval.

Wat het tweede betreft, dat is helemaal juist. De erfflater was een van onze toegewijde leden en heeft zijn hele bezit aan de TS vermaakt. Maar toen de voorzitter, kol. Olcott, de zaak bekeek, bleek dat de erfflater kinderen had die hij wegens familieproblemen had ontferd. Hij heeft toen een raadsvergadering bijeengeroepen, en daar werd besloten dat het legaat moest worden geweigerd en het geld naar de wettige erfgenamen moest gaan. De Theosophical Society zou haar naam ontrouw zijn geweest als ze van geld had geprofiteerd waar anderen feitelijk recht op hebben, in ieder geval volgens theosofische, zo niet wettelijke, beginselen.

Vr.: En verder, en ik zeg dit op gezag van uw eigen tijdschrift, *The Theosophist*, is er een Indiase rājā die de Society een donatie gaf van 25.000 roepies. U heeft hem toch voor zijn gulle gift bedankt in *The Theosophist* van januari 1888?

HPB: Dat hebben we in de volgende bewoordingen gedaan: ‘Dat de dank van de Conventie aan Z.H. de mahārājā . . . wordt overgebracht voor zijn *toegezegde royale gift* van 25.000 roepies aan het fonds van de Society.’ Die dank is naar behoren overgebracht, maar het geld is nog steeds een ‘toezegging’, en heeft het hoofdkwartier nooit bereikt.

Vr.: Maar als de mahārājā de toezegging heeft gedaan, en hij daar openlijk en in druk voor is bedankt, zal hij die belofte toch zeker wel nakomen?

HPB: Dat kan zijn, hoewel de toezegging inmiddels 18 maanden oud is. Ik spreek over het heden en niet over de toekomst.

Vr.: Hoe stelt u zich voor verder te gaan?

HPB: Zolang de TS enkele toegewijde leden heeft die er zonder beloning en dank voor willen werken, en zolang enkele goede theosofen haar steunen door af en toe een bijdrage te geven, zolang zal ze bestaan en kan niets haar vernietigen.

Vr.: Ik heb veel theosofen horen spreken over een ‘kracht achter de Society’ en over bepaalde ‘mahātma’s’ die ook in de boeken van

Sinnett worden genoemd en van wie wordt gezegd dat ze de Society hebben opgericht, erover waken, en haar beschermen.

HPB: U kunt erom lachen, maar zo is het.

De medewerkers van de TS

Vr.: Ik heb gehoord dat die mensen grote adepten, alchemisten, en wat al niet zijn. Als ze dan lood in goud kunnen omzetten, zoveel geld kunnen maken als ze willen, en bovendien naar wens alle mogelijke wonderen kunnen verrichten, zoals vermeld in Sinnetts *The Occult World*, waarom bezorgen ze u dan geen geld, en maken ze het de stichters en de Society niet wat gemakkelijker?

HPB: Omdat ze geen ‘mirakelclub’ hebben opgericht. Omdat de Society bedoeld is om mensen te helpen hun latente vermogens door eigen inspanning en verdienste te ontwikkelen. Omdat ze geen *valsemunters* zijn, wat voor verschijnselen ze al dan niet voortbrengen; evenmin willen ze het pad van leden en kandidaten nog moeilijker maken door grote verleidingen: *theosofie is niet te koop*. Tot nu toe heeft geen enkel werkend lid de afgelopen 14 jaar ooit loon of een geldelijke vergoeding van de meesters of van de Society ontvangen.

Vr.: Wordt dus geen enkele medewerker betaald?

HPB: Tot nu toe niemand. Maar omdat iedereen moet eten, drinken, en zich kleden, wordt iedereen aan het hoofdkwartier in Madras, India, die niet over eigen middelen beschikt en zijn tijd volledig aan het werk van de Society wijdt, van de noodzakelijke levensbehoeften voorzien, hoewel dat ‘noodzakelijke’ in feite erg bescheiden is! (Zie het reglement in de appendix.) Maar nu het werk van de Society in Europa zo is toegenomen en nog voortdurend toeneemt (let wel, *als gevolg van de lasterpraatjes*), hebben we meer medewerkers nodig. We hopen enkele leden te krijgen die in het vervolg een vergoeding zullen ontvangen – als dat woord tenminste in die gevallen *kan* worden gebruikt. Deze leden, die bereid zijn *al* hun tijd aan de Society te geven, geven dan goede banen met uitstekende vooruitzichten op om *voor minder dan de helft van hun vroegere salaris* voor ons te werken.

Vr.: En wie zal het geld daarvoor verschaffen?

HPB: Enkele van onze leden die net iets rijker zijn dan de anderen.

Iemand die aan de theosofie geld wil verdienen is het niet waard om in onze gelederen te blijven.

Vr.: Maar u verdient toch geld met uw boeken, tijdschriften, en andere publicaties?

HPB: *The Theosophist* in Madras is het enige tijdschrift dat winst oplevert, en die wordt elk jaar aan de Society afgedragen, zoals uit de gepubliceerde verslagen blijkt. *Lucifer* verslindt langzaam maar zeker steeds meer geld, en heeft nog nooit de onkosten kunnen dekken omdat het wordt geboycot door stationskiosken en gezagsgetrouwe boekwinkels. In Frankrijk heeft het blad *Le Lotus* – opgezet met de persoonlijke en beperkte middelen van een theosoof die er al zijn tijd en energie aan heeft besteed – opgehouden te bestaan, helaas door dezelfde oorzaken! Ook *The Path* uit New York kan zichzelf niet bedruipen, terwijl de *Revue Théosophique* in Parijs net is begonnen, eveneens met de persoonlijke middelen van een vrouwelijk lid. Bovendien zal een *eventueel* batig saldo van de boeken die door de Theosophical Publishing Company in Londen worden uitgegeven, aan de Society worden afgedragen.

Vr.: En vertel me nu alstublieft alles wat u weet over de mahātma's. Er worden zoveel absurde en tegenstrijdige dingen over hen verteld dat men niet weet wat men moet geloven, en er doen allerlei belachelijke verhalen de ronde.

HPB: Ja, u mag die gerust 'belachelijk' noemen!

De ‘theosofische mahātma’s’

Zijn het ‘verlichte geesten’ of ‘verdoemde geesten’?

Vr.: Wie zijn eigenlijk die zogenaamde ‘meesters’? Sommigen zeggen dat het ‘geesten’ zijn of een ander soort bovennatuurlijke wezens, terwijl anderen hen een ‘mythe’ noemen.

HPB: Geen van beide. Ik heb een buitenstaander eens tegen iemand horen zeggen dat ze een soort *mannelijke meerminnen* zijn, wat voor schepsels dat ook zijn. Maar als u luistert naar de verhalen die rondgaan zult u er nooit een goed beeld van krijgen. In de eerste plaats zijn het *levende mensen*, geboren net als wij, en voorbestemd om, net als iedere sterveling, te sterven.

Vr.: Ja, maar er gaan geruchten dat sommigen van hen wel 1000 jaar oud zijn. Is dat waar?

HPB: Even waar als de magische haar op het hoofd van Merediths Shagpat. Net als bij ‘the Identical’¹ is geen enkel theosofisch scheermes erin geslaagd om ermee af te rekenen. Hoe meer we die verhalen ontkennen en proberen mensen op het juiste spoor te zetten, hoe dwazer de verzinsels worden. Men vertelde mij eens dat Methusalem 969 jaar is geworden; maar omdat ik me niet gedwongen voelde om dit te geloven, heb ik om die bewering gelachen en toen werd ik door veel mensen gelijk als een ketterse godslasteraar beschouwd.

Vr.: In alle ernst, worden ze ouder dan de gewone mens?

HPB: Hoe oud wordt de gewone mens volgens u? Ik herinner me in de *Lancet* te hebben gelezen over een Mexicaan die bijna 190 is geworden; maar ik heb nog nooit over een sterfelijk mens, adept of niet, gehoord die zelfs maar de helft van het aan Methusalem toegeschreven aantal jaren haalde. Sommige adepten worden een stuk ouder dan de

¹ Noot vert.: ‘the Identical’ is de naam van een magische haar op het hoofd van Shagpat in George Merediths roman *The Shaving of Shagpat*.

gewone mens; toch is daar niets wonderbaarlijks aan, en de meesten van hen zijn niet geïnteresseerd in een lang leven.

Vr.: Wat betekent het woord 'mahātma' eigenlijk?

HPB: Eenvoudig een 'grote ziel', groot door hun hoge ethische niveau en verstandelijke vermogens. Als de titel groot aan een dronken soldaat zoals Alexander wordt gegeven, waarom zouden we dan niet die mensen 'groot' noemen die op het gebied van de geheimen van de natuur veel grotere overwinningen hebben behaald dan Alexander op het slagveld? Bovendien is het een Indiase term en een heel oud woord.

Vr.: En waarom noemt u ze 'meesters'?

HPB: We noemen ze 'meesters' omdat ze onze leraren zijn; en omdat we alle theosofische waarheden van hen hebben ontvangen, hoe gebrekkig deze door sommigen van ons ook onder woorden zijn gebracht en door anderen zijn begrepen. Deze mensen, die we ingewijden noemen, bezitten een grote kennis en hun leven is zeer heilig. Ze zijn geen asceten in de gewone betekenis van het woord, hoewel ze beslist buiten het gewoel en de strijd van uw westerse wereld blijven.

Vr.: Maar is het niet egoïstisch om zich zo af te zonderen?

HPB: Wat is daar egoïstisch aan? Bewijst het lot van de Theosophical Society niet voldoende dat de wereld nog niet gereed is om hen te erkennen en evenmin om met hun leringen haar voordeel te doen. Wat voor zin zou het hebben als prof. Clerk Maxwell aan een kleuterklas de tafels van vermenigvuldiging zou leren? Bovendien zonderen ze zich alleen van het Westen af. In hun eigen land bewegen ze zich in het openbaar even vrij als andere mensen.

Vr.: Schrijft u aan hen geen bovennatuurlijke vermogens toe?

HPB: Zoals ik u al eerder zei, geloven we niet in iets bovennatuurlijks. Als Edison 200 jaar eerder had geleefd en zijn fonograaf had uitgevonden, zou hij zeer waarschijnlijk met fonograaf en al zijn verbrand, en zou het allemaal aan de duivel zijn toegeschreven. De vermogens die ze gebruiken zijn eenvoudig de tot ontwikkeling gebrachte latente vermogens die in iedere man en vrouw sluimeren, en zelfs de officiële wetenschap begint het bestaan ervan te erkennen.

Vr.: Is het waar dat die mensen sommige van uw schrijvers *inspi-*

*rer*en, en dat veel, zo niet al, uw theosofische werken door hen zijn gedictéerd?

HPB: Sommige. Er zijn passages die in hun geheel letterlijk door hen zijn gedictéerd, maar in de meeste gevallen inspireren ze alleen de ideeën en laten de literaire vormgeving aan de schrijvers over.

Vr.: Maar dat is op zich al wonderbaarlijk; het is in feite een *wonder*. Hoe kunnen ze dat?

HPB: Geachte heer, u maakt een grote vergissing, en de wetenschap zelf zal uw argumenten in de nabije toekomst weerleggen. Waarom zou dat een 'wonder' zijn, zoals u het noemt? Van een wonder wordt verondersteld dat het een bovennatuurlijke werking is, terwijl er in feite niets boven of buiten de NATUUR en de natuurwetten bestaat. Tot de vele vormen van 'wonderen' die de moderne wetenschap is gaan erkennen, behoort hypnose, en één aspect van dat vermogen staat bekend als 'suggestie', een vorm van gedachteoverbrenging die met succes is gebruikt bij het bestrijden van bepaalde fysieke kwalen, enz.

De tijd is niet ver meer dat de wetenschap zal moeten erkennen dat er een even grote wisselwerking bestaat tussen het ene denkvermogen en het andere, ongeacht de afstand, als tussen twee voorwerpen die met elkaar in contact komen. Als er tussen twee denkvermogens een band van sympathie bestaat, en de instrumenten door middel waarvan ze functioneren magnetisch en elektrisch op elkaar zijn afgestemd, kan men gedachten van de een naar de ander overbrengen wanneer men dat wil, en niets kan dat verhinderen. Omdat het denkvermogen geen tastbare aard bezit, die door afstand gescheiden kan zijn van het voorwerp waaraan het denkt, volgt daaruit dat het enige verschil dat tussen twee denkvermogens kan bestaan, een verschil van TOESTAND is. Dus als laatstgenoemd obstakel uit de weg is geruimd, waar is dan het 'wonder' van *gedachteoverbrenging*, over welke afstand dan ook?

Vr.: Maar u zult toch toegeven dat hypnose niet zo iets wonderbaars of verbazingwekkends tot stand brengt?

HPB: Integendeel, het is een bewezen feit dat een hypnotiseur de hersenen van zijn proefpersoon zo kan beïnvloeden dat hij zijn eigen gedachten, en zelfs zijn woorden, door middel van het organisme van zijn proefpersoon tot uitdrukking brengt; en hoewel de verschijnselen waarmee deze manier van werkelijke gedachteoverbrenging gepaard

gaat, tot nu toe gering in aantal zijn, zal volgens mij niemand durven zeggen hoeveel er in de toekomst gebruik van zal worden gemaakt, als meer van de wetten die hun optreden bepalen wetenschappelijk zijn vastgesteld. En als zulke dingen alleen al met kennis van de eerste beginselen van hypnose kunnen worden gedaan, waarom zou een adept in psychische en spirituele vermogens dan geen dingen kunnen doen die u, met uw huidige beperkte kennis van hun wetten, geneigd bent 'wonderbaarlijk' te noemen?

Vr.: Waarom experimenteren onze artsen dan niet om te proberen of ze evenveel kunnen bereiken?¹

HPB: In de eerste plaats, omdat ze geen adepten zijn met een grondige kennis van de geheimen en wetten van de psychische en spirituele gebieden, maar materialisten die bang zijn buiten het beperkte terrein van de stof te treden; en ten tweede, zolang ze niet erkennen dat zulke vermogens verworven kunnen worden, moeten ze wel tekortschieten.

Vr.: Zou het hun geleerd kunnen worden?

HPB: Niet zonder zich eerst daarop te hebben voorbereid door het materialistische bezinksel dat zich in hun hersenen heeft verzameld tot het laatste atoom op te ruimen.

Vr.: Dat is heel interessant. Zeg eens, hebben de adepten veel van uw theosofen op die manier geïnspireerd en gedictieerd?

HPB: Nee, integendeel, slechts enkelingen. Aan zulke activiteiten zijn specifieke voorwaarden verbonden. Een gewetenloze, maar bedreven adept van de Zwarte Broederschap (we noemen hen 'broeders van de schaduw' of dugpa's) heeft met veel minder moeilijkheden te kampen. Omdat zijn daden niet door wetten van spirituele aard worden ingeperkt, zal zo'n dugpa-'tovenaar' zonder pardon iemands denkvermogen onder zijn controle brengen en geheel aan zijn macht onderwerpen.

Onze meesters zullen dat nooit doen. Ze hebben niet het recht op de volledige macht over het onsterfelijke ego van een mens, omdat ze

¹ Bijvoorbeeld prof. Bernheim en dr. C. Lloyd Tuckey in Engeland, de professoren Beaunis en Liégeois in Nancy, Delboeuf in Luik, Burot en Bourru in Rochefort, Fontain en Sigard in Bordeaux, Forel in Zürich, en de artsen Despine in Marseille, Van Renterghem en Van Eeden in Amsterdam, Wetterstrand in Stockholm, Schrenck-Notzing in Leipzig en vele andere vooraanstaande artsen en schrijvers.

anders tot zwarte magie vervallen, en daarom kunnen ze alleen inwerken op de fysieke en psychische aard van een mens en laten zijn vrije wil daarbij geheel intact. Als iemand niet psychisch is afgestemd op de meesters en wordt geholpen door zijn volle vertrouwen in en toewijding aan zijn leraren, zullen laatstgenoemden, als ze hun gedachten op hem of haar overbrengen wanneer niet aan deze voorwaarden is voldaan, grote moeilijkheden ondervinden om door de duistere chaos van de atmosfeer van die persoon heen te dringen. Maar dit is niet de plaats om een onderwerp als dit te behandelen. Het volstaat om te zeggen dat, als zo'n kracht bestaat, er ook intelligenties zijn (belichaamd of niet-belichaamd) die haar leiden, en tevens levende bewuste instrumenten die haar overbrengen en ontvangen. We moeten alleen op onze hoede zijn voor *zwarte magie*.

Vr.: Maar wat bedoelt u eigenlijk met 'zwarte magie'?

HPB: Eenvoudig *misbruik van paranormale vermogens* of van *natuurgeheimen*; het gebruiken van occulte vermogens voor egoïstische en slechte doeleinden. Een hypnotiseur die zijn vermogen van 'suggestie' misbruikt om een proefpersoon tot diefstal of moord te dwingen, zou door ons een *zwarte magiër* worden genoemd. De bekende 'verjongingskuur' van dr. Brown-Sequard uit Parijs, door middel van een walgelijke *injectie met dierlijke stoffen* in het menselijk bloed – een ontdekking die nu in alle medische vakbladen in Europa wordt besproken – is, als ze op waarheid berust, *onbewuste zwarte magie*.

Vr.: Maar dat is middeleeuws geloof in hekserij en toverkunst! Zelfs de wet hecht geen geloof meer aan zulke dingen.

HPB: Des te erger voor de wet, want door zo'n gebrek aan onderscheidingsvermogen heeft ze zich meer dan eens aan een gerechtelijke dwaling en een misdrijf schuldig gemaakt. Het is alleen het woord dat u afschrikt door de klank van 'bijgeloof' erin. Zou de wet misbruik van hypnotische vermogens, zoals ik die zojuist noemde, niet straffen? In Frankrijk en Duitsland is dat al bestraft; toch zou men verontwaardigd ontkennen een misdrijf te straffen dat duidelijk op *tovenarij* berust.

Het is niet mogelijk wél te geloven in de uitwerking en echtheid van de *vermogens van suggestie* van artsen en mesmeristen (of hypnotiseurs), en dan te weigeren geloof te hechten aan dezelfde vermogens wanneer die met kwade bedoelingen worden gebruikt. Doet men dat wel, dan gelooft men in *toverkunst*. Men kan niet in het goede geloven

en tegelijk het kwade ontkennen, echt geld aannemen, maar weigeren te geloven in het bestaan van vals geld. Er kan niets bestaan zonder zijn tegenhanger, en het bewustzijn zou zich geen voorstelling kunnen maken van dag, licht en het goede, als er geen nacht, duisternis of kwaad bestonden als tegenhanger of contrast.

Vr.: Ik heb mensen gekend die overtuigd zijn van dat wat u grote paranormale of magische krachten noemt, maar lachten zodra hekserij en toverkunst zelfs maar ter sprake kwamen.

HPB: Wat bewijst dat? Eenvoudig dat ze niet logisch denken. Des te erger voor hen. Wij, die weten dat er goede en heilige adepten bestaan, geloven evenzeer dat er slechte en onheilige adepten, of dug-pa's, bestaan.

Vr.: Maar als de meesters bestaan, waarom verschijnen ze dan niet aan alle mensen, en weerleggen ze niet voor eens en altijd de vele beschuldigingen die tegen mw. Blavatsky en de Society worden ingebracht?

HPB: Welke beschuldigingen?

Vr.: Dat *ze* niet bestaan, en dat zij ze heeft verzonnen. Dat het stroppen zijn, 'mahātma's van mousseline en zeepbellen'. Doet dit alles geen afbreuk aan haar reputatie?

HPB: Hoe kan zo'n beschuldiging haar in feite raken? Heeft ze ooit geld verdiend met hun veronderstelde bestaan, had ze er voordeel bij, of kreeg ze er roem door? Mijn antwoord is dat ze alleen beledigingen, laster en geroddel heeft geoogst, wat heel pijnlijk zou zijn geweest als ze niet langgeleden had geleerd volkomen onverschillig te blijven onder zulke valse beschuldigingen. Want waar komt het uiteindelijk op neer? Eigenlijk op een *onbedoeld compliment*, en als de dwazen die haar beschuldigen niet waren meegesleept door hun blinde haat, zouden ze zich wel twee keer hebben bedacht voordat ze daaraan uiting gaven.

Als men zegt dat ze de meesters heeft verzonnen, komt dat hierop neer: ze moet dan alle filosofie die ooit in de theosofische literatuur is bekendgemaakt, zelf hebben bedacht. Ze moet de schrijfster zijn van de brieven die de basis vormen van *Esoteric Buddhism*; de enige bedenker van elke stelling die in de *Geheime leer* voorkomt, een boek dat, als de wereld rechtvaardig was, zou worden erkend als een werk dat veel

schakels verschaft die in de wetenschap ontbreken, zoals over zo'n honderd jaar zal worden ontdekt. Door dat te zeggen, geven ze haar eigenlijk de eer veel slimmer te zijn dan de honderden mensen (waaronder heel wat geleerden, en menig wetenschapper) die geloven in wat ze zegt, want ze moet hen dan allemaal om de tuin hebben geleid! Als ze de waarheid spreken, dan moet ze vele mahātma's in één zijn – zoals een verzameling Chinese poppen die in elkaar passen – want de zogenaamde 'Mahatma brieven' vertonen allerlei verschillende stijlen, en zouden volgens haar beschuldigers allemaal door haar zijn geschreven.

Vr.: Dat is precies wat ze zeggen. Maar is het voor haar niet erg pijnlijk om in het openbaar te worden uitgemaakt voor 'de meest vindingrijke bedriegster van de eeuw, die het verdient om zo in onze herinnering te blijven voortleven',¹ zoals gebeurt in het Rapport van de 'Society for Psychical Research'?

HPB: Het zou pijnlijk zijn als het waar was, of afkomstig van mensen die niet zo intens materialistisch en bevooroordeeld zijn. Zoals het er nu voor staat, heeft ze persoonlijk alleen minachting voor de hele affaire, terwijl de mahātma's er eenvoudig om lachen. Het is in feite het grootste compliment dat ze kan krijgen.

Vr.: Maar haar vijanden beweren hun zaak te hebben bewezen.

HPB: Och ja, het is heel eenvoudig zoiets te beweren, als je jezelf tot rechter, jury, en openbare aanklager hebt opgeworpen, zoals ze hebben gedaan. Maar wie gelooft erin, behalve hun directe aanhang en onze vijanden?

Vr.: Maar ze hebben toch een vertegenwoordiger naar India gestuurd om de zaak te onderzoeken, is het niet?

HPB: Dat is waar, en hun slotconclusie berust geheel en al op de ongecontroleerde verklaringen en ongeverifieerde beweringen van die jongeman. Een jurist die zijn verslag heeft doorgenomen vertelde een vriend van mij dat hij in zijn hele loopbaan nog nooit 'zo'n *belachelijk* en onhoudbaar document' had gezien. Het bleek vol te staan met veronderstellingen en 'werkhypothesen' die met elkaar in tegenspraak zijn. Moet men deze beschuldiging serieus nemen?

¹ Noot vert.: vgl. Vernon Harrison, *H.P. Blavatsky en de SPR; een onderzoek van het Hodgson Rapport uit 1885*, TUPA, 1998, blz. 4.

Vr.: Toch heeft ze de Society veel kwaad gedaan. Waarom heeft ze niet ten minste haar goede naam voor een rechtbank van blaam gezuiverd?

HPB: In de eerste plaats omdat het als theosoof haar plicht is geen acht te slaan op alle persoonlijke beledigingen. Ten tweede omdat noch de Society noch mw. Blavatsky geld had om aan zo'n rechtszaak te verspillen. En ten slotte omdat het voor beide belachelijk zou zijn hun beginselen ontrouw te worden wegens een aanval van een kudde domme, oude, Britse rammes, die door een al te dartel lammetje uit Australië ertoe werd gebracht ze op de horens te nemen.

Vr.: Dat is lovenswaardig. Maar denkt u niet dat het de zaak van de theosofie goed zou hebben gedaan als ze dit alles voor eens en altijd overtuigend had weerlegd?

HPB: Misschien. Maar gelooft u dat een Engelse jury of rechter de echtheid van paranormale verschijnselen ooit zou hebben toegegeven, zelfs als ze volkomen onbevooroordeeld waren? En als u bedenkt dat ze al vooringenomen zullen zijn door het schrikbeeld dat ik een 'Russische spionne' zou zijn, door de beschuldiging van *atheïsme*, en alle andere laster die over ons is verspreid, dan moet u toch inzien dat zo'n poging om voor een rechtbank ons gelijk te behalen, volledig zinloos zou zijn! De mensen van de Society for Psychical Research wisten dat heel goed, en hebben laaghartig misbruik gemaakt van hun positie om zich boven ons te plaatsen en zich ten koste van ons eruit te redden.

Vr.: De SPR ontkent het bestaan van mahātma's nu volledig. Ze zegt dat ze van begin tot eind een sprookje zijn dat mw. Blavatsky zelf heeft verzonnen.

HPB: Wel, ze had minder slimme dingen kunnen bedenken. In elk geval hebben we geen enkel bezwaar tegen die theorie. Ze geeft er nu bijna de voorkeur aan dat men niet in de meesters gelooft. Ze heeft liever dat men denkt dat het enige mahātmaland te vinden is in haar grijze hersenmassa, kortom, dat ze hen heeft opgediept uit haar eigen innerlijk bewustzijn, dan dat hun naam en hun verheven ideaal zo schandelijk worden ontheiligd als nu gebeurt. Eerst protesteerde ze verontwaardigd tegen alle twijfel aan hun bestaan. Nu neemt ze nooit meer de moeite het te bewijzen of te ontkennen. Laat men maar denken wat men wil.

Vr.: Maar deze meesters bestaan toch wél?

HPB: We verzekeren dat ze *bestaan*. Niettemin helpt dat niet veel. Veel mensen, zelfs enkele theosofen en ex-theosofen, zeggen dat ze nooit enig bewijs voor hun bestaan hebben gekregen. Goed; dan antwoordt mw. Blavatsky met dit alternatief: als ze hen heeft verzonnen, dan heeft ze ook hun filosofie uitgedacht en de praktische kennis die enkelen hebben verworven. En als dat zo is, wat maakt het dan uit of ze wel of niet bestaan, omdat ze zelf wél hier is en *haar eigen bestaan* toch moeilijk kan worden ontkend? Als de kennis die door hen zou zijn verstrekt, in essentie juist is, en ze wordt door veel mensen met een bovengemiddelde intelligentie als zodanig aanvaard, waarom moet er over die vraag dan zoveel drukte worden gemaakt? Dat ze een bedriegster zou zijn *is nooit bewezen*, en dat punt zal altijd onbeslist blijven; maar het is een onbetwistbaar feit dat de door de ‘meesters’ verkondigde filosofie, door wie ze ook is bedacht, een van de edelste en heilzaamste is, als ze eenmaal goed wordt begrepen.

Hoewel de lasteraars door de laagste gevoelens worden gedreven – haat, wrok, boosaardigheid, gekwetste ijdelheid, of gefrustreerde eerzucht – schijnen ze zich helemaal niet ervan bewust te zijn dat ze haar verstandelijke vermogens de hoogste eer bewijzen. Zo zij het, als dat de wens is van die arme dwazen. Mw. Blavatsky heeft er werkelijk niets op tegen door haar vijanden te worden voorgesteld als een *drie-voudig* adept, en een ‘mahātma’ op de koop toe. Maar ze heeft er geen zin in om, zoals zij dat ziet, als een kraai met pauwenveren te pronken; daarom voelt ze zich tot op de dag van vandaag verplicht om zich aan de waarheid te houden.

Vr.: Maar als u zulke wijze en goede mannen heeft om de Society te leiden, hoe komt het dan dat er zoveel fouten zijn gemaakt?

HPB: De meesters leiden de Society *niet*, zelfs niet de stichters; en niemand heeft ooit beweerd dat ze dat wel doen; ze waken er slechts over en beschermen haar. Dat wordt uitvoerig bewezen door het feit dat geen fouten haar hebben kunnen verlammen, en dat geen interne commotie, noch de meest schadelijke aanvallen van buitenaf, haar ten val hebben kunnen brengen. De meesters kijken naar de toekomst, niet naar het heden, en elke fout voegt weer iets toe aan de verzamelde wijsheid voor de toekomst.

Die andere ‘meester’, die de man met de vijf talenten eropuit

stuurde, zei hem niet hoe hij die moest verdubbelen, en hij belette de dwaze dienstknecht ook niet zijn ene talent te begraven. Ieder moet door eigen ervaring en verdienste wijsheid verwerven. De christelijke kerken, die aanspraak maken op een veel hogere 'meester', de Heilige Geest zelf, hebben zich door de eeuwen heen, en ook nu nog, niet alleen schuldig gemaakt aan 'fouten' maar ook aan een reeks bloedige misdaden. Toch zou volgens mij geen enkele christen daarom zijn geloof in *die* 'meester' willen ontkennen, terwijl zijn bestaan veel *hypothetischer* is dan dat van de mahātma's, omdat niemand ooit de Heilige Geest heeft gezien. *Zijn* leiding van de kerk wordt bovendien door hun eigen kerkgeschiedenis duidelijk tegengesproken. Zich vergissen is menselijk. Laten we naar ons onderwerp terugkeren.

Het misbruik van heilige namen en woorden

Vr.: Is dan wat ik heb gehoord, namelijk dat veel van uw theosofische schrijvers beweren dat ze door deze meesters zijn geïnspireerd, of hen hebben gezien en met hen hebben gesproken, niet waar?

HPB: Dat kan al dan niet waar zijn. Hoe moet ik dat weten? De bewijslast berust bij hen. Sommigen van hen, enkelen – in feite heel weinigen – hebben óf duidelijk *gelogen* óf ze hadden hallucinaties toen ze zich beroemden op zo'n inspiratie; anderen werden werkelijk door grote adepten geïnspireerd. Men kent de boom aan zijn vruchten; en zoals alle theosofen moeten worden beoordeeld naar hun daden en niet naar wat ze schrijven of zeggen, evenzo moeten *alle* theosofische boeken op hun inhoud worden beoordeeld en niet op grond van het gezag waarop ze misschien aanspraak maken.

Vr.: Maar zou mw. Blavatsky dit ook op haar eigen werken willen toepassen, bijvoorbeeld op *De geheime leer*?

HPB: Zeker wel; in het VOORWOORD zegt ze met nadruk dat ze de leringen bekendmaakt die ze van haar meesters heeft ontvangen. Maar ze maakt voor wat ze recent heeft geschreven geen enkele aanspraak op zo'n inspiratie. Wat onze beste theosofen betreft, ze hadden ook in dit geval veel liever gezien dat de namen van de meesters nooit op een of andere manier met onze boeken in verband waren gebracht. Op enkele uitzonderingen na zijn de meeste daarvan niet alleen onvolmaakt, maar beslist onjuist en misleidend.

De namen van twee van de meesters zijn aan grove ontheiliging blootgesteld. Er is bijna geen medium dat niet heeft beweerd ze te hebben gezien. Uit commerciële overwegingen beweert tegenwoordig elke onzin verkopende vereniging te worden geleid en bestuurd door ‘meesters’, die vaak geacht worden veel hoger te staan dan de onze! De wandaden van hen die deze aanspraken maakten zijn talrijk en ernstig, want ze werden ingegeven door winstbejag, ijdelheid, of onverantwoordelijk mediumschap. Veel mensen zijn van hun geld beroofd door zulke verenigingen, die de geheimen van macht, kennis, en spirituele waarheid voor waardeloos goud te koop aanbieden.

Het ergste is dat de heilige naam van het occultisme en de heilige namen van de verheven beschermers daarvan door het slijk zijn gehaald, en zijn besmeurd door er lage motieven en immorele praktijken mee in verband te brengen. Duizenden mensen zijn van het pad van waarheid en licht afgehouden doordat zulke zwendel en bedrog dit onderwerp een slechte naam bezorgde en in diskrediet bracht. Ik zeg nogmaals dat iedere oprechte theosoof het nu uit de grond van zijn hart betreurt dat deze heilige namen en zaken ooit openlijk zijn genoemd, en dat hij niets liever had gewild dan dat ze binnen een kleine kring van vertrouwde en toegewijde vrienden waren geheimgehouden.

Vr.: De namen worden tegenwoordig inderdaad vaak genoemd, en ik herinner me niet dat ik over personen zoals de ‘meesters’ eerder iets heb gehoord.

HPB: Dat is zo; en als we naar het wijze beginsel van stilzwijgen hadden gehandeld, in plaats van alles bekend te maken en te publiceren wat we wisten en hoorden, dan zou zo’n ontwijding nooit hebben plaatsgevonden.

Nog maar 14 jaar geleden, vóór de stichting van de Theosophical Society, werd er alleen over ‘geesten’ gesproken. Ze waren overal, op ieders lippen; en niemand dacht er ook maar in de verste verte aan over levende ‘adepten’, ‘mahātma’s’, of ‘meesters’ te spreken. Men hoorde de term rozenkruisers zelfs nauwelijks, en het bestaan van zoiets als ‘occultisme’ werd slechts door weinig mensen vermoed. Nu is dat allemaal veranderd.

Wij theosofen waren helaas de eersten die over deze zaken spraken en bekendmaakten dat er in het Oosten ‘adepten’ en ‘meesters’ en occulte kennis bestaan. Inmiddels zijn deze namen gemeengoed gewor-

den. We dragen nu het karma, de gevolgen van de daaruit voortvloeiende ontwijding van heilige namen en zaken. Alles wat u over die dingen in de huidige literatuur aantreft – en dat is heel wat – kan worden teruggevoerd tot de impuls die de Theosophical Society en haar stichters in die richting hebben gegeven. Tot op de dag van vandaag profiteren onze vijanden van onze fout.

Het laatst verschenen boek dat zich tegen onze leringen keert, zou zijn geschreven *door iemand die al 20 jaar een adept is*. Dat is een *duidelijke leugen*. We kennen de man die het heeft geschreven en degenen *die het hebben geïnspireerd* (hij is zelf namelijk te onwetend om zoiets te schrijven). Deze 'inspiratoren' zijn levende mensen met een wraakzucht en gewetenloosheid die evenredig zijn aan hun verstandelijke vermogens. Er zijn verschillende van die *pseudo*-adepten, niet slechts één. De cyclus van 'adepten' die als mokers worden gebruikt om de theosofische hoofden in te slaan, begon 12 jaar geleden met 'Louis' uit *Art Magic* en *Ghost Land* van Emma Hardinge Britten, en eindigt nu met de 'adept' en 'auteur' van *The Light of Egypt*, een werk dat door spiritisten tegen de theosofie en haar leringen is geschreven.

Het heeft geen zin te treuren over wat er is gebeurd, en we kunnen ons slechts erbij neerleggen, in de hoop dat onze loslippigheid het voor anderen misschien wat gemakkelijker heeft gemaakt de weg te vinden naar deze meesters, van wie de namen nu overal worden misbruikt, en die als dekmantel worden gebruikt voor zoveel onrecht dat al is gepleegd.

Vr.: U beschouwt 'Louis' dus niet als een adept?

HPB: We veroordelen niemand, en laten die edele taak over aan onze vijanden. Misschien kent de spiritistische schrijfster van *Art Magic, etc.* al dan niet zo'n adept, dat is haar zaak – en door dit zo te zeggen, zeg ik heel wat minder dan wat die dame de laatste jaren over ons en de theosofie heeft gezegd en geschreven. Maar wanneer een zogenaamde 'adept' in een plechtig mystiek visioen in Greenwich, Engeland, geesten denkt te zien door Lord Rosse's telescoop, die in Parsonstown, Ierland, is gebouwd en nooit ergens anders heeft gestaan,¹ dan mag ik me toch wel verbazen over de onwetendheid van die 'adept' over onderwerpen uit de wetenschap. Dat overtreft alle vergissingen en blunders die soms door de chela's van onze leraren zijn

¹ Zie *Ghost Land*, 1876, deel 1, blz. 133ev.

begaan! En die ‘adept’ wordt nu gebruikt om de leringen van onze meesters af te breken!

Vr.: Ik begrijp heel goed hoe u over deze zaak denkt, en vind dat niet meer dan natuurlijk. Na alles wat u heeft gezegd en uitgelegd is er nog één onderwerp waarover ik u graag een paar vragen wil stellen.

HPB: Als ik ze kan beantwoorden, dan zal ik dat doen. Wat is het?

De toekomst van de Theosophical Society

Vr.: Kunt u me zeggen wat u denkt over de toekomst van de theosofie?

HPB: Als u informeert naar de toekomst van de THEOSOFIE, dan antwoord ik dat ze, zoals ze in cyclus na cyclus in het verleden altijd heeft bestaan, ook in de oneindigheid van de toekomst zal blijven bestaan, want theosofie is synoniem met EEUWIGDURENDE WAARHEID.

Vr.: Neem me niet kwalijk; ik wilde u eigenlijk vragen naar de vooruitzichten van de Theosophical Society.

HPB: Haar toekomst zal bijna volledig afhangen van de mate van onbaatzuchtigheid, oprechtheid, toewijding en, niet in de laatste plaats, van de hoeveelheid kennis en wijsheid van die leden op wie de taak zal rusten om na de dood van de stichters het werk voort te zetten en aan de Society leiding te geven.

Vr.: Ik begrijp heel goed hoe belangrijk het is dat ze onbaatzuchtig en toegewijd zijn, maar het is me niet helemaal duidelijk waarom hun *kennis* net zo essentieel is. De literatuur die al bestaat en die nog steeds wordt aangevuld, moet toch voldoende zijn?

HPB: Ik heb het niet over technische kennis van de esoterische leer, al is die heel belangrijk, maar over het feit dat onze opvolgers die leiding zullen geven aan de Society een onbevooroordeeld en helder oordeel moeten hebben. Alle pogingen zoals de Theosophical Society zijn tot nu toe altijd op een mislukking uitgelopen, omdat ze vroeg of laat tot een sekte zijn vervallen, eigen dogma's hebben opgesteld waaraan niet getornd mocht worden, en zo geleidelijk en bijna onmerkbaar de vitaliteit hebben verloren die alleen de sprankelende waarheid kan geven.

U moet niet vergeten dat al onze leden met een of ander geloof of religie zijn opgevoed; dat ze allemaal, fysiek en mentaal, min of meer

kinderen van hun tijd zijn, en dat het daarom heel goed mogelijk is dat hun oordeel door enkele of al deze invloeden onbewust wordt gekleurd. Als ze zich niet van zulke vooroordelen kunnen bevrijden, of op zijn minst leren die onmiddellijk als zodanig te herkennen – om te voorkomen dat ze erdoor worden meegesleept – dan zal de Society afgedrijven naar een of andere zandbank van het denken om daar als een gestrand wrak te blijven liggen en te vergaan.

Vr.: Maar als dat gevaar wordt afgewend?

HPB: Dan zal de Society in en ook na de 20ste eeuw blijven bestaan. Ze zal het grote publiek van denkende en intelligente mensen geleidelijk doordringen van haar ruime en edele denkbeelden over religie, plicht, en menslievendheid. Langzaam maar zeker zal ze de ijzeren boeien verbreken van geloofsvormen en dogma's, van maatschappelijke vooroordelen; ze zal antipathieën en barrières tussen rassen en volkeren wegnemen, en de weg vrijmaken voor de praktische verwezenlijking van broederschap onder alle mensen. Door haar leringen, door de filosofie die ze voor de mens van nu toegankelijk en begrijpelijk heeft gemaakt, zal het Westen het Oosten leren begrijpen en op zijn juiste waarde schatten.

Verder zal de ontwikkeling van paranormale krachten en vermogens, waarvan de eerste symptomen in Amerika al zichtbaar zijn, op gezonde en normale wijze doorgaan. De mensheid zal gespaard blijven voor de vreselijke gevaren, zowel mentaal als lichamelijk, die onvermijdelijk zijn wanneer die ontwikkeling plaatsvindt in een broeinest van egoïsme en kwade hartstochten, zoals dreigt te gebeuren. De mentale en psychische groei van de mens zal harmonisch samengaan met zijn morele vooruitgang, en zijn fysieke omgeving zal de vrede en broederlijke welwillendheid weerspiegelen die dan in zijn denken zullen heersen, in plaats van de tweedracht en strijd die we nu overal om ons heen zien.

Vr.: Een heel aanlokkelijk beeld! Maar zeg eens, verwacht u echt dat dit alles in één korte eeuw zal worden bereikt?

HPB: Eigenlijk niet. Maar in het laatste kwart van elke honderd jaar wordt door die 'meesters', waarover we het hadden, een poging gedaan om de spirituele vooruitgang van de mensheid een duidelijke impuls te geven. Tegen het einde van elke eeuw vindt er steeds een uitstroming of opleving van spiritualiteit of van mystiek plaats. Een of meer perso-

nen zijn in de wereld als hun vertegenwoordigers verschenen, en er is een zekere hoeveelheid occulte kennis en leringen gegeven. Als u wilt kunt u het spoor van deze bewegingen van eeuw tot eeuw terug volgen, zover als onze gedetailleerde historische bronnen reiken.

Vr.: Maar welk verband heeft dit met de toekomst van de Theosophical Society?

HPB: Als de huidige poging, in de vorm van onze Society, beter slaagt dan haar voorgangers, dan zal ze als een georganiseerde, levende en gezonde organisatie bestaan wanneer de tijd voor de poging van de 20ste eeuw aanbreekt. De algemene toestand van hart en geest van de mens zal door de verspreiding van haar leringen zijn verbeterd en gezuiverd en, zoals ik zei, vooroordelen en dogmatische illusies zullen, althans tot op zekere hoogte, uit de weg zijn geruimd. Dat is niet alles; er zal een uitgebreide en voor alle mensen toegankelijke literatuur zijn, en bovendien zal de volgende impuls een grote en *eensgezinde* groep mensen aantreffen die klaarstaan om de nieuwe toortsdrager van de waarheid te verwelkomen. Hij zal mensen aantreffen van wie het denken gereed is voor zijn boodschap, en ook een taal waarin hij de nieuwe waarheden die hij brengt kan kleden, een organisatie die uitziet naar zijn komst en die de puur technische fysieke obstakels en moeilijkheden uit de weg ruimt.

Denk u eens in hoeveel iemand die zo'n gelegenheid wordt geboden zou kunnen bereiken. Vergelijk dat eens met wat de Theosophical Society in de laatste 14 jaar feitelijk *heeft* bereikt, zonder een van die voordelen, en omringd door talloze obstakels die de nieuwe leider niet zouden belemmeren. Overweeg dit alles, en vertel me dan of ik te optimistisch ben wanneer ik zeg dat als de Theosophical Society blijft bestaan, en in de volgende 100 jaar trouw blijft aan haar opdracht, aan de oorspronkelijke drijfveer – vertel me dan of ik te ver ga als ik beweet dat de aarde, vergeleken met wat ze nu is, in de 21ste eeuw een hemel zal zijn!

Verklarende woordenlijst

[Noot vert.: Sommige termen zijn aangepast aan de hand van *The Theosophical Glossary* van H.P. Blavatsky die in het jaar na haar dood (1892) werd gepubliceerd]

A

Aartsengel

Hoogste engel. Van de twee Griekse woorden arch, 'eerste', en angelos, 'boodschapper'.

Absolute, het

Wanneer het slaat op het UNIVERSELE BEGINSEL duidt het op een abstractie, wat nauwkeuriger en logischer is dan wanneer het bijvoeglijk naamwoord 'absoluut' wordt gebruikt voor dat wat geen eigenschappen of beperkingen kan hebben.

Adam-Kadmon (Hebreeuws)

'Archetypische mens, mensheid. De niet tot zonde vervallen 'hemelse mens'. Kabbalisten brengen hem in verband met de tien sefiroth toegepast op de mens.' In de kabbala is Adam-Kadmon de gemanifesteerde logos, die overeenkomt met onze *derde* logos; de ongemanifesteerde is de eerste paradigmatische *ideële* mens en symboliseert het verborgen heelal, of het heelal zonder eigenschappen, in de betekenis die Aristoteles daaraan geeft.

De eerste logos is 'het licht van de wereld', de tweede en de derde zijn de geleidelijk dieper wordende schaduwen daarvan.

Adept (Latijn: adeptus)

In het occultisme iemand die het stadium van inwijding heeft bereikt, en een meester in de wetenschap van de esoterische filosofie is geworden.

Aether (Grieks)

Bij de Ouden de goddelijke lichtgevende substantie die het gehele

heelal doordringt; het ‘gewaad’ van de hoogste godheid, Zeus, of Jupiter. In latere tijden ether, waarvan de betekenis in de natuur- en scheikunde in een verklarend woordenboek kan worden gevonden. In de esoterie is aether het derde beginsel van het kosmische zevental, waarvan de stof (aarde) het laagste en ākāśa het hoogste is.

Agathon (Grieks)

Plato’s hoogste godheid, letterlijk ‘het goede’. Ons ALAYA, of wereldziel.

Agnosticus

Een woord dat voor het eerst door prof. Huxley werd gebruikt om iemand aan te duiden die alleen in iets gelooft wat door de zintuigen kan worden aangetoond.

Ahaṃkāra (Sanskriet)

Het ‘ik’-begrip, zelfbewustzijn of zelf-identiteit; het ‘ik’ of het ego-centrische en māyāvische beginsel in de mens, voortkomend uit onze onwetendheid die ons ‘ik’ scheidt van het universele ENE *zelf*. Persoonlijkheid, ook egoïsme.

Ain sof (Hebreeuws)

De ‘onbegrensde’ of ‘grenzeloze’ godheid die emaneert en zich uitbreidt. Ain sof wordt ook als en sof en ain suf geschreven, want niemand, zelfs de rabbi’s niet, is helemaal zeker van de klinkers ervan. In de religieuze metafysica van de oude Hebreeuwse filosofen was het ENE beginsel een abstractie, zoals parabrahman, hoewel kabbalisten door louter sofisterij en paradoxen nu erin geslaagd zijn er slechts een ‘hoogste god’ van te maken. Maar volgens de vroege Chaldeeuwse kabbalisten heeft ain sof ‘geen vorm of gestalte’ en is ‘niet met iets anders te vergelijken’. (Franck, *La kabbale*, 1843, blz. 175.)

Dat ain sof nooit is beschouwd als de ‘Schepper’, wordt afdoende bewezen door het feit dat een zo orthodoxe jood zoals Philo de ‘schepper’ de logos noemt, die direct volgt op de ‘Grenzeloze’ en ‘de TWEEDE God’ is. ‘De tweede God is in zijn (ain sofs) wijsheid’, zegt Philo in *Quaest et Solut*. De godheid is NIET-IETS; ze is naamloos en wordt daarom ain sof genoemd – het woord ain betekent ‘niets’. (Zie ook Franck, *Op.cit.*, blz. 186.)

Alchemie

In het Arabisch ul-khemi, de scheikunde van de natuur, zoals de naam

aangeeft. Ul-khemi of al-kimia is in feite een Arabisch leenwoord, van het Griekse χημεία van χημός, aan een plant onttrokken ‘sap’. De alchemie houdt zich bezig met de fijnstoffelijke natuurkrachten en de verschillende toestanden van de stof waarin ze actief zijn. De alchemist probeert in gesluierde, min of meer kunstmatige, taal aan niet-ingewijden zoveel van het mysterium magnum bekend te maken als een egoïstische wereld veilig in handen kan worden gegeven.

Zijn eerste stelling is dat er een universeel oplosmiddel bestaat waarmee alle samengestelde lichamen kunnen worden opgelost tot de homogene substantie van waaruit ze werden ontwikkeld; deze substantie noemt hij zuiver goud of summum materiae. Dit oplosmiddel, ook menstruum universale genoemd, bezit de kracht om alle ziektekiemen uit het menselijk lichaam te verdrijven, jeugd te herstellen, en het leven te verlengen. Dat geldt ook voor de lapis philosophorum (steen der wijzen).

De alchemie werd in de achtste eeuw van onze jaartelling voor het eerst naar Europa gebracht door Geber, de grote Arabische wijze en filosoof; maar ze was al eeuwenlang in China en Egypte bekend en werd er beoefend. Talloze papyrussen over alchemie en andere manuscripten waaruit blijkt dat ze de geliefde studie van koningen en priesters was, zijn aan het licht gebracht en worden onder de algemene naam ‘hermetische verhandelingen’ bewaard. De alchemie wordt vanuit drie verschillende gezichtspunten bestudeerd, die verschillende interpretaties mogelijk maken, namelijk het kosmische, het menselijke, en het aardse.

Deze drie methoden werden gesymboliseerd door de drie alchemistische eigenschappen – zwavel, kwik, en zout. Verschillende schrijvers hebben verklaard dat er respectievelijk drie, zeven, tien, en twaalf processen zijn; maar ze zijn het er allemaal over eens dat er in de alchemie maar één doel bestaat, namelijk het omzetten van onedele metalen in zuiver goud. Maar wat dat *goud* in feite is, wordt door heel weinig mensen goed begrepen. In de natuur bestaat er ongetwijfeld zoiets als omzetting van onedel in edel metaal; maar dit is slechts één aspect van de alchemie, het aardse of puur stoffelijke, want we zien dat in het binnenste van de aarde ditzelfde proces plaatsvindt.

Er bestaat in de alchemie echter, naast en achter deze interpretatie, een symbolische betekenis die zuiver psychisch en spiritueel is. Terwijl de kabbalist-alchemist de stoffelijke omzetting nastreeft, richt de occultist-alchemist, die het goud van de aarde versmaadt, al zijn aan-

dacht alleen op het omzetten van het lagere *viertal* in de goddelijke hogere *triade* van de mens, en wanneer deze ten slotte zijn versmolten zijn ze één. De spirituele, mentale, psychische, en fysieke gebieden van het menselijk bestaan worden in de alchemie vergeleken met de vier elementen – vuur, lucht, water, en aarde, en elk kan in drie toestanden bestaan, namelijk vast, onvast, en vluchtig.

Er is bij het grote publiek weinig tot niets bekend over de oorsprong van deze oude tak van filosofie, maar het is zeker dat ze ouder is dan elke bekende dierenriem, en omdat ze zich bezighoudt met de verpersoonlijkte natuurkrachten is ze waarschijnlijk ook ouder dan elke mythologie. Zonder enige twijfel kende men in de oudheid het echte geheim van transmutatie (op het fysieke gebied), en dat is vóór het aanbreken van het zogeheten historische tijdperk verloren gegaan.

De hedendaagse scheikunde heeft haar beste en belangrijkste ontdekkingen aan de alchemie te danken; maar ondanks de onmiskenbare, alchemistische waarheid dat er maar *één* element in het heelal bestaat, heeft de scheikunde de metalen onder de elementen gerangschikt, en begint ze pas nu haar grote vergissing in te zien.

Zelfs enkele encyclopedisten zijn genooddaakt te erkennen dat, al berusten de meeste verhalen over transmutatie op bedrog of misleiding, ‘enkele ervan toch vergezeld gaan van getuigenissen *die ze aannemelijk maken*. Door middel van de galvanische batterij heeft men ontdekt dat zelfs de alkaliën kenmerken van metalen vertonen. Of het mogelijk is om een metaal te verkrijgen uit andere substanties die de samenstellende bestanddelen ervan bevatten en om *het ene metaal in een ander te veranderen* . . . moet daarom onbeslist blijven. Ook moeten niet alle alchemisten als bedriegers worden beschouwd. In de overtuiging hun doel te zullen bereiken, hebben velen hard gewerkt met onvermoeibaar geduld en een zuiver hart, kwaliteiten die door de alchemisten sterk worden aanbevolen als de belangrijkste vereisten voor succes.’ (*Encyclopedia Americana: A Popular Dictionary, etc.*, 1829, 1:141.)

Alexandrië, filosofen (of school) van

Deze beroemde school ontstond in Alexandrië, Egypte, een stad die eeuwenlang de zetel van wetenschap en filosofie is geweest. Ze was vermaard om haar bibliotheek, die door Ptolemaeus Soter in het begin van zijn regeringsperiode werd gesticht (Ptolemaeus stierf in 283 v.Chr.). Die bibliotheek kon zich eens beroemen op het bezit van

700.000 rollen of boekdelen (Aulus Gellius); op haar museum, de eerste echte academie voor kunst en wetenschap; op haar wereldberoemde geleerden, zoals Euclides, de vader van de wetenschappelijke meetkunde, Apollonius van Perga, schrijver van het nog bestaande werk over kegelsneden, Nicomachus, rekenkundige; op astronomen, natuurfilosofen, anatomen zoals Herophilus en Erasistratus; artsen, musici, kunstenaars, enz. Maar ze werd nog beroemder door haar eclectische of neoplatonische school, in 173 n.Chr. gesticht door Ammonius Saccas; zijn leerlingen waren Origenes, Plotinus, en nog vele anderen die nu bekende figuren in de geschiedenis zijn.

De beroemdste scholen van de gnostici hadden hun oorsprong in Alexandrië. Philo Judaeus, Josephus, Iamblichus, Porphyrius, Clemens van Alexandrië, Eratosthenes de astronoom, Hypatia de vrouwelijke filosoof, en talloze andere sterren van de tweede magnitude, hebben allemaal in verschillende tijden tot deze grote scholen behoord, en ertoe bijgedragen om van Alexandrië terecht een van de meest vermaarde zetels van wetenschap te maken die de wereld ooit heeft voortgebracht.

Altruïsme

Afgeleid van *alter*, ander. Een aan egoïsme tegengestelde eigenschap. Handelingen die gericht zijn op het welzijn van anderen zonder aan zichzelf te denken.

Ammonius Saccas

Een groot en moreel hoogstaand filosoof die in de 2de en de 3de eeuw van onze jaartelling in Alexandrië leefde, stichter van de neoplatonische school van de philalethen, 'waarheidsminnaars'. Hij kwam uit een arm gezin en zijn ouders waren christenen, maar hij bezat zo'n opmerkelijke, bijna goddelijke goedheid dat hij theodidaktos, 'door god onderwezen', werd genoemd. Hij respecteerte de goede dingen in het christendom, maar brak op jeugdige leeftijd met die religie en ook met de kerken, omdat hij er niets in kon vinden dat beter was dan de oude religies.

Analogeten

De leerlingen van Ammonius Saccas, zo genoemd om hun gewoonte alle heilige legenden, mythen, en mysteries volgens het beginsel van analogie en overeenkomst te verklaren, een regel die men nu in het kabbalistische stelsel aantreft en vooral in de scholen van de esoterische filosofie in het Oosten. (Zie T. Subba Row, 'The twelve signs of the zodiac', *Five Years of Theosophy*.)

Ānanda (Sanskriet)

Zegen, vreugde, geluk, blijheid. De naam van een geliefde leerling van Gautama, de Heer Boeddha.

Anaxagoras

Een beroemd Ionisch filosoof, die rond 500 v.Chr. leefde, filosofie studeerde bij Anaximenes van Milete, en zich in de tijd van Pericles in Athene vestigde. Socrates, Euripides, Archelaus, en andere eminente figuren en filosofen behoorden tot zijn discipelen en leerlingen.

Hij was een zeer geleerd astronoom en een van de eersten die openlijk uiteenzette wat Pythagoras in het geheim had onderwezen – namelijk de bewegingen van de planeten, de zons- en maansverduisteringen, enz. Hij onderwees de theorie van de chaos, overeenkomstig het beginsel dat er ‘niets uit het niets ontstaat’ (ex nihilo nihil fit), en de theorie van de atomen, als de aan alle lichamen ten grondslag liggende essentie en substantie, ‘van dezelfde aard als de lichamen die ze vormden’. Hij onderwees dat die atomen oorspronkelijk in beweging werden gezet door nous (universele intelligentie, de mahat van de hindoes), en dat die nous een onstoffelijke, eeuwige, spirituele entiteit is.

Door die verbinding met nous werd de wereld gevormd, waarbij de grofstoffelijke lichamen naar beneden zonken en de etherische atomen (of vurige ether) opstegen en zich in de bovenste hemelsferen verspreidden. Ruim 2000 jaar eerder dan de moderne wetenschap onderwees hij dat de sterren uit dezelfde stof bestaan als de aarde, en dat de zon een gloeiende massa is; dat de maan een donker onbewoonbaar lichaam is dat haar licht van de zon ontvangt; daarnaast verklaarde hij ervan overtuigd te zijn dat *het werkelijke bestaan van de dingen* die onze zintuigen waarnemen niet met bewijzen kan worden aangetoond.

Hij stierf in ballingschap in Lampsacus op 72-jarige leeftijd.

Anima mundi (Latijn)

De ‘ziel van de wereld’, hetzelfde als alaya van de noordelijke boeddhisten; de goddelijke essentie die alle dingen – van het kleinste stoffelijke atoom tot mens en god – doordringt en bezielt. In een bepaald opzicht is ze ‘de zevenhuidige moeder’ uit de stanza’s in *De geheime leer*; de essentie van zeven gebieden van waarneming, bewustzijn, en differentiatie, zowel moreel als fysiek. In haar hoogste aspect is ze nirvāṇa, in haar laagste het astrale licht. Bij de gnostici, de eerste christenen, en de nazarenen was ze vrouwelijk; tweeslachtig bij andere filosofische stromingen die haar alleen in haar vier lagere gebieden

beschouwden. Ze is in de objectieve wereld van vormen vurig en etherisch van aard, en in haar drie hogere gebieden goddelijk en spiritueel. Wanneer er wordt gezegd dat elke menselijke ziel werd geboren door zich uit de anima mundi los te maken, dan is de esoterische betekenis daarvan dat de essentie van onze hogere ego's daaraan gelijk is. Ze is een emanatie van het altijd onbekende universele ABSOLUTE.

Anoia (Grieks)

Betekent 'gebrek aan begrip', 'dwaasheid'. Plato en anderen gebruikten deze term voor het lager manas wanneer dit te nauw met kâma is verbonden, wat wordt gekenmerkt door redeloosheid (agnoia). Het Griekse agnoia is kennelijk afgeleid van het Sanskrietwoord ajñāna – onwetendheid, redeloosheid, afwezigheid van kennis.

Antropomorfisme

Van het Griekse anthropos, mens. Het toekennen van een menselijke vorm en menselijke eigenschappen aan God, of de goden.

Apollo van Belvédère

Van alle klassieke beelden van Apollo – zoon van Jupiter en Latona, die Phoebus, Helios, de stralende en de zon wordt genoemd – is dit het beste en volmaaktste beeld. Het wordt de pythische Apollo genoemd, omdat de god wordt voorgesteld op het moment van zijn overwinning op de slang Python. Het beeld werd in 1503 tijdens opgravingen in Antium gevonden, en staat tegenwoordig in de Belvédère-galerij in het Vaticaanse Museum.

Apollonius van Tyana

Een groot filosoof, geboren aan het begin van de 1ste eeuw in Cappadocië; een bevlogen pythagoreeër; hij studeerde Fenicische wetenschappen bij Euthydemus en de pythagorische filosofie en andere onderwerpen bij Euxenus van Heraclea. Overeenkomstig de pythagorische leer bleef hij zijn hele leven vegetariër, at alleen vruchten en kruiden, dronk geen wijn, droeg slechts van plantenvezels gemaakte kleding, liep blootsvoets en liet zijn haar groeien, zoals alle ingewijden voor en na hem hebben gedaan. Hij werd door de priesters van de tempel van Asclepius (Asclepios) in Aegae ingewijd, en leerde vele 'wonderen' om zieken te genezen, die door de god van de geneeskunde werden verricht.

Na zich door een vijfjarige periode van zwijgen op een hogere inwijding te hebben voorbereid, en nadat hij Antiochië, Efeze, Pamphylië, en

andere streken had bezocht, reisde hij *via* Babylon naar India. Hij vertrok alleen want al zijn discipelen hadden hem verlaten omdat ze bang waren voor het ‘land van betovering’. Onderweg ontmoette hij Damis, die zijn leerling werd en hem vergezelde op zijn reis. Volgens Damis – op wiens dagboek aantekeningen een zekere Philostratus zich 100 jaar later baseerde – werd Apollonius in Babylon door de Chaldeeën en magiërs ingewijd. Na zijn terugkeer uit India toonde hij zich een echte ingewijde want de pest, aardbevingen, het sterven van koningen, en andere gebeurtenissen die hij had voorspeld, vonden inderdaad plaats.

Op Lesbos werden de priesters van Orpheus jaloers op hem, en weigerden hem in hun bijzondere mysteriën in te wijden, hoewel ze dat enkele jaren later wél deden. Hij predikte tot het volk van Athene en andere steden de zuiverste en edelste ethiek; de verschijnselen die hij teweegbracht waren even verbazingwekkend als talrijk, en werden door velen bevestigd.

‘Hoe komt het toch’, vraagt Justinus de Martelaar zich verbijsterd af, ‘hoe komt het toch dat de talismans (telesmata) van Apollonius kracht bezitten, want zoals *we zien* wenden ze de woede van de golven, de kracht van de winden, en de aanvallen van wilde dieren af; en *terwijl de wonderen van onze Heer alleen maar in overleveringen worden bewaard*, zijn die van Apollonius *zeer talrijk en manifesteren ze zich nu zowaar als echte feiten*’ (*Questiones et responsiones at orthodoxos*, 24). Een verklaring hiervoor is eenvoudig te vinden in het feit dat Apollonius, na de Hindoekoesj te zijn overgetrokken, door een koning naar de verblijfplaats van de wijzen werd geleid – die misschien nog steeds hun verblijfplaats is – waar zij hun onovertroffen kennis aan hem onderwezen.

Zijn gesprekken met de Korinthiër Menippus bieden ons werkelijk de esoterische catechismus, en onthullen (als deze worden begrepen) vele belangrijke natuurgeheimen. Apollonius was bevriend met koningen en koninginnen, was hun gast en correspondeerde met hen; nooit werden er voor wonderbaarlijke of ‘magische’ krachten betere getuigenverklaringen geleverd dan voor die van hem. Tegen het einde van zijn lange en verbazingwekkende leven opende hij een esoterische school in Efeze; hij stierf op de hoge leeftijd van 100 jaar.

Arhat (Sanskriet)

Ook uitgesproken en geschreven arahat, arhan, rahat, enz., ‘de waardige’; een volmaakt geworden ārya, iemand die niet meer hoeft te rein-

carneren; die ‘goddelijk eerbetoon verdient’. Deze naam werd eerst aan heilige jains gegeven en later aan boeddhistische heiligen die waren ingewijd in de esoterische mysteriën. Een arhat is iemand die het laatste en hoogste pad heeft betreden, en dus vrij is van wederbelichaming.

Arianen

De volgelingen van Arius, een priester van de kerk in Alexandrië in de vierde eeuw. Iemand die beweert dat Christus een geschapen mens is die lager staat dan God de Vader, hoewel toch een groot en edel mens, een echte adept, die alle goddelijke mysteries kent.

Aristobulus

Een schrijver en filosoof uit Alexandrië over wie niet zoveel bekend is. Een jood die heeft geprobeerd te bewijzen dat Aristoteles de esoterische gedachten van Mozes duidelijk heeft gemaakt.

Ārya's (Sanskriet)

Letterlijk ‘de heiligen’; zij die de āryasatyāni (edele waarheden) hadden begrepen en het āryamārga-pad naar nirvāṇa of moksha waren ingeslagen, het grote ‘viervoudige’ pad. Ze stonden oorspronkelijk bekend als rishi's. Maar de naam wordt nu aan een ras gegeven (Ariërs), en de oriëntalistten hebben van alle Europeanen ārya's gemaakt, waardoor ze de hindoe-brahmanen hun geboorterecht hebben ontnomen. Omdat in het esoterische stelsel de vier paden of stadia alleen kunnen worden betreden na een grote spirituele ontwikkeling en ‘groei in heiligheid’, worden ze de āryamārga genoemd. De graden van arhatschap, respectievelijk genaamd srotāpatti, sakridāgāmin, anāgāmin, en arhat, of de vier klassen van ārya's, komen overeen met de vier paden en waarheden.

Aspect

De vorm (rūpa) waarin een beginsel van de zevenvoudige mens of natuur zich manifesteert, wordt in de theosofie een *aspect* van dat beginsel genoemd.

Astraal lichaam

De etherische tegenhanger of het dubbel van elk fysiek lichaam – Doppelgänger.

Astrologie

De wetenschap die de invloed van hemellichamen op wereldse zaken beschrijft, en beweert toekomstige gebeurtenissen uit de stand van de

sterren te kunnen voorspellen. Ze is zo oud dat ze in de vroegste verslagen van menselijke kennis is te vinden. Eeuwenlang bleef ze in het Oosten een geheime wetenschap, en voor de hoogste vorm ervan geldt dat nog steeds; de exoterische beoefening ervan is in het Westen pas echt tot ontwikkeling gekomen nadat Varāhamihira ongeveer 1400 jaar geleden zijn boek over astrologie schreef.

Claudius Ptolemaeus, de beroemde geograaf en wiskundige, die de grondslag legde voor wat nu het Stelsel van Ptolemaeus wordt genoemd, schreef in 135 n.Chr. zijn *Tetrabiblos*, dat nog steeds de basis vormt van de moderne astrologie. De wetenschap van de horoscopie wordt nu hoofdzakelijk op vier punten bestudeerd, namelijk: 1) *aardgebonden*, in haar toepassing op meteorologie, seismologie, landbouw en veeteelt; 2) *staatkundig* of *burgerlijk*, met het oog op de toekomst van volkeren, koningen, en heersers; 3) *uurhoek*, met betrekking tot het wegnemen van twijfel die over een onderwerp in het denken is gerezen; 4) *geboorte*, in verband met de toekomstige levensloop van individuen.

De Egyptenaren en de Chaldeeën behoorden tot de oudste volkeren die zich bezighielden met de astrologie, hoewel hun manier om de sterren te lezen aanzienlijk van de moderne methoden verschilt. De Egyptenaren beweerden dat Belus, de Bel of Elu van de Chaldeeën, een telg uit de *goddelijke* dynastie, of de dynastie van de god-koningen, uit het land Chemi afkomstig was, en dat had verlaten om vanuit Egypte een kolonie te stichten aan de oevers van de Eufraat, waar een tempel werd gebouwd, geleid door priesters die de 'heren van de sterren' dienden.

Wat de oorsprong van deze wetenschap betreft, is enerzijds bekend dat Thebe de eer opeiste de astrologie te hebben uitgevonden; anderzijds is iedereen het erover eens dat de Chaldeeën deze wetenschap aan de andere volkeren onderwezen. Thebe was niet alleen veel ouder dan het 'Ur van de Chaldeeën', maar ook ouder dan Nipur, waar Bel het eerst werd aanbeden. Sin (de maan en de zoon van Bel) was de belangrijkste godheid van Ur, het geboorteland van Terah, de sabeeër en sterrenvereerder, en van Abraham, zijn zoon, de grote astroloog uit de bijbelse overlevering. Alles wijst dus erop dat de Egyptische beweringen juist zijn.

De term astroloog kreeg later in Rome en elders een slechte naam door het bedrog van hen die geld wilden verdienen aan iets wat tot de heilige wetenschap van de mysteriën behoorde. Zij waren onbekend met deze heilige wetenschap en ontwikkelden een stelsel dat geheel op wiskunde was gebaseerd in plaats van op transcendente metafysica

waarin de fysieke hemellichamen de upādhi of stoffelijke basis vormen. Ondanks alle vervolgingen was het aantal aanhangers van de astrologie onder de meest intellectuele en wetenschappelijke denkers altijd erg groot. Als Cardan en Kepler tot de vurige verdedigers ervan hebben behoord, dan hoeven latere aanhangers zich niet ervoor te schamen, zelfs niet nu ze onvolmaakt en verdraaid is.

In *Isis ontsluit* (1:344) werd gezegd: ‘De astrologie verhoudt zich tot de exacte astronomie als de psychologie tot de exacte fysiologie. In de astrologie en de psychologie moet men zich buiten de zichtbare wereld van de stof begeven en het gebied van de transcendente geest betreden.’

Athenagoras

Een platonisch filosoof uit Athene, die in 177 n.Chr. voor de christenen een apologie schreef, gericht aan Marcus Aurelius, om te bewijzen dat de tegen hen ingebrachte beschuldigingen, namelijk dat ze incestueus zijn en vermoorde kinderen opeten, onjuist zijn.

Ātman (Sanskriet)

De universele geest, de goddelijke monade, het zogenaamde ‘zevende beginsel’ in de exoterische ‘zevenvoudige’ indeling van de mens. De hoogste ziel.

Aura (Grieks en Latijn)

Een subtiële, onzichtbare essence of fluïdum dat uit menselijke, dierlijke, en andere lichamen emaneert. Ze is een psychische uitwaseming, zowel van het denken als van het lichaam, want er bestaat een elektrovitale en tegelijkertijd een elektromentale aura; in de theosofie de akāśische of magnetische aura genoemd. In de rooms-katholieke martyrologie: een heilige.

Avatāra (Sanskriet)

Goddelijke incarnatie. De afdaling van een god of een verheven wezen dat niet meer hoeft te reïncarneren in het lichaam van een gewone sterfeling. Krishṇa was een avatāra van Viṣṇu. De dalai lama wordt als een avatāra van Avalokiteśvara beschouwd, en de tashi lama als een van Tsongkhapa of van Amitābha. Er zijn twee soorten avatāra’s: de een uit een vrouw geboren en de andere ‘ouderloos’ – anupapādaka.

B

Bhagavad-Gītā (Sanskriet)

Letterlijk ‘het lied van de Heer’; ze maakt deel uit van het *Mahā-bhārata*, het prachtige heldendicht van India. Het bevat een dialoog waarin Krishṇa, de ‘wagenmenner’, en Arjuna, zijn chela, de hoogste spirituele filosofie bespreken. Het werk is in hoge mate occult of esoterisch.

Boeddha (Sanskriet)

‘De verlichte’. Algemeen bekend als de titel van Gautama Boeddha, prins van Kapilavastu, stichter van het boeddhisme. De hoogste graad van kennis en heiligheid. Om een boeddha te worden moet men de boeien van de zintuigen en de persoonlijkheid verbreken; zich volledig bewust worden van het *werkelijke zelf*, en leren om het niet van alle andere zelden te scheiden; door ervaring de volstrekt onwerkelijke aard van alle verschijnselen leren inzien, in de eerste plaats van de hele zichtbare kosmos; zich volledig losmaken van alles wat vergankelijk en eindig is, en, terwijl men nog op aarde is, slechts in het onsterfelijke en eeuwigdurende leven.

Boeddhisme

De door Gautama Boeddha onderwezen religieuze filosofie. Het is nu in twee afzonderlijke hoofdstromingen verdeeld: de zuidelijke en de noordelijke. Van eerstgenoemde wordt gezegd dat ze zuiverder is, omdat ze de oorspronkelijke leringen van Heer Boeddha zorgvuldiger heeft bewaard. Het noordelijk boeddhisme is beperkt tot Tibet, China, en Nepal. Maar dat onderscheid is niet juist. Al staat de zuidelijke school dichter bij de openbare en exoterische leringen van Śākyamuni, en is ze daar feitelijk niet van afgeweken – behalve misschien op ondergeschikte punten als gevolg van de vele na de dood van de MEESTER gehouden concilies – niettemin is de noordelijke school gebaseerd op Siddhārta Boeddha’s esoterische leringen die hij alleen aan zijn uitverkoren bhikṣu’s en arhats gaf.

Het boeddhisme kan in onze tijd eigenlijk niet goed worden beoordeeld aan de hand van een of andere populaire exoterische vorm ervan. Van het echte boeddhisme kan men alleen een juiste indruk krijgen door de filosofie van de zuidelijke school te combineren met de metafysica van de noordelijke scholen. Als de een te radicaal en streng lijkt en de ander te metafysisch en transcendentiaal, of zelfs is overwoekerd

door het onkruid van het Indiase exoterische stelsel – waarbij veel goden van dat pantheon onder nieuwe namen naar Tibet werden overgebracht – dan komt dat door de uiterlijke vorm die het volk aan beide boeddhistische stromingen heeft gegeven. Ze verhouden zich tot elkaar zoals het protestantisme ten opzichte van het rooms-katholicisme. Beide schieten tekort door overmatige ijver en onjuiste interpretaties, hoewel noch de zuidelijke noch de noordelijke boeddhistische priesters ooit bewust van de waarheid zijn afgeweken. Nog minder hebben ze gehandeld naar voorschriften van een *priesterheerschappij*, uit eerzucht, of met het oog op persoonlijk gewin of macht, zoals de latere christelijke kerken wel hebben gedaan.

Boek van de sleutels (of *Boek van de getallen*)

Een oud kabbalistisch werk. Het origineel bestaat niet meer, hoewel er misschien nog verminkte kopieën en vervalsingen van zijn.

Böhme, Jakob

Een mysticus en groot filosoof, een van de meest opmerkelijke theosofen uit de middeleeuwen. Hij werd omstreeks 1575 in Alt Seidenberg geboren, ongeveer drie kilometer van Görlitz (Silezië), en stierf in 1624, bijna 50 jaar oud. Als jongen was hij een doodgewone herder, en na in een dorpsschool lezen en schrijven te hebben geleerd, werd hij in Görlitz leerling bij een arme schoenmaker.

Böhme was van nature een zeer begaafd helderziende. Zonder opleiding of kennis van de wetenschap schreef hij werken die vol wetenschappelijke waarheden blijken te staan; maar hij zag deze, zoals hij zelf zegt, ‘als in een grote diepte in het innerlijk’. Hij kreeg ‘een volledig beeld van het heelal, een ingewikkelde chaos’, en dat beeld ontvouwde zich van tijd tot tijd voor hem ‘zoals een jonge plant die zich opent’, zegt hij. Hij was een geboren mysticus, en had duidelijk een heel zeldzame gesteldheid; iemand met een verfijnde aard, waarvan het stoffelijk omhulsel op geen enkele manier een belemmering vormt voor een rechtstreeks, zij het slechts nu en dan voorkomend, contact tussen het mentale en het spirituele ego. Net als vele andere ongeoefende mystici zag Jakob Böhme dit ego ten onrechte aan voor God. Hij schreef: ‘De mens moet erkennen dat zijn kennis niet van hemzelf is maar van God komt, die de *ideeën* van wijsheid aan de ziel van de mens kenbaar maakt *in de mate die hem behaagt*.’

Als deze grote theosoof 300 jaar later was geboren, dan zou hij dit misschien anders hebben uitgedrukt. Hij zou dan hebben geweten dat

de ‘God’ die door zijn eenvoudige, onontwikkelde en ongeofende hersenen sprak, zijn eigen goddelijk ego was, de alwetende godheid in hem, en dat wat die god bekendmaakte niet afhing van ‘de mate die hem behaagt’, maar van de vermogens van het sterfelijke en tijdelijke verblijf dat door die godheid werd bezielde.

Brahma en Brahmā (Sanskriet)

De onderzoeker moet onderscheid maken tussen het onzijdige Brahma en de mannelijke schepper van het Indiase pantheon, Brahmā. Het eerste Brahma, of Brahman, is het onpersoonlijke hoogste en onkenbare beginsel van het heelal; uit de essentie daarvan emaneert alles, en alles keert daarin terug; het heeft geen lichaam, het is onstoffelijk, ongebo- ren, eeuwig, zonder begin en einde. Het doordringt alles, bezielt zowel de hoogste god als het kleinste atoom van een mineraal. Brahmā daarentegen, de mannelijke schepper, bestaat in zijn manifestaties alleen periodiek en gaat ook periodiek in pralaya, d.w.z. verdwijnt en wordt dan *vernietigd*.

Brahmā, dag van

Een tijdvak van 4.320.000.000 jaar, waarin Brahmā, na uit zijn gouden ei (hiraṇyagarbha) tevoorschijn te zijn gekomen, de stoffelijke wereld schept en vormt (want hij is eenvoudig de bevruchtende en scheppende kracht in de natuur). Na dit tijdperk, als de werelden beurtelings door vuur en door water zijn verwoest, verdwijnt hij met de objectieve natuur; daarna komt de nacht van Brahmā.

Brahmā, nacht van

Een tijdvak van gelijke duur, waarin Brahmā zou slapen. Na het ontwaken begint hij weer met hetzelfde proces, en dit gaat zo door gedurende een **EEUW** van Brahmā, bestaande uit elkaar opvolgende ‘dagen’ en ‘nachten’ van elk 4.320.000.000 jaar, d.w.z. $4.320.000.000 \times 2 \times 36.000$ jaar = 311.040.000.000.000 jaar. Na afloop daarvan begint de mahāpralaya of grote ontbinding, die op zijn beurt dezelfde tijdsduur van vijftien cijfers heeft.

Brahmavidyā (Sanskriet)

De kennis of esoterische wetenschap betreffende de ware aard van Brahma en Brahmā.

Buddhi (Sanskriet)

Universele ziel of denkvermogen. Mahābuddhi is een naam voor

mahat; ook de spirituele ziel in de mens (exoterisch het zesde beginsel), het voertuig van ātman, dat volgens de exoterische opsomming het zevende is.

Buddhi-taijasa (Sanskriet)

Een heel mystieke term die op verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd. In het occultisme, en met betrekking tot de ‘begin-selen’ van de mens (exoterisch), is het een term die de toestand van ons tweevoudige manas weergeeft wanneer het zich tijdens het leven van een mens heeft verenigd met, en baadt in de straling van, buddhi, de spirituele ziel. ‘Taijasa’ betekent namelijk de *stralende*, en manas wordt stralend als gevolg van zijn vereniging met buddhi, en omdat het als het ware daarin opgaat wordt het met laatstgenoemde één; de drie-eenheid is tot één geworden; omdat buddhi een hoger beginsel is, wordt manas: buddhi-taijasa. Kortom, het is de menselijke ziel verlicht door de straling van de goddelijke ziel, het menselijk verstand beschenen door het licht van de geest of *goddelijk ZELFBEWUSTZIJN*.

Buitenkosmisch

Buiten de kosmos of de natuur. Het is een onzinnig woord, want de natuur of het heelal is oneindig en grenzeloos, en er kan dus niets buiten bestaan. Het is verzonnen om het bestaan te verdedigen van een *persoonlijke* god die onafhankelijk is van de natuur of buiten de natuur als zodanig staat. Het woord werd bedacht als tegenstelling tot de pantheïstische gedachte dat de hele kosmos bezielde of geïnspireerd is door de geest van de godheid, en dat de natuur alleen het gewaad is en de stof de bedrieglijke schaduw van de werkelijke onzichtbare Tegenwoordigheid.

C

Chela (Sanskriet)

Een discipel. De leerling van een guru of wijze, de volgeling van een adept of van een filosofische school.

Chrēstos (Grieks)

Het vroeg-gnostische woord voor christus. Deze technische term werd in de 5de eeuw v.Chr. door Aeschylus, Herodotus, en anderen gebruikt. Eerstgenoemde maakt melding (*Choephorae*, 901) van de manteumata pythochrēsta, of de ‘orakels verkondigd door een pythische god’ door middel van een profetes; en pythochrēstos is afgeleid van chraō.

Chrēstērion betekent niet alleen ‘de zetel van een orakel’ maar ook een offer aan of voor het orakel. Chrēstēs is iemand die orakelspreuken uitspreekt, een ‘profeet en waarzegger’, en chrēstērios is iemand die een orakel of een god dient.

De vroegste christelijke schrijver, Justinus de Martelaar, noemt in zijn eerste apologie zijn geloofsgenoten chrēstenen. ‘Alleen uit onwetendheid noemen mensen zich christenen in plaats van chrēstenen’, zegt Lactantius (*Divinae institutiones*, 4:7). De woorden christus en christenen, oorspronkelijk chrēst en chrēstenen gespeld, zijn aan de tempeltaal van de heidenen ontleend. In die taal betekende chrēstos ‘een discipel op proef’, een kandidaat voor het hiërofantschap; wanneer hij dat door inwijding, lange beproevingen en lijden had bereikt, en gezalfd was (d.w.z. ‘met olie ingewreven’, zoals bij ingewijden en zelfs godenbeelden werd gedaan, als laatste handeling van het ritueel), was hij veranderd in christos – de ‘gezuiverde’ in esoterische of mysterietaal.

In de mystieke symboliek betekende christēs of christos in feite dat de ‘weg’, het *pad*, al was betreden en het doel al was bereikt. De persoonlijkheid van vergankelijke stof had zich na zware inspanningen verenigd met de onvernietigbare INDIVIDUALITEIT, en werd getransformeerd tot het onsterfelijke EGO. ‘Aan het einde van de weg staat de christēs’, de louteraar, en als de eenwording was volbracht, werd de chrēstos, de ‘man van smarten’, zelf christos. Paulus, de ingewijde, wist dit en doelde precies daarop in *Gal.* 4:19, waar de slechte vertaling hem laat zeggen: ‘zolang Christus geen gestalte in u krijgt, doorsta ik telkens weer barensweeën om u’, terwijl de juiste vertaling luidt: ‘totdat u de christos in uzelf vormt’. Maar gewone mensen, die alleen wisten dat chrēstos op een of andere manier verband hield met priester en profeet, en niets wisten van de verborgen betekenis van christos, stonden erop – evenals Lactantius en Justinus de Martelaar – om chrēstenen in plaats van christenen te worden genoemd. Ieder goed mens kan daarom christus ‘binnenin’ zich vinden, zoals Paulus het uitdrukt (*Efeziërs* 3:16-17), ongeacht of hij jood, moslim, hindoe of christen is.

Christian scientist

Een nieuw bedachte term om mensen aan te duiden die genezen door middel van de *wil*. De benaming is slecht gekozen, omdat een boeddhist, jood, hindoe, of materialist deze nieuwe vorm van *westerse yoga* met evenveel succes kan beoefenen als hij zijn wil krachtig genoeg kan richten. Een school die hetzelfde nastreeft is die van de ‘mental scien-

tists'. Hun methode bestaat uit de ontkenning van elke denkbare ziekte en elk kwaad. Ze beweren in een syllogistisch betoog dat zoiets als ziekte er niet is en ook niet kan bestaan, omdat de universele geest niet onderworpen kan zijn aan de kwalen van het vlees; omdat elk atoom geest is en *in* de geest is; en ten slotte omdat zij – de genezers en de genezenen – allemaal opgenomen zijn in deze geest of godheid. Dit verhindert helemaal niet dat zowel 'christian' als 'mental scientists', net als andere gewone mensen, ziek worden en jarenlang in hun lichaam chronische ziekten meedragen.

Christus (zie chrēstos)

Clemens van Alexandrië

Een kerkvader en vruchtbaar schrijver die neoplatonist en leerling van Ammonius Saccas was. Tussen de 2de en 3de eeuw van onze jaartelling was hij in Alexandrië een van de weinige christelijke filosofen.

Codex Nazaraeus (*Ginza Rabba*)

De geschriften van de nazarenen en ook van de nabateeërs. Volgens veel kerkvaders, in het bijzonder Hiëronymus en Epiphanius, waren het ketterse leringen, maar in feite vormen ze een van de talrijke gnostische studies over kosmogonie en theogonie, die een afzonderlijke religieuze stroming heeft voortgebracht: het mandeïsme.

College van rabbi's

Een college in Babylon; in de eerste eeuwen van het christendom heel beroemd, maar die roem vervaagde snel toen de Helleense leraren, zoals Philo Judaeus, Josephus, Aristobulus, en anderen in Alexandrië verschenen. Eerstgenoemden wreekten zich op hun succesrijke rivalen door de Alexandriërs als theürgen en onreine profeten te bestempelen. Maar aanhangers van de thaumaturgie werden niet als zondaars en bedriegers beschouwd toen orthodoxe joden aan het hoofd van zulke scholen van 'hazim' stonden. Dit waren colleges voor onderricht in profetie en occulte wetenschappen. Samuel was het hoofd van zo'n school in Ramah; Elisa in Jericho. Hillel had een echte academie voor profeten en zieners, en juist deze Hillel, leerling van het Babylonische College, werd de grondlegger van de sekte van de farizeeën en de voor-aanstaande orthodoxe rabbi's.

Cyclus (Grieks, kuklos)

De Ouden verdeelden de tijd in talloze cyclussen, wielen binnen wie-

len; al die tijdperken zijn van verschillende duur, en elk geeft het begin of einde aan van een kosmische, aardse, fysische, of metafysische gebeurtenis. Er bestonden cyclussen van slechts enkele jaren, en cyclussen van enorme duur. De grote orfische cyclus, die 120.000 jaar beslaat, had betrekking op de etnologische verandering van rassen, en die van Cassandrus van 136.000 jaar bracht een volledige verandering teweeg in planetaire invloeden en hun relatie met mensen en goden – een feit dat de tegenwoordige astrologen geheel uit het oog hebben verloren.

D

Deïst

Iemand die de mogelijkheid van het bestaan van een god of goden erkent, maar beweert van geen van beiden iets te weten, en openbaring ontkent. Een agnosticus uit de oudheid.

Deva (Sanskriet)

Een god, een 'luisterrijke' godheid, deva (deus), van de wortel div, 'schitteren'. Een deva is een hemels wezen – goed, slecht, of neutraal – dat 'de drie werelden', of de *drie gebieden* boven ons, bewoont. Er bestaan 33 groepen of 33 miljoen deva's.

Devachan (Sanskriet)

De 'verblijfplaats van de goden'. De toestand na de dood tussen twee aardlevens in, waarin het ego (ātma-buddhi-manas, of de tot één gemaakte drie-eenheid) komt nadat het zich heeft losgemaakt van het kāmārūpa en nadat de lagere beginselen zijn ontbonden.

Dhammapada (Pāli)

Een werk dat verschillende aforismen uit boeddhistische geschriften bevat.

Dhyāna (Sanskriet)

Een van de zes pāramitā's van volmaking. Een toestand van meditatie die de asceet die haar beoefent ver boven het gebied van zintuiglijke waarneming voert, weg van de wereld van de stof. Letterlijk 'contemplatie'. De zes stadia van dhyāna verschillen alleen in de graad waarin het persoonlijk ego zich heeft losgemaakt van het zintuiglijk leven.

Dhyāni-chohans (Sanskriet)

Letterlijk 'de heren van meditatie'. De hoogste goden, overeenkomend

met de rooms-katholieke aartsengelen. De goddelijke intelligenties belast met het toezicht op de kosmos.

Draadziel

Hetzelfde als *sūtrātman* (zie *manas sūtrātman*).

Drie-eenheid of triade

De drie in één, in elke religie en filosofie.

Dubbel

Hetzelfde als het astraal lichaam of de ‘Doppelgänger’.

E

Eeuw (zie Gouden en Grote Eeuw)

Ego (Latijn)

‘Ik’; het bewustzijn van het ‘ik ben ik’ in de mens; het gevoel een *ik* te zijn. De esoterische filosofie leert het bestaan van twee ego’s in de mens, het sterfelijke of *persoonlijke*, en het hogere, goddelijke of *onpersoonlijke*; eerstgenoemde wordt ‘persoonlijkheid’ genoemd, en laatstgenoemde ‘individualiteit’.

Egoïteit

Van het woord ‘ego’. Egoïteit betekent ‘individualiteit’ – nooit ‘persoonlijkheid’, want het is het tegenovergestelde van egoïsme, *het* kenmerk van de persoonlijkheid.

Eidōlon (Grieks)

Hetzelfde als dat wat we de menselijke schim of astrale vorm noemen.

Elementalen

Geesten van de elementen. De wezens die worden ontwikkeld in de vier rijken of elementen: aarde, lucht, vuur, en water. De kabbalisten noemen ze gnomen (van de aarde), sylfen (van de lucht), salamanders (van het vuur), en undinen (van het water). Ze zijn, met uitzondering van enkele hogere soorten en hun bestuurders, eerder natuurkrachten dan etherische mannen en vrouwen. Deze krachten kunnen als dienstbare werktuigen van een occultist verschillende gevolgen teweegbrengen; maar als ze door *elementaren* (*kāmarūpa*’s) worden gebruikt – in welk geval ze de mediums tot slaaf maken – zullen ze misleiden.

Alle lagere onzichtbare wezens die op het vijfde, zesde, en zevende gebied van onze aardse atmosfeer worden voortgebracht, worden ele-

mentalen genoemd – peri's, devs, djinns, bosgoden, saters, faunen, elfen, dwergen, trollen, kobolds, kabouters, watergeesten, goblins, pinkies, klaaggeesten, moerasgeesten, witte wijven, spoken, feeën, enz.

Eleusinia (Grieks)

De Eleusinische mysteriën waren na die van Samothrake de beroemdste en oudste van alle Griekse mysteriën; ze werden opgevoerd in de buurt van Eleusis, niet ver van Athene. Epiphanius voert ze terug tot de tijd van Inachos (1800 v.Chr.). Ze werden gehouden ter ere van Dēmētēr, de grote Ceres, en de Egyptische Isis; het laatste deel van de uitvoering had betrekking op het brengen van een zoenoffer en de wederopstanding, wanneer de ingewijde werd toegelaten tot de hoogste graad, die van epopt.

Het feest van de mysteriën begon in de maand boēdromiōn (september), de tijd van de druivenoogst, en duurde van de 15de tot de 22ste – zeven dagen. Het Hebreeuwse Loofhuttenfeest – het feest van het binnenhalen van de oogst – in de maand ethanim (de zevende), begon eveneens op de 15de en eindigde de 22ste van die maand. De naam van de maand (ethanim) is volgens sommigen afgeleid van Adonim, Adonia, Attenim, Ethanim, ter ere van Adonai of Adonis (Tammuz), om wiens dood door de Hebreëen werd getreurd in de heilige bossen van Bethlehem. Het offer van 'brood en wijn' werd zowel in de Eleusinia als tijdens het Loofhuttenfeest gebracht.

Emanatie (de leer over)

In haar metafysische betekenis tegengesteld aan evolutie, en toch één ermee. De wetenschap verkondigt dat evolutie, fysiologisch opgevat, een manier van voortplanten is waarbij de kiem die de foetus ontwikkelt al in de ouder bestaat, en dat de natuur zorgt voor de ontwikkeling, de uiteindelijke vorm en kenmerken van die kiem; dat het proces (evenals in de kosmologie) *willekeurig* plaatsvindt, door de wisselwerking tussen de elementen en hun verschillende verbindingen. Het occultisme leert dat dit slechts de *schijnbare* werkwijze is, omdat het werkelijke proces plaatsvindt door emanatie, geleid door intelligente krachten in overeenstemming met een onveranderlijke WET.

Hoewel de occultisten en theosofen volkomen overtuigd zijn van de evolutieleer zoals Kapila en Manu die hebben bekendgemaakt, zijn ze toch eerder aanhangers van de emanatie- dan van de evolutieleer. De emanatieleer werd eens algemeen aanvaard. Ze werd door filosofen in zowel Alexandrië als India onderwezen, door de Egyptische, Chal-

deeuwse en Helleense hiërofanten, en ook door de Hebreeën (in hun kabbala, en zelfs in *Genesis*). Alleen door een opzettelijk verkeerde vertaling is het Hebreeuwse woord *asdt* in de *Septuagint* vertaald met ‘engelen’, terwijl het *emanaties* betekent, aeonen, net als bij de gnostici. In *Deuteronomium* (33:2) wordt het woord *asdt* of *ashdt* met ‘vurige wet’ vertaald, terwijl de juiste vertaling van de zin zou moeten zijn: ‘uit zijn rechterhand flitste (niet een *vurige wet*, maar) een *vuur overeenkomstig de wet*’, namelijk vuur dat van de ene vlam wordt doorgegeven aan een andere, die het overneemt – net als in het spoor van een ontvlambare stof. Dit is precies wat emanatie betekent. Zoals in *Isis ontsluit* (1:33) wordt aangetoond:

In de evolutieeler zoals die nu in steeds bredere kring wordt opgevat, veronderstelt men dat er in alle stof een drang bestaat om een hogere vorm aan te nemen – een veronderstelling die duidelijk is geformuleerd door Manu en andere hindoeïscen uit de vroegste oudheid. Diana’s boom is hiervan een voorbeeld bij de zinkoplossing. Het geschil tussen de volgelingen van deze school en de emanationisten kan als volgt kort worden weergegeven: de evolutionist stopt met elk verder onderzoek bij de grens van ‘het onkenbare’; de emanationist gelooft dat niets kan worden ontwikkeld – d.w.z. gebaard of geboren – dat niet eerst ingewikkeld is geweest, waarmee hij aangeeft dat het leven komt van een spirituele macht die boven alles staat.

Esoterisch

Verborgen, geheim. Van het Griekse *esōterikos* – ‘innerlijk’, verborgen.

Esoterisch bodhisme

Geheime wijsheid of informatie, van het Griekse *esōterikos*, ‘innerlijk’, en het Sanskrietwoord *bodhi*, ‘kennis’, in tegenstelling tot *buddhi*, ‘het vermogen tot kennis, of het intellect’, en boeddhisme, de filosofie of Wet van Boeddha (de Verlichte). Ook als ‘budhisme’ geschreven, van *Budha* (intelligent, wijs), de zoon van *Soma*.

Euraziërs

Een afkorting van ‘Europese Aziaten’. De gemengde, *gekleurde* rassen; de kinderen van blanke vaders en donkerkleurige moeders in India, of omgekeerd.

Exoterisch (Grieks)

Uiterlijk, openbaar; het tegengestelde van esoterisch of verborgen.

Extase (Grieks ekstasis)

Een psychospirituele toestand; een fysieke trance die leidt tot helderziendheid en een toestand van gelukzaligheid die visioenen teweegbrengt.

F**Fallisme**

Alles wat te maken heeft met verering van het geslachtsdeel. Bijvoorbeeld het lînga en de yoni – de symbolen voor de mannelijke en vrouwelijke voortplantingsorganen – maar die niet de onzuivere betekenis hebben die het westerse denken eraan geeft.

Ferho (gnostisch)

Bij de nazareense gnostici de hoogste en grootste scheppingskracht (*Codex Nazaraeus*).

G**Gabirol, Solomon ben Jehudah ibn**

In de literatuur Avicebron genoemd. Van geboorte Israëliet, een filosoof, dichter, kabbalist, vruchtbaar schrijver, en mysticus. Hij werd in de 11de eeuw in Malaga (1021) geboren, groeide op in Zaragoza, stierf in 1070 in Valencia, vermoord door een moslim. Zijn geloofsgenoten noemden hem Solomon de Sephardi, of de Spanjaard; de Arabieren Abu Ayyub Suleiman ibn Yahya ibn Jabirul, terwijl de scholastici hem de naam Avicebron gaven (zie Myer, *Qabbalah*). Ibn Gabirol was ongetwijfeld een van de grootste filosofen en geleerden van zijn tijd. Hij schreef veel in het Arabisch, en de meeste van zijn manuscripten zijn bewaard gebleven. Zijn grootste werk schijnt de *Mekor Chayim* te zijn, d.w.z. *De bron van het leven*, ‘een van de eerste uiteenzettingen over de geheimen van de metafysische kabbala’, zoals zijn biograaf ons meedeelt.

Gautama (Sanskriet)

Een persoonsnaam in India. Zo heette de prins van Kapilavastu, zoon van Śuddhodana, de Śākya-koning van een klein gebied aan de grens van Nepal, geboren in de 7de eeuw v.Chr., die nu de ‘Verlosser van de wereld’ wordt genoemd. Gautama of Gotama was de priester-naam van de Śākya-familie. Hij werd als gewone sterveling geboren, en bereikte door eigen persoonlijke verdienste, zonder hulp, het boedddhaschap; een mens die in feite groter is dan elke god!

Gebied

In het Engels ‘plane’, van het Latijnse planus (vlak, effen). Ruimtelijke uitgebreidheid in fysieke of metafysische zin. In het occultisme het bereik of gebied van een bewustzijnstoestand, of de toestand van de stof die overeenkomt met de waarnemingsvermogens van een bepaald stel zintuigen of met de werking van een bepaalde kracht.

Gnosis (Grieks)

Letterlijk ‘kennis’. De technische term die, zowel vóór als tijdens de eerste eeuwen van het zogenaamde christendom, door religieus-filosofische scholen werd gebruikt om het doel van hun onderzoek aan te geven. Deze spirituele en heilige kennis, de guptavidyā van de hindoes, kon alleen door inwijding in de spirituele mysteriën worden verkregen; de ceremoniële mysteriën waren daarvan een afspiegeling.

Gnostici (Grieks)

De filosofen die de ‘gnosis’, of kennis, hebben geformuleerd en onderwezen. Hun bloeitijd was in de eerste drie eeuwen van de christelijke jaartelling. Voortreffelijke gnostici waren o.a. Valentinus, Basilides, Marcion, en Simon Magus.

Gouden Eeuw

De Ouden verdeelden de levenscyclus in de gouden, zilveren, bronzen, en ijzeren eeuw. De gouden eeuw was een tijdperk van oorspronkelijke zuiverheid, eenvoud, en algemeen geluk.

Grote Eeuw

De Ouden vermeldde verschillende ‘grote eeuwen’. In India omvatte ze het hele mahāmanvantara, de ‘eeuw van Brahmā’, waarvan elke ‘dag’ de levenscyclus van een planeetketen voorstelt, d.w.z. een tijdvak van zeven ronden. Terwijl dus een ‘dag’ en een ‘nacht’, als manvantara en pralaya, 8.640.000.000 jaar omvatten, omvat een ‘eeuw’ een tijdvak van 311.040.000.000.000 jaar; daarna treedt overal de pralaya of ontbinding van het heelal in. Bij de Egyptenaren en de Grieken had de ‘grote eeuw’ slechts betrekking op het tropische of siderische jaar, waarvan de duur 25.868 zonnejaren is. Over het volledige tijdperk – dat van de goden – hebben ze niets gezegd, want dat onderwerp werd alleen besproken en onthuld in de mysteriën en tijdens de inwijdingsceremoniën. Bij de Chaldeeën waren de cijfers van de ‘grote eeuw’ dezelfde als bij de hindoes.

Guhyavidyā (Sanskriet)

De geheime kennis van mystieke mantra's.

Guptavidyā (Sanskriet)

Betekent hetzelfde als guhyavidyā. Esoterische of geheime wetenschap, kennis.

Gygēs

De 'ring van Gygēs' is in de Europese literatuur een bekende beeldspraak geworden. Gygēs was een Lydiër die, na koning Candaules te hebben vermoord, met zijn weduwe trouwde. Plato vertelt ons dat Gygēs, toen hij eens in een kloof van de aarde afdaalde, een bronzen paard ontdekte; in de open zijde daarvan bevond zich het skelet van een reusachtig grote man, die een bronzen ring aan zijn vinger had. Wanneer hij deze aan zijn eigen vinger stak, werd hij onzichtbaar.

H**Hades** (Grieks) of Haidēs

De 'onzichtbare', het land van de schaduwen; een van de gebieden ervan was Tartarus, een plek van volledige duisternis, vergelijkbaar met het gebied van diepe droomloze slaap in Amenti. Te oordelen naar de symbolische beschrijving van de daar opgelegde straffen, was die plaats puur karmisch. Hades noch Amenti waren de hel zoals die nog door sommige priesters en dominees van de oude stempel wordt gepredikt; en, of ze nu door de Elyseese velden of door Tartarus werd voorgesteld, ze was een plaats van vergeldende gerechtigheid.

Hades kon alleen worden bereikt door de rivier naar 'de andere oever' over te steken, d.w.z. door de rivier van de dood over te steken. In *Egyptian Belief and Modern Thought* (J. Bonwick, 1878, blz. 49) wordt het goed verwoord:

Het verhaal van Charon, de veerman (van de Styx) vindt men niet alleen bij Homerus terug, maar ook in de poëzie van vele landen. De rivier moet worden overgestoken voor men de Elyseese velden, de Eilanden van de Gezegenden, bereikt. Egyptische rituelen beschreven al eeuwen vóór Homerus een Charon en zijn boot. Hij is daar Khu-en-ua, 'de stuurman met het havikshoofd'.

Hallucinatie

Een toestand die soms door een fysiologische aandoening, soms door mediumschap en in andere gevallen door dronkenschap wordt teweeg-

gebracht. Maar de oorzaak van visioenen moet dieper worden gezocht dan in de fysiologie. Hallucinaties worden, vooral als ze door mediumschap worden teweeggebracht, allemaal voorafgegaan door een ontspanning van het zenuwstelsel, die een abnormale magnetische toestand opwekt waardoor iemand golven astraal licht aantrekt. Die golven brengen de verschillende hallucinaties teweeg, die niet altijd alleen maar zinloze en onwerkelijke dromen zijn, zoals artsen ze zouden willen verklaren.

Niemand kan iets zien wat niet bestaat – d.w.z. iets wat niet in of op de astrale golven is afgedrukt. Maar een ziener kan voorwerpen en tafereelen zien (uit het verleden, het heden, of de toekomst) die niets met hemzelf te maken hebben, en bovendien op hetzelfde moment verschillende zaken waarnemen die geen enkel verband met elkaar hebben, zodat de meest absurde combinaties kunnen ontstaan.

De dronkenlap, de ziener, het medium, en de adept zien allemaal hun respectieve visioenen in het astrale licht. Maar de dronkenlap, de krankzinnige en het ongeoefende medium, of iemand met koorts, krijgen visioenen zonder er iets aan te kunnen doen, en zij roepen onbewust verwarde beelden op zonder die te kunnen beheersen, terwijl de adept en de geoefende ziener zulke visioenen wél kunnen beheersen en kunnen oproepen wanneer ze dat willen. Ze weten waar ze hun blik op moeten richten, hoe ze de tafereelen die ze willen gadeslaan moeten vasthouden, en hoe ze voorbij de buitenste uiterlijke lagen van het astrale licht kunnen zien. Bij eerstgenoemden is zo'n vluchtige blik in de *golven* een hallucinatie; bij laatstgenoemden een getrouwe weergave van wat werkelijk heeft plaatsgevonden, plaatsvindt, of zal plaatsvinden.

De glimp die het medium op goed geluk opvangt en het flinkerende beeld dat hij in het bedrieglijke licht ziet, worden door de gerichte wil van de adept en de ziener omgezet in rustige beelden, een waarheidsgetrouwe voorstelling van wat hij wil dat er in het brandpunt van zijn waarneming komt.

Heilige wetenschap

De naam die aan de occulte wetenschappen in het algemeen wordt gegeven, en door de rozenkruisers aan de kabbala, en in het bijzonder aan de hermetische filosofie.

Hel

Een term die blijkbaar is ontleend aan de naam van de Scandinavische godin Hela. Het woord ad, dat in het Russisch en andere Slavische talen

hetzelfde denkbeeld uitdrukt, is afgeleid van het Griekse Hades.

Het enige verschil tussen de Scandinavische koude hel en de hete hel van de christenen is hun respectieve temperatuur. Toch is zelfs het denkbeeld van die oververhitte regionen niet van Europese oorsprong, want veel volkeren hadden denkbeelden over het klimaat van een onderwereld; net als wij, als we onze hel in het middelpunt van de aarde plaatsen. Alle exoterische religies – die van de brahmanen, boeddhisten, volgelingen van Zarathoestra, moslims, joden, en nog andere – hebben hun hellen heet en duister gemaakt, hoewel veel daarvan eerder aantrekkelijk dan schrik aanjagend waren. Het denkbeeld van een hete hel is pas later opgekomen, een verdraaiing van een sterrenkundige allegorie.

Bij de Egyptenaren werd de hel pas in de 17de of 18de dynastie een plaats van bestraffing door vuur, toen Typhon van een god in een duivel werd veranderd. Maar in welke tijd ze dit verschrikkelijke bijgeloof ook bij de arme onwetende menigte hebben ingeprent, het beeld van een brandende hel en zielen die daarin worden gefolterd is zuiver Egyptisch. Ra (de zon) werd de Heer van de Oven, in Karr, de hel van de farao's; een zondaar werd met foltering 'in de hitte van de helse vuren' bedreigd. Dr. Birch zegt: 'Er was daar een leeuw die het brullende monster werd genoemd.' Iemand anders beschrijft de plaats als 'de bodemloze put en vuurpoel waarin de slachtoffers werden geworpen' (vergelijk *Openbaring*). Het Hebreeuwse woord ge-hinnom (gehenna) had nooit de betekenis die er in de christelijke orthodoxie aan is gegeven.

Helderhorendheid

Het vermogen – aangeboren of door occulte training verworven – om dingen ongeacht de afstand te horen.

Helderziendheid

Een vermogen om met het innerlijk oog, of het spiritueel gezichtsvermogen, te zien. Het woord wordt nu te pas en te onpas gebruikt, want het slaat zowel op juiste gissingen door aangeboren scherpzinnigheid of intuïtie, als op het vermogen dat door Jakob Böhme en Swedenborg zo opmerkelijk werd gebruikt. Toch hebben zelfs deze twee grote zieners een warboel gemaakt van wat ze zagen, en bleven ze ver onder het niveau van echte helderziendheid, omdat ze nooit erin zijn geslaagd zich boven de algemeen heersende geest en dogma's van de joodse *Bijbel* te verheffen.

Herinnering

Occultisten maken onderscheid tussen drie functies van het geheugen, die in de Engelse taal worden aangeduid met de woorden 'recollection', 'remembrance' en 'reminiscence' (resp. 'zich te binnen brengen', 'herinnering' en 'reminiscentie'). Omdat een woordenlijst niet een volledige verklaring met alle metafysische en subtiële nuances van elk woord kan geven, kunnen we hier alleen zeggen dat de toepassing van deze termen verschilt naar gelang ze betrekking hebben op het vorige of het huidige leven, en of een bepaalde vorm van herinnering voortvloeit uit de spirituele of de stoffelijke hersenen; uit de 'individualiteit' of uit de 'persoonlijkheid'.

Hermas

Een Griekse schrijver uit de oudheid; van zijn werken bestaan nog slechts enkele fragmenten.

Hiërofant

Van het Griekse hierophantēs, letterlijk 'hij die heilige zaken uitlegt'. Deze titel behoorde aan de hoogste adepten in de tempels van de oudheid. Zij waren de leraren en verklaarders van de mysteriën, en de inwijders in de grote en hoogste mysteriën. De hiërofant vertegenwoordigde de demiurg, en verklaarde aan de inwijdingskandidaten de verschillende scheppingsverschijnselen die voor hun onderricht werden teweegebracht. 'Hij was de enige onthuller van de esoterische geheimen en leringen. Het was zelfs verboden zijn naam te noemen tegen een niet-ingewijde. Hij zat in het Oosten en droeg als gezagssymbool een gouden bol die om zijn hals hing. Hij werd ook mystagogus genoemd.' (Kenneth R.H. Mackenzie, *The Royal Masonic Cyclopaedia*, 1877, blz. 313.)

Hiërogrammatici (Grieks)

De titel die werd gegeven aan die Egyptische priesters die waren belast met het schrijven en lezen van de heilige en geheime teksten. Letterlijk de 'schrijvers van de geheime verslagen'. Ze waren de leermeesters van de neofieten die zich op inwijding voorbereidden.

Hillel

Een vooraanstaande Babylonische rabbi uit de eeuw die aan de christelijke jaartelling voorafging. Hij was de stichter van de sekte van de farizeeën; een geleerd en heilig man.

Hinayāna (Sanskriet)

Het 'kleine voertuig'; geschriften en een school van boeddhisten, gesteld tegenover het mahāyāna, het 'grote voertuig'. Beide zijn mystieke scholen. In het exoterische bijgeloof ook de laagste vorm van transmigratie.

Homogeniteit

Van het Griekse woord homos, 'dezelfde'; en genos, 'soort'. Dat wat overal dezelfde aard heeft, ongedifferentieerd, niet-samengesteld, zoals goud *verondersteld* wordt te zijn.

Hypnotisme (Grieks)

Een naam die dr. Braid gaf aan het proces waarbij een persoon met een sterke wil iemand met een zwakkere geest in een soort trance brengt; als deze zich eenmaal in zo'n toestand bevindt, zal hij alles doen wat de hypnotiseur hem *influistert*. Als dit niet voor heilzame doeleinden gebeurt, zou een occultist het *zwarte magie* of tovenarij noemen. Het behoort moreel en fysiek tot de gevaarlijkste praktijken, want het verstoort de fluiden van het zenuwstelsel.

I**Iamblichus**

Een vooraanstaande theosoof en ingewijde uit de 3de eeuw. Hij heeft veel geschreven over de verschillende soorten demonen die door oproeping tevoorschijn treden, maar heeft dringend gewaarschuwd voor zulke verschijnselen. Zijn soberheid, zuiverheid, en ernst waren groot. Over hem is gezegd dat hij vijf meter boven de grond opsteeg, zoals ook sommige yogi's en mediums dat in onze tijd hebben gedaan.

Illusie

In het occultisme wordt alles wat eindig is (zoals het heelal en alles erin) illusie of māyā genoemd.

Individualiteit

Een van de namen die in de theosofie en het occultisme aan het hoger ego van de mens wordt gegeven. We maken onderscheid tussen het onsterfelijke goddelijke ego en het sterfelijke menselijke ego dat uiteenvalt. Laatstgenoemde, of de 'persoonlijkheid' (het persoonlijk ego), overleeft het dode lichaam slechts tijdelijk in kāmāloka; de individualiteit blijft altijd bestaan.

Ingewijde (Engels initiate)

Van het Latijnse initiatus. De aanduiding voor iemand die is toegelaten tot de mysteriën en geheimen van de vrijmetselarij of het occultisme en aan wie deze zijn onthuld. In de oudheid was dit iemand die was ingewijd in de verborgen kennis die door de hiërofanten van de mysteriën werd onderwezen; in onze tijd is het iemand die door de adepten van de mystieke wetenschap is ingewijd in de mysterieuze kennis die, ondanks het verstrijken van de eeuwen, op aarde toch nog enkele echte aanhangers heeft.

Īśvara (Sanskriet)

De 'Heer' of de persoonlijke god, de *goddelijke geest in de mens*. Letterlijk soeverein (onafhankelijk) bestaan. Een titel die in India aan Śiva en andere goden wordt gegeven. Śiva wordt ook Īśvaradeva, of soevereine deva, genoemd.

Iukabar Zivo

Een gnostische term. In het nazareense stelsel de 'Heer van de eonen'. Hij is de voortbrenger (emanator) van de *zeven heilige levens* (de zeven oorspronkelijke dhyāni-chohans of aartsengelen; ieder van hen vertegenwoordigt een van de hoofddeugden), en wordt zelf het *derde leven* (de derde logos) genoemd. In de *Codex* wordt hij aangesproken als de Helmstok en de Wijnstok van het voedsel van het leven. In die zin is hij identiek met Christus (christos) die zegt: 'Ik ben de *ware wijnstok* en mijn vader is de wijnbouwer' (*Johannes* 15:1). Het is een bekend feit dat Christus in de rooms-katholieke kerk als het 'Hoofd van de eonen' wordt beschouwd, net als Michaël, 'die gelijk God is'. Dit was ook de overtuiging van de gnostici.

J**Javidan Khirad** (Perzisch)

Een werk over ethische voorschriften.

Jhāna (Pāli) (zie dhyāna)**Jñāna** (Sanskriet)

Kennis: occulte wijsheid.

Josephus, Flavius

Een historicus uit de eerste eeuw; een vergriekste jood die in Alexandrië leefde en in Rome is gestorven. Volgens Eusebius heeft hij de 16

beroemde regels over Christus geschreven, maar die zijn waarschijnlijk ingelast door Eusebius zelf, de grootste vervalser onder de kerkvaders. Terwijl Josephus een toegewijde jood was en als zodanig is gestorven, laat men hem in deze passage de goddelijke oorsprong van Jezus en ook dat Jezus de Messias was, erkennen. De meeste christelijke bisschoppen (o.a. Lardner) en zelfs Paley (zie zijn *Evidence of Christianity*) noemen die passage nu een vervalsing. Eeuwenlang was deze passage een van de belangrijkste bewijzen voor het feitelijke bestaan van Jezus, de Christus.

K

Kabbala (Hebreeuws)

De verborgen wijsheid van de Hebreeuwse rabbi's uit de middeleeuwen. Deze wijsheid werd ontleend aan de oudere geheime leringen over goddelijke zaken en kosmogonie, die in de tijd van de gevangenschap van de joden in Babylon tot een theologie werden samengevoegd. Alle werken die esoterisch zijn, worden kabbalistisch genoemd.

Kāmaloka (Sanskriet)

Het halfstoffelijke gebied, voor ons subjectief en onzichtbaar, waar de 'persoonlijkheden' van overledenen, de astrale vormen die *kāmarūpa*'s worden genoemd, verblijven totdat ze geleidelijk verdwijnen, doordat de gevolgen van de mentale impulsen die deze eidōlons van de lagere dierlijke begeerten en verlangens hebben gecreëerd volledig zijn uitgewerkt (zie *kāmarūpa*). Het is de Hades van de oude Grieken en het Amenti van de Egyptenaren – het 'land van de stille schaduwen'.

Kāmarūpa (Sanskriet)

Metafysisch gesproken en in onze esoterische filosofie is het de subjectieve vorm die door de mentale en fysieke verlangens en gedachten, die verband houden met stoffelijke zaken, door alle bewuste wezens wordt geschapen: een vorm die de dood van het lichaam overleeft.

Na die dood blijven drie van de zeven 'beginselen' – of laten we zeggen gebieden van de zintuigen en het bewustzijn waarop de verlangens en gedachten van de mens actief zijn – namelijk het lichaam, zijn astrale prototype en de fysieke levenskracht, op aarde, omdat die niet langer van nut zijn. De drie hogere beginselen, tot één gegroepeerd, gaan op in een toestand van devachan (zie aldaar), waarin het hoger ego zal blijven tot de tijd voor een nieuwe reïncarnatie aanbreekt, en het

eidōlon van de vroegere persoonlijkheid wordt in zijn nieuwe verblijfplaats alleen achtergelaten. Hier veeteert het zwakke evenbeeld van de vroegere mens een tijdlang; de duur daarvan is afhankelijk van de stoffelijkheid ervan en dat wordt bepaald door het afgelopen leven van de overledene. Als het aan zijn eigen redeloze impulsen wordt overgelaten, zal het geleidelijk vervagen en uiteenvallen, omdat het verstoken is van het hogere denken, de geest, en de fysieke zintuigen.

Maar als het wordt gedwongen naar de aardse sfeer terug te keren, hetzij door het hartstochtelijk verlangen en de aantrekkingskracht van de overlevende vrienden, of door regelrechte necromantische praktijken – waarvan een van de verderfelijke het mediumschap is – kan het ‘spook’ veel langer blijven bestaan dan het lichaam. Als het kāmārūpa eenmaal de weg terug naar levende menselijke lichamen heeft gevonden, wordt het een vampier die zich voedt met de levenskracht van hen die zozeer naar zijn gezelschap verlangen. Die eidōlons worden in India piśācha’s genoemd, en zijn daar erg gevreesd.

Kapilavastu (Sanskriet)

De geboorteplaats van de Heer Boeddha, de ‘gele woonplaats’ genoemd, hoofdstad van de vorst die de vader van Gautama Boeddha was.

Kardec, Allan

De aangenomen naam van de stichter van de school van Franse spiritisten; zijn werkelijke naam was Hippolyte Léon Denisart Rivail. Hij heeft de uitlatingen van bepaalde mediums in trance verzameld en gepubliceerd, en later, tussen 1855 en 1870, daarop een ‘filosofie’ gebaseerd.

Karma (Sanskriet)

Fysiek opgevat, handeling; metafysisch, de WET VAN VERGELDING; de wet van oorzaak en gevolg of ethische oorzakelijkheid. Ze is Nemesis, maar alleen in de zin van slecht karma. Ze is de tweede nidāna (saṃskāra) in de aaneenschakeling van oorzaak en gevolg in het orthodoxe boeddhisme. Toch is ze ook de kracht die alle dingen beheerst, het resultaat van ethisch handelen (de metafysische saṃskāra), of het ethische gevolg van een handeling die wordt verricht om iets te bereiken dat een persoonlijk verlangen bevredigt.

Er bestaat karma voor goede en karma voor slechte daden. Karma straft noch belooft; het is eenvoudig *de ene* universele WET die feilloos, en als het ware blindelings, heerst over alle andere wetten die

bepaalde gevolgen teweegbrengen via hun specifieke schakels van oorzakelijkheid.

Als het boeddhisme onderwijst dat ‘karma die ethische kern (van een wezen) is die als enige de dood overleeft en door middel van transmigratie (of reïncarnatie) blijft bestaan’, betekent dit eenvoudig dat er van elke persoonlijkheid niets anders overblijft dan de oorzaken die door haar zijn voortgebracht en die onvergankelijk zijn, d.w.z. die niet uit het heelal kunnen worden verwijderd voor ze door hun rechtmatige gevolgen zijn vervangen en daardoor als het ware zijn uitgewist. En als die oorzaken niet tijdens het leven van de persoon die ze heeft teweeggebracht worden gecompenseerd door passende gevolgen, zullen ze het reïncarnerend ego volgen en in zijn latere incarnaties bereiken, totdat de harmonie tussen gevolgen en oorzaken volledig is hersteld.

Een ‘persoonlijkheid’ – slechts een verzameling stoffelijke atomen en instinctieve en mentale gedragspatronen – kan in de wereld van zuivere geest natuurlijk niet als zodanig blijven bestaan. Alleen wat in diepste wezen onsterfelijk en in essentie goddelijk is, namelijk het ego, kan altijd voortleven. En omdat het ego de persoonlijkheid kiest die het na elk devachan bezielt, en via deze persoonlijkheden de gevolgen ondergaat van de voortgebrachte karmische oorzaken, is het dus het ego, dat *zelf* dat de genoemde ‘ethische kern’ en het belichaamde karma is, ‘dat als enige de dood overleeft’.

Kaste

Oorspronkelijk het stelsel van de vier erfelijke klassen waarin de bevolking van India werd verdeeld: brahmaan, kshatriya, vaiśya, en śūdra: (a) afstammelingen van Brahmā, (b) krijgers, (c) kooplieden, en (d) de laagste, de klasse van landbouwers. Uit deze vier zijn honderden onderverdelingen en kleinere kasten ontstaan.

Kether (Hebreeuws)

De kroon, de hoogste van de tien sefiroth; de eerste van de hemelse triade. Komt overeen met de macroprosopos, lang gezicht, of arikh anpin, die zich differentieert in chokhmah en binah.

Krishṇa (Sanskriet)

De meest geroemde avatāra van Viṣṇu, de ‘verlosser’ van de hindoes, en de populairste god. Hij is de achtste avatāra, zoon van Devakī, en de neef van Kaṁsa, de Indiase Herodes die, toen hij naar hem op zoek was tussen de schaap- en koeherders die hem verborgen, duizenden

van hun pasgeboren babies om het leven bracht. Het verhaal van Krishṇa's ontvanging, zijn geboorte en jeugd is het prototype van het verhaal in het Nieuwe Testament waarmee het nauwkeurig overeenkomt. De zendelingen proberen natuurlijk aan te tonen dat de hindoes dat geboorteverhaal hebben ontleend aan de eerste christenen die naar India zijn gekomen.

Kshetrajña, of kshetrajñeśvara (Sanskriet)

Belichaamde geest, het bewuste ego in zijn hoogste manifestaties; het reïncarnerende beginsel, of de 'Heer', in ons.

Kumāra (Sanskriet)

Een maagdelijke jongen of een jong celibatair persoon. De eerste kumāra's zijn de zeven zonen van Brahmā, geboren uit de ledematen van de god in de zogeheten *negende* schepping. Die naam zou hun zijn gegeven omdat ze nadrukkelijk weigerden hun soort 'voort te planten', en dus volgens de legende 'yogī's bleven'.

L

Labre, St. Benoît-Joseph

Een rooms-katholieke heilige die enkele jaren geleden zalig werd verklaard. Hij werd beschouwd als een groot heilige omdat hij 14 jaar lang dag en nacht bij een van de poorten van Rome heeft gezeten en al die tijd ongewassen bleef, met als gevolg dat hij tot op het bot door ongedierte werd opgegeten.

Lang gezicht

Een kabbalistische term; ariḫ anpin in het Hebreeuws, of 'lang gezicht'; macroprosopus in het Latijn; het tegenovergestelde van 'kort gezicht', of zeir anpin, de microprosopus. De eerste term heeft betrekking op de godheid, de andere op de mens, het 'kleine evenbeeld van het grote origineel'.

Lao-tse (Chinees)

Een groot wijze, heilige en filosoof, die aan Confucius voorafging.

Liṅgaśarīra (Sanskriet)

'Astraal lichaam', d.w.z. het etherische modellichaam. Het is de naam voor de Doppelgänger of het 'astraal lichaam' van een mens of dier. Het is het eidōlon van de Grieken, het levens- en modellichaam, de weerspiegeling van de stoffelijke mens. Het wordt vóór de mens ge-

boren en sterft of verdwijnt met het laatste atoom van het lichaam.

Logos (Grieks)

Bij ieder volk de *gemanifesteerde* godheid; de uiterlijke manifestatie of het gevolg van de altijd verborgen oorzaak. Zo is de spraak de logos van het denken; in metafysische zin wordt deze term dus heel goed vertaald door 'verbum' en het 'woord'.

Longinus, Dionysius Cassius

Een beroemd criticus en filosoof, geboren begin 3de eeuw (rond 213). Hij reisde veel, en in Alexandrië bezocht hij de lessen van Ammonius Saccas, de grondlegger van het neoplatonisme, maar hij was eerder een criticus dan een volgeling. Porphyrius (zijn oorspronkelijke naam was Malik of Malchos) was zijn leerling voordat deze een leerling van Plotinus werd. Er wordt over hem gezegd dat hij een levende bibliotheek was en een wandelend museum. Tegen het einde van zijn leven werd hij de leraar in Griekse letterkunde van Zenobia, koningin van Palmyra. Ze beloonde zijn diensten door hem tegenover keizer Aurelianus ervan te beschuldigen haar te hebben aangeraden tegen hem in opstand te komen, een misdaad waarvoor Longinus met nog enkele anderen in 273 door de keizer ter dood werd gebracht.

M

Macrokosmos (Grieks)

Letterlijk het 'grote heelal', of de grote kosmos.

Magie

De 'grote' wetenschap. Volgens Deveria en andere oriëntalistten werd de 'magie' door de oudste, beschaafde, en meest ontwikkelde volkeren 'als een heilige wetenschap beschouwd, onscheidbaar van religie'.

De Egyptenaren bijvoorbeeld waren een van de meest religieuze volkeren, evenals de hindoes dat waren en nog zijn. Plato zegt: 'Magie bestaat uit en wordt geleerd door het vereren van de goden.' (Geciteerd in J. Bonwick, *Egyptian Belief and Modern Thought*, 1878, blz. 333.) Zou dan een volk waarvan door het onbetwistbare getuigenis van inscripties en papyrussen is bewezen dat het duizenden jaren sterk in magie heeft geloofd, zo lang zijn misleid? En is het waarschijnlijk dat generatie na generatie van een geleerde en vrome hiërarchie, waarvan velen een leven van zelfverzaking, heiligheid, en ascetisme hebben geleid, voortdurend zichzelf en het volk (of zelfs alleen het volk) heb-

ben bedrogen, alleen om voor hun plezier een geloof in ‘wonderen’ in stand te houden? Er wordt ons gezegd dat fanatici alles zullen doen om anderen het geloof in hun god of afgoden op te leggen. Hierop antwoorden we: In zulke gevallen zouden brahmanen en Egyptische rekh-getamens of hiërofantanten niet het geloof hebben verspreid dat *de mens het vermogen bezit om door magische praktijken de diensten van de goden af te dwingen*. Deze goden zijn in feite niets anders dan de occulte krachten of mogelijkheden van de natuur die door de geleerde priesters als personen werden voorgesteld maar die daarin zelf alleen de eigenschappen van het ene onbekende en naamloze beginsel vereerden.

Zoals Proclus, de platonist, terecht zegt:

De priesters uit de oudheid, die zagen dat er een bepaalde affiniteit en sympathie bestaat tussen dingen in de natuur en ook tussen dingen die met occulte vermogens waarneembaar zijn, en die ontdekten dat alles in alles bestaat, *stelden uit deze onderlinge sympathie en overeenkomst een heilige wetenschap samen* . . . en gebruikten voor occulte doeleinden zowel hemelse als aardse entiteiten, door middel waarvan zij – door gebruik te maken van een bepaalde overeenstemming – goddelijke entiteiten naar deze lagere verblijfplaats toe trokken. (Bonwick, *Op.cit.*, blz. 333.)

Magie is de wetenschap om in contact te komen met bovenaardse krachten en die te leiden, en ook de krachten van de lagere sferen te beheersen; een praktische kennis van de verborgen geheimen van de natuur, die slechts weinig mensen kennen omdat ze zo moeilijk zijn te doorgronden zonder tegen de natuur te zondigen. De mystici uit de oudheid en de middeleeuwen verdeelden de magie in drie klassen: theurgie, goëtie, en natuurlijke magie. ‘Theurgie is sinds lang het speciale terrein van theosofen en metafysici’, zegt Kenneth Mackenzie. (*The Royal Masonic Cyclopaedia*, 1877, blz. 463.) ‘Goëtie is zwarte magie, en ‘natuurlijke’ of witte magie heeft zich op de vleugels van genezing opgewerkt tot de trotse positie van een exact en zich ontwikkelend onderzoeksterrein.’ (*Op.cit.*) De opmerkingen die wijlen onze geleerde broeder eraan toevoegt zijn de aandacht waard:

De realistische eisen van de huidige tijd hebben er mede toe geleid dat de magie een slechte naam kreeg en belachelijk is gemaakt . . . Vertrouwen (in zichzelf) is een essentieel onderdeel van de magie, en bestond al lang vóór andere, zogenaamd oudere, denkbelden. Men zegt dat men een wijs mens moet zijn om een dwaas te worden;

en een denkbeeld moet in de mens bijna tot waanzin worden opgevoerd, d.w.z. de ontvankelijkheid van zijn hersenen moet ver boven het lage, ellendige peil van de moderne beschaving worden opgestuwd, vóór hij een echte magiër kan worden, want het beoefenen van deze wetenschap vereist een bepaalde mate van afzondering en zelfverloochening. (*Op.cit.*, blz. 464.)

Zonder twijfel een heel grote afzondering, en om dat te bereiken is op zich al iets wonderbaarlijks, een echt wonder. Maar toch is magie niet iets *bovennatuurlijks*.

Iamblichus geeft de volgende verklaring:

Ze zeggen dat ze door middel van de priesterlijke theurgie kunnen opstijgen naar *verhevenere en universele essenties*, en naar die welke boven het lot staan, namelijk naar god en de demiurg; ze maken daarbij geen gebruik van de stof en roepen evenmin de hulp van andere zaken in, ze stellen alleen het juiste moment daarvoor vast. (Bonwick, *Op.cit.*, blz. 334.)

Sommigen beginnen reeds het bestaan van subtiële krachten en invloeden in de natuur te erkennen, waarover ze tot nu toe niets wisten. Maar zoals dr. Carter Blake terecht opmerkt, 'de 19de eeuw heeft niet het begin van nieuwe en evenmin de volmaking van oude denkwijzen te zien gegeven'; Bonwick voegt daaraan toe dat 'al wisten de Ouden maar weinig van onze manier van onderzoek van de natuurgeheimen, wij weten nog minder van hun onderzoeksmethoden.' (*Op.cit.*, blz. 334.)

Magie, ceremoniële

Magie die, zoals rozenkruisers en andere mystici beweren, volgens kabbalistische rituelen wordt uitgevoerd om machten die spiritueel hoger staan dan de mens op te roepen, en om elementalen te beheersen die op de ladder van het zijn veel lager staan dan hij.

Magie, witte

Ook wel 'heilzame magie' genoemd, is *goddelijke* magie, vrij van egoïsme, verlangen naar macht, eerbij, of financieel voordeel, en alleen gericht op het welzijn van de wereld in het algemeen en van de medemens in het bijzonder. De geringste poging om zijn abnormale vermogens voor zichzelf te gebruiken maakt die krachten tot tovenarij of zwarte magie.

Magie, zwarte

Tovenarij, misbruik van vermogens.

Mahāmanvantara (Sanskriet)

Letterlijk de grote tijdperken tussen de manu's – de periode van universele activiteit. Manvantara betekent hier eenvoudig een tijdperk van activiteit tegenover pralaya, een tijdperk van rust – zonder naar de lengte van die cyclus te verwijzen.

Mahat (Sanskriet)

Letterlijk 'het grote'. Het eerste beginsel van universele intelligentie en bewustzijn. In de filosofie van de *Purāṇa*'s is het het eerste product van de wortelnatuur (oersubstantie), of pradhāna (hetzelfde als mūlaprakṛiti); de voortbrenger van manas, het denkbeginsel, en van ahaṁkāra, het ik-besef of het gevoel van 'ik ben ik' in het lager manas.

Mahātma (Sanskriet)

Letterlijk 'grote ziel'. Een adept van de hoogste orde. Een verheven wezen dat, na beheersing over zijn lagere beginselen te hebben verworven, leeft zonder belemmerd te worden door de 'mens van vlees'. Mahātma's zijn in het bezit van een kennis en macht die overeenkomen met het stadium dat ze in hun spirituele evolutie hebben bereikt. In het Pāli worden ze rahats en arhats genoemd.

Mahāyāna (Sanskriet)

Een filosofische school in het boeddhisme; letterlijk het 'grote voertuig'. Nāgārjuna was de grondlegger van dit mystieke stelsel. De boeken van deze school zijn in de tweede eeuw v.Chr. geschreven.

Manas (Sanskriet)

Letterlijk het 'denkvermogen'. Het mentale vermogen dat van de mens een intelligent en ethisch handelend wezen maakt, en hem onderscheidt van het dier; een synoniem voor mahat. Esoterisch gesproken betekent deze term echter, wanneer niet nader bepaald, het hoger ego of bewuste reïncarnerende beginsel in de mens. Wanneer het wel nader wordt bepaald, wordt het door theosofen buddhi-manas genoemd, de spirituele ziel, in tegenstelling tot de menselijke weerspiegeling ervan – kāma-manas.

Mānasaputra's (Sanskriet)

Letterlijk de 'zonen van het denkvermogen' of uit het denkvermogen geboren zonen; een naam gegeven aan onze hogere ego's voordat ze in

de mensheid incarneerden. In de *exoterische*, alhoewel allegorische en symbolische, *Purāṇa's* (de heilige, zeer oude geschriften van de hindoes) is het een titel die aan de uit het denkvermogen geboren zonen van Brahmā, de kumāra's, wordt gegeven.

Manas sūtrātman (Sanskriet)

Deze twee woorden betekenen 'denkvermogen' (manas) en 'draadziel' (sūtrātman). Het is een synoniem voor ons ego, of dat wat reïncarneert. Het is een technische term uit de Vedānta-filosofie.

Manas-taijasa (Sanskriet)

Letterlijk het 'stralende' manas; een toestand van het hoger ego, die alleen door hoge metafysici kan worden verwezenlijkt en begrepen. Hetzelfde als 'buddhi-taijasa' (zie aldaar).

Mantra's (Sanskriet)

Verzen uit de vedische werken die als bezweringen en toverspreuken worden gebruikt. Onder mantra's worden al die delen van de *Veda's* verstaan die niet tot de *Brāhmaṇa's* behoren, of tot de toelichtingen daarop.

Manu (Sanskriet)

De grote Indiase wetgever. De naam is afgeleid van de Sanskrietwortel man, 'denken'. Manu vertegenwoordigt in feite alleen Svāyambhuva, de eerste van de manu's, die uit svayambhū, de uit zichzelf bestaande, voortkwam en daarom de logos en stamvader van de mensheid is. Manu is de eerste wetgever – bijna een goddelijk wezen.

Manvantara (Sanskriet)

Een tijdperk van manifestatie, in tegenstelling tot pralaya (ontbinding of rust); deze term wordt toegepast op verschillende cyclussen, in het bijzonder op een dag van Brahmā (4.320.000.000 zonnejaren) en op de heerschappij van één manu (308.448.000 jaar). Letterlijk manu-antara – 'tussen manu's' (zie *De geheime leer*, 2:73ev).

Materialisaties

In het spiritisme betekent dit woord de objectieve verschijning van de zogenaamde 'geesten van de doden', die zich soms met stof bekleden; d.w.z. ze vormen uit het materiaal dat in de atmosfeer beschikbaar is, en uit de emanaties van de aanwezigen, voor zichzelf een tijdelijk lichaam met het uiterlijk van de overledene zoals deze er tijdens zijn leven uitzag.

Theosofen aanvaarden ‘materialisatie’ als verschijnsel, maar wijzen de theorie af dat ze door ‘geesten’ wordt teweeggebracht, d.w.z. door de onsterfelijke beginselen van overleden personen. Theosofen zijn van oordeel dat de verschijnselen, als ze echt zijn – een feit dat zich minder vaak voordoet dan algemeen wordt gedacht – worden teweeggebracht door de larvæ, de eidōlons of kāmaloische ‘spoken’ van overleden persoonlijkheden (zie ‘kāmaloika’ en ‘kāmārūpa’). Omdat kāmaloika zich op het gebied van de aarde bevindt, en de stof-felijkheid daarvan alleen in de graad van zijn bewustzijnsgebied van die van de aarde verschilt – kāmaloika blijft daarom voor ons normale gezichtsvermogen verborgen – is het verschijnsel van schillen die af en toe zichtbaar worden even natuurlijk als dat van bolbliksem en andere atmosferische verschijnselen. Elektriciteit is onzichtbaar maar is als fluïdum of atomaire stof (occultisten denken evenals Maxwell dat ze atomair is) altijd in de lucht aanwezig. Ze kan zich in verschillende vormen manifesteren, maar alleen als is voldaan aan bepaalde voorwaarden om het fluïdum te kunnen ‘materialiseren’, wanneer het van zijn eigen gebied naar het onze gaat en objectief waarneembaar wordt. Zo is het ook met de eidōlons van de doden. Die zijn om ons heen, maar omdat ze zich op een ander gebied bevinden, zien ze ons evenmin als dat wij hen zien.

Telkens wanneer de sterke verlangens van de levenden, en de mogelijkheden verschaft door het abnormale gestel van een medium, als factoren samenkomen, worden die eidōlons aangetrokken, en zelfs van hun gebied *omlaaggehaald* naar het onze en zichtbaar gemaakt. Dit is necromantie; het doet de doden geen goed, en de levenden veel schade, naast het feit dat het tegen een natuurwet ingaat.

De materialisatie van ‘astrale lichamen’ of *dubbels* van levende personen die zich af en toe voordoet, is een heel andere zaak. Die ‘astralen’ worden vaak ten onrechte aangezien voor verschijningen van doden, omdat zowel onze eigen ‘elementaren’ als die van de ont-lichaamde en kosmische elementalen vaak als een kameleon de verschijningsvorm aannemen van de beelden die het sterkst in onze gedachten leven.

Kortom, op de zogenaamde ‘materialisatie-seances’ *scheppen* de aanwezigen en het medium de bijzondere *verschijning*. Onafhankelijke ‘verschijningen’ behoren tot een ander soort paranormale verschijnselen.

Materialist

Niet alleen iemand die noch in God noch in de ziel of haar voortbestaan gelooft, maar ook iedereen die het zuiver spirituele verstoffelijkt; bijvoorbeeld zij die in een antropomorfe godheid geloven, in een ziel die in het hellevuur kan branden, en in een hel en paradijs als plaatsen in plaats van bewustzijnstoestanden. De Amerikaanse ‘substantialisten’, een christelijke sekte, en ook de zogenaamde spiritisten zijn *materialisten*.

Māyā (Sanskriet)

Illusie; de kosmische kracht die de wereld van de verschijnselen en het waarnemen daarvan mogelijk maakt. In de hindoeïfilosofie wordt alleen dat wat onveranderlijk en eeuwig is *werkelijkheid* genoemd; alles wat aan verandering onderhevig is door verval en differentiatie, en dus een begin en een einde heeft, wordt beschouwd als MĀYĀ – illusie.

Mediumschap

Een woord dat nu gebruikt wordt om die abnormale psychofysiologische toestand aan te duiden die iemand ertoe brengt de fantasieën van zijn verbeelding, zijn hallucinaties, echte of kunstmatige, als werkelijkheden op te vatten. Iemand die op fysiologisch en psychisch gebied volkomen gezond is, kan nooit een medium zijn. Dat wat mediums zien, horen, en voelen, is ‘werkelijk’, maar *onwaar*; het wordt of gehaald uit het astrale gebied, waarvan de trillingen en influisteringen heel bedrieglijk zijn, of het zijn pure hallucinaties, die geen werkelijk bestaan hebben behalve voor degene die ze waarneemt. ‘Mediumschap’ is een grof soort *middelaarschap*, waarbij men veronderstelt dat de ongelukkige die dat vermogen bezit een verbindingskanaal wordt tussen een levend mens en een ‘geest’ van een overledene. Er bestaan bepaalde trainingsmethoden om dit ongewenste vermogen te ontwikkelen.

Meester

Vertaling van de Sanskrietterm guru, ‘spirituele leraar’; door de theosofen overgenomen om de adepten aan te duiden aan wie ze hun leringen te danken hebben.

Merkabah (Hebreeuws)

Een wagen. De kabbalisten zeggen dat de Allerhoogste, na de tien sefiroth te hebben gevormd – die in hun totaliteit Adam-Kadmon, de archetypische mens zijn – deze als wagen of glorierijke troon gebruikte

waarin hij naar de zielen van de mensen kon afdalen.

Mesmerisme

Het woord is afgeleid van Franz Anton Mesmer, die deze magnetische kracht en de praktische toepassing ervan omstreeks het jaar 1775 in Wenen herontdekte. Het is een levenskracht die van mens op mens kan worden overgebracht, en waarmee iemand een abnormale toestand van het zenuwstelsel teweegbrengt die het hem mogelijk maakt rechtstreeks invloed uit te oefenen op het denken en de wil van de gemesmeriseerde proefpersoon.

Metafysica

Van het Griekse meta, 'boven', en fysica, 'de dingen van de uiterlijke stoffelijke wereld'. Als men het woord vertaalt met 'boven de natuur' of *bovennatuurlijk*, dan vergeet men de geest en houdt men zich vast aan de letter, want het betekent eerder boven het natuurlijke, zichtbare, of concrete. In de ontologie en filosofie duidt de term metafysica de wetenschap aan die zich bezighoudt met het werkelijke en blijvende zijn, in tegenstelling tot het onwerkelijke, illusoire bestaan, of de wereld van de uiterlijke verschijnselen.

Microkosmos

Het 'kleine' heelal, waarmee de mens wordt bedoeld, gemaakt naar het beeld van zijn schepper, de macrokosmos, of het 'grote' heelal. De microkosmos bevat alles wat laatstgenoemde bevat. Deze termen worden in het occultisme en de theosofie gebruikt.

Mishnah (Hebreeuws)

Letterlijk 'een herhaling', afgeleid van *shānāh*, 'herhalen' wat mondeling is gezegd. Een verzameling schriftelijke toelichtingen uit mondelinge overleveringen van de joden waarop de latere talmud is gebaseerd.

Moksha (Sanskriet)

'Bevrijding'. Hetzelfde als *nirvāṇa*; een postmortale toestand van rust en gelukzaligheid van de 'ziel-pelgrim'.

Monade

De éénheid, het *ENE*; maar in het occultisme betekent het vaak de verenigde triade, *ātma-buddhi-manas*, of de duade, *ātma-buddhi*, dat onsterfelijke deel van de mens dat in de lagere rijken incarneert en

daarin geleidelijk opklimt tot de mens en dan zijn weg vervolgt naar het uiteindelijke doel: nirvāṇa.

Monas (Grieks)

Hetzelfde als het Latijnse monade; ‘de enige’, een eenheid. In het pythagorische stelsel emaneert de duade uit de hogere, enige monas, die dus de eerste oorzaak is.

Monogenēs (Grieks)

Letterlijk de ‘eniggeborene’; een naam van Proserpina en andere goden en godinnen; ook van Jezus.

Munḍaka Upanishad (Sanskriet)

Letterlijk de ‘munḍaka esoterische leer’. Een werk van hoge ouderdom; het is vertaald door rājā Rammohun Roy.

Mysteriën (heilige)

Deze werden in de oudheid door ingewijde hiërofanen in tempels opgevoerd om kandidaten voor inwijding te onderrichten. De meest plechtige en occulte waren ongetwijfeld die welke in Egypte werden uitgevoerd door ‘de groep geheimhouders’, zoals Bonwick de hiërofanen noemt. (*Egyptian Belief and Modern Thought*, 1878, blz. 345.) Thomas Maurice beschrijft hun aard heel treffend in enkele regels. Over de mysteriën die in Philae (het eiland in de Nijl) werden gehouden, zegt hij: ‘In deze duistere grotten [van dit eiland] . . . werden aan de toegewijde aspirant de grootse mystieke geheimen van de godin [Isis] onthuld, terwijl overal in de stenen gewelven de plechtige inwijdingshymne weerklonk.’ (*Indian Antiquities*, deel 3, 1806, blz. 207.)

Het woord ‘mysterie’ is afgeleid van het Griekse *muō*, ‘de mond sluiten’, en elk symbool dat ermee verband hield had een verborgen betekenis. Plato en veel andere wijzen uit de oudheid bevestigen dat die mysteriën als een school voor ethiek heel religieus, moreel, en heilzaam waren. De Griekse mysteriën, die van Ceres en Bacchus, waren slechts imitaties van de Egyptische, en Bonwick vertelt ons dat ‘ons woord kapel, of capella, het caph-el of college van El, de zonnegod, zou zijn. De welbekende kabiren worden met de mysteriën in verband gebracht.’ (J. Bonwick, *Op.cit.*, blz. 346.)

Kortom, de mysteriën waren in elk land een reeks toneeluitvoeringen waarin de geheimen van de kosmogonie en van de natuur in het algemeen werden gepersonifieerd door de priesters en neofieten, die de rollen van verschillende goden en godinnen speelden en de gebeurte-

nissen in hun levens (volgens de allegorieën) uitbeeldden. De verborgen betekenis ervan werd aan de inwijdingskandidaten uitgelegd en in filosofische leringen opgenomen.

Mysterietaal

Het geheime priesterlijke 'jargon' van de ingewijde priesters dat ze alleen gebruikten wanneer ze heilige zaken bespraken. Ieder volk had zijn eigen mysterietaal, die alleen diegenen die tot de mysteriën waren toegelaten, kenden.

Mysticus

Van het Griekse woord *mystikos*. In de oudheid iemand die tot de oude mysteriën was toegelaten; in onze tijd iemand die mystiek beoefent, die er mystieke, transcendente inzichten, enz., op na houdt.

Mystiek

Elke leer die mysteries en metafysica betreft, en zich meer bezighoudt met de ideële werelden dan met ons gewone, zichtbare heelal.

N

Necromantie

Het oproepen van de schimmen van de doden; in de oudheid en door de hedendaagse occultisten wordt dit beschouwd als het beoefenen van zwarte magie. Iamblichus, Porphyrius, en andere theürgen keurden het beoefenen ervan evenzeer af als Mozes, die de 'heksen' uit zijn tijd ter dood veroordeelde; die heksen waren vaak niet meer dan doden-bezweerders, bijvoorbeeld in het geval van de heks van Endor.

Nefesh (Hebreeuws)

Levensadem, *anima*, *mens vitae*, verlangens. In de *Bijbel* wordt dit woord erg vaag gebruikt. Nefesh betekent in het algemeen *prāṇa*, 'leven'; in de kabbala: dierlijke begeerten en de dierlijke ziel. In theosofische leringen is nefesh het *prāṇa-kāmische* beginsel, of de vitaal-dierlijke ziel in de mens.

Neoplatonisten

Een filosofische school die tussen de 2de en 3de eeuw van onze jaartelling ontstond, en werd gesticht door Ammonius Saccas uit Alexandrië. Deze filosofen werden ook philalethen, analogeten, en theürgen genoemd of soms met nog andere namen aangeduid. Ze waren de theo-

sofen uit die eerste eeuwen. Neoplatonisme is platonische filosofie plus extase, goddelijke rājayoga.

Nirmāṇakāya (Sanskriet)

In de esoterische filosofie betekent deze term iets heel anders dan in de gangbare opvatting en in de verbeelding van de oriëntalisten. Sommigen noemen het nirmāṇakāya-lichaam ‘nirvāṇa met overblijfselen’ (Schlagintweit), waarschijnlijk in de veronderstelling dat het een soort nirvāṇische toestand is waarin bewustzijn en *vorm* worden behouden. Anderen zeggen dat het een van de trikāya (drie lichamen) is met ‘het vermogen elke verschijningsvorm aan te nemen om het boeddhisme te verspreiden’ (een denkbeeld van Eitel); of dat ‘het de geïncarneerde avatāra van een godheid is’ (idem). Het occultisme zegt daarentegen (*Stem van de stilte*) dat nirmāṇakāya, hoewel de term letterlijk een getransformeerd ‘lichaam’ betekent, een toestand is.

Het betreft een adept of yogī die liever deze postmortale toestand intreedt of verkiest dan die van de dharmakāya of het *absolute* nirvāṇa. Hij doet dit omdat laatstgenoemde kāya hem voor altijd van de wereld van vormen scheidt, wat hem in een toestand van *egoïstische* gelukzaligheid brengt, die met geen ander levend wezen kan worden gedeeld en waardoor die adept de mensheid of zelfs deva’s niet meer kan helpen.

Als nirmāṇakāya laat de adept echter alleen zijn fysieke lichaam achter, en behoudt hij elk ander ‘beginsel’, behalve het kāmische, omdat hij dit tijdens zijn leven voorgoed uit zijn natuur heeft gebannen, en dit kan in zijn postmortale toestand nooit opnieuw tot leven komen. In plaats van een egoïstische gelukzaligheid in te gaan, kiest hij een leven van zelfopoffering, een bestaan dat pas met de levenscyclus eindigt, om zo de mensheid op onzichtbare, maar uiterst effectieve, manier te kunnen helpen. (Zie *De stem van de stilte*, derde fragment, ‘De zeven poorten’.)

Een nirmāṇakāya is dus niet, zoals men algemeen gelooft, het lichaam ‘waarin een boeddha of een bodhisattva op aarde verschijnt’, maar in feite iemand die, of hij nu tijdens het leven een chutuktu of een khubilkhan, een adept of een yogī was, daarna lid is geworden van die onzichtbare groep wezens die binnen de karmische mogelijkheden de mensheid steeds beschermt en over haar waakt. Een nirmāṇakāya – vaak ten onrechte aangezien voor een ‘geest’, een deva, God zelf, enz. – is een steeds wakende, meedogende, beschermende engel voor hem die zijn hulp waardig is.

Welk bezwaar er tegen deze leer misschien ook wordt ingebracht, hoezeer ze ook wordt ontkend – ze is tot nu toe in Europa nooit bekend-gemaakt, en daarom kennen de oriëntalistten deze leer niet en dus moet ze een ‘recent bedachte mythe’ zijn – toch zal niemand durven zeggen dat die gedachte om de lijdende mensheid te helpen, wat een bijna oneindige zelfopoffering vereist, niet een van de verhevenste en edelste is die het menselijk denken ooit heeft voortgebracht.

Nirvāṇa (Sanskriet)

Volgens de oriëntalistten het volledig ‘uitdoven’, zoals een kaarsvlam, de totale vernietiging van het bestaan. Maar in de esoterische verklaringen is het de toestand van absoluut bestaan en absoluut bewustzijn. Het ego van een mens die tijdens het leven de hoogste graad van volmaking en heiligheid heeft bereikt, komt na het sterven van het lichaam in deze toestand, en soms, zoals in het geval van Gautama Boeddha en anderen, gebeurt dat tijdens het leven.

Nirvāṇī (Sanskriet)

Iemand die nirvāṇa heeft bereikt – een bevrijde ziel. Dat nirvāṇa iets heel anders betekent dan de oriëntalistten beweren, weet ieder ontwikkeld mens die India, China, of Japan heeft bezocht. Het betekent ‘ontsnapping aan het lijden’, maar alleen aan het stoffelijke lijden, het vrij zijn van kleśa, of kāmā, en de volledige uitroeiing van dierlijke verlangens. Als ons wordt verteld dat de *Abhidharma* nirvāṇa omschrijft als ‘een toestand van absolute vernietiging’ dan zijn we het daarmee eens als bij het laatste woord de omschrijving wordt toegevoegd ‘van alles wat met de stof van de fysieke wereld verband houdt’, en dit is eenvoudig omdat deze (en alles erin) illusie of māyā is. Śākyamuni Boeddha zei in de laatste ogenblikken van zijn leven: ‘Het spirituele lichaam is onsterfelijk’ (zie E.J. Eitel, *Sanskrit-Chinese Dictionary*, 1888, blz. 109).

De geleerde sinoloog, Eitel (*Op.cit.*), legt het zo uit: ‘De exoterische stelsels van het volk zijn het eens met de *negatieve* omschrijving van nirvāṇa als een toestand van volledige bevrijding van de cyclus van transmigratie; als een toestand waarin men volkomen vrij is van alle bestaansvormen, in de eerste plaats vrij van alle begeerte en inspanning; een toestand die elke zintuiglijke gewaarwording ontstijgt’ – en hij had eraan kunnen toevoegen ‘een toestand waarin elk *mededogen* met de lijdende wereld is gedood’.

Daarom staan de bodhisattva’s, die het kleed van de *nirmāṇakāya*

verkiezen boven dat van de dharmakāya, bij het volk in hoger aanzien dan de nirvāṇi's. Maar dezelfde geleerde voegt eraan toe: 'Ze omschrijven nirvāṇa positief [en esoterisch] als de hoogste toestand van spirituele gelukzaligheid, als absolute onsterfelijkheid, door het opgaan van de ziel [beter gezegd geest] in zichzelf, maar *met behoud van de individualiteit*, zodat bijvoorbeeld boeddha's weer op aarde kunnen verschijnen na nirvāṇa te zijn ingegaan' – d.w.z. in het toekomstige manvantara.

Noumenon (Grieks)

De echte, essentiële aard van het zijn, wat men duidelijk moet onderscheiden van de illusoire voorwerpen die door de zintuigen worden waargenomen.

Nous (Grieks)

Een platonische term voor het hogere denkvermogen of de hogere ziel. Nous betekent geest, het goddelijk bewustzijn of denkvermogen in de mens, en moet worden onderscheiden van de dierlijke ziel, psychē. Nous was ontleend aan de Egyptische Nut en werd door Anaxagoras gebruikt om de hoogste godheid (de derde logos) mee aan te duiden. De gnostici gebruikten deze term voor hun eerste bewuste eon, die bij de occultisten de derde logos in de kosmos is, en het derde 'beginsel' (van bovenaf) of manas in de mens.

Nut (Egyptisch)

In het Egyptische pantheon betekende dit woord de 'Ene-Enige', omdat de exoterische of volksreligie van Egypte niet hoger reikte dan de *derde* manifestatie, die volgens de esoterische filosofie uitstraalt van het *onkenbare* en het *onbekende*. De nous van Anaxagoras was ontleend aan Nut en komt overeen met het mahat van de hindoes – Brahmā, de eerste *gemanifesteerde* godheid – 'het denkvermogen of de uit eigen kracht werkende geest'. Dit scheppende beginsel is de drijvende kracht van alles in het heelal – de ziel of ideatie ervan.

O

Occult World, The

De naam van het eerste boek over theosofie, haar geschiedenis en enkele van haar leringen. Geschreven door A.P. Sinnett, in die tijd redacteur van de vooraanstaande Indiase krant, de *Pioneer*, uit Allahabad.

Occulte wetenschappen

De wetenschap van de geheimen van de fysieke, psychische, mentale, en spirituele natuur; ook hermetische en esoterische wetenschappen genoemd. In het Westen kan de kabbala worden vermeld; in het Oosten mystiek, magie, en yogafilosofie. Over laatstgenoemde wordt door de chela's in India vaak gesproken als de *zevende* darśana (filosofische school) omdat er in India slechts *zes* darśana's algemeen bekend zijn. Die wetenschappen zijn en waren eeuwenlang voor het volk verborgen gehouden, en wel om goede redenen: ze zouden nooit worden erkend door de egoïstische ontwikkelde klassen, en de ongeschoolde klassen zouden ze niet kunnen begrijpen. Bovendien zouden eerstgenoemde ze kunnen misbruiken en zo de goddelijke wetenschap tot *zwarte magie* omvormen.

De esoterische filosofie van de kabbala is vaak verweten dat haar literatuur vol 'exotisch en betekenisloos jargon' staat, dat voor het gewone denken onbegrijpelijk is. Maar maken de *exacte* wetenschappen – medicijnen, fysiologie, scheikunde, en de andere – zich niet aan hetzelfde schuldig? Verhullen de officiële wetenschappen hun feiten en ontdekkingen niet eveneens door nieuwe, exotische Griekse-Latijnse termen te bedenken?

Wijlen onze broeder Kenneth Mackenzie heeft terecht opgemerkt: 'Goochelen met woorden, terwijl de feiten zo eenvoudig zijn, is de kunst van de huidige wetenschappers en staat in schril contrast met die van de 17de eeuw, toen een schep een schep werd genoemd in plaats van een 'landbouwkundig werktuig'.' (*The Royal Masonic Cyclopaedia*, 1877, blz. 523.) Bovendien zouden hun 'feiten', als ze in gewone taal werden weergegeven, heel eenvoudig en begrijpelijk zijn, terwijl de feiten van de occulte wetenschap zo diepzinnig van aard zijn dat er in de meeste gevallen in de Europese talen geen woorden bestaan om ze uit te drukken. Tot slot dient ons 'jargon' een *tweeledig* doel: (a) om *deze feiten* voor iemand die de occulte terminologie goed kent duidelijk te beschrijven; en (b) om ze voor de niet-ingewijden te verbergen.

Occultisme (zie occulte wetenschappen)

Occultist

Iemand die het occultisme beoefent, een adept in de geheime wetenschappen, maar heel vaak toegepast op iemand die ze alleen bestudeert.

Olympiodorus

De laatste befaamde neoplatonist uit de school van Alexandrië. Hij leefde in de 6de eeuw onder keizer Justinianus. In de voorchristelijke en nachristelijke tijd waren er verschillende schrijvers en filosofen met die naam. Een van hen was de leraar van Proclus, een andere een historicus uit de 8ste eeuw, enz.

Oorzakelijk lichaam

Dit 'lichaam', dat in feite helemaal geen lichaam is, noch objectief noch subjectief, maar buddhi, de spirituele ziel, wordt zo genoemd omdat het de rechtstreekse oorzaak is van de sushupti-toestand die leidt tot de turiya-toestand, de hoogste toestand van samādhi. De 'tāraka-rājā-yogī's noemen het kāraṇopādhi, 'de basis van de oorzaak', en in het Vedānta-stelsel komt het overeen met vijñānamaya- en ānandamaya-kośa (laatstgenoemde volgt op ātman, en is daarom het voertuig van de universele geest). Buddhi zou op zichzelf niet een 'oorzakelijk lichaam' kunnen worden genoemd, maar wordt dit in samenhang met manas, de incarnerende entiteit, of het EGO.

Origenes

Een christelijke kerkvader, geboren aan het einde van de 2de eeuw, waarschijnlijk in Afrika, over wie weinig tot niets bekend is omdat zijn biografische gegevens aan het nageslacht zijn doorgegeven via Eusebius, de meest doortrapte vervalser die ooit heeft geleefd. Van laatstgenoemde wordt gezegd dat hij meer dan 100 brieven van Origenes (of Origenes Adamantius) heeft verzameld, die nu verloren zouden zijn gegaan. Voor theosofen is de 'leer van de pre-existentie van zielen' het interessantste werk van Origenes. Hij was een leerling van Ammonius Saccas, en heeft lange tijd het onderricht van deze grote filosoof bijgewoond.

P

Panaenus

Een platonische filosoof uit de school van de philalethen in Alexandrië.

Pandora

In de Griekse mythologie de eerste vrouw op aarde, die door Hēphaios uit klei was geschapen om de mensheid te straffen voor het vuur dat de mens van Promētheus had ontvangen en dat door hem van de goden was gestolen. Pandora wordt naar Epimētheus, de broer van

Promētheus, gezonden met een kruik vol ondeugden en plagen. Epi-mētheus nam haar tot vrouw waarna zij de kruik opende en de ondeugden en plagen zich onder de mensheid verspreidden.

Pantheïst

Iemand die God vereenzelvigd met de natuur en omgekeerd. Indien we de godheid als een oneindig en alomtegenwoordig beginsel willen beschouwen, kan het ook moeilijk anders zijn; de natuur is dan eenvoudig het fysieke aspect, of het lichaam, van de godheid.

Parabrahman (Sanskriet)

Een term uit de Vedānta die ‘voorbij brahman’ betekent. Het allerhoogste en absolute beginsel, onpersoonlijk en naamloos. In de *Veda* wordt het ‘DAT’ genoemd.

Paranirvāṇa

In de Vedānta-filosofie de hoogste vorm van nirvāṇa – voorbij nirvāṇa.

Pārsī's

De Perzische volgelingen van Zarathoestra, die nu in India wonen, vooral in Bombay en Gujarat; zon- en vuuraanbidders. Er zijn nu nog 50.000 à 60.000 pārsī's in India, waar ze zich ongeveer 1000 jaar geleden hebben gevestigd.

Persoonlijkheid

De leringen van het occultisme verdelen de mens in drie aspecten: de *goddelijke*, de *denkende* of rationele, en de *redeloze* of dierlijke mens. Voor metafysische doeleinden wordt de mens ook als een zevenvoud opgevat, of is hij, zoals het in de theosofie gewoonlijk wordt geformuleerd, samengesteld uit zeven ‘beginselen’; daarvan vormen drie de hogere *triade*, en de vier andere het lagere *viertal*. In dit viertal is de *persoonlijkheid* actief, die alle kenmerken en herinneringen omvat van één fysiek leven. De *individualiteit* is het hoger ego (manas) van de triade, die als een eenheid wordt beschouwd. Met andere woorden, de individualiteit is ons onvergankelijke ego dat reïncarneert en zich bij elke nieuwe geboorte hult in een *nieuwe persoonlijkheid*.

Philadelphiërs

Letterlijk ‘zij die hun medemens liefhebben’. Een 17de-eeuwse religieuze stroming, gesticht door een zekere Jane Lead. Ze maakten bezwaar tegen alle rituelen, vormen, en ceremoniën van de kerk, en zelfs tegen de kerk zelf, maar beweerden in ziel en geest door een innerlijke

godheid te worden geleid, hun eigen ego of innerlijke god.

Philalethen (zie neoplatonisten)

Philo Judaeus

Een gehelleniseerde jood uit Alexandrië, een beroemde historicus en filosoof uit de eerste eeuw. Hij werd rond 30 v.Chr. geboren en is tussen 45 en 50 n.Chr. overleden. Philo's symbolische interpretatie van de *Bijbel* is heel opmerkelijk. Er wordt gezegd dat de zoogdieren, vogels, reptielen, bomen, en plaatsen die erin worden genoemd, allemaal 'allegorieën zijn van toestanden van de ziel, van vermogens, neigingen, of begeerten; nuttige planten waren symbolen voor deugden; schadelijke voor de eigenschappen van de onverstandigen, en zo kan men verdergaan met het mineralenrijk; met de hemel, aarde, en sterren; met de bronnen en rivieren, velden en woonplaatsen; met de metalen, de substanties, wapens, kleding, sieraden, meubilair, het lichaam en zijn organen, de geslachten en onze uiterlijke toestand'. (*A Dictionary of Christian Biography, etc.*, deel 4, 1887, blz. 377.) Dit alles zou een duidelijke bevestiging zijn van het denkbeeld dat Philo bekend was met de oude kabbala.

Phrēn

Een pythagorische term die aanduidt wat wij *kāma-manas* noemen, dat nog wordt overschaduwd door *buddhi-manas*.

Planeetgeesten

Heersers en bestuurders van de planeten. Planetaire goden.

Plastisch

In het occultisme gebruikt met betrekking tot de aard en het wezen van het astraal lichaam, of de 'proteïsche ziel'.

Pleroma

'Volheid'; een gnostische term die ook door Paulus werd gebruikt. Goddelijke wereld of de verblijfplaats van goden. Universele ruimte, verdeeld in metafysische eonen.

Plotinus

Een voortreffelijke platonische filosoof uit de 3de eeuw, een groot beoefenaar van de mystiek, bekend om zijn deugden en kennis. Hij onderwees een leer die dezelfde was als die van de Vedānta, namelijk dat de geest-ziel, die uit het ene goddelijke beginsel emaneert, na haar

pelgrimstocht op aarde weer ermee wordt verenigd.

Porphyrius

Zijn werkelijke naam was Malik, en daarom dacht men dat hij een jood was. Hij kwam uit Tyrus en werd, na eerst bij Longinus, de eminente filosoof-criticus te hebben gestudeerd, leerling van Plotinus in Rome. Hij was neoplatonist en een voortreffelijk schrijver, vooral bekend door zijn dispuut met Iamblichus over het kwaad dat verbonden is aan de beoefening van theurgie, maar werd uiteindelijk tot de inzichten van zijn opponent bekeerd.

Als geboren mysticus volgde hij, evenals zijn leermeester Plotinus, het zuivere Indiase rājayoga-stelsel dat door oefening leidt tot de vereniging van de ziel met de overziel van het heelal, en van de menselijke met de *goddelijke* ziel, buddhi-manas. Hij beklagt zich dat hij, ondanks al zijn inspanning, de hoogste toestand van extase maar eenmaal heeft bereikt, en wel toen hij 68 jaar was, terwijl zijn leraar Plotinus de hoogste gelukzaligheid tijdens zijn leven zes keer had ervaren.

Pot-Amun

Een Koptische term die betekent 'iemand gewijd aan de god Amun', de god van wijsheid. De naam van een Egyptische priester en occultist onder de ptolemeïsche dynastie.

Prajñā (Sanskriet)

Dit woord duidt het 'universele denkvermogen' aan. Een synoniem van mahat.

Pralaya (Sanskriet)

Ontbinding, het tegenovergestelde van manvantara; pralaya is de periode van rust, manvantara de periode van activiteit van een planeet, of van het hele universum. Respectievelijk dus dood en leven.

Prāṇa (Sanskriet)

Levensbeginsel, de levensadem, nefesh.

Proteïsche ziel

Een naam voor het māyāvirūpa of gedachtelichaam, het hogere astrale lichaam. Een adept kan dit naar wens elke vorm laten aannemen.

Purāṇa (Sanskriet)

Letterlijk 'oud', een oud verhaal of een oude legende. De *Purāṇa's* betreffen een groot aantal hindoe geschriften.

Pythagoras

De beroemde mystieke filosoof, geboren rond 586 v.Chr. op Samos; hij onderwees het heliocentrisch stelsel, reïncarnatie, hogere wiskunde, en de hoogste metafysica. Hij leidde een school die in de hele wereld befaamd was.

R**Reïncarnatie** of wederbelichaming

De eens algemeen verspreide leer die zegt dat het ego zich op deze aarde talloze keren opnieuw belichaamt. Tegenwoordig wordt ze ontkend door de christenen, die de leringen van hun eigen evangeliën verkeerd schijnen te begrijpen. Niettemin wordt het periodiek en gedurende lange cyclussen aannemen van een lichaam van vlees door de hogere menselijke ziel (buddhi-manas), of het ego, in de *Bijbel* onderwezen, evenals in alle andere oude geschriften; ‘wederopstanding’ betekent alleen de *wedergeboorte* van het ego in een nieuwe vorm.

Reuchlin, Johannes

Een belangrijke Duitse filosoof, taalkundige, kabbalist, en geleerde. Hij werd in 1455 in Pforzheim, Duitsland, geboren en was al op jonge leeftijd diplomaat. Hij bekleedde in een bepaalde periode van zijn leven het hoge ambt van rechter bij de rechtbank in Tübingen, waar hij elf jaar bleef. Ook was hij leermeester van Melanchthon, en werd voortdurend vervolgd door de geestelijkheid wegens zijn verheerlijking van de Hebreeuwse kabbala, hoewel hij toch tegelijkertijd de ‘vader van de reformatie’ wordt genoemd. Hij stierf in 1522 in grote armoede, wat in die tijd het lot was van iedereen die tegen de letter van de kerk inging.

S**Saint-Germain** (graaf)

Een mysterieuze figuur die vanaf het midden van de 18de eeuw in Frankrijk, Engeland, en elders verscheen. De grootste adept die Europa in de afgelopen eeuwen heeft gekend.

Samādhi (Sanskriet)

In India een term voor spirituele extase. Het is een toestand van volledige trance, teweegebracht door middel van mystieke concentratie.

Sammasambuddha (Pāli)

Het zich plotseling herinneren van al zijn vorige incarnaties, een vorm van herinneren die door middel van yoga wordt bereikt. Een mystieke boeddhistische term.

Samothrake

Een eiland in de Griekse archipel, in de oudheid bekend om de in zijn tempels opgevoerde mysteriën. Deze mysteriën waren wereldberoemd.

Samyutta Nikāya (Pāli)

Een van de boeddhistische sūtra's.

Saṅkhāra (Pāli); saṃskāra (Sanskriet)

Een van de vijf boeddhistische skandha's of eigenschappen. 'Neigingen van het denkvermogen'.

Saññā (Pāli); saṃjñā (Sanskriet)

Een van de vijf skandha's of eigenschappen, de betekenis is 'abstracte denkbeelden'.

Sat (Sanskriet)

Theosofen proberen de essentiële betekenis van dit onvertaalbare woord zo dicht mogelijk te benaderen met de term zijn-heid (zie aldaar).

Seance

Een term die wordt gebruikt voor een bijeenkomst met een medium waar allerlei verschijnselen worden teweeggebracht. Voornamelijk gebruikt door spiritisten.

Sefiroth (Hebreeuws)

Een kabbalistisch woord voor de tien goddelijke emanaties van ain sof, het onpersoonlijke, universele beginsel, of de GODHEID.

Skandha's (Sanskriet)

De *eigenschappen* van elke persoonlijkheid, die na de dood zagezegd de basis vormen voor een nieuwe karmische incarnatie. In het exoterische stelsel van de boeddhisten zijn er vijf: rūpa, vorm of lichaam, dat zijn magnetische atomen en occulte affiniteiten achterlaat; vedanā, gewaarwordingen, die hetzelfde doen; saññā, abstracte denkbeelden, de scheppende krachten die van de ene op de andere incarnatie actief zijn; saṅkhāra, neigingen van het denkvermogen, en viññāṇa, mentale vermogens.

Somnambulisme

‘Slaapwandelen’. Een psychofysiologische toestand die zo bekend is dat nadere uitleg niet nodig is.

Spiritisme

Het geloof dat de geesten van de doden kunnen communiceren met de levenden. De spiritisten in Amerika en Engeland wijzen vrijwel unaniem de reïncarnatieleer af, terwijl de spiritisten in Frankrijk haar tot het basisbeginsel van hun geloof maken. Toch is er een groot verschil tussen het gezichtspunt van laatstgenoemden en de filosofische leringen van de oosterse occultisten. De Franse school van spiritisten werd door Allan Kardec gesticht, en de spiritisten in Amerika en Engeland behoren tot de school van de ‘meisjes Fox’, die hun theorieën in Rochester (USA) bekendmaakten. Hoewel theosofen in mediamieke verschijnselen geloven, verwerpen ze de gedachte dat deze worden teweeggebracht door ‘geesten’.

Steen der wijzen

Een term in de alchemie; ook *projectiepoeder* genoemd, een mysterieus ‘beginsel’ dat het vermogen heeft om onedele metalen in zuiver goud om te zetten. In de theosofie staat het symbool voor de omzetting van de lagere dierlijke natuur van de mens in de hoogste goddelijke natuur.

Sthūlaśarīra (Sanskriet)

Term voor het fysieke lichaam van de mens, in het occultisme en in de Vedānta-filosofie.

Sthūlopādhi (Sanskriet)

Het fysieke lichaam in wakende, bewuste toestand (jāgrat). Deze term behoort tot de leringen van de tāraka-rāja-yoga school.

Sūkshmopādhi (Sanskriet)

Dit voertuig of deze basis in de menselijke constitutie omvat het hoger en lager manas, kāma, en hun astrale sluier. De slaap- of droomtoestand houdt verband hiermee. Deze term behoort tot de leringen van de tāraka-rāja-yoga school.

Swedenborg, Emanuel

Een bekende geleerde en helderziende uit de 18de eeuw; een heel geleerd man die veel aan de wetenschap heeft bijgedragen, maar die op grond van zijn mystiek en zijn transcendente filosofie in de categorie

van hallucinerende zieners wordt geplaatst. Hij staat nu algemeen bekend als de grondlegger van de Swedenborgianisme of de Algemene Kerk van het Nieuwe Jeruzalem. Hij werd in 1688 in Stockholm geboren; zijn ouders waren Luthers; zijn vader was bisschop van West-Gothland. Oorspronkelijk was zijn naam Swedberg, maar toen hij in 1719 in de adelstand werd verheven en geridderd werd die veranderd in Swedenborg. In 1743 werd hij een mysticus, en vier jaar later (in 1747) trok hij zich terug uit het ambt (van buitengewoon toezicht-houder bij de Raad van de Mijnen) om zich geheel aan de mystiek te wijden. Hij overleed in 1772.

T

Taijasa (Sanskriet)

Van tejas, 'vuur'; het betekent de 'stralende', de 'lichtgevende', en heeft betrekking op het mānasarūpa, 'het lichaam van manas', ook op de sterren en de schitterende *sterachtige* omhulsels. In de Vedānta-filosofie heeft de term nog andere betekenissen, naast de hier gegeven occulte betekenis.

Tāraka-rāja-yoga (Sanskriet)

Een van de brahmaanse yogastelsels, de meest filosofische en in feite geheimste van alle, want de werkelijke leringen ervan zijn nooit openbaar gemaakt. Het is een puur verstandelijk en spiritueel stelsel van training.

Tetragrammaton (Grieks)

De naam van de godheid in vier letters, in ons schrift IHVH. Het is een kabbalistische term die op een meer stoffelijk gebied overeenstemt met de heilige pythagorische tetraktis.

Theodidaktos (Grieks)

'Door god onderwezen'; een titel gegeven aan Ammonius Saccas.

Theogonie

Van het Griekse theogonia; letterlijk de 'afstamming van de goden'.

Theosophia (Grieks)

Van theos (god) en sophia (wijsheid) en betekent 'goddelijke wijsheid', of 'wijsheid van de goden'.

Therapeutae (Latijn), **therapeutai** (Grieks) of **therapeuten**

Een school van joodse mystieke genezers of esoterici, die sommigen ten onrechte een sekte noemen. Ze woonden in en bij Alexandrië, en hun daden en geloof zijn voor critici tot op heden een mysterie, want hun filosofie schijnt een combinatie te zijn van orfische, pythagorische, esseense, en puur kabbalistische praktijken.

Theürgie (van het Griekse theiourgia)

Rituelen om planetaire en andere geesten of goden naar de aarde te laten afdalen. Om dat doel te bereiken moesten de motieven van de theürg volkomen zuiver en onzelfzuchtig zijn. Het beoefenen van theürgie is nu erg ongewenst en zelfs gevaarlijk. De wereld is te verdorven en slecht geworden voor het uitoefenen van wat alleen zulke heilige en geleerde mensen als Ammonius, Plotinus, Porphyrius, en Iamblichus (de geleerdste van alle theürgen) straffeloos konden ondernemen. In onze tijd wordt theürgie of goddelijke, weldadige magie maar al te gemakkelijk goëtisch, of met andere woorden tovenarij. Theürgie is het eerste van de drie onderdelen van magie, namelijk theürgische, goëtische, en natuurlijke magie.

Thumos (Grieks)

Een pythagorische en platonische term. De astrale, dierlijke ziel; het kâma-manas. Thumos betekent hartstocht, begeerte, verwarring. Komt overeen met de term tamas in het Sanskriet, 'de eigenschap duisternis', en is waarschijnlijk daarvan afgeleid.

Timaeus (van Locri)

Een pythagorische filosoof, geboren in Locri. Over metempsychose verschilde hij enigszins van mening met zijn leraar. Hij schreef een nu nog bestaande verhandeling over de aard van de wereld en de ziel, in het Dorische dialect.

Triade (zie drie-eenheid)

U

Universele broederschap

De ondertitel van de Theosophical Society, en de eerste van de drie doelstellingen die ze nastreeft.

Upādhi (Sanskriet)

De basis van iets, onderbouw; zoals in het occultisme substantie de upādhi is van geest.

Upanishad (Sanskriet)

Letterlijk 'esoterische leer'. De derde onderafdeling van de *Veda's*, en ze worden gerekend tot de openbaringen (śruti, of 'geopenbaard woord'). Er bestaan nog ongeveer 150 *Upanishads*, hoewel van slechts ongeveer 20 volledig zeker is dat ze betrouwbaar zijn en vrij van vervalsing. Die dateren alle van voor de 6de eeuw v.Chr. Zoals de kabbala de esoterische betekenis van de *Bijbel* toelicht, zo verklaren de *Upanishads* de mystieke betekenis van de *Veda's*.

Prof. Cowell doet twee uitspraken over de *Upanishads* die zowel interessant als juist zijn:

[(1) Deze werken hebben] één opmerkelijke bijzonderheid: het volledig ontbreken van enige brahmaanse exclusiviteit in hun leringen . . . Ze ademen een heel andere geest, een vrijheid van denken die niet voorkomt in enig vroeger geschrift, behalve in de hymnen van de *Rig-Veda*. [En (2)] over de grote leraren van hogere kennis [gupta-vidyā] en de brahmanen wordt voortdurend gezegd dat ze naar kshatriya-koningen gingen om hun leerling [chela] te worden.¹

Dit bewijst afdoende dat (a) de *Upanishads* werden geschreven vóór het kastenstelsel en de brahmaanse macht werden opgelegd, en in ouderdom dus alleen door de *Veda's* worden overtroffen; en (b) dat de occulte wetenschappen of de 'hogere kennis', zoals Cowell het omschrijft, veel ouder is dan de brahmanen in India, of zelfs dan hun kaste. De *Upanishads* zijn echter van veel latere datum dan de gupta-vidyā, of de 'geheime wetenschap', die zo oud is als het menselijk filosofisch denken zelf.

V

Vāhana (Sanskriet)

'Voertuig', een synoniem van upādhi.

Vallabhāchārya's (Sanskriet)

De 'sekte van de mahārājā's'. Een losbandige fallus vererende geloofs-gemeenschap waarvan de belangrijkste afdeling zich in Bombay

¹ Mountstuart Elphinstone, *The History of India*, 1866, blz. 282.

bevindt. Het onderwerp van verering is het kind Kṛiṣṇa. De Brits-Indiase regering was verschillende keren gedwongen in te grijpen om een einde te maken aan haar rituelen en laagstaande praktijken, en de regerende mahārājā, een soort hogepriester, werd terecht verschillende keren gevangen gezet. Het is een van de zwartste kanten van India.

Vedānta (Sanskriet)

Letterlijk ‘het einde of de voltooiing van alle kennis’. In de zes darśana’s of filosofische scholen ook Uttaramīmāṃsā, de ‘latere’ Mīmāṃsā genoemd. Er zijn mensen die, omdat ze de esoterische kant ervan niet kunnen begrijpen, de Vedānta als atheïstisch beschouwen; maar dit is niet juist, want Śaṅkarācārya, de grote apostel van dit stelsel die er bekendheid aan gaf, was een van de grootste mystici en adepten van India.

Vidyā (Sanskriet)

Kennis, of beter gezegd ‘wijsheid-kennis’.

Viertal

De vier lagere ‘beginselen in de mens’, die *zijn persoonlijkheid* vormen (namelijk lichaam, astraal dubbel, prāṇa of leven, de zetel van het verlangen en lager manas (het verstand)). Men dient dit goed te onderscheiden van de hogere triade, die bestaat uit de hogere spirituele ziel, het denkvermogen, en de ātman (het hoger zelf).

Viññāṇa (Pāli) of vijñāna (Sanskriet)

Een van de vijf skandha’s; het betekent letterlijk ‘mentale vermogens’. (Zie ‘skandha’s’.)

Vuurfilosofen

Een naam gegeven aan de hermetici en alchemisten van de middeleeuwen, en ook aan de rozenkruisers. Laatstgenoemden, de opvolgers van de theürgen, beschouwden het vuur als symbool van de godheid. Het was niet alleen de bron van stoffelijke atomen, maar bevatte de activeerende spirituele en psychische krachten daarvan. In grote lijnen is vuur een drievoudig beginsel; maar esoterisch gezien is ze zevenvoudig, evenals alle andere elementen. Zoals de mens bestaat uit geest, ziel, en lichaam, *plus* een viervoudig aspect, zo is het ook met vuur.

Volgens de werken van Robert Fludd (de Fluctibus), een van de beroemde rozenkruisers, bevat vuur – ten eerste een zichtbare vlam (lichaam); ten tweede een onzichtbaar, astraal vuur (ziel); en ten derde

geest. De vier aspecten zijn (a) warmte (leven), (b) licht (denkvermogen), (c) elektriciteit (kāmische of moleculaire krachten), en (d) de synthetische essenties *boven de geest*, of de oorzaak en oorsprong van zijn bestaan en manifestatie. Wanneer een vlam is gedoofd op het objectieve gebied, is ze voor de hermeticus of rozenkruiser alleen maar van de zichtbare naar de onzichtbare wereld overgegaan; van het kenbare naar het onkenbare.

W

Wet van vergelding (zie karma)

Wijsheid-religie

Hetzelfde als theosofie. De naam gegeven aan de geheime leer die aan elk exoterisch heilig geschrift en elke exoterische religie ten grondslag ligt.

Y

Yoga (Sanskriet)

Een door Patañjali opgerichte filosofische school, die echter als een duidelijke leer en levenswijze lang voor hem bestond. Aan Yājñavalkya, een bekende wijze uit de oudheid, worden de *Śukla* (Witte) *Yajurveda*, het *Śatapatha Brāhmaṇa* en de *Bṛihadāraṇyaka Upanishad* toegeschreven; hij leefde in een tijd vóór het *Mahābhārata* ontstond. Men zegt dat hij de nadruk legde op de noodzaak van religieuze meditatie en om zich terug te trekken in de bossen; daarom is men van mening dat hij de grondlegger is van de yogaleer. Prof. Max Müller zegt dat Yājñavalkya de wereld heeft voorbereid op de prediking van Boeddha. Maar de yoga van Patañjali is als filosofie duidelijker en nauwkeuriger, en omvat meer van de occulte wetenschappen, dan de aan Yājñavalkya toegeschreven werken.

Yogī (Sanskriet)

Een toegewijde, iemand die het yogastelsel beoefent. Er zijn verschillende graden en soorten yogi's. Het is in India nu een algemene term geworden om iedere soort asceet mee aan te duiden.

Yuga (Sanskriet)

Een wereldperiode waarvan er vier zijn die elkaar in een reeks opvolgen, namelijk krita- (of satya)yuga, de gouden eeuw; tretāyuga, dvā-

parayuga, en ten slotte kaliyuga, de *zwarte eeuw* – waarin we ons nu bevinden.

Z

Zelf

Er zijn in de mens twee *zelven* – het hoger en het lager, het onpersoonlijk en het persoonlijk zelf. Het eerste is goddelijk, het andere half dierlijk. Men moet goed onderscheid maken tussen die twee.

Zenobia

De koningin van Palmyra, door keizer Aurelianus verslagen. Ze had als leermeester Longinus, de beroemde criticus en logicus uit de 3de eeuw van onze jaartelling. (Zie ‘Longinus’.)

Zijn-heid (Engels: be-ness)

Een term bedacht door theosofen om nauwkeuriger de werkelijke betekenis van het onvertaaltbare woord sat weer te geven. Laatstgenoemd woord betekent niet ‘het zijn’, want dat veronderstelt een waarnemend bewustzijn van het bestaan. Maar omdat de term sat alleen wordt toegepast op het absolute beginsel – dat universele, onbekende, en altijd onkenbare beginsel dat door het filosofisch pantheïsme wordt gepostuleerd en de diepste oorsprong van de kosmos en de kosmos zelf wordt genoemd – kan het niet worden vertaald met de eenvoudige uitdrukking ‘het zijn’. Sat is zelfs niet, zoals vertaald door sommige oriëntalist, ‘de onbegrijpelijke entiteit’; want het is evenmin een ‘entiteit’ als een niet-entiteit, maar beide. Het is zoals gezegd absolute **ZIJN-HEID**, niet ‘het zijn’; het ene (waarvan er geen tweede bestaat), ongedeelde en ondeelbare AL – de wortel van de natuur, zowel de zichtbare als de onzichtbare, de objectieve als de subjectieve, aangevoeld door de hoogste spirituele intuïtie maar die nooit volledig kan worden begrepen.

Zivo, Kebar (of Iukabar)

De naam van een van de scheppende godheden in de *Codex Nazaraeus*. (Zie Iukabar Zivo.)

Zohar (Hebreeuws)

Het ‘Boek van Schittering’, een kabbalistisch werk, toegeschreven aan Shimon ben Yochai uit de 1ste eeuw van onze jaartelling.

Zomerland

De naam die spiritisten hebben bedacht voor het verblijf van hun ‘gees-

ten' van overledenen, dat ze ergens in de Melkweg lokaliseren. Op gezag van *terugkerende* 'geesten' wordt het als een lieflijk land beschreven, dat prachtige steden en gebouwen, een senaatsgebouw, musea, enz., heeft. (Zie de werken van Andrew Jackson Davis.)

Zwarte magie

Tovenarij, necromantie, of het oproepen van de doden en ander egoïstisch misbruik van abnormale krachten. Dit misbruik kan onopzettelijk zijn; toch blijft het 'zwarte' magie wanneer er puur voor eigen genoe-gen verschijnselen worden teweeggebracht.

Appendix

The Theosophical Society

Informatie voor belangstellenden

De Theosophical Society werd op 17 november 1875 in New York opgericht. De stichters waren van mening dat de belangen van religie en wetenschap het best konden worden bevorderd door een hernieuwde aandacht voor de Sanskriet-, Pāli-, Zend-, en andere oude literatuur, waarin de wijzen en ingewijden, ten behoeve van de mensheid, grote waarheden over mens en natuur hebben vastgelegd. Het leek hen waarschijnlijk dat een organisatie met een volstrekt onsektarisch karakter, waarin geleerden uit allerlei volkeren vriendschappelijk zouden samenwerken – in een geest van onzelfzuchtige toewijding aan het onderzoek naar waarheid, en met het doel haar onpartijdig te verspreiden – veel kan doen om het materialisme een halt toe te roepen, en de afnemende geest van religiositeit te versterken. De doelstellingen van de Society kunnen, zo eenvoudig mogelijk geformuleerd, als volgt worden weergegeven:

Ten eerste: Het vormen van een kern van een universele broederschap van de mensheid, zonder onderscheid van ras, geloof, geslacht, afkomst, of huidskleur.

Ten tweede: Het bevorderen van de studie van de Indiase en andere oosterse literatuur, van religies en wetenschappen.

Ten derde: Een derde doelstelling, die slechts door een deel van de leden van de Society wordt nagestreefd, is het onderzoeken van onverklaarde natuurwetten en van de paranormale vermogens van de mens.

Bij toetreding wordt niet naar iemands religieuze opvattingen gevraagd, en het is niet toegestaan zich daarmee te bemoeien, maar van iedereen wordt vóór toelating gevraagd dat hij belooft in dit opzicht tegenover zijn medeleden blijf te geven van eenzelfde verdraagzaamheid als die welke hij voor zichzelf verlangt.

Het hoofdkwartier, de kantoren, en de staf zijn in Adyar gevestigd, een voorstad van Madras, waar de Society ca. 11 ha grond en verschillende gebouwen bezit, waaronder één voor de oosterse bibliotheek, en

een grote zaal waar de Algemene Raad jaarlijks op 27 december haar conventie houdt.

De Society beschikt nog niet over eigen middelen, maar de basis voor een fonds is gelegd, en de inkomsten uit de belegging daarvan zullen dienen om de lopende onkosten te dekken; tot nu toe zijn die bestreden uit de opbrengst van entreegelden, donaties, en een kleine jaarlijkse bijdrage van elk lid. Maar volgens het herziene reglement van 1889 geldt voor de Society nu het stelsel van vrijwillige bijdragen, en is ze voor haar voortbestaan dus geheel afhankelijk van de vrijgevigheid van haar leden en anderen, omdat entreegelden en verplichte jaarlijkse contributies zijn afgeschaft. Er worden geen salarissen betaald; al het werk wordt door vrijwilligers gedaan, die alleen eenvoudige voeding en de nodige kleding ontvangen wanneer hun persoonlijke omstandigheden zulke vergoedingen nodig maken.

De officiële beheerder van alle eigendommen van de Society is voorlopig de voorzitter; schenkingen en legaten *dienen steeds op zijn naam te worden gesteld*, in juridische taal overeenkomstig de wetten van het land waar de erflater zijn testament opstelt. Indien het legaat op naam van de Society wordt gesteld, heeft het geen rechtsgeldigheid. Het volledige adres van de voorzitter is: Henry Steel Olcott, Adyar, Madras, India.

De Society houdt zich als organisatie niet bezig met politiek en mijdt alle onderwerpen die buiten haar vastgestelde werkterrein liggen. Het reglement verbiedt de leden ten strengste haar strikte neutraliteit in deze zaken in gevaar te brengen.

Er zijn veel afdelingen van de Society gevormd – in verschillende delen van de wereld – en er worden voortdurend nieuwe opgericht. Elke afdeling stelt haar eigen statuten op en beheert haar eigen plaatselijke zaken, zonder tussenkomst van het Hoofdkwartier, met als voorbehoud dat de basisregels van de Society niet worden overtreden. Afdelingen die zich binnen bepaalde afgebakende gebieden bevinden (zoals bijvoorbeeld Amerika, de Britse eilanden, Sri Lanka, enz.) worden om administratieve redenen in ‘Sections’ ondergebracht. Zie voor details het herziene reglement van 1889; daarin zal men ook alle nodige informatie vinden over het lidmaatschap van de Society, enz.

Tot heden (1889) zijn er 173 afdelingen van de Society gevormd. Zie voor bijzonderheden het reglement, enz., van de Theosophical Society, dat op aanvraag kan worden verkregen bij de secretaris van de

Theosophical Society, Adyar, Madras; of bij de algemeen secretaris van de respectieve afdeling.

In Engeland, dr. A. Keightley, Duke Street 7, Adelphi, Londen. In Amerika, William Q. Judge, P.O. box 2659, New York.

De wettelijke status van de Theosophical Society

Het volgende officiële verslag, op grond waarvan rechtspersoonlijkheid werd verleend aan de Theosophical Society in St. Louis, is een belangrijk document, omdat het het standpunt van een Amerikaanse rechtbank weergeeft over de Theosophical Society, na zorgvuldige ondervraging van getuigen onder ede.

Ten eerste – De aanvrager is geen religieuze groepering. Ik vermeld deze negatieve conclusie omdat het woord ‘theosophical’ dat in de naam van de aanvrager voorkomt mogelijkerwijs aan religie doet denken. De zin in sommige statuten ‘genootschap gevormd voor religiositeit’ heeft, neem ik aan, alleen betrekking op een organisatie die ten dele voor religiositeit werd opgericht, en religiositeit betreft een individuele handeling die aanbidding en misschien emotionele kracht inhoudt, die beide noodzakelijkerwijs individueel bepaald zijn; of anders op een organisatie die gevormd is om een religieuze overtuiging bekend te maken.

Louter onderricht geven in een religie zoals men algebra kan onderwijzen, is naar mijn mening geen religieus werk, zoals het woord ‘religieus’ in de grondwet wordt gebruikt. Iemand kan een universitaire leerstoel als professor in religies bezetten en als zodanig de leringen van vele religies doceren. Omdat al die religies verschillen en tegenover elkaar staan, zou die professor ze met geen mogelijkheid allemaal kunnen aanhangen. Hij zou zelfs areligieus kunnen zijn. Daarom is louter religieus onderricht in de wettelijke betekenis geen religieus werk.

Hierbij moet worden aangetekend dat in art. 2 van de constitutie van deze organisatie het woord religie in het meervoud wordt gebruikt. Onderricht geven in religies is educatief, niet religieus. ‘Het bevorderen van de studie van religies’ betekent voor een deel het bevorderen van de studie van de geschiedenis van de mens. Ik voeg er de belangrijkste conclusie aan toe dat de organisatie geen religieuze geloofsbelijdenis kent en geen eredienst heeft.

Ten tweede – De aanvrager stelt zich ten doel de studie van literatuur en wetenschap te bevorderen. Deze doelstellingen worden in de statuten uitdrukkelijk genoemd.

Ten derde het onderzoek naar ‘onverklaarde natuurwetten en paranormale krachten die latent in de mens aanwezig zijn’, dat gerelateerd is aan de eerste twee doelstellingen.

Tegen deze twee zinsneden, opgevat in hun ogenschijnlijke betekenis, valt niets in te brengen. Maar er is reden om aan te nemen dat ze een andere betekenis hebben dan de ogenschijnlijke.

Het hof zal de algemeen aanvaarde betekenis van het woord ‘theosofie’ in aanmerking nemen. Hoewel ik onbekend ben met de theosofie, denk ik dat ze onder andere aandacht besteedt aan manifestaties en verschijnselen, fysieke en paranormale, die in strijd zijn met de nu aan natuurkundigen en metafysici bekende wetten, en die misschien zelfs theosofen niet kunnen verklaren of beweren te kunnen verklaren of begrijpen. Tot die groep kunnen spiritisme, mesmerisme, helderziendheid, gebedsgenezing, gedachtelezen, enz., worden gerekend.

Ik heb over dit onderwerp getuigenissen verzameld, en ben tot de conclusie gekomen dat, hoewel er niet wordt verlangd dat men in enige van dit soort manifestaties en verschijnselen gelooft, en het ieder lid van de Society vrij staat zijn eigen mening te hebben, zulke zaken toch onderwerp van onderzoek en bespreking vormen, en de meeste leden individueel waarschijnlijk wel geloven in verschijnselen die abnormaal en in krachten die bovenmenselijk zijn, voor zover de wetenschap nu weet.

Iedere staatsburger heeft ongetwijfeld het recht over deze onderwerpen een mening te hebben die hem aanstaat, en mag als hij dat wil het onverklaarde onderzoeken en het verborgene aan het licht brengen. Maar de vraag is hier: moet het hof een organisatie erkennen die dat doel nastreeft? Voodoo is een woord dat onder de onwetenden en bijgelovigen wordt gebruikt voor praktijken van slinkse lieden die arge-loze mensen bedriegen. Geen enkel hof zou een organisatie erkennen die zulke praktijken nastreeft. Het hof zal dan een onderzoek instellen naar die praktijken en misschien naar de goede naam van een onderneming die rechtsbijstand zoekt.

Het is niet mijn bedoeling om een vergelijking te maken tussen voodoo en deze groep verschijnselen, die ik gemakshalve (hoewel ik niet weet of dit terecht is) occultisme zal noemen. Ik neem voodoo alleen maar als een sterk voorbeeld om te laten zien dat het hof een

onderzoek moet instellen. Als we het occultisme onderzoeken, zien we dat het, zoals men zegt, nu en dan is gebruikt om te misleiden. Maar dat zegt niets over de werkelijke aard ervan. Slechte mensen zullen altijd en overal alles misbruiken voor egoïstische doeleinden.

Het doel van deze Society, of dat haalbaar is of niet, is onmiskenbaar prijzenswaardig, als we aannemen dat er onverklaarde fysieke en paranormale verschijnselen bestaan en dat de theosofie die probeert te verklaren. Aannemende dat er nog latente krachten in de mens bestaan, probeert ze die aan het licht te brengen. Het kan zijn dat vreemde gebeurtenissen en bedrog samenhangen met het beginstadium van hun ontwikkeling.

Wat een begrip als occultisme betreft, dat krachten veronderstelt die gewoonlijk bovenmenselijk worden geacht en verschijnselen die in het algemeen als bovennatuurlijk worden gezien, kwam het me voor dat het hof, hoewel het niet op zich neemt om de juistheid ervan gerechtelijk vast te stellen, zou moeten nagaan, alvorens het occultisme te erkennen, of het op zijn minst de positie had verworven achterswaardig te zijn, of dat zijn aanhangers slechts mensen met een beperkt verstand en gering begripsvermogen zijn, die alles geloven. Op dat punt heb ik bewijzen verzameld, en heb bevonden dat er in verschillende Europese landen, en ook in dit land, een aantal vooraanstaande wetenschappers zijn die in het occultisme geloven.

Van Sir Edward Bulwer Lytton, een schrijver met een brede kennis op vele gebieden en met een helder verstand, wordt beweerd dat hij occultist is, een bewering die door ten minste twee van zijn boeken wordt bevestigd. De voormalige rector Wayland van de Brown Universiteit schreef over abnormale mentale werkingen zoals bij helderziendheid het volgende: 'Het komt me voor dat dit onderwerp een zeer diepgaand en eerlijk onderzoek verdient. Het verdient helemaal geen spot, maar vraagt om een diepgaand filosofisch onderzoek.' Sir William Hamilton, waarschijnlijk de meest scherpzinnige en ontegenzeggelijk geleerdste Engelse metafysicus die ooit heeft geleefd, heeft minstens 30 jaar geleden gezegd: 'Hoe verbazingwekkend ook, het is nu boven alle redelijke twijfel bewezen dat er in sommige abnormale toestanden van het zenuwstelsel waarnemingen mogelijk zijn door middel van andere dan de gewone kanalen van de zintuigen.'

Door zulke uitspraken krijgt de theosofie op zijn minst een achterswaardige positie. Of ze door verdere inspanningen gedeeltelijke waarheden tot volledige kan maken, of ze excessen kan elimineren en

zich kan bevrijden van onzuiverheden, als die er al zijn, zijn waarschijnlijk vragen waarover het hof zich niet geroepen voelt uitspraak te doen.

Ik zie geen ander punt in de constitutie van de aanvrager dat op wettelijke bezwaren zou stuiten, en daarom heb ik de eer te melden dat ik geen gronden kan aanvoeren waarom het verzoek van de aanvrager niet zou worden ingewilligd.

August W. Alexander, amicus curiae

Index

Index

- Aarde
als sfeer van vergelding 112-3
geeft de mens zijn lichaam 78-9
is sfeer van bestraffing 110
maan ontleent leven aan 82vn
Philo Judaeus over zielen die afdalen naar 90
zevenvoudige keten 71
Zohar over zielen die afdalen naar 91
- Aartsengel 247
- Abammon
Egyptische leraar van Iamblichus 4-5
- Absolute, het 247
karma en 161, 171
- Adam of A-Dam
symbool van bloed 150
- Adam-Kadmon 247
de eniggeborene 150
- Adept(en) 247
dicteren geen leringen 233
hebben geen devachan 119
hebben mysteries van het zijn bestudeerd 175
HPB als een 'drievoudige' 238
kunnen verleden van iemand kennen 161
leeftijd van 230-1
'Louis' als 241-2
moeilijk, te worden zonder training 21
nirmāṇakāya's als 121
praktische theurgie van 4
theosofen introduceerden, in het Westen 240-1
theosofische geschriften geïnspireerd door 239
witte en zwarte 235
zien werking van karmische wet 174
- Adeptschap
en de Theosophical Society 175-6
veel levens nodig voor 175
- Aether 247
van Griekse filosofen 85
- Afgescheidenheid
er is niet zoiets als 162-3
geen, tussen ras en individu 190-1
- Afgoderij
bidden en 58
brahmanen dreven miljoenen tot 66
neiging tot, is aanleiding voor geheimhouding 12
- Agathon 248
hoogste godheid van Plato 77
zon vertegenwoordigt 79
- Agnoia 253
redeloze ziel 77vn
- Agnosticus/agnostici 248
gezonde reactie op het materialisme 216
onfilosofische opvattingen van 178-9
vreemd gekozen term 77vn
- Agnostic Journal*
'Conquests of the Cross' geciteerd 37vn
over Vallabhāchārya's in de TS 223
- Ahaṃkāra 248, 283
manas voortvloeiende van, of egoschap 108-9
- Ain sof 248
in de kabbala een oneindige eenheid 51-2
- Ākāśa
hoogste beginsel van kosmisch zevental 247-8
- AL, het
geest als, of ātman 95, 97
- Alabaster, Henry
The Wheel of the Law
boeddhistisch heilig werk geciteerd 159-60
over persoonlijke god 179
- Alchemie 248
'denkbeeldige wetenschap uit de middeleeuwen' 23
geheimen van, niet geopenbaard 19
ontdekkingen van scheikunde komen dicht bij 21
- Alcohol
schadelijke invloed van 210

- Alexandrijnse School 250
 volgens, komt ziel voort uit aether 85
- Allegorie
 van koning Messias in de *Zohar* 150
 van landman en wijnstok 150
 van zeven wijnstokken en verlossers 150
 verdorde ranken zijn ‘verloren zielen’ 152
- Altruïsme 251
 essentieel voor zelfontwikkeling 193
 moet aan kinderen worden geleerd 216
 van Boeddha en Jezus 64-5
 vereist van door gelofte gebonden leden 19, 202
 ‘voor elke bloem van liefde en barmhartigheid’ 45
- Alwetend(heid)
 devachan geen toestand van 125
 potentieel, daadwerkelijk, en quasi-106
 toestand van spirituele ego 106, 118
 van HET 53
 van hoger zelf 106
 van theologische God 62
- Amenti
 van Egyptenaren is kāmaloḳa 276
- Ammonius Saccas 251
 eclectisch theosofisch stelsel van 3-4
 hogere leringen van, geheim 10
 leringen van 7-8
 neoplatonist 5
 over herinnering en voorspelling 101-2
 verzoenende houding van 6
 volgelingen van, analogeten genoemd 3vn
- Amun (of Ammon)
 Egyptische god van wijsheid 4vn
- Analogeten 251
 leden van het eclectisch theosofisch genootschap 3&vn
- Analogie(ën),
 beginsel van, gebruikt door Ammonius Saccas 3vn
 esoterische kennis van 79
- Ānanda 252
 Boeddha terughoudend bij het beantwoorden van de vraag van 66&vn
- Ānandamāyakośa
 of kāraṇopadhi 294
- Anaxagoras 252
 ontleende nous aan het Egyptische Nut 76
- Anima
 mens vitae, of nefesh 289
 Anima bruta (en anima divina)
 van de vuurfilosofen 85-6
- Anima mundi 252
 uitstraling van pythagorische monas 85
- Annesly, Arthur
 ‘ga na wat uw plicht is, niet wat de gevolgen zijn’ 205
- Anoia 253
 redeloze dierlijke ziel 75
 ziel verbindt zich met 93
- Antropomorfisme 253
 en atheïsten 52
 en god in de mens 56
 joods 67
 oorspronkelijke emanatie vergeleken met 89
 van christelijke kabbalisten 83
 van God onlogisch 51
- Anugītā
 over de drie-eenheid 56vn
- Apollo van Belvédère 253
- Apollonius van Tyana 253
 genas zieken en wekte doden tot leven 21
 over vermogens van wijzen 11vn
- Arhat(s) 254
 eerste, volgden leidraad van hun meester 65
 esoterisch budhisme alleen aan, meegedeeld 13
 graden van 255
 noordelijk boeddhisme gevestigd door 14
- Arianen 255
- Aristobulus 255
 over ethiek van Aristoteles 6
- Aristoteles
 over nous en psyche 86
- Arnold, Edwin
Het Licht van Azië
 over karma 173
 verwijzing 58vn

- Ārya's 255
 Āryamārga
 pad naar nirvāṇa 255
 Āryasatyāni 255
 Asankheyya's (Pāli)
 vier, en 100.000 cyclussen om het
 boedddhaschap te bereiken 108vn
 Ascetisme
 altruïsme als 207
 onverstandig, is eenvoudig
 dwaasheid 208
 Asdt
 betekenis van het Hebreeuwse woord
 267
 Aspiratie
 en gebed 56
 Astra(a)l(e)
 beginselen 83
 kāmaloka is, gebied 115
 kāmarūpisch spook is, entiteit 116
 lot soms geleid door, innerlijke mens
 146, 169
 nirmāṇakāya's en het, leven 121
 omhulsel 83
 schaduw en drievoudig lichaam van
 Plutarchus 79
 verdwijnen van, ziel 85
 Astraal dubbel
 is deel van lager ego 140
 lichaam als voertuig van (vitaal) 95
 menselijk, eidōlon van de mysteriën
 77-8
 milt fysieke voertuig van 97
 postmortale toestand van 115-6
 proteïsche of plastische ziel 97
 van medium en materialisaties 24
 Astraal lichaam 255
 bij spiritistische verschijnselen 24-5
 of līṅgaśarīra 74
 schaduw of dubbel 74
 verlaat de mens bij de dood 115
 Astrologie 255
 echte, is tak van occultisme 20
 en leer over de maan 79
 is echte en gevaarlijke wetenschap
 23
 Atheïsme
 als gezonde reactie op westers
 onderwijs 216
 en geloof in karma 170-1
 en theosofie 52
 filosofisch, van het boeddhisme
 60-1, 66
 Athenagoras 25
 steunde Ammonius Saccas 7
 Ātman 257
 buddhi-manas verbonden met 87
 en de christos als drie-eenheid 56vn
 en tāraka-rāja-yoga indeling van de
 mens 94
 geest of uitstraling van het absolute
 74
 hoger zelf of, is Brahma 139
 innerlijke god 145
 is wijnbouwer in gelijkenis van
 wijnstok 149
 is niet de individuele mens 97
 manas is aangenomen zoon van 150
 spiritueel ego is niet hoger zelf of
 105vn
 term 'geest' heeft betrekking op 92-3
 universeel beginsel 75vn, 97, 108
 'Vader in het verborgene' 82
 verward met manas 126
 Ātma-buddhi
 is hoger zelf 97
 -manas als christos 59
 of hogere geest-ziel 77
 Plato gebruikt de term anders 93
 pythagorische monas is onze 85
 Atoom
 elk, in wezen onvergankelijk 87
 elk, onderworpen aan algemene wet
 162
 godheid in elk 53
 tijdens pralaya lost elk, op in
 homogeniteit 68
 Aura 257
 kāmarūpa en, van een medium 116
 Avatāra 257
 neerdaling van, uitzondering op de
 regel 145
 Bancroft, H.H.
 over verschrikkingen van slaven-
 handel 36vn
Banner of Light, The
 boodschappen van de doden 118
 Barmhartigheid (zie ook mededogen)
 mededogen en, van devachan 175

- Barmhartigheid (vervolg)
 persoonlijke belangstelling en, ware
 naastenliefde 197
 ‘voor elke bloem van liefde en’ 45
- Baxter, Richard
The Saints’ Everlasting Rest
 over geest in hemelse Jeruzalem
 119
- Beal, Samuel
Texts from the Buddhist Canon
 geciteerd 61
- Begeerte(n) (zie ook verlangens)
 betekenis van aard van 208
 geen plaats in devachan voor zetel
 van 147
 kāmārūpa zetel van 74
 vormen het lager zelf 140
- Beginsel(en)
 doel van ego is eenwording met het
 goddelijke 124
 en de planeten 79
 en organen in de mens 97
 hogere, komen voort uit universele
 wereldziel 85
 letterlijke vertaling van occulte
 termen voor 140
 lichaam, ziel en geest van christelijke
 mystici 95
 lot van lagere, na de dood 115
 manas een, en entiteit 146
 nirmānakāya’s hebben alle, behalve
 het fysieke lichaam 121
 onkenbaar, en eindige goden 178-9
 oorspronkelijke emanaties van het
 onbekende 145
 Plutarchus over, van de mens 78-80
 reïncarnerende, onvernietigbaar 142
 spirituele en stoffelijke 108
 theosofische tabel van 74
 uit kiemen achtergelaten in vorig
 leven 191
 verwarring over termen voor 137
 zeven, van de mens 73-5, 102
 zevende, synthese van het zesde 96
 zijn aspecten en bewustzijns-
 toestanden 80
- Begripsvermogen
 combinatie van psyche en, vormt de
 rede 78
 geschenk van de zon aan de mens 79
- Bellamy, Edward
In het jaar 2000
 over praktische broederschap 38
- Beloning
 boeddhisten geloven niet in
 toekomstige 60-1
 toekomstige, en wet van vergelding
 88
 voor vijand en straf voor zichzelf
 160-1
- Bergrede, de
 en letterlijke waarheid 196
 praktische naastenliefde van 195
 voorschriften nooit in praktijk
 gebracht 46, 48
- Berouw
 en wet van oorzaak en gevolg 167
 op sterfbed 180
 zelfs oprecht, kan gevolgen niet
 uitwissen 172
- Beschermengel
 christelijke theologie versus
 theosofie over 148
 lot soms geleid door 146
- Bewustzijn
 aards en spiritueel 132-3
 absoluut 53, 81
 belichaamd, van denkende mens
 80-1
 en onbewustheid 69
 fysiek, is vergankelijk 144
 geen postmortaal, mogelijk voor
 sceptici 125
 individueel en oneindig 177
 innerlijk zelf en fysiek 25
 mānasisch, voorafgaande aan
 wedergeboorte 130
 na de dood 128, 131
 ononderbroken, en onsterfelijkheid 87
 paranormale vermogens en fysiek
 138
 schakels tussen spiritueel en
 menselijk 109
 van devachanī 117
 van materialist 135
 van onze ‘Vader in de hemel’ 56
 van pas overledenen 121
 van redeloze derde ras 109
 vernietiging van persoonlijk,
 zeldzaam 76

- Bewustzijnstoestand(en)
 geen, zoals verdoemenis 110
 in devachan 125
 postmortale 79-80, 82ev, 110-2, 128, 131-2, 135
 spirituele, van moeder in devachan 117
 van nirvāṇa 90, 93, 134
 van samādhi 58
 zeven 72
 zintuiglijke waarnemingen en 72
- Bhagavad-Gītā* 258
 ethiek van, in de theosofie 41
 toont Krishna als drie-eenheid 56vn
- Bidden (zie gebed)
- Bijbel*
 Ammonius beschouwde verhalen uit, als allegorieën 8
 en gebod van Christus 57
 en logisch denken van kinderen 216
 letterlijke opvatting van joodse 35
 lezers van, misleid door slechte vertalingen 91-2
- Bijgeloof
 christendom beschouwd als 23
 Gautama Boeddha gaf, de genadeslag 66
 kennis tegenover 41
 overtuiging en intuïtie tegenover 178
- Bishop, Washington Irving
 slachtoffer van mediumschap 155-6
- Blavatsky, H.P.
 beschuldigd van verzinnen van mahātma's 235
 mahātmaland van 237
 over haar geschriften 239-40
 privémiddelen van 225-6
 profiteerde nooit financieel van TS 226-7
- De geheime leer*
 citaat over karma 169ev
 en beschuldiging van fallisme 223-4
 'gevallen engelen' verklaard 110-1vn
 HPB als bedenker van stellingen in 235-6
 leringen uitgewerkt in 50
 menigte dhyāni-chohans verklaard in 127vn
 over bron van leringen in 239-40
 verschil tussen mens en dier verklaard 84
 zeven beginnelen verklaard 94-5
- Isis ontsluiert*
 over astrologie 257
 over emanatie 267
 over innerlijke mens 145-6
 over planeetgeesten 84
 over schillen en elementaren 152
 over zoenoffer 180-2
 wet van evenwicht in 151
- Lucifer*
 verwijzing naar 126vn
- Bloed
 Adam of A-Dam is symbool van 150
 vergieten van, en oorzaak en gevolg 181
- Bodha (bodhi)
 betekent inzicht of wijsheid 13
- Bodhisattva's
 verkiezen nirmāṇkāya-kleed 291-2
- Boeddha('s) 258
 definitie van woord 13
 een volmaakt individu 107-8vn
 herinneren zich vorige incarnaties 131
 verlossers of, van een ras in *Codex Nazaraeus* 150
- Boeddha, Gautama de 268
 en leer over nirvāṇa 91-2
 esoterische leringen van 13
 in zijn streven tegengewerkt 65
 leerde broederschap 40
 leringen van 64-5
 liet geen geschriften na 8
 over bidden 58
 reden voor terughoudendheid van 66&vn
 uitleg over ego aan Ānanda 66vn
 zag volledige reeks van zijn vorige levens 104
 zelfopoffering van 191-2
- Boeddhisme 258
 ethiek van exoterisch, en theosofie 13-4
 gebruik van budhism en 13
 grote en kleine voertuig van 9
 leer van skandha's in 63-4
 over eigen en andere religies 61

- Boeddhisme (vervolg)
 over persoonlijkheid en individualiteit 84-5
- Boeddhist(en), boeddhistisch(e)
 geloof in rechtvaardige vergelding 159-60
 hervorming opmerkelijk altruïstisch 185
 houding van, tegenover bidden 60-1
 karma en reïncarnatie een werkelijkheid voor 198
 leringen over onsterfelijkheid van de ziel 65
 noordelijke, over liefdadigheid 196-7
 onder theosofen enkele 12
 opvattingen over God 62-3, 179
 passiviteit van, gevolg van eeuwen slavernij 198-9
 veel exoterie in, verslagen 64-5
- Boek van de sleutels* 259
 hermetisch werk over lot van de ziel 87
- Böhme, Jakob 259
 bereikte geen echte helderziendheid 272
 zag goddelijke wijsheid in dromen 5
- Bollen
 aard-, en gebieden 71
- Bonwick, J.
Egyptian Belief and Modern Thought geciteerd 270, 280-2, 288
- Boom
 van eeuwig leven 49
- Bovennatuurlijke, het
 betekenis van 231-2
 we moeten geloof in, bestrijden 40-1
- Brahmā 260
 dagen en nachten van 68
- Brahma(n) 260
 ātman is, of het absolute 139
- Brahmanen
 achten zichzelf hoger dan gewone deva's 57-8
 exclusiviteit van 65-6
 Gautama Boeddha leerde guptavidyā van 13
 geloofden in blijvend bestaan van ego 66vn
 godheid van sektarische 179&vn
- hielden diepste overtuigingen geheim 9
 hoogste kaste van hindoes 278
- Brahmavidyā 260
 theosofie is, of goddelijke kennis 3-4vn
- Britten, Emma Hardinge
Art Magic
 aanval op theosofie 241
Ghost-Land
 aanval op theosofie in 241
- Broeders van de schaduw 233
- Broederschap, universele 302
 als criterium voor maatschappelijk werk 190
 als doel van TS 34
 belang van 17
 en toekomst van TS 244
 in de praktijk 38-9
 in *In het jaar 2000* van Bellamy 38
 in Nationalist Club in Boston 38
 TS een armzalig voorbeeld van 205
 vier schakels in gouden keten van 188-9
 werkelijke, en solidariteit 189-90
- Brown-Sequard, dr.
 verjongingskuur van, is zwarte magie 234
- Buck, dr. J.D.
 over onze eigen natuur die ons kan verlossen 44-5
 over theosofie 15ev
- Buddhi 260
 als irrationele spirituele ziel 82
 als voertuig van ātman 75vn, 82
 'de wijn van boven' uit de *Zohar* 150
 een onwetend deel van een intelligent geheel 85
 en de christos drie-eenheid 56vn, 58-9
 en het hemelwaarts strevende denken 147
 het spirituele ego 74
 hoe manas zich verhoudt tot 127
 is de wijnstok in de gelijkenis 149
 -manas het oorzakelijk lichaam 97
 -manas het spiritueel-goddelijke ego 140
 -manas schakel bestaat niet in materialist 128, 131, 140

- middelpuntvliedende kracht in de mens 151
 mysterie van, en māyāvīrūpa 96
 onbewust op dit fysieke gebied 108
 voertuig van het Zelf 139
 Buddhi-tajasa 261
 materialist kan nooit, worden 131
 Budhism
 of boeddhisme 13
 Butler, William Archer
 Lectures on Platonic Philosophy
 over vorige levens 101
 Carlyle, Thomas
 ‘lege woorden’ in het onderwijs 215
 ‘mens moet streven naar een daad,
 niet een gedachte’ 186
 Causaliteit
 universele, betreft verleden, heden en
 toekomst 191
 vier schakels in gouden keten van
 189
 Celibaat
 en occultisme 207, 210-1
 Chela('s) 261
 mysterie van buddhi en door gelofte
 gebonden 96
 vergissingen van 241-2
 Chrēstos (zie ook christos) 261-2
 Christelijke kerk(en)
 en Ammonius Saccas 4-5
 en leer van het hellevuur 196
 en onderwijs 211-2
 en regels en voorschriften van TS 46-7
 gekunstelde theologie van 30
 houding tegenover niet-christenen 61
 leringen van Jezus en van 149
 misdaden van 239
 verantwoordelijk voor misdaad van
 slavenhandel 36-7vn
 Christelijke theologie
 bespiegelingen van de latere 76
 blind geloof van 176-7
 en plaatsvervangend lijden 180-2
 en presbyteriaanse geloofsbelijdenis
 172
 gekunstelde, van verschillende
 kerken 30
 God van de, is een bundel tegen-
 strijdigheden 51
 heeft leer over devachan misvormd
 148
 over God als schepper 62-3
 verschil tussen, en theosofie 124
 we verwerpen, over paradijs en hel
 88
 Christendom
 Ammonius afkerig van dogmatisch 5
 Christus hoger gesteld dan het 149
 door sommigen gezien als
 overblijfsel van bijgeloof 23
 en het werk van TS 45
 ethiek van, niet nieuw 185
 evangelien van, predikten een edel
 socialisme 64-5
 fallisch element in 223
 geschriften van, exoterisch 64
 het vroege, was esoterisch 10
 leer van apostel van, verdraaid 91-2
 lot van, en boeddhisme vergeleken
 65-6
 misdaadcijfers van, en boeddhisme
 vergeleken 60
 ontstond uit wijsheid-religie 6
 over vergeving van zonden 180
 resultaten van theosofie vergeleken
 met die van 186
 Christenen
 deugdzaamheid van boeddhisten en,
 vergeleken 61
 en betekenis van het bidden 57-8
 en misvattingen over ‘hellevuur’ 64
 en naastenliefde 195-6
 en pogingen tot eenheid van
 Ammonius 6-7
 Inman over ‘geloof’ van 159
 lippendienst van sommige 185
 materialistische opvattingen van,
 over postmortaal leven 136
 ontwikkelde, hebben leer van ‘ver-
 zoening’ opgegeven 180-1
 zij die zich, noemen 46, 57
 zonder kennis van karma 198
Christian College Magazine
 publiceerde aanval op verschijnselen
 220
 Christian scientist(s) 262
 de grote ‘ontkenners’ 60
 Christos (zie ook chrēstos)
 ātma-buddhi-manas, het zelf 58-9

- Christos (vervolg)
 -beginsel in de mens 56vn
 de wijnstok in de gelijkenis 149
 men moet zich verheffen tot, of
 buddhi 124
- Chutuktu
 een adept 290
- Clemens van Alexandrië 263
 een ingewijde in de Eleusinische
 mysteriën 31vn
 onderlegd in platonische filosofie
 6vn
 steunde Ammonius Saccas 7
- Codex Nazaraeus (Ginza Rabba)* 263
 en allegorie van de wijngaard 150
- Coleridge, Samuel Taylor
Biographia Literaria
 intuïtieve woorden over gedachten
 109-10
- Confucius
 leringen van, vertegenwoordigd in
 theosofie 41
 richtlijnen van 192
- Connelly, J.H.
 over karma en verantwoordelijkheid
 voor onze daden 166-7
 over kerkelijke dogma's 172
- Continuïteit
 van bestaan na de dood 126-7
- Cyclus(sen) 263
 devachanische 119
 duur van nirvāṇische 92
 levens-, van het heelal 68
 toestand van buddhi tijdens
 incarnatie- 127-8
 van het zijn 52
 van incarnaties 29
- Da(a)d(en)
 'bid niet! maar handel liever' 58
 elke, heeft haar gevolg 40
 gevolgen van goede en slechte 191
 gevolgen van, zijn eeuwig 181-2
 in harmonie met onze 'Vader in het
 verborgene' 58
 in plaats van huichelarij 186
- Damiaan, pater
 zelfopoffering van, in Molokai 192-3
- Dankbaarheid
 door echte naastenliefde 197
- Darśana
 zevende, is verborgen 293
- DAT
 van dezelfde aard als universeel
 denkvermogen 107
- Dēmētēr
 doden waren aan, gewijd 79
- Denkvermogen (zie ook manas)
 aard van, onverklaarbaar 99
 buddhi is emanatie van universeel 82
 dubbel bewustzijn van ons 143
 en suggestie en gedachte-
 overbrenging 232
 gebruik van hoger 193
 is phrēn van Pythagoras 77
 kāmārūpa voertuig van hoger en
 lager 95
 manas is, of intelligentie 74, 140
 mānasaputra's of zonen van
 universeel 147
 nefesh in *Genesis* is niet 61
 of 'de uit eigen kracht werkende
 geest' van Anaxagoras 76
 saṅkhara of neigingen van 104vn
- Deuteronomium*
 verwijzing 267
- Deva('s) 264
 brahmanen achten zich hoger dan
 57-8
- Devachan 115ev, 264
 acteur droomt zijn rol in 148
 alleen hoger manas gaat naar 147
 barmhartigheid en mededogen in 175
 duur van periode in 116
 ego beloond in 103-4
 ego kan niet uit, terugkeren naar
 seance 25
 egoïstische materialist heeft geen
 135-6
 fysieke ervaring teruggebracht tot
 potentiële toestand in 106
 geen, voor 'verloren ziel' 84
 hemel in *Wheel of the Law* 160
 hemels lichaam in, is als een Lēthē
 112
 hoogste adepten hebben geen 119
 individueel bewustzijn in 87
 mens drievoudig in 79
 omschreven 81
 potentiële alwetendheid in 106

- toestand van ego in 118
 toestand van gelukzaligheid 80&vn
 vergeestelijkte herinnering van ex-
 persoonlijkheid in 142
 voortzetting van persoonlijk leven
 125
- Devachanī
 kracht van goddelijke liefde en 120
 leidt een bestaan van puur geluk 119
 postmortaal spiritueel bewustzijn van
 117
- Dhamma
 boeddhistische term voor bestaans-
 vormen 66vn
- Dhammacakkappavattana Sutta*
 verkeerd begrepen 91-2
- Dhammapada* 264
 citaat uit, over hoogmoed 61
- Dhyāna 264
 een van de pāramitā's 264
 vier stadia van, niet begrepen 91-2
- Dhyāni-chohan(s) 264
 ego wordt een verheven 134
 Īśvara als bewustzijn van menigte
 van 127vn
- Dieren
 gevoelige geest in 92
 potentieel bezielde door 'beginselen'
 84
 wachten op tweede dood in kāma-
 loka 115
- Diogenes Laërtius
 over oorsprong van eclectisch theo-
 sofisch stelsel 3-4vn
- Disharmonie
 veroorzaakt door egoïsme 165-7
- Doelstelling(en) van de TS
 belangrijkste 206
 bevordering van gedachte van
 praktische broederschap is één van
 de 17-8
 drie, genoemd 34
 tweede 40
- Dogma('s)
 christelijke, geloof en kennis 176
 en toekomst van TS 244
 persoonlijke god een theologisch 62
 plaatsvervangend lijden een
 gevaarlijk 180
 religies beheerst door, en ritueel 14
- universele leringen verlaagd tot 48
 van de hel 88, 149
 van een wrekende God-schepper 174
- Dood, (de)
 adepten hebben geheimen van,
 bestudeerd 175
 bewustzijn na 126-36
 bewustzijns toestanden na, bepaald
 door karma 80&vn
 drie aspecten van de ziel na 98
 en terugkeer van de geest 121
 individualisatie van de mens na 83
 'laatste extase op aarde' 11vn
 Plutarchus en drama van, in
 mysteriën 79-80
 spiritueel bewustzijn van moeder na
 117
 'spirituele', van Swedenborg 151
 Thaise school gelooft dat,
 vernietiging is 65
 tijdelijke persoonlijkheid verdwijnt
 bij 76
 tweede, vindt plaats in kāmaloka 115
 volmaakte rust van 30
 voor verdorvene het kritieke punt
 152
 zelden straf na de 110
 zuidelijk boeddhisme ontkent leven
 na 14
 zuiver subjectieve toestand 136
- Drie-eenheid 265
 de mens een, in het lichaam 87
 van de christos 56vn
- Dro(o)m(en)
 -achtige herinnering van mededelin-
 gen in slaap 26vn
 drie toestanden 135
 en zeven bewustzijns toestanden 72-3
 moeder in devachan en, over
 kinderen 120
 postmortale, vruchten van de
 levensboom 132
 verschillende soorten 131
 wijsheid in, geopenbaard aan
 Ammonius 5
- Drugs
 schadelijke invloed van 210
- Dualiteit
 manas zowel beginsel als entiteit 146
 van de ziel 87-8

- Dualiteit (vervolg)
 van intelligentie of manas 96, 143, 147
 van mānasaputra's 147
 van mens is triade en viertal 74
- Dubbel (zie astraal dubbel) 265
- Dugpa's
 niet door spirituele wetten ingeperkt 233
 onheilige adepten zijn 235
- Duisternis
 licht als 69
 licht onbegrijpelijk zonder 90
 'zal niet opklaren door gebeden' zegt Boeddha 58
- Duivels
 aanbidden van 57
- Dvāparayuga 305-6
- Džyan, stanza's van
 over zonde van redeloze vormen 111vn
- Eclectisch theosofisch stelsel
 van Ammonius Saccas 3-5
- Edinburgh Encyclopaedia*
 artikel over theodidaktos Ammonius Saccas 7vn
- Edison, Thomas Alva
 en zijn fonograaf 231
- Edkins, Eerw. T.
Chinese Buddhism
 hoofdstukken uit, aanbevolen 13
- Eendracht
 en harmonie in plaats van verdeeldheid en strijd 169
 maakt macht 19, 28
- Eenheid (één zijn)
 drievoudige, tijdens incarnaties 134
 essentiële, van alle religies 6-7, 39
 met goddelijk beginsel is doel van ego 124
 oneindige, ain sof genoemd in kabbala 51
 onsterfelijkheid van de ziel en uiteindelijke 83
 universele, en causaliteit 188-9
 van geest en stof tijdelijk 177
 van god, de ziel en de mens 68
 van het Zijn 54
 verwezenlijking van, in hele mensheid 22, 39-40
- Eeuw
 19de, de meest paradoxale 180
 nieuwe poging in 20ste 245
 spirituele poging aan einde van iedere 244-5
- Eeuwige, het
 de enige werkelijkheid 69
- Eeuwigheid
 buddhi-manas zelfbewust in alle 128
 de geest IS in 95
 God, de ziel en de mens zijn één in 68
 goddelijke liefde geworteld in 120
 karma is, zelf 169-70
 nirvāṇa is een 92
 spiritueel bewustzijn geworteld in 143
 toestand van materialist in 132-3, 136
 toestand van sat is absolute 134
- Efeze
 esoterische school van Apollonius in 253-4
- Efeziërs*
 geciteerd 262
- Eglinton, William
 slachtoffer van mediumschap 155
- Ego 265
 als acteur en zijn rol 105
 beloning en straf van 110
 bewuste, schept devachan 80vn, 125
 Boeddha tot Ānanda over tweevoudig aspect van 66vn
 boeddhistisch geloof in goddelijk 64
 eeuwige, is de logos in de mens 77
 en affiniteit met ouders 171
 en spiritistische leringen 25
 individuele, onpersoonlijk 'ik' 103-4
 lot van spirituele, van 'verloren ziel' 84
 mogelijke terugkeer van, onmiddellijk na overlijden 121
 mysterie van het 142
 onsterfelijke, is niet 'geest' van seances 75-6
 ontvangt vergelding bij reïncarnatie 112-3, 128-9
 oorsprong van mānasische 147
 soms alwetend op aarde 106
 spiritueel denkende, reïncarneert 97

- spiritueel, innerlijk, en lager 140
- spirituele, en 'uw wil geschiede' 56-7
- spirituele, is de wijnstok in gelijkenis 149
- spirituele, ontvangt indrukken van persoonlijkheid 104-5
- taijasa en het spirituele 108-9
- van verloren gegane persoonlijkheid 151
- wat wordt bedoeld met 29
- wisselt spiritueel en fysiek bestaan af 137-8
- Egoïsme
 - aangemoedigd door onderwijs 213
 - en ontwikkeling van paranormale krachten 244
 - in deze eeuw van vooruitgang 198-9
 - kracht om, te overwinnen ligt in hoger zelf 60
 - niet normaal voor mensheid 190
 - oorzaak van disharmonie 165-6
 - plaatst obstakels op weg van vooruitgang 32
 - politiek en nationaal 186-7
 - religieus onderwijs stimuleert 35
 - van gemiddeld gebed 55-8
 - verdorvenheid en, zijn redenen voor geheimhouding 12
 - verondersteld, van meesters 231
 - vloek van mensheid 213
- Egoïst
 - lot van, na de dood 135-6
- Egyptenaren
 - hielden zich aan zevenvoudige indeling van mens 78
 - vereerden de 'Ene-Enige' 76
- Egyptisch(e)
 - hiërofant 31vn
 - hiëratische geschriften van, priesters 10
 - therapeutae waren genezers 6
- Eidōlon(s) 2
 - en necromantie 285
 - schaduwvorm van de mysteriën 77-8
 - tweede dood en 115
 - valt bij de dood uiteen 80-1
- Eindige, het
 - kan niet in dezelfde toestand blijven 90
- Elementalen 265
 - brengen verschijnselen voort op seances 25
 - gevaarlijke invloeden van 153-4
- Elementa(a)r(en)
 - elementalen gebruikt door 265
 - māyāvīrūpa van verdorven zielen wordt 152
- Eleusinia 266
 - mysteriën in Griekenland 9
- Emanatie(s) 266
 - buddhi rechtstreekse, van ātman 82
 - ego's zijn oorspronkelijke, van universele ego 89
 - geest is eindige 93
 - mens een, van nous 76-7
 - mensheid een, uit het goddelijke 175
 - mogelijk verlies van ervaring van aardse 85
 - of evolutie 52
 - onsterfelijkheid van, van SAT 134
 - oorspronkelijke, waren goden 145
 - periodieke verschijningen of 68-9
 - spirituele ziel een, van de zon 79
 - uitstraling of, van heelal 69
- Emerson, Ralph Waldo
 - Orations, Lectures, and Addresses* over 'triomf van de bezieling' 199
- Empedocles
 - over zielen van mensen en dieren 86
- Engelen, gevallen
 - wreed en onlogisch dogma 110-1vn
- 'Eniggeborene'
 - Adam-Kadmon is 150
- Entiteit
 - denkende, geworteld in eeuwigheid 144
 - geloof in spirituele 145
 - goddelijke mens als denkende, onvernietigbaar 142
 - individuele ego is een afzonderlijke 83
 - kāmarūpisch spook is een 115-6
 - manas een, en een beginsel 146
 - onsterfelijkheid van, verklaard 86
 - spirituele, en nirvāṇa 92
 - werkelijke menselijke ego is een spirituele 147
- Epictetus
 - over plicht 194

- Epilepsie
symptoom van mediumschap 156
- Erfelijkheid
en karma 171
- Ervaring(en)
kennis gebaseerd op waarneming en 71
leren door 183
persoonlijke, en het occultisme 208
- Esoterisch budhisme/bodhisme 267
of geheime wijsheid over skandha's 64
- Esoterische leringen
besproken in *Chinese Buddhism* van Edkins 13
bestonden in alle tijden 8-9
en redenen voor geheimhouding 12
onderricht in 18-9
toets van ware 20-1
van Gautama de Boeddha 12-3
- Esoterische Sectie
door gelofte gebonden leden en occulte regels in 18-9
leden van, tot stilzwijgen verplicht 78
regels van 41-3
verplichtingen in 32-3
verschil tussen, en exoterische afdelingen 17-8
- Essenen
kenden drie graden 10
- Essentie
ātman is goddelijke 82
elk atoom is in, onvergankelijk 87
geest 'opgenomen in de universele' 92
god, ziel en mens zijn één met goddelijke 68
goddelijke, en toestand van extase 10-1
goddelijke, van manas blijft na de dood bestaan 97
ingewijde is in samādhi opgenomen in de ENE 139
mens een emanatie van goddelijke 177
mensheid heeft één en dezelfde 35, 89
onsterfelijke, van de mens een afzonderlijke entiteit 83
opgaan van hogere ziel in universele 58
universele ziel één met, van onsterfelijke natuur van mens 4
van geïncarneerde ego's wordt tweevoudig 147
- Ethiek
Ammonius Saccas en zijn universele geloof gebaseerd op 5
christelijke, in praktijk gebracht vóór Petrus 185
echte, en lippen- 185-6
en boeddhistische volkeren 199-200
theosofie legt nadruk op 22
van Theosophical Society 41ev
waarom, van theosofie impopulair is 31-2
ziel van wijsheid-religie 13-4
- Evangelie(ën)
gelijkenis van talenten in 46
toestand van denken in tijd van 67
vierde, leert reïncarnatie 149
- Evolutie
en betekenis van omgeving 190
en lot van ieder ego 124
- Exoterie
van christelijke geschriften 64
- Extase 268
meditatie van philaethen was 5
Olympiodorus over, vergeleken met inspiratie 101vn
omschreven door Plotinus 11
- Fakirs van India
egoïstische zelfkweeling van 208
- Fallisme 268
theosofie staat lijnrecht tegenover 224
verkeerde interpretatie van natuur-symboliek 223
- Fanatisme
theosofie rechtvaardigt nooit 193, 209-10
- Fantasie
een belemmering voor vooruitgang 101vn
- Farizeeën
gebed door, gepopulariseerd 55
- Fausböll en Rhys Davids
Buddhist Birth Stories 108vn

- Ferho (of Parcha) 268
 symbolische naam in *Codex Nazaraeus* 150
- Filantropie
 en toekomst van TS 243-4
 van Gautama en Jezus 64-5
- Filippenzen*
 geciteerd 167
- Filosofie(ën)
 één-zijn van oorspronkelijke religieuze 5-6
 esoterische, tegenover christelijke theologie 76
 leringen voorbehouden aan hen die de esoterische, bestuderen 78
 moderne, en uiteindelijke oorzaak van dingen 161
 oosterse, over de mensheid als gevangen 'geesten' 84
 platonische, en Philo Judaeus 6&vn studie van beginselen noodzakelijk in oosterse 94
 van het spiritisme 26-7
 van innerlijke groep van TS 50
 veel, actief in Alexandrië onder Philadelphus 6&vn
 verkondigd door meesters 237-8
 vernietiging in, van Gautama 92-3
- Filoso(o)f(en)
 eenheid van, ten tijde van Ammonius 7vn
 indeling van de mens volgens oude Griekse 77
 joodse, geloofden in reïncarnatie 89-90
 tweevoudig vuur van vuur- 85-6
 vertalers maken Griekse, mistig 78
- Foster, Charles
 slachtoffer van mediumschap 155
- Fotografie
 spirituele, met ziel als camera 11vn
 van spirituele skandha's 104
- Fox, gezusters
 slachtoffers van mediumschap 156
- Franck, Adolphe
La kabbale
 over ain sof 248
- Gabirol, Solomon ben Jehudah ibn 268
- Kether malkhuth* geciteerd 54
- Galaten*
 geciteerd 167, 262
- Gautama (zie Boeddha)
- Gebed
 boeddhistische houding tegenover 60-1
 Christus legt nadruk op dit 57
 karma kan door, niet buiten werking worden gesteld 159
 mantra van de hindoes 57-8
 meditatie is onuitgesproken 11
 occult proces of spirituele tovenarij 57
 tegenover handelen 58
 tot Vader in de hemel in esoterische betekenis 55
 wekt geen zelfvertrouwen 59
 wils- 56
- Gebied(en) 269
 adepten betreden andere, en bestuderen ze 175
 ātma-buddhi zonder eigenschappen op dit 96
 elke ervaring op menselijk, moet worden ondergaan 147
 emanatie van zeven, uit homogeniteit 69
 evolutie van ego's door verschillende 124, 138-9
 hogere natuur vindt alleen op spirituele, voldoening 184
 kāmārūpa en laagste dierlijke 115-6
 karma past op elk, gevolg aan oorzaak aan 161
 mens werkt op dit of ander 95
 onzelfzuchtige daden zijn treden naar hogere 191
 op fysiek, geen herinnering van vorige levens 105
 term omschreven 71-2
 zeven, omschreven 72
 zeven, van makrokosmos en microkosmos 72-3
- Gedachte(n)
 het denken of, iets anders dan geheugen 102
 huidig leven gevolg van vroegere, en daden 174
 -overbrenging 232

Geduld

met onvolkomenheden van menselijke natuur 201

Geest(en)

als schillen en elementaren 152

ātman is onafscheidelijk van meta-108

ātman onscheidbaar van universele 94-5, 105vn

definitie en toepassing van term 28-9

‘denkvermogen of de uit eigen kracht werkende’, van Anaxagoras 76

ego als ontwikkelende 146-7

en stof 177

en verlies van individualiteit 85

en ziel van Plato 73

geen, zal aarde weer bezoeken 123

gewoonlijk verdoofd na de dood 121

goddelijke, en reïncarnerend ego 82-3

houding van theosofen tegenover contact met 219

intelligenties tegenover 154

kabbalistische leer over de menselijke, en de universele 83

kracht stof en 134

mannelijk beginsel 87

menselijke, heeft voorbestaan als

adem 85-6

meta- 29

nefesh is niet onsterfelijke 61-2

nirvāna is onsterfelijkheid in de 93

of buddhi als middelpuntvliedende kracht 151-2

of ondeelbaar AL is ātman 95

oproepen, is gevaarlijk 155

Paulus noemt Plato's nous 75vn

planeet- en nieuw mahāmanvantara 84

soorten, legio 153

sprake van, vóór oprichting TS 240

stof los van haar ziel en 37

terugkeer van, van doden een wrede leer 117

vaag gebruik van term 92-3

val van, geen onverdeeld kwaad 183

van levenden stijgen op tot de

spirituele zielen 26vn

van spiritisme en theosofie 24-5

ziel van Grieken is, van de theosofie 77

zuivere, en niet-geest 86

Geestelijkheid

bewaart stilzwijgen over onrechtvaardigheid van plaatsvervangend lijden 182-3

verzet van, tegen theosofie 218, 220

Geest-stof

en absoluut bewustzijn 81

mens ontwikkeld uit oorspronkelijke 86

Geheime of Esoterische Sectie

verplichtingen in 32-3

Geheime wetenschap

over het bereiken van adeptschap in 175-6

twee aforismen van 131

Geheimen

goddelijke, en egoïsme van menselijke natuur 12

van natuur bestudeerd door

specialisten 21

volksgeloof kan sleutels bevatten tot, van natuur 41

Geheimhouding

in de mysteriën 9-10

regel van, in innerlijke sectie 42-3

twee redenen voor 12

Geheugen (zie ook herinnering)

Ammonius Saccas over 101-2

beperkingen van 102

Coleridge over, van mānasisch ego 109-10

draad van het, in het dagelijks leven 29

drie erkende vormen van 99-100

een van de skandha's 103-4

gevolg van gedachteassociatie 100-2

is een van de verstandelijke

vermogens 92

modern onderwijs slechts oefening van 215-6

onderwijs traint fysiek 213

van de ziel 100

van het persoonlijk 'ik' 86-7

vernieuwde skandha's sluiten, uit 104

werking van, in slaap 144

zwak, bij bejaarden 102

- Gelijkenis(sen) (zie ook parabel)
 reden voor spreken in 66
 van de talenten 46
 van Jezus esoterisch 10
 van wijnstok en wijnbouwer 149-50
- Gelofte
 aan hoger zelf 44
 is bindend tot de dood 43
 leden van innerlijke groep gebonden door 18-9, 32
 leerlingen van Ammonius gebonden door 9-10
 leringen gegeven aan hen die gebonden zijn door 78
 over heiligheid van 41-2
 over het breken van een 42
- Geloof
 blind, en eerstehands getuigenis 176-7
 blind, is verstandelijke zelfmoord 199
 gebaseerd op kennis 177-8
 tegenover kennis 41, 71, 176ev
 voorwaarde voor postmortale ervaringen 131-2, 135
- Geloofsbelijdenis
 presbyteriaanse 172
 en plaatsvervangend lijden 180ev
- Geluk
 doel van plichtsvervulling is niet persoonlijk 184-5
 plaatsvervangend lijden en eeuwig, van moordenaar 182-3
 puur, van devachan 119, 120
 zeldzame momenten van extatisch 58
- Gelukzaligheid
 materialist niet bewust van, in devachan 128-9
 nirvānische 80
 spiritueel zelf kent pure, na de dood 110
 uitgeputte manu heeft recht op 111-2
 van denkbeeldig paradijs 81
 van devachan 117-21, 128-9
- Genade
 karma kent toorn noch 160
- Genesis
 droevige gevolgen van uitleg van (9:25) 36
 nefesh van, is niet de onsterfelijke ziel 87-8
 ziel van, is vitale dierlijke ziel 61
- Genezers
 Egyptische therapeutae waren 6
- Genius
 kwade, of astrale mens 146
- Genoegens
 aantrekkingskracht van vergankelijke 176
 vergankelijke, leren ons niets 184
- Genot
 beginsel van, en pijn bij Plutarchus 78-9
- Geslacht(en)
 discriminatie op grond van, gevolg van karma 162
 levenscyclus begint met scheiding in 158
- Gevolg(en)
 bestaansvormen zijn, van omstandigheden 189
 lagere skandha's als karmische 123
 leer over, in *Wheel of the Law* 159-60
 samenkomen van, herstelt harmonie 165
- Geweten
 en zelfrechtvaardiging 206
 het tribunaal van het 194
 ons, de stem van het ego 151
 stem van het, is communicatie van de geest 109
 zelfopoffering en stem van 194
- Glanvil, Joseph
 over tovenarij 154-5
- Gnosis 269
 exoterische, is bron van christelijke theologie 76
 'kennis van de dingen die zijn' 9-10
 van Pythagoras esoterisch 9-10
- God
 Anaxagoras noemde nous 76
 ātman is de, boven ons 140
 avatāra is de neerdaling van een 145
 christelijke, besproken door Megattivati 62
 eigen goddelijke ego 260
 en absolute rechtvaardigheid 88-9
 en gebed 55-61
 en presbyteriaanse geloofsbelijdenis 172

God (vervolg)

manas is een, gedoemd cyclisch te incarneren 146
 'mens is niet *een* god maar god' 55-6
 mysterie van, en duivel 144-5
 niet schepper van de ziel 62
 oneindigheid van 86-7
 onkenbare goddelijke essentie 68
 onze, is 'onze Vader in het verborgene' 145
 theosophia is niet 'wijsheid van' 3
 vergeving van zonden door, niet mogelijk 160
 verwerping van persoonlijke 178, 216

Goden

Ammonius en verhalen over 8
 Apollonius over, die de toekomst zien 11 vn
 'die hun, aanroepen' 66
 emanaties van ene onbekende beginsel 145
 en gebed 57-8
 heidense, alle eindig 179
 stoffelijke deel van mens afkomstig van lagere, volgens Plato 73
 theosophia is 'wijsheid van de' 3
 theurgie doet werk van 4
 zijn eindige emanaties 93

Godheid

absoluut bewustzijn of onkenbare 81
 agathon van Plato 77-8, 79
 antwoordt de ziel in *Mishnah Pirke Aboth* 90
 definitie van 53-4
 eclecticische theosofie geloofde in één hoogste 4
 innerlijke mens van dezelfde substantie als 75
 Jezus als universele, onlogisch 59
 menselijke monade keert terug naar absolute 168
 ontkenning van reïncarnatie maakt van, duivel 124-5
 opgaan in de, geen vernietiging 91
 universele, is oneindig 54
 universele, is volstrekt rechtvaardig 160
 verborgen, is onveranderlijk 90
 verkeerde opvatting over 178-9

zuidelijk boeddhisme ontkent bestaan van een 14

Goed(e)

en kwaad 90
 en kwaad geworteld in menselijk karakter 189-90
 is harmonie 165-6
 karma verklaart, en kwaad 170
 kwaad met, vergelden 160
 Plato over het 11

Guptavidyā 270

esoterische leer van Gautama de Boeddha 13

Gygēs, ring van 270

maakt onzichtbaar 96, 270

Hades 270

bestaat evenals kāmaloḥka in subjectieve ruimte 115
 kāmārūpa van verdorvenen verblijft in 152
 velden van, kāmaloḥka van Plutarchus 79

Hallucinatie(s) 270

devachan als vergetelheid en 119
 wetenschappers zien reminiscentie als 101

Handelingen

tekst verkeerd uitgelegd 91

Harmonie

gebod van karma is volkomen 169
 verbreken en herstel van 165
 volstrecte, van goddelijk beginsel 89
 wet van evenwicht en 151-2

Hartstochten (zie ook begeerten en instincten)

ontwikkeling van paranormale vermogens en 244

Hasj

verderfelijke invloed van 210

Heelal

ātman inherent in, van stof 95
 buddhi-manas in het illusoire 127-8
 evenwicht en harmonie in 151
 het, een voorbijgaande illusie 142
 het objectieve, doordrongen van prāṇa 141
 intelligente krachten achter het 178
 karma essentiële wet van het 161

- niet geschapen maar ontvouwt zich
54, 68-9
periodiek verschijnen van 68
reis van een 'geest' door het
gedifferentieerde 147
theosofie verzamelde kennis die aan,
ten grondslag ligt 47
zeven bewustzijnstoestanden en
gebieden van het 73
- Heiden(en)
ethiek van christendom heeft
oorsprong in plichten van 185
oude, over aard van eindige goden
178-9
- Heilige Geest
als abstracte geest in drie-eenheid
56vn
christenen aanvaarden, als 'meester'
239
- Hekserij
en toverkunst 234-5
in huidig spiritisme 154-5
- Hel 271
een droomachtige toestand 110
eeuwigheid van, verworpen 88
van de christelijke theologie 148-9
vergelding op aarde niet in 113
- Helderziendheid 272
spirituele, van zieners 174
- Hellevuur 226
dogma van, geen lering van Jezus 64
- Hemel
christelijke, als tafereel uit kerst-
pantomime 136
geheimen van de, niet voor het volk
66
of het nieuwe Jeruzalem te verkiezen
boven het zomerland 119-20
Zohar over zielen in de 91
- Herennius
verklaarde ethiek van Ammonius
Saccas 8
- Herinnering(en) (zie ook geheugen)
273
aan vorige levens 102-4, 129
afwezigheid van, en vernietiging 135
een vorm van geheugen 100
ego nauw verbonden met, van zijn
afgelopen incarnatie 125
en reminiscentie 100
- en skandha's 142
prof. W. Knight over 101
van ego aan daden in het verleden
109
van persoonlijkheid bestaat slechts
tijdens devachan 86
van vorige levens bij boeddha's en
ingewijden 131
vergeestelijkte, aan devachan 142
- Hermas 273
over aanleg van wijngaard 150
- Hermes
aanwezig bij hemelse dood 79-80
Ammonius Saccas volgde
geschriften van 8
- Hersenen
en postmortale intelligentie 122
geheugen geheel afhankelijk van 100
kāmarūpa maakt gebruik van, van
medium 116
lager manas beperkt tot 74
stoffelijke skandha's en nieuwe 104
voedsel dat, het minst belast 209
zijn nieuw in elke incarnatie 102-3
zintuiglijk bewustzijn van 143
- Hersenstof
verstand als wisselwerking van 213
- Hersenverstand
en begrip nous van Plutarchus 78-9
- Hervormer(s)
Boeddha en Christus als 64-5
Boeddha grote, van India 91-2
broederschap gepredikt door alle
grote 40
- Hervorming
politieke, nutteloos zonder, van
menselijke natuur 187
- Heterogeniteit
heerst tijdens manifestatie 145
- Hiërofant(en) 273
beschouwden oorsprong van kunst
en wetenschap als goddelijk 31vn
hielden mysteriën geheim 9
- Hiërogrammatici 273
en occulte alfabetten en cijfer-
schriften 10
- Hillel 273
ethiek van, in theosofie 41
- Hinayāna 274
en mahāyāna 9

- Hindoes
 dagen en nachten van Brahmā van 68
 en misdaadcijfers 60
 leringen van karma en reïncarnatie bekend aan 153, 159, 198
 mantra van, een aanroeping 57-8
 meer, in TS dan boeddhisten 12-3
 Vallabhāchārya sekte wordt door andere, veracht 223-4
- Hiranyagarbha
 ei van Brahmā 260
- Home, D.D.
 Calvin van het spiritisme, was slachtoffer van mediumschap 155
- Homerus
 Porphyrius verklaarde geschriften van 5
- Homogeniteit 274
 en manifestatie 145
 toestand tijdens pralaya 68
- Hoofdkwartier van de TS
 bibliotheek van 41
 overgebracht naar India 219
- Horatius
Satiren
 over absolute rechtvaardigheid 88
- Huc, abbé
 bevestigt deugden van boeddhisten 60
- Huichelarij
 plicht van theosofen, te bestrijden 40-1
 walgelijkste van alle ondeugden 186
- Hunter, Sir William
 bevestigt deugden van boeddhisten 60
- Huwelijk
 en theosofische plichten 194, 210-1
- Huxley, Thomas H.
 bedenker van term agnosticus 77vn
- Hypnotisme/hypnose 274
 christian science een vorm van zelf-60
 meesters gebruiken, nooit 233-4
 suggestie, en gedachteoverbrenging 232
 toestand van extase vergeleken met fysieke middelen 10-1
 vreselijke kracht van 23-4
- Hypothesen
 van psychologen verworpen 72-3
 van wetenschap vergeleken met theosofie 71, 103
- Iamblichus 274
De mysteriis
 over theurgie 4-5
- Iavar-Zivo
 Heer van het Leven in *Codex Nazaraeus* 150
- Idea(a)l(en)
 abstracte, en de TS 47
 en inspanningen van TS leden 41
 ontheiliging van, van meesters 237
 van christelijke bevolking worden niet nagestreefd 198
 van de jeugd vervagen 143
 van onze organisatie 201
 van TS en afvalligen 205-6
- IJdelheid
 gekwetste, oorzaak van vijandigheid t.o.v. TS 204
 studie van het occultisme uit 22
- Illusie(s) 274
 aanhangers van de Vedānta zien het lichaam als een 94
 afwisseling van, en werkelijkheid voor ego 133
 alle vormen zijn 92
 betrekkelijke werkelijkheden en 96
 dogmatische, van het menselijk denken 245
 door persoonlijke, wordt adeptschap uitgesteld 175-6
 het bestaan is een voorbijgaande 142-3
 mens als een 177
 van devachan en het aardse bestaan 118-9, 132, 134-5
 wereld van verschijnselen is 53, 69, 142-3
- Immoraliteit
 huwelijk een middel tegen 210
- Incarnatie(s)
 daden in deze, kunnen leiden tot spiritueel tekort in volgende 185
 devachan toestand tussen 119
 elke, een nieuwe rol op levenstoneel 134

- geen, voor schillen of elementaren 152
- gewaden van ego veranderen in elke 132
- karma regelaar in iedere 160-1
- periode van, vergeleken met menselijk leven 158
- proces van 138
- reis van ego in cyclus van 29
- veel, nodig om adeptschap te bereiken 175-6
- India
 - Gautama de Boeddha grote hervormer van 91
 - hiërofant van, omschreven wijsheid 31vn
 - misdaadcijfers in 60
 - missionarissen in, haatten theosofen 220
 - wijsheid-religie bewaard in 9
- Individualiteit 274
 - afzonderlijke, en universele 177
 - als levensgolf 107vn
 - als toneelspeler 134
 - bewaart ervaring *in potentie* in devachan 106
 - en persoonlijkheid op moment van de dood 129-30
 - geest, ziel, persoonlijkheid en 123
 - in devachan onwetend van aards lijden 117
 - innerlijk of hoger ego is blijvende 140
 - lijdt door de persoonlijkheid 113
 - manas is 146
 - mogelijke terugkeer van, onmiddellijk na de dood 121
 - omschreven 29
 - persoonlijkheid geeft, kleur in devachan 152
 - van gestorven mens kan zich niet materialiseren 25
 - van goddelijke ego van 'verloren ziel' 85
 - van materialist 135
 - verschil tussen, en persoonlijkheid 107-9
 - werkelijke spirituele ego of 108vn
- Ingewijde(n) 275
 - alle, spraken in allegorieën 64
 - bewustzijn van, in samādhi 139
 - Boeddha, Plotinus en andere, verkeerd begrepen 91
 - ethiek algemeen gevolgd door 13-4
 - herinneren zich vorige incarnaties 131
 - hoogste, hebben geen devachan 119
 - kan karmische vereffening volgen 174
 - leerden wijsheid-religie in mysteriën 5-6
 - mahātma's als 231
 - noordelijke boeddhisten en leringen van 14
 - onder de essen en 10
 - onderricht door 48
 - Paulus was een 73
 - Plato was een 73
 - Inman, bisschop Thomas *Ancient Faiths and Modern* over geloof en gezond verstand 159
 - Innerlijke groep
 - ascetisme van leden in 207-8
 - celibaat niet verplicht voor leden van 210-1
 - geloften van 32, 42-3
 - heeft eigen filosofie 50
 - leden van, gebonden aan regels 18-9
 - vereisten voor leden van 32
 - voedsel voor leden van 209-10
 - Innerlijke mens
 - astrale mens of 169
 - enige god die we kennen 55
 - onsterfelijk 86
 - verandert niet tijdens leven 143
 - verband tussen lichaam en 208
 - Inspiratie
 - tegengestelde van extase 101vn
 - van meesters 231-2, 239
 - van mensen door nirmāṇakāya's 121-2
 - Instinct(en) (zie ook begeerten, verlangens, hartstochten)
 - lagere mānasische weerspiegeling 77
 - vormen lager zelf 140
 - zetel van dierlijk, valt na de dood uiteen 102vn
 - Intellect
 - wetenschap over 213

- Intelligentie (zie ook verstand)
 blijft na de dood bestaan 122
 bodha of bodhi 13
 lager manas is dierlijke 115
 manas als 75vn
 oorzakelijke, achter karma 158-9
- Intelligenties
 hoge geesten leiden soms
 stervelingen 154
 leiden gedachteoverbrenging 233-4
- Intuïtie
 communicatie van spiritueel
 bewustzijn 109
 modern onderwijs belemmert 198
 plicht onze spirituele, wakker te
 houden 40
 spirituele, als hulp bij ontwikkeling
 193-4
 spirituele, is basis van waar geloof
 178
 uitwerking van voedsel op ontwik-
 keling van 209
- Involutie
 mysteriën van evolutie en 53
- Inwijding
 drama van dood opgevoerd tijdens
 79
 Gautama en Jezus beschermden
 geheimen van 64-5
- Īśvara 275
Muṇḍaka Upanishad over, en prajñā
 127
- Iukabar Zivo 275, 306
 symbolische naam in *Codex*
 Nazaraeus 150
- Jacobus (brief van)*
 over geest en ziel 73-4
- Jāgrat
 lichaam in wakende toestand 300
- Javidan Khirad* 275
 over waarheid 49-50
- Jehovah
 schenker van leven en verband met
 maan 79vn
- Jennings, Hargrave
The Rosicrucians
 over fallisme 223
- Jeruzalem, het nieuwe
 denkbeeld van, verdient voorkeur
 boven zomerland 119-20
- Jezuïeten
 drogreden van 52
- Jezus
 als 'Hoofd van de eonen' 275
 'een onschuldig slachtoffer!' 160
 en leringen van Ammonius Saccas 8
 esoterische leringen van 8-10
 ethische leringen van, in theosofie 41
 geboden van 46
 gelijkenissen van 196
 leerde reïncarnatie en verlies van
 persoonlijkheid 149-50
 lot van altruïstische leringen van
 35-6, 40-1
 over bidden 59
 over maatstaf en meten 160
 over niet meer zondigen 167-8
 praktische naastenliefde van
 Bergrede 195
 terughoudendheid van 66-7
 werk van, gedwarsboomd 65
 woorden van apostel van christen-
 dom verdraaid 91
 zelfopoffering van 191-2
- Jhāna (of dhyāna)
 toestand van boeddhaschap 104
- Joden
 betekenis van de term 'tollenaar'
 36&vn
 esoterische, geloofden in reïncarnatie
 89-90
 God van de 67
 mozaïsche, en geloof in voortbestaan
 88
 stelden gebed tot God in 55
Johannes (evangelie van) 8, 58, 167,
 275
 herhaalt kabbalistische metaforen
 150
 over absoluut licht 69
 over reïncarnatie 148-50
- Joodse leer
 in Alexandrië onder Philadelphus
 6vn
- Josephus, Flavius 275
 een neoplatonist 6
- Justinus de Martelaar
 over Apollonius 254

- Kabbala 276
 chaldeeuwse, en ain sof 52&vn
 metaforen uit, in *Johannes* 150
 neoplatonisten en oosterse scholen
 vergeleken met 83
 over symboliek van wijngaard en
 wijnstok 149-50
- Kabbalisten
 geloof van christelijke 83
 geloof van enkele, en jezuïeten 52
 kennen verband tussen Jehovah en
 maan 79vn
- Kabiren
 verband met mysteriën 288
- Kāma
 lager manas is het op, gerichte
 denken 147
 zetel van begeerten en verlangens in
 de mens 96-7
- Kāmaloka 115ev, 276
 alleen relatief gezien een gebied 115
 'geesten' zijn schillen uit 153
 geleidelijke overgang van, naar
 devachan 138
 kāmarūpa neigt naar 152
 tussen aarde en maan 80
 'velden van Hades' van Plutarchus 79
- Kāmarūpa 276
 en aroma van manas 115
 fysieke bewustzijn van 144
 lot van 152
 met lager manas is lager ego 140
 of anoia 75
 thumos van Pythagoras of, en lager
 manas 77
 valt uiteen na de dood 102-3&vn
 verschijnt in seances 116
 voertuig van hoger en lager
 denkvermogen 95
 zetel van dierlijke begeerten 74
- Karakter
 geheel van mentale kwaliteiten en
 morele neigingen 107vn
 menselijk goed en kwaad geworteld
 in 189-90
 training in school vormt 212-3
- Kāraṇopadhi
 oorzakelijk lichaam of reïncar-
 nerende entiteit 94-5
- Kardec, Allan 277
 theorieën van school van 153, 155
- Karma 277
 als deus ex machina 107vn
 altijd gericht op herstel van
 evenwicht 165
 ātman en buddhi onbereikbaar voor
 108
 beeld van steen en vijver 165, 181
 begrip van, verzoent 174-5
 citaten over 168-73
 een van de vier schakels in gouden
 keten 188-9
 en groei van het kind 139
 en onderwijs 212-3
 en onverdiend lijden 128-9vn
 en universele verantwoordelijkheid
 190-1
 en vrijwillige dood 184
 herenigt hen die waarlijk liefhebben
 120
 individueel, nationaal, en wereld
 162-4
 is lotsbestemming die mens voor
 zichzelf weeft 146
 is wet van vergelding 88, 112
 kracht die incarnatie teweegbrengt
 134
 nationaal 197
 ontkend door Allan Kardec school
 153
 Persephonē (Proserpina) vertegen-
 woordigt postmortaal 80vn
 sleutel tot wereldverbetering 199-200
 spreekt onontwikkelde mensen aan
 198
 universele wet van rechtvaardigheid
 158
 verlossers van de mensheid en 164
 vertegenwoordigt de universele
 godheid 160
 verweven met reïncarnatie 170
 werking van, bekend aan zieners 174
 wet van, en gelofte 43
 'wet van ethische oorzakelijkheid'
 167-8
 wetten van, en universele broeder-
 schap 39-40
- Karma-Nemesis
 waakt over goeden en bestraft
 boosdoeners 169

- Kaste 278, 303
 exclusieve aard van brahmaanse 65-6
- Kennis
 blind geloof of 176v
 boom van, van goed en kwaad 49
 en geloof 71
 onderwijs en verspreiding van 211
 onze plicht is, van de natuurwetten te verkrijgen 41
 redenen voor geheimhouding van goddelijke 12
 technische, en onpartijdig oordeel 243
 theosofie is, en wijsheid 47
 theosofie is goddelijke 3-4&vn
 waarde van, van meesters 238
 wijsheid-religie is laatste woord van menselijke 9
 wordt verworven door pijn en verdriet op aarde 183
- Kerkvaders
 vroege, geloofden in reïncarnatie 91
- Kether malkhuth*
 gedicht van Solomon ben Jehudah ibn Gabirol 54
- Ketter
 effect van betiteling als 16
- Khubilkhan
 een yogī 290
- Kinderen
 en onderwijs 211-7
- Kleśa
 nirvāṇa is vrij zijn van 291
- Knight, W.A.
Studies in Philosophy and Literature
 over argumenten tegen reïncarnatie 101
- Koninkrijk
 het, van God is in ons 11vn
 mysteriën van het, van de hemel 13
 van de hemel en vertalers van zendbrieven 91
- Kosmos
 godheid doordringt zichtbare en onzichtbare 53
 miljoenen stelsels in 69-70
 zeven gebieden van 73
- Kracht(en)
 adept in paranormale en spirituele 233
 denkende entiteit als 144
 goddelijke, sluimeren in mens 145, 231
 heeal geleid door intelligente 178
 kwade, van dugpa 233
 middelpuntvliedende en middelpuntzoekende 151
 normale ontwikkeling van paranormale 244
 occulte, zijn echt en gevaarlijk 23
 paranormale, en D.D. Home 155
 spiritisten negeren, van geïncarneerde geest 156
 theosofen moeten spirituele, uitstralen 190
 voedsel en ontwikkeling van innerlijke 209
 zeven, in de natuur 72
- Kritayuga
 gouden eeuw 305-6
- Kritiek
 onder theosofen 204-5
 verschil tussen laster en 204-5
- Kshatriya
 hindoekaste 278
- Kshetrajña 279
 hoger of reïncarnerend ego 56vn
 mānasaputra's en de belichaamde geest of 108vn
- Kumāra('s) 279
 en leer van 'gevalen engelen' 110-1vn
- Kwa(a)d(e), het
 en disharmonie zijn synoniem 165-6
 en heilzame leringen van karma en reïncarnatie 230
 en laster 204-5
 en 'val in de stof' 145
 geen, met, vergelden bij boeddhisten 185
 geesten en mediumschap 154-5
 goed en, verklaard 170
 het goede niet zonder het 90
 onze proeftijd op aarde niet alleen maar 183
 theosofie bedreiging voor maatschappelijk 217
Wheel of the Law over gevolgen van 159-60

- Labre, St. Benoît-Joseph 279
 een misleide martelaar 193, 208
- Lactantius
Divinae institutiones
 over christenen en chrestenen 262
- Lancet, The*
 over record hoge ouderdom 230-1
- Lao-tse 279
 ethiek van, vertegenwoordigd in de theosofie 41
 noemt fysieke lichaam het kadaver 94
 over vijfvoudige mens in *Tao-Te-King* 94
- Laster
 dat theosofie gezinnen scheidt 194
 door Society for Psychical Research 220
 edel werk van stichters TS en 205-6
 het verspreiden van 221-2
 impliciet eerbetoon aan HPB door 238
 over financiën van TS 226-7
 plicht van theosofen om, tegen te spreken 201
 spreek geen, over een ander 203
 van fallisme in de theosofie 223
- Law, William
 geestelijke en hervormer 16
- Leraren
 bezwaar tegen woorden van een van onze 128-9vn
 en communicatie met leerlingen 233-4
 fouten van chela's van 241-2
 TS kanaal voor uitspraken van 48
 zelfopoffering kenmerk van grootste 191-2
- Leringen
 aan einde van iedere eeuw 244-5
 betekenis van oosterse 198-9
 esoterische, over postmortale bewustzijnstoestand 126
 oosterse, over ātman 83
 over onverbiddelijke noodzakelijkheid 90
 resultaten van, van de theosofie in 20ste eeuw 244
 wereld niet gereed voor, van adepten 231
- Lēthē
 ons lichaam is als een 112
- Leven
 aards, en devachan vergeleken 136
 adem of nefesh van de kabbalisten 77
 beloning voor lijden in, op aarde 119
 devachan een transcendente voortzetting van, op aarde 125
 één, theorie onlogisch 124-5
 een voorbijgaande illusie 142-3
 elk, als één avond op toneel 29
 essentie van aards, behouden in devachan 106
 het universele, een werkelijkheid 134
 huidig, een gouden poort 191
 karma het antwoord op raadsel van het 169-70
 of prāṇa 74, 95, 141
 of prāṇa valt uiteen na de dood 102-3
 postmortale, is enige werkelijkheid 133
 Thaise school ontkent, na de dood 14
 van een theosoof 202
 vroegtijdige terugkeer naar aards 98
 westerse ideeën over, en dood beperkt 136
- Levenstoneel
 ego is acteur op het 29, 105, 134, 148
- Lever
 zetel van begeerten 97
- Leviticus*
 nefesh van, is niet de onsterfelijke ziel 88
 over leven van het vlees in het bloed 150
- Licha(a)m(en)
 als voertuig van het vitale dubbel 95
 Coleridge over hemels, en geheugen 109-10
 fysieke, is slechts het dier 76-7
 in drievoudige indeling van de mens 74
 in zevenvoudige indeling van de mens 77-8, 96-7, 140
 is als de Lēthē voor de ziel 112
 is een illusie voor aanhangers van de Vedānta 94
 is tempel van geest van god 59

- Licha(a)m(en) (vervolg)
 is volgens Plutarchus geschenk van de aarde 78-9
 nirmāṇakāya's hebben geen fysiek 121
 oorzakelijk, overschaduwet persoonlijkheid 109
 Plutarchus over ziel en 78-9
 rol van, onderwezen aan leden innerlijke sectie 208
 'valse persoonlijkheid' en schim en fysiek 140
 valt uiteen na de dood 80-1, 102-3, 148
 verschillende, in de mens 74
 voertuig van 'vitale dubbel' 95
- Licht
 beginselen gevormd uit eeuwige oceaan van 85-6
 denken verlicht door buddhi 127vn, 143
 en duisternis 69, 90
 geest heeft deel aan aard van 92
 wezens van, in *Codex Nazaraeus* 150
- Liefdadigheid(swerk) 196-7, 200
- Liefde
 grenzeloze, van Jezus en Gautama 65
 heel belangrijk in een ideale maatschappij 189-90
 in devachan 117-8
 Jezus over 36
 leer kinderen, voor de medemens 212, 216
 onveranderlijke wet van absolute 110
 spirituele, is onsterfelijk 120
 volstreekte, van goddelijk beginsel 89
- Light
 bezwaren tegen reïncarnatie in, besproken 98
 redacteur van, over filosofie van spiritisten 27-8
- Light of Egypt, The
 spiritistische aanval op de theosofie in 241
- Lijden
 brief over, in Whitechapel 163-4
 en het werk van pater Damiaan 192
 en postmortale ideeën van spiritisten 117-8
 gevolg van egoïsme 165-6
 karma verklaart 169-70
 schijnbaar onrechtvaardig, niet verklaard door hedendaagse filosofen 113-4
 van mensheid een gevolg van karma 161-2
 van volk tegenover materiële luxe 189
 verkeerd onderwijs oorzaak van 211-3
 we leren door te 184
- Lijden, onverdiend 170
 betekenis van de woorden van de meester 128-9
 en gelukzaligheid na de dood 30
- Lijden, plaatsvervangend
 consequenties van leer van 180-3
 is zich onttrekken aan verantwoording 166-7
 presbyteriaanse geloofsbelijdenis en 172-3
 tegenover strikte en onpartijdige rechtvaardigheid 160
 verderfelijke leer 85
- Limbus
 van theologie is kāmaloḥka 115
- Liṅgaśarīra 279
 astraal lichaam 74
 valt uiteen na de dood 102-3&vn
- Locke, John
An Essay concerning Human Understanding
 over herinnering en geheugen 100
- Logica
 eenvoudige, geen godslastering 54
 en spiritistische toestand na de dood 116-7
 gebrek aan, in het onderwijs 216
 geen, in dogma van 'God als schepper' 62-3
 theologische, over verantwoordelijkheid van de ziel 148
 van reïncarnatieleer 124, 153
 van theosofische leer van karma 179-82
- Logos 280
 actieve en scheppende kracht 52vn
 denkende mens is de 150
 in mens is het eeuwige ego 76-7

- is gemanifesteerd goddelijk beginsel 89
- Longinus 280
leerling van Ammonius Saccas 5, 9
- Lot
karma en het 168-70
of karma en toestanden na de dood 80
ons, in eigen hand 174-5
plichten en het 194
theorie dat één kort aards leven ons, bepaalt 172
zelfgeweven, geleid door engel of demon 145-6
- Lotus, Le*
boycot en kort bestaan van 229
- Lucifer*
artikel over leven na de dood in 126
artikel over misdaadcijfers in 60
dekte nooit de onkosten 229
en zin in *Theosophical Siftings* 128-9vn
- Lytton, Bulwer
The Last Days of Pompei
over bezieling 199
- Maan
instinctieve ziel komt uit en via 79
Jehovah en de 79vn
of het gebied van Persephonē 79
ontleent leven aan aarde 82-3vn
- Mackenzie, Kenneth R.H.
The Royal Masonic Cyclopaedia
geciteerd 54, 90, 273, 281, 293
- Macrokosmos 280
zeven gebieden van kosmisch zijn in 72-3
- Macroprosopus
in de kabbala legt wijngaard aan 150
of lang gezicht (arikh anpin) 278, 279
- Magie (zie ook zwarte magie) 280-3
ceremoniële, en theurgie van Iamblichus 4
hypnose en mesmerisme als 23
ongepaste psychische invloed is zwarte 204
onopzettelijke en bewuste 22
studie zonder begeleiding kan leiden tot zwarte 19-20
- zwarte, is misbruik van natuur-geheimen 234
zwarte, van verkeerd gerichte wilskracht 56-7
- Magiër(s)
aard van zwarte 234
verloren ziel van zwarte 84
- Mahāmanvantara 269, 283
bevrijde geesten worden mensen in volgend 84
is levenscyclus van spirituele entiteit 86
logos emaneert aan begin van 52vn
- Mahāpralaya
ontbinding van heelal 260
- Mahat 283
of universeel denkvermogen is oorsprong van manas 108vn
- Mahātma('s) 283
betekenis van term 231
en financiën van Theosophical Society 227-8
gebruiken nooit hypnotisme 233-4
geloof in, niet belangrijk 237-8
geven geen leiding aan TS of stichters 238
HPB en brieven van 235-6
lachen om laster 236
leeftijd van 230-1
misbruik van namen van twee 239-42
zijn levende mensen 230
- Mahāyāna 283
en hinayāna voertuigen van boeddhisme 9
guptavidyā overgegaan in 13
- Malek (Porphyrius)
leerling van Plotinus 5
- Mallet, David
Eurydice
over wet van vergelding 167-8
- Manas (zie ook denkvermogen) 283
aangenomen zoon van ātman en buddhi 150
afhankelijk van vereniging met buddhi 127-8
als 'oorzakelijk lichaam' 139
bezielend beginsel van kāmārūpa 115
denkende mens of belichaamd bewustzijn 80-1

- Manas (vervolg)
 en christos als drie-eenheid 56vn
 geen onsterfelijkheid mogelijk voor,
 alleen 131
 geketend door lichaam 144-5
 is met buddhi hoger ego 108-9, 139,
 143
 lager, is zetel van aards denken 127
 mahat is oorsprong van 108vn
 middelpuntzoekende spirituele kracht
 151-2
 phrēn van Pythagoras is lager 77
 tweevoudig in zijn functies 75, 96-7,
 143
 samengestelde aard van 146-7
 van Plato en Pythagoras 92-3
 wanneer de individuele mens
 reïncarneert 96-7
 wordt kshetrajña genoemd 108vn
- Mānasa
 incarnerende ego's als 147
- Mānasaputra's 283
 brachten als belichaamde geesten
 denkende mens voort 108vn
 denkende entiteiten uit vorige cyclus
 110vn
- Mānasarūpa
 'het lichaam van manas' 301
- Manas-sūtrātman 284
 verschilt van sūtrātma-buddhi 133
- Manas-taijasa 284
 stralend denkvermogen 127&vn
- Mant, bisschop Richard
The Happiness of the Blessed
 over helpende geesten 148
- Mantra 284
 ritmisch gezongen gebed van
 hindoes 57-8
- Manu 284
 voortgebracht door mānasaputra's
 108vn
- Manvantara 284
 dag van Brahmā 68
 mānasaputra's wezens uit vorig
 110vn
- Materialisatie(s) 284
 geest-vorm van, is astraal lichaam 24
 schillen en elementaren treden op bij
 152
 theosofie ontkent, van onsterfelijk
 ego 75-6
 van 'non-entiteit' in seancekamer
 116
- Materialisme
 het moderne spiritisme is
 transcendent 28
 huidig, vermindert begrip van
 mensen 95
 tekortkomingen van het 37
 vooroordelen van 101
- Materialist(en) 286
 absolute, en verlies van persoon-
 lijkheid 104-5
 alleen, ontkent herinnering van
 vorige levens 101-2
 bewustzijnstoestand na de dood van
 128-9, 135-6
 en de enige waarheid van het
 spiritisme 26-7
 gebrek aan spirituele visie bij 127
 karma is wet van toeval voor 158-9
 meer, als stichten van TS was
 uitgesteld 31
 nutteloos te argumenteren met 106
 ontkennen mogelijkheid van denken
 zonder stof 81
 onze artsen als 233
 wie gelooft in karma is geen 171
 wordt geacht geen hoger ego te
 hebben 140
 ziel van, wordt nooit buddhi-taijasi
 131-3
- Mattheus (evangelie van)*
 over denken aan overspel 112vn
 over heidenen en tollenaar 36vn
 over Jezus die in gelijkenissen
 spreekt 66
 over meten en maatstaf 160
 'onze Vader in het verborgene'
 verklaard 55
- Maurice, Thomas
 over mysteriën in Philae 288
- Māyā 286
 ātman als denkbeeldig punt is 95-6
 van devachan en aards bestaan 118-9
- Māyāvīrūpa
 persoonlijke vorm als 152
- Mededogen
 betonen aan anderen 186-7
 en karma 175

- goddelijk, van reïncarnatie 124
- liefde en 110, 119
- nadruk op 160
- van moeder in devachan 117
- Medelijden
 - van Gautama en Jezus 65
- Meditatie
 - is stil en onuitgesproken gebed 11
 - omschreven door Plato 11
 - van philalethen was extase 5
- Medium(s)
 - astraal lichaam van, bij verschijnselen 24
 - eigen aura van, en 'spook' 116
 - lopen soms gevaar 154-6
 - lot van sommige 155-6
 - vermogens van 26&vn
- Mediumschap 286
 - gebruik van 'vermogens' minus occultisme leidt tot 23-4
 - successen en mislukkingen van 59-60
 - theurgie kan afglijden tot 4, 19
- Meester(s) 286
 - band van, met innerlijke groep 20
 - Gautama en Jezus als 191-2
 - gebruiken nooit hypnose 233-4
 - geloof in 235, 237
 - geven geen leiding aan TS of stichters 238
 - leiding van een, is nodig om adept te worden 20-1
 - mahātma's als 230
 - misbruik van heilige namen van 239-42
 - verschaffen geen gelden 228
 - woorden van, verkeerd begrepen 65
- Megattivati
 - boeddhistische priester over God 62
- Mens(en)
 - als persoonlijkheid een illusie 69
 - astrale innerlijke, is boze genius 146
 - beginselen in de 73-5, 94-8
 - denkende, de echte 80-1
 - een drie-eenheid 87
 - fysieke en spirituele 82
 - gelijke rechten voor alle 186-7
 - gewone, is vaak verdorven 12
 - goddelijke, onvernietigbaar 142
 - is samenstel van krachten 83
 - lagere persoonlijke ego is fysieke 140
 - manas de individuele 97
 - mentale en spirituele bewustzijns-toestanden van de 95
 - ondergaat absolute rechtvaardigheid 174-5
 - onderlinge afhankelijkheid van, en karma 162
 - Plutarchus over samengestelde 77vn
 - spirituele ego de werkelijke 108-9
 - straft en belooft zichzelf 170-1
- Menselijke natuur
 - aangeboren egoïsme van 35
 - dezelfde in TS als daarbuiten 205
 - en verspreiding van leugens 222
 - hervorming van, vóór politieke hervorming 187
 - houding van theosoof tegenover tekortkomingen van 201-2
 - verschilt van dierlijke natuur 38
 - waardigheid van 199-200
- Mens-god
 - van Plato is manas 150
- Mensheid
 - als 'tuin van de goden' 45
 - Gouden Eeuw voor 49-50
 - verband tussen, en het goddelijke 175-6
 - verbetering, noodzakelijk 189-90
 - verbetering van, doel van theosofen 187
- Mental scientists
 - de grote 'ontkenners' 60
- Merkabah 286
 - uiterlijk lichaam van joodse leer 9
- Mesmerisme 287
 - als onderwerp van studie 20
 - een vreselijke kracht 23
 - en bewustzijnstoestanden 138
- Messias
 - koning, symboliseert gezuiverde ego 150
- Metafysica 287
 - Boeddhā onthield, aan het volk 66vn
 - en ātman 95-6
 - niet nodig om karma en reïncarnatie te begrijpen 198
 - zeven bewustzijnstoestanden in oosterse 72

- Meta-geest
 ātman onafscheidbaar van 108
 en zuivere geest 86
 oorspronkelijke toestand van alles is 29
- Michael, aartsengel
 en karma van mānasaputra's 110-1vn
- Microkosmos 287
 zeven bewustzijnstoestanden van de mens of 73
- Microprosopus
 of kort gezicht (zeir anpin) 279
- Milt
 fysieke voertuig van proteïsch dubbel 97
- Misda(a)d(en)
 gevolgen van, niet beperkt 181
 onder boeddhisten en christenen vergeleken 60, 199-200
 van moderne beschaving 198-9
 vruchtbare bron van, moet worden uitgeroeid 199-200
- Mishnah* 287
- Mishnah Pirke Aboth*
 over reïncarnatie 90
- Missionarissen (zie ook zendelingen)
 naar Zuidzee-eilanden 192-3
- Moksha 287
 toestand van rust en gelukzaligheid in hindoeïsme 90
- Monade(n) 287
 ātma-buddhi de tweevoudige 75vn, 97
 ātma-buddhische, en het ego 103-4
 ātman en de menselijke 95-6
 beperkt aantal 168
 spiritueel bestaansgebied als verblijf van 132
 uit eigen kracht bewegende eenheid 77
- Monas 288
 pythagorische, is ātma-buddhi 85
- Mosheim, Johann Lorenz
 over Ammonius Saccas 7
- Mozes/mozaisch(e)
Bijbel en God 89-90
 gebod van Christus en de, wet 57
 geboden gegeven aan 62
 wet en ethiek van Aristoteles 6
 wet van, verkozen boven leringen van Jezus 36
- Mūlaprakriti
 hetzelfde als pradhāna 283
- Munḍaka Upanishad* 288
 over Īśvara en prajñā 127
 over voortbestaan 127
- Mysteriën 288
 betekenis van hiërofant in 149-50vn
 Boeddha en Christus en het onthullen van 64-5
 drama van de dood opgevoerd in 79
 Eleusijnische 9, 31vn
 'grote' en 'kleine' 9
 historisch bewijs van echtheid van 31vn
 houding van theosofen tegenover, van God 144-5
 in jodendom 9
 in noordelijk boeddhisme 9
 in vroege christendom 10
 leringen van, over gevallen engelen 110-1vn
 straf op het bekendmaken van leringen van 78
 van hiërogrammatici 10
 zelfde leringen in alle 5-6
- Mysterietaal 289
 specialisten hebben gedeelten van, herontdekt 21
- Mysticus/mystici 289
 aan, wordt wijsheid onthuld in dromen 5
 echte theosofie van de 11vn
 zijn specialisten 21
- Mystiek 289
 einde van elke eeuw geeft opleving van 244-5
 extase in de 10-1
 spirituele, tegenover mediumschap 154-5
 van Iamblichus en Plotinus 4-5
 waarde van, voor leiders van het volk 199
- Naastenliefde
 Bergrede is praktische 195-6
 boeddhistische voorschriften over 196-7
 en liefdadigheid 196-7
 kinderen moet, worden geleerd 212

- tegenover zondigende broeders 201-2
 van theosofen 200
- Nāgārjuna
 grondlegger van mahāyāna
 boeddhisme 283
- Nationalist Club in Boston
 leden van, behoren tot de TS 38
- Natuur
 ain sof in en van de 51vn
 maakt vergissingen in haar details
 178-9
 niets boven of buiten de 231
 of God 35
 of Pan 52-3
- Natuurwetten
 hypothesen tegenover 71
 karma oorsprong van andere 161
 niet blind of mechanisch 158-9
 universele 69-70
- Necromantie 289
 middeleeuwse, geen occulte
 wetenschap 23
 theurgie kan ontaarden in 4
 wordt algemeen afgewezen 155
- Nefesh 289
 of thumos 77
 persoonlijke ego of levensziel 64
 verblijft tijdelijk in kāmaloka 80vn
 vitale dierlijke ziel van *Genesis* 61,
 88
 ziel in *Leviticus* 150
- Nemesis
 en de 'nieuwe' mens 113
 karma-, beschermt goeden en straft
 boosdoeners 169
- Neoplatonist(en) 289
 analogeten genoemd 3vn
 met verschillende religieuze
 bindingen 6
 over, oosterse leringen en
 kabbalisten 83
- Nidāna
 karma is tweede 277
- Niemand, Jasper (mw. A. Keightley)
 over heiligheid van gelofte 43
 over loyaliteit 32-3
- Niet-iets
 toestand van subjectief zijn 93
- Nieuwe Jeruzalem
 belachelijk idee van het 119-20
- Nieuwe Testament, Het (zie ook
Jacobus, Johannes, Mattheus)
 ziel en geest verward in vertalingen
 van 91
- Nirmāṇakāya('s) 290
 omschreven 121
 werk van 122
- Nirvāṇa 291
 alwetendheid in 106
 bestaat niet maar is 82
 boeddhistische toestand van geluk 90
 ingewijden ervaren geluk van 79-80
 is een werkelijkheid 134
 levensgolf vanuit en naar 107
 nirmāṇakāya geeft, op 121
 scholen in Sri Lanka verschillen van
 mening over 65
 toestand van extatisch geluk 58
 toestand van niet-iets 93
 uitblussing van persoonlijkheid 91
- Nirvanī
 bevrijde ziel 291
- Noach
 plant een wijngaard 150
- Noëtische (ziel)
 redelijke ziel van Plato en
 Pythagoras 77vn
- Noodzakelijkheid
 cyclus van 134
 leer van onverbiddelijke 90
- Noumenon 292
 logos of 77
 niet te verwarren met verschijnsel
 (fenomeen) 128
- Nous 292
 alleen, herkent noumena 77
 Anaxagoras leidt, af van Nut van de
 Egyptenaren 76
 en driedelige ziel 77
 is geest in zowel kosmos als mens 76
 is mahat van de hindoes 252
 overleeft de dood mits onbezoedeld
 97
 redelijke ziel van Aristoteles 86
 spirituele ziel of geest 73-8
 van Plato en Pythagoras 92-3
 ziel en, samen vormen de rede 78
- Nut 292
 de 'Ene-Enige' van de Egyptenaren
 76

- Occulte wetenschap(pen) 293
 bewijst vergroevend effect van vlees
 eten 209
 niet de denkbeeldige wetenschappen
 uit de middeleeuwen 23
 studie van, aangemoedigd door theo-
 sofie 40-1
- Occultisme
 en betekenis van karma 39-40
 en zwarte magie 233-4
 gevaar van studie van, zonder leiding
 19
 hypnotisme is minder belangrijke tak
 van 23
 M.A. Oxon. over gevaren van
 knoeiers in het 122
 moeilijke en gevaarlijke studie 211
 over ātman en het mysterie van
 buddhi 95-6
 reminiscentie volgens 100-1
 termen uit het, en bewustzijns-
 toestanden 95
 vereenzelvigt voorzienigheid met
 karma-Nemesis 169
 verschil tussen, en theosofie 22-4
 waarom theosofen, bestuderen 207-8
 ware doel van 22-3
- Occultist(en) 293
 beoefent wetenschappelijke theosofie
 23
 één vereiste om, te worden 22
 een, worden zonder leraar 19-20
 en egoïstisch bidden 56-7
 gevolg van zelfzuchtig streven van
 22-3
 misbruik van heilige namen van
 239-40
 over vernietiging 92
 richt gebeden tot 'Vader in het
 verborgene' 55
 verklaart gelijkenis van wijnstok 149
- Oervorm
 lot geleid door onzichtbare 169
- Olcott, Henry Steel
 had geen financieel voordeel van TS
 224-5
Boeddhistische catechismus
 corrigeert oriëntalist 107vn
 opheldering van uitspraak in 164
 over de ziel 63
 over skandha's en het geheugen
 104&vn
 Oldenberg, Hermann
 vertaler van *Samyutta Nikāya* 66vn
 Olympiodorus 294
Platonis Phaedonem
 over fantasie van herinnering
 101&vn
 Onderscheidingsvermogen
 bij zelfopoffering 191-2
- Onderwijs
 examens in modern 213
 geven een theosofische plicht 203
 leert historische en bijbelse feiten
 215-6
 modern, helpt niet 198, 211ev
 nadelen van 214-6
 theosofen bevorderen onsektarisch
 37
 theosofisch 216-7
- Oneindige, het
 en plaatsvervangend lijden 160
 en verkeerde ideeën over bidden 58
 is vormloos en geen wezen 86
 kan niet worden gekend door het
 eindige 10
 Plotinus over extase en 11
- Onkenbare, het
 absoluut bewustzijn als 81
 en bidden 55
 karma één met 171
- Onrechtvaardigheid
 karma herstelt menselijke 159
 karma verzoent mens met, in het
 leven 170
- Onsterfelijkheid
 al of niet geloven in 131-2
 alleen aroma van persoonlijk 'ik' is,
 waardig 133
 is het ononderbroken bewustzijn 87
 kan niet slaan op het niet-bestaande
 134
 mens en ziel moeten hun, veroveren
 83
 na de dood een geconditioneerde
 eigenschap 128
 van de mens is verkeerd denkbeeld
 85-6
 van edele gedachten en denkbeelden
 144

- van 'entiteit' beperkt tot mahā-
manvantara 86
- van reïncarnerend ego 82
- Ontwikkeling
 - alcohol en drugs schadelijk voor
210
 - in devachan 125
 - van de één verheft allen 190-1
 - van innerlijke zintuigen en
vermogens in het onderwijs 216-7
 - van zichzelf en anderen 44-5
 - verstandelijke en spirituele, van de
mensheid 188
- Onwetendheid
 - leidt tot ontheiliging 178
 - modern onderwijs maakt misbruik
van 214
 - tegenover kennis van adepten 175
- Oorza(a)k(en)
 - karakter bepaald door, en gevolg
189-90
 - karma een natuurlijke opeenvolging
van 112
 - uiteindelijke, van karma onkenbaar
161
 - verband tussen, en gevolg 167-9,
178-9
- Oorzakelijk lichaam 294
 - buddhi-manas als 97
 - kāraṇopadhi 94
 - menselijke ziel bij hindoes 137vn
 - overschaduwet persoonlijkheid 109
- Openbaring*
 - over tranen uit ogen wissen 117
- Opium
 - schadelijke invloed van 210
- Origenes 294
 - leerling van Ammonius Saccas 5
 - lichtte leringen van Ammonius toe 8
- Oude Testament
 - invloed van 36
- Overleven van de best aangepaste
niet altijd in praktijk gebracht 215
- onderwijs gebaseerd op 213
- Overleveringen
 - volksgeloof en, kunnen natuur-
geheimen onthullen 41
- Oxon., M.A.
 - drie stellingen van 122-3
 - een filosofisch spiritist 27, 122
- Second Sight*
 - over spiritisten 156
- Spirit Identity*
 - over menselijke geest 122
- Palestina
 - in de tijd van de evangeliën 67
- Pan
 - esoterisch verklaard 52-3
- Pandora 198, 294
- Pantheïsme/pantheïst 295
 - betekenis van 52-3
- Parabel(s) (zie ook gelijkenis)
- occultisme of theurgie in 19
- Parabrahman 295
 - van vedantā en ain sof 52vn
 - van vedantā is godheid van
theosofen 179vn
- Paradijs
 - en geloofsbelijdenis 180
 - en nirvāṇa 91
 - onze godheid niet in een 53
 - theosofen verwerpen dogma van het
91, 110
 - van de spiritisten 136
 - van devachan 80-1, 117
- Paranirvāṇa 134, 295
- Parcha of Ferho
 - symbolische naam in *Codex
Nazaraeus* 150
- Pārsi's 18, 34, 295
- Patañjali
 - stelsel van yoga 305
- Patēr-Zeus
 - Aether of universele wereldziel 85
- Path, The*
 - kan zichzelf niet bedruipen 229
 - over heiligheid van gelofte 43
 - over loyaliteit 32-3
- Paulus
 - een ingewijde 73
 - geest van, is Plato's nous 75vn
 - over psychische en spirituele
lichamen 73
 - over zaaien en oogsten 167
- Persephonē
 - beheerst gebied van de maan 79
 - monogenēs of 'eniggeborene'
genoemd 79-80
- Persoonlijkhe(id)(en) 295

- Persoonlijkhe(i)d(en) (vervolg)
 buddhi-manas verbindt ātman met 97
 en individualiteit 28, 75-6, 107-8,
 123
 geïdealiseerde, bekleedt devachānī
 118
 individualiteit lijdt door middel van
 113
 is de rank in de gelijkenis 149-50
 laat indruk achter op spirituele ego
 104-5
 lager ego is valse 140
 manas niet belemmerd door verlies
 van 150-1
 'nieuwe' en 'oude' 63-4, 113
 product van karma 168
 steeds weer incarnatie in nieuwe 158
 sterft niet volkomen met het lichaam
 148
 term absurd wanneer toegepast op
 onsterfelijke ego 83
 tijdelijke, is sterfelijk 69, 76
 theosoof moet zijn, vergeten 200
 van egoïstische materialist afgelegd
 bij de dood 135-6
 verzaken van 19
 vroegere, en tweede dood 115
- Perzië
 wijsheid-religie bewaard in 9
- Philadelphian Society, The
 Theosophical Transactions of 15
- Philadelphiërs 295
- Philadelphus
 vestigde joodse leer in Alexandrië 6vn
- Philae
 mysteriën in 288
- Philale(e)t(hen) 296
 Ammonius Saccas de grote 7
 meditatiestelsel van 5
 stelsel van, historisch 8
 waarheidsminnaars 3
- Philo Judaeus 296
 neoplatonist 6
Quest et Solut
 over God en ain sof 248
Somniis, De
 over reïncarnerende zielen 90
- Phrēn 296
 lager denkvermogen van Pythagoras
 77-8
- Pijn
 gevolg van egoïsme 165-6
 wat, ons leert 183
- Pijnappelklier
 zetel van hoogste bewustzijn 97
- Piśācha's
 naam voor kāmārūpa's in India 277
- Pistis
 geloof gebaseerd op kennis 177-8
- Planeetgeesten 296
 geven soms aanwijzingen 154
 verschillende klassen van, besproken
 84
- Planeten
 bewoners van andere 79
 en beginselen 79
 en onzichtbare bollen 71-2
- Plato
 beschouwde mysteriën als heilig
 31vn
 denkbeelden van, identiek met
 theosofie 77-8
 een ingewijde 73
 ethiek van, vertegenwoordigd in
 theosofie 41
 kende geschriften van Hermes 8
 logos van, is oneindige ego 89
 'mens-god' van, gekruisigd in de
 ruimte 150-1
 omschrijft meditatie 11
 over innerlijke mens 75
 over tweevoudigheid van ziel 77vn
 over ziel en geest 73, 75
 rationele ziel en nous van 92-3
 volgens, komt ziel voort uit
 universele wereldziel 85
Wetten
 over de ziel 93
- Pleroma 296
 gnostische hemel, van eeuwig licht
 90
 hij die, bekendmaakte werd in de
 mysteriën vader genoemd
 149-50vn
- Plicht(en)
 de intuïtie in de mens wakker te
 houden 40-1
 door geweten ingegeven 202
 en praktische theosofie 184-7
 Epictetus over 194

- 'ga na wat uw, is niet wat gevolgen zijn' 205
 om theosofie met anderen te delen 202-3
 tegenover alle mensen 193-4
 van theosofen onsektarisch onderwijs te bevorderen 37
 veronachtzamen van maatschappelijke 188
 Plotinus 296
 een ingewijde 91
 leerling van Ammonius Saccas 5, 8
 omschrijft extase 11
 over het lichaam als de rivier de Lēthē 112
 Plutarchus
 over opvatting van Plato en Pythagoras over de ziel 77vn
 over samengestelde mens 78-9
 Politiek
 TS heeft afkeer van 187
 TS houdt zich niet bezig met 310
 Porphyrius 297
 leerling van Plotinus 5
 Pot-Amun 297
 Egyptische priester 3-4vn
 Pradhāna
 wortelnatuur 283
 Prajñā 297
 Muṇḍaka Upanishad over Īśvara en 127
 Pralaya 297
 ontbinding of nacht van Brahma 68, 84
 Prāṇa 297
 leven of levensbeginsel 74
 uitstralende kracht van ātman 141
 valt uiteen na de dood 102-3&vn
 vitale dubbel is voertuig van 95
 Predestinatie
 presbyteriaanse geloofsbelijdenis over 172
Prediker
 geciteerd 172
 Psychē
 dierlijke ziel volgens Aristoteles 86
 dierlijke ziel volgens Plato 73-5
 en begripsvermogen vormen de rede 78
 ziel in collectieve zin 77-8
 Psychical Research, Society for
 aanval op HPB en de TS van de 218, 220, 236
 ook, erkent afwezigheid van winstbejag bij theosofen 224-5
 Rapport van, belachelijk en veroordeelt zichzelf 236
 Psychologie
 intelligentie kan niet bestaan zonder hersenen 122
 Psycholo(o)g(en)
 en spiritueel en menselijk bewustzijn 109
 kunnen denkvermogen niet verklaren 99
 oude school van, over handelen van spirituele ego 105
 over fysieke geheugen 100
 over reminiscentie 100
 westerse, verwarren persoonlijkheid met individualiteit 28
Purāṇa(s) 297
 en mānasaputra's 283-4
 over zaaien en oogsten 167
 Pythagoras 298
 bewaarde gnosis voor aan gelofte gebonden discipelen 9-10
 ethische leringen van, in de theosofie 41
 geciteerd door Plutarchus 77vn
 kende oude geschriften van Hermes 8
 liet geen geschriften na 8
 ontleende ziel aan wereldziel 85
 over beginselen en functies 73-4
 over nous, thumos en phrēn 93
 ziel bestaat uit drie elementen 77
 Pythagoreeërs
 en occultisten over tot niets teruggebrachte geest 93
 Quakers
 volg voorbeeld van 46
 Rabbi's
 Ammonius gesteund door, van de synagoge 7-8
 College van, van Babylon 6vn
 Hebreeuwse, hielden diepste overtuigingen geheim 9

- Rabbi's (vervolg)
 joodse, noemden wereldse religieuze
 boeken de *Merkabah* 9
- Rājayoga
 en neoplatonisme 289-90
 gevolgd door Porphyrius 297
- Ras(sen)
 denkende mens ontstond in derde
 108vn
 deze cyclus eindigt met zevende 158
 wijnstokken uit *Codex Nazaraeus*
 zijn onze zeven 150
- Rechtvaardigheid
 alleen karma bevredigt ons gevoel
 van 170
 betekent niemand onrecht aandoen
 202
 en het bidden 59
 en illusie in devachan 119
 en leer van verzoening 181-2
 geen, in scheppingsdogma 62
 gevoel van, bedorven door onderwijs
 198
 is de wet van rechtvaardige
 vergelding intelligent? 158-9
 moet bij uzelf beginnen 46
 postmortaal visioen onthult, van het
 leven 129-30
 van wet van karma 88, 98, 110-2
 wet van liefde, en barmhartigheid
 110
 zogenaamde christelijke 182-3
- Rede (zie ook verstand)
 psychē en nous vormen de 78
- Reïncarnatie (zie ook weder-
 belichaming) 298
 bewijs van, niet afhankelijk van
 herinnering 99
 cyclus van, eindigt in zevende ronde
 158
 een reeks geboorten voor hetzelfde
 ego 29
 en oorspronkelijke emanaties 89
 in dezelfde familiegroep 120
 in *Mishnah Pirke Aboth* 90
 in vierde evangelie 149
 is, onder de karmische wet
 meedogenloos? 174-5
 karma en, en doel van menselijke
 monade 167-8
- karma verweven met 169
 logica, mededogen en rechtvaardig-
 heid van de leer van 124
 omschreven 103
 ontkenning en bevestiging van,
 onder spiritisten 155
 spiritisten tegen 97-8
 spreekt onontwikkelde mensen aan
 198
 sleutel tot wereldverbetering
 199-200
 universele causaliteit en 191
 valse leringen over 153
 van eeuwige ego 76-7, 145
 van misdadigers bijna onmiddellijk
 84
 van sūtrātman van materialist vrijwel
 onmiddellijk 135-6
 verklaart ongelijkheid van geboorte
 113-4
 verzamelt slachtoffers van 'oude'
 mens rond de 'nieuwe' mens 113
 zekerheid van 100-1
- Religie(s) (zie ook wijsheid-religie)
 alle theosofische stelsels trachten, te
 verzoenen 5
 Ammonius Saccas en oude 6-7
 Ammonius Saccas over verval van 7
 elke, een deel van de goddelijke
 waarheid 38-9, 48
 kunnen ethiek niet handhaven 30
 neoplatonistische aanhangers van
 verschillende 6
 theosofie de essentie van alle 48-9
 theosofische denkbeelden over 244
- Reminiscentie
 als geheugen van de ziel 100-1
 een vorm van geheugen 99
- Reuchlin, Johannes 298
 hervormer en vriend van Luther 16
- Revue théosophique*, *La*
 begonnen in Parijs 229
- Rhys-Davids, T. W.
Buddhism
 geciteerd, 107-8vn
- Ronde
 de mens in het derde ras van onze
 108vn
 we zijn nu in vierde, en het vijfde ras
 158

- Rozenkruisers
vóór 1875 nauwelijks bekend 240
- Sadduceeën
en Palestina in de tijd van evangeliën 67
ontkenden onsterfelijkheid van de ziel 88
- Saint-Germain 298
volbracht dingen met hulp van een meester 21
- Śākyamuni
laatste woorden van 291
- Samādhi 298
gelijk aan echte extase 11
tijdens, is bewustzijn van ingewijde opgenomen in ātman 139
toestand van extatisch geluk tijdens het leven 58
- Sammasambuddha 299
kennis van vroegere incarnaties 131
- Samothrake 299
hiërofanen van, hielden geloof geheim 9
- Samskāra 299
karma is metafysische 277
- Samyutta Nikāya* 299
over het ego en hoger zelf 66vn
- Śaṅkhāra 299
neigingen van het denkvermogen 104vn
- Saññā 299
abstracte denkbeelden 104vn
- Sat 299
toestand van absolute eeuwigheid 134
- Schepper
aard van de godheid 52-3
het oneindige kan geen, zijn 51-2
versus logos of het gemanifesteerde goddelijke beginsel 89
- Schepping
door kracht van wilsgebed 56
of periodieke verschijningen van het heelal 68
ziel als zogenaamde, van God 148
Zohar over, van mensheid 150
- Schil(len)
geesten van seancekamer als kāmaloekische 153
māyāvīrūpa van verdorven mensen wordt 152
van verdwenen persoonlijkheden 25
- Seance(s) 299
geen werkelijk ego verschijnt bij 75-6
'geesten' van, en intelligenties 153-4
- Sefiroth 52, 247, 278, 286, 299
- Shakespeare, William
Macbeth
over het leven 111
The Life and Death of Thomas Lord Cromwell
over onbelangrijkheid van afkomst 114
- Shelley, Percy Bysshe
geloofde in reïncarnatie 114
- Sinnett, A.P.
lezingen over karma 98
schrijft over hoger zelf 137-9, 143-4
Esoteric Buddhism
en verdachtmakingen van HPB 235-6
noemt karma 'wet van ethische oorzakelijkheid' 167
over zeven beginselen van de mens 75vn
theorieën in, zijn natuurfeiten 71
theosofie geschetst in 50
titel verkeerd begrepen 12-3
The Occult World 292
effect van publicatie van 219
- Sinnett, mw. P.
The Purpose of Theosophy
over karma 171-2
- Śiva
Īśvara genoemd 275
- Skandha's 299
als karmische gevolgen 123
een leger, wacht het ego op bij reïncarnatie 112-3
en reïncarnatie 142
groepen eigenschappen 63-4
hoger beginsel kan, beïnvloeden 107
lot van stoffelijke en spirituele 146-8
stoffelijke, zijn vergankelijk 104
tanhaisch samenhangende delen 107vn
vijf, van het boeddhisme opgesomd 103-4&vn

- Slaap
 betrekkelijke werkelijkheid van de 133, 135
 hoger bewustzijn actief tijdens 144
 studie van drie soorten, belangrijk 131, 135
- Slade, Henry
 slachtoffer van mediumschap 155
- Slavernij
 en schuld van christelijke kerk 36-7&vn
- Socialisme
 van boeddhistische en christelijke evangeliën 64-5
- Socrates
 ethische leringen van, in de theosofie 41
 en Plato over indeling van de mens 77-8
 liet geen geschriften na 8
- Somnambules/somnambulisme 300
 contact met bovenfysiek bewustzijn 138
 vermogens van 25, 105-6
- Spiritisme 300
 eclecticische theosofie was transcendent 4
 gezondheid van mediums gaat achteruit 155-6
 het echte en het moderne 154
 M.A. Oxon. over 27-8, 122-3, 156
 modern, eenvoudig transcendent materialisme 28
 onderscheidt zich van theosofie 24-8
 theosofen geloven in spiritueel 24
 verschijnselen van het, vergelijkbaar met tovenarij 154-5
- Spiritist(en)
 bezwaren van, in *Light* 98
 'geesten' misleiden 152
 negeren krachten van geïncarneerde geest 156
 onjuiste verklaringen van 24-5
 onze leringen onaantrekkelijk voor 116
 over bewustzijn van 'geesten' 117-8
 redenen voor aanvallen van, op de theosofie 219
The Light of Egypt richt zich tegen de theosofie 241
- zomerland van 136
- Spiritualiteit
 devachan en de graad van, tijdens het leven 116
 uitstroming van, aan einde van de eeuw 244
- Spo(o)k(en)
 en onbezonnen mediumschap 154-5
 of kâmarûpa is als een kwal 116
 schillen en elementaren 152-4
- Sri Lanka
 denkbeelden over de dood in twee scholen in 65
- Śruti
 'geopenbaard woord' 303
- Steen der wijzen 56, 300
- Sthūlaśarīra 300
 rūpa of fysiek lichaam 74
 valt uiteen na de dood 102-3&vn
- Sthūlopādhi 300
 is fysiek lichaam in waaktoestand 94
- Stilte
 en meditatie 11
- Stof
 afdaling in de, volgens karmische wet 130
 buddhi irrationeel op dit gebied van 82vn
 en geest tegengesteld en toch één 134
 geest en 177
 goddelijk beginsel gevangen in de 145
 impuls gegeven aan 181-2
 in essentie onvergankelijk 87
 is gekristalliseerde geest 28-9
 mens-god incarneert om, te verlossen 150-1
 nirvāna is vernietiging van 92
 omzetting van, tot geest is uiteinde-lijke doel van natuur 183
 oorspronkelijke, bestaat eeuwig met geest 86
 reeks toestanden van 81
 val in de, en incarnerend ego 145
 werkelijk menselijk ego geen 147
 zonder meer doet geen beroep op hogere gevoelens 37
- Stof-geest
 of universele geest-stof 81

- Straf
 boeddhistische en christelijke
 houding t.o.v., vergeleken 198
 boeddhistische gedachte van, en
 vergeving 159-60
 J.H. Connelly over, en vergaving
 166-8
 en subjectieve en objectieve
 gebieden 110
 karmische, in volgende incarnatie
 128-9
 karmische, streng maar rechtvaardig
 112, 159
 kennis van karma verzoent ons met
 174-5
 moet, overlaten aan karma 160-1
 na de dood zeldzaam 110
 onrechtvaardigheid van orthodox
 idee van postmortale 110-1
 van materialist na de dood 129
 wandaad en, onafscheidelijk 168
 we verwerpen orthodoxe opvattingen
 over, na de dood 88
 Subjectiviteit
 en objectiviteit van gebieden 72
 heelal komt uit gebied van 68-9
 Substantie
 universele gemanifesteerde, is
 tweevoudig 177
 van menselijke ziel is oorspronke-
 lijke materie 86
 Śuddhodana
 vader van Gautama 268
 Śūdra
 hindoeïstische 278
 Suggestie
 één aspect van hypnose 232
 gebruik van, door dugpa's 233-4
 mislukkingen en successen van 60
 Sūksmopādhi 300
 fysiek lichaam in droomtoestand 94
 Sumangala, Eerw. H.
 onderschrijft leringen in
 Boeddhistische catechismus 104vn
 Sūtrātma-buddhi
 onderscheiden van manas-sūtrātman
 133
 Sūtrātman
 draadziel of gouden draad 130
 levensgolf (of levensdraad) 107vn
 spirituele individualiteit 134
 van egoïstische materialist 135-6
 Svapna
 de droomtoestand 94
 Svāyambhuva
 eerste van de manu's 284
 Swedenborg, Emanuel 300
 en 'spirituele dood' 151
 niveau van helderziendheid van 272
 Symboliek (zie ook allegorie)
 fallisme een verkeerde interpretatie
 van natuur- 223
 in boeken over occultisme en
 theurgie 19
 universele, garantie voor juistheid
 149-50
 van *Codex Nazaraeus* 150
 van godheid als bol zonder omtrek
 54
 Sympathie
 geen banden van, in 'verloren ziel'
 135-6
 persoonlijke, is echte naastenliefde
 197
 Taijasa 301
 de stralende, of ātma-buddhi-manas
 108-9
 kan niet bestaan zonder buddhi 127
 voorbijgaand verschijnsel 128
 Taṇhā
 onbevredigd verlangen naar het
 bestaan 107vn
 Tao-te-King
 vijfvoudige mens van 94
 Tāraka-rāja-yoga school 301
 over drie beginselen in de mens 94
 Taylor, Thomas
 *The Eleusinian and Bacchic
 Mysteries*
 over onwetendheid en hoogste
 waarheden 178
 Terminologie
 duidelijke, noodzakelijk 137ev,
 140-1vn
 Tetragrammaton 52, 301
 Tetraktis
 komt overeen met tetragrammaton
 301
 Theodidaktos 251, 301

- Theodidaktos (vervolg)
- Ammonius werd, genoemd 4-5, 7
- Theogonia 301
- afstamming van de goden 3
- Theosofie
- alchemie of middeleeuwse 19
- bewijs van leringen van de 70
- Buck in Chicago over, in 1889 15-7
- definitie van, in Websters woordenboek 10
- doelstellingen van de 21-2
- doelstellingen van de TS 34
- echte, omschreven door Apollonius 11vn
- eclectische, omschreven 4
- en boeddhisme 12-4
- en occultisme 22-4
- en onderwijs 211-7
- en politieke opvattingen van theosofen 187-8
- en spiritisme 24-30
- en voortbrengen van adepten 175-6
- gedefinieerd en omschreven 3
- gelijk aan brahmavidyā 3-4vn
- geloof in, groeit 23
- geschiedenis en leringen van 15-7
- haar onbekendheid in het Westen 12
- Introduction to Theosophy etc.* (1855) over 15
- is de essentie van alle religies 48-9
- is het echte spiritisme 28
- komt in essentie neer op plicht 185
- leert essentiële eenheid van de mens 37
- leert onfeilbare vergelding 112
- leert zelfverloochening maar geen fanatisme 191-4
- occultisten beoefenen wetenschappelijke 23
- oorsprong van de 3-4
- praktische 184-7
- streeft naar verzoening van religies 6
- strikte logica van de 179-80
- synoniem met eeuwigdurende waarheid 243
- verdedigt Plato en Pythagoras 77
- verschil tussen, en de TS 44-50, 201
- vijf redenen voor belangstelling in 30
- volstrekt geen openbaring 31
- voor het volk 198-200
- vraagt menselijke solidariteit 189
- vroege misvattingen over 218-9
- Theoso(o)ff(en)
- behoren tot verschillende religies 6
- beoordeeld naar daden, niet naar woorden 239
- echte, behoren tot innerlijke groep 18-9
- en huwelijk 210-1
- en ontheiliging van namen van meesters 239-40
- erkennen onderlinge afhankelijkheid van mensheid 162
- ex-, als vijanden 203-4
- 'gewone' en 'algemene' leden 18&vn
- het werk van enkele 206
- hoeven geen asceten te zijn 207-8
- houding van, tegenover het bidden 55-6
- idealen van ware 22, 44-5
- nastreven van tweede doelstelling van TS onder 40
- niet slechter dan gemiddelde christen 46-7
- passen toets van broederschap toe op filantropie 190
- pater Damiaan een echte 192
- persoonlijke naastenliefde van 197
- plicht van 40-1, 193
- plicht van, inzake onderwijs 37
- toekomst hangt af van wijsheid van 243-4
- van Alexandrië 7, 9
- van vroeger 10-1
- vele, zijn agnostici en atheïsten 216
- verplichtingen van 202-3
- vertrouwen op hun hoger zelf en karma 60
- verwerpen plaatsvervangend lijden 167, 182-3
- werkende en passieve leden 22
- zijn, atheïsten? 52
- zijn geen heiligen 205
- Theosophia 301
- wijsheid van de goden 3
- zonlicht van de eeuwige waarheid 49
- 'Theosophical Miscellanies' (1856) genoemd 16
- Theosophical Publishing Company in Londen 229

- Theosophical Society, The
 aanval op, door SPR 218
 bevordert pogingen gericht op maatschappelijk welzijn 188
 doelstellingen van 34-5
 eclecticische theosofische school heeft zelfde doel als 5
 en ascese 207-8
 en familieplichten 193-4
 en het verspreiden van 'occulte kennis' 240-1
 Esoterische Sectie van 41, 50
 financiën van 224-9
 gelooft niet in wonderen 219
 houding van geestelijkheid tegenover 219
 houding van spiritisten tegenover 219
 houding van SPR tegenover 220
 informatie over, voor belangstellenden 309
 leringen van, spreken mensen aan 176
 lot van 231
 niet de eerste in haar soort 15-6
 niet gesticht om het spiritisme uit te schakelen 28
 of theosofie 186
 oorsprong van het motto van 4
 schuwt de politiek 187-8
 tegenstanders zullen, niet vernietigen 218
 toekomst van 243-5
 uitvoering van doelstellingen van 40-1
 valse beschuldiging over fallisme in 222-4
 verbodsbepalingen in 201-6
 verschil tussen, en theosofie 44-8, 201
 vijf manieren om, te helpen 200
 veroordelen tegen 217-24
 wat lidmaatschap van, inhoudt 18-22
 wettelijke status van 311-4
 wordt bewaakt en beschermd 238
- Theosophist*, The
 een succesvol tijdschrift 229
 over zichzelf ontdekken 44
 theosofie in, geschetst 50
- Therapeutae 302
- Egyptische genezers 6
- Theurgie 302
 beoefend door eclecticische theosofen 4
 boeken over, zijn versluierd 19
 vereisten van goddelijke 4-5
- Thumos 302
 is leven in drievoudige ziel 77
 Plutarchus over 78-9
- Timaeus (van Locri) 302
 over oorsprong van de ziel 85
- Toekomst(ige)
 ego ziet de, vóór reïncarnatie 130
 goden zien de 11vn
 innerlijke sectie voorbereiding voor, levens 211
 van Theosophical Society 243-5
- Toeval
 'geen, in de verheven werking van de goddelijke gerechtigheid' 98
- Tollenaars
 beschreven 36&vn
 op hoge posten 45-6
- Tolstoi, graaf Leo
 bracht christelijke voorschriften in praktijk 196
- Tovenarij
 geloof in 234-5
 in de tijd van het vroege christendom 67
 spirituele, van zelfzuchtig gebed 56-7
- Transactions of the London Lodge*
 nr. 7, oktober 1885, over hoger zelf 137, 143-4
- Transfiguratie
 goddelijke, van het ego 76
- Transmutatie
 occulte betekenis van 250
 'spirituele', verklaard 56
- Triade (zie ook drie-eenheid) 302
 dierlijke verlangens kunnen zich niet verbinden met goddelijke 147
 hogere, en de tweede dood 115
 hogere, van de theosofie 74
 Plutarchus over hogere 78
- Trikāya
 of drie lichamen 290
- Turiya
 hoogste toestand van samādhi 294

- Upādhi 257, 303
Upanishad 130, 303
- Vacchagotta, monnik
 stelt vraag aan de Boeddha 66&vn
 ‘Vader in de hemel’ of ‘in het
 verborgene’
 contact met, waar gebed 58
 esoterische betekenis van woorden
 55-6
 is hoger zelf, ātman 145
 overschaduwst sterfelijke mens 82
- Vaiśya
 hindoeïst 278
- Vallabhāchārya 303-4
 schandelijke sekte 223-4
- Vedanā
 gewaarwording 104
- Vedānta (aanhangers van) 304
 en vijfvoudige indeling van de mens
 94
 filosofie van de ārya’s in 37
 in Alexandrië 6
 parābrahma van de 52, 179&vn
Vedānta-Sāra
 over continuïteit van het werkelijke
 126-7
- Vegetarisme
 theosofische opvatting over 207-9
- Verantwoordelijkheid
 door daden en gedachten in vorige
 levens 174
 en misdaad 199-200
 ‘er is werkelijk geen ongeval in ons
 leven’ 170
 gezamenlijke 197
 individueel en voor het gezin 194
 individuele, tegenover plaats-
 vervangend lijden 166-7
 karma en, van iedereen 190-1
 van ego voor zonden van lagere
 eigenschappen 147
- Verdoemenis
 doop als redding van 192
 geen eeuwigdurende 111-2
 gelijkenis of letterlijke waarheid 196
 leer van de, gevolg van overdaad aan
 exotie 64
 zeldzame gevallen van ‘bestrafing’
 zijn geen 110
- Vergelding, Wet van
 beloont verdienste 167-8
 en compensatie leidt het lot 146
 en het breken van gelofte 43
 geleid door rechtvaardigheid 88
 karma is de universele 158
 vergeleken met kerkelijk dogma
 172-4
 verzoent en werkt als stimulans
 174-5
 wacht het ego op bij reïncarnatie
 112-3, 123
- Vergetelheid
 van devachan 112, 119
- Vergevensgezindheid/vergiftenis
 van iemand tegen wie wordt
 gezondigd 201-2
 van Jezus en Gautama 64-5
 voor elkaar aangedaan onrecht 160,
 205-6
- Verlangen(s) (zie ook begeerten)
 orgaan aan rechterkant van de mens
 is zetel van 97
 twee soorten 184
- Verlichting
 de weg omhoog naar 175-6
- Verlosser(s)
 elk ego wordt zijn eigen 124
 sporen oorzaak ongelijke druk van
 karma op 164
 ‘Vader in het verborgene’ als
 goddelijke 67
 van *Codex Nazaraeus* zijn boeddha’s
 van het ras 150
 vertrouwen in een persoonlijke 59-60
- Verlossing
 geen, of genade bij volmacht 160
 tegenover zelfverheffing 124
- Vermogens, bovennatuurlijke
 er zijn geen 231
- Vermogens, paranormale
 gezonde ontwikkeling van 244
 onderzoek van, in de mens 40-1
- Vermogens, spirituele
 onderzoek van, een doel van de TS
 34
- Vernietiging
 diepste slaap vergelijkbaar met 132
 en begrip van het ware zelf 124-5
 geleidelijke, van māyāvīrūpa 152

- in vierde evangelie 149
- moderne tegenover boeddhistische opvatting over 91-2
- nirvāṇa is niet 177
- subjectief 'bestaan' in nirvāṇa 93
- Thaise school gelooft dat de dood, is 65
- van persoonlijkheid is zeldzaam 76
- van zwarte magiërs 83-4
- vergetelheid is geen 135
- Verschijsel(en)
 - aard *en* oorzaak van spiritistische 23-7
 - gevaarlijk 154
 - in eerste dagen van TS 218-9
 - natuur kan vergissingen maken in uiterlijke 178-9
 - niet afhankelijk van gebeden 55
 - paranormale, en SPR-rapport 236-7
 - taijasa is een voorbijgaand 127-8
 - werelden van, en noumenale wereld 143-4
- Verstand (zie ook intelligentie, rede)
 - geloof gebaseerd op gezond, verdient voorkeur 179
 - gezond, maatstaf bij boeddhisten 159
 - van mens tweevoudig 96
- Vervolging
 - meedogenloze, van stichters TS 206
 - reden van 217-8
- Verzaking
 - van de persoonlijkheid van door aan gelofte gebonden leden 18-9
 - van nirvāṇa 121
- Vidyā 304
- Viertal 304
 - lagere, in theosofische indeling van de mens 73-5
 - ontbinding van lagere 76
 - Plutarchus over sterfelijk 78-9vn
- Vijanden
 - ex-leden worden bittere 203-4
 - gevaarlijke en andere 218
 - houding van, van Theosophical Society 205-6
- Vijftal
 - de mens een, vlak na de dood 79
- Vijñānamayakośa
 - of kāraṇopādhi 294
- Vinñāna 304
- mentale vermogens 104vn
- Visioen(en)
 - dromen en, in de slaap 131, 136
 - in devachan 148
 - reminiscentie en 100-1
 - spirituele, van zieners 174
 - van Ammonius Saccas 5
 - van zieners als getuigenis 70
- Vlees eten
 - gevolg van 209
- Voedsel
 - gevolg van dierlijk, op de mens 209
 - in geval van ziekte 209-10
- Volk, gewone
 - boeddhisme omarmd door 199
 - conventionele religies schieten tekort om, te verheffen 30
 - geheime leringen niet gegeven aan het 9-10
 - geheimen van de hemel niet voor het onwetende 66
 - getuigenis van, over paranormale zintuigen 102
 - huidige onderwijs helpt, niet 211-2
 - Jezus en Boeddha leerden mededogen met het misleide 65
 - meer geluk voor het 206
 - metafysica niet van veel betekenis voor het 199
 - universele broederschap niet begrepen door 17
- Voorbestaan
 - materialistisch vooroordeel tegen 101-2
 - onderwezen door filosofen 85-6
 - Zohar* over 91
- Vooroorde(e)l(en)
 - in de toekomst uit de weg geruimd 245
 - materialistisch, tegen voorbestaan 101-2
 - theosofie is bedreiging voor veel 217
- Voorschriften
 - noordelijke boeddhisten over liefdadigheid 196-7
 - ontwikkeling door, in praktijk te brengen 193
- Vooruitgang
 - door ontwikkeling van edeler eigenschappen 190

- Vooruitgang (vervolg)
 eeuwige, van goddelijke ziel 124
 moderne, niet veel meer dan zwerm
 dwaallichtjes 198-9
 persoonlijke, niet het belangrijkste 202
 reïncarnatie bevordert 158
 uitwerking van voedsel op 209-10
- Voorzienigheid
 vereenzelvigd met karma-Nemesis
 169
- Vorm(en)
 eidōlon van de mysteriën is de
 schaduw- 77-8
 elke, een illusie 92
 goden en geest zijn eindige
 emanaties in 93
 het oneindige heeft geen 51, 86
 product van tweevoudige
 natuurkracht 151
 spirituele ego incarneerde in redeloze
 108-9
 uiterlijke, van wezen niet verant-
 woordelijk 110-1
- Vuur
 een god is vonk van goddelijk 145
- Vuurfilosofen 304
 leringen van 85-6
- Waarhe(i)d(en)
 alles illusie behalve de eeuwige 119
 de opkomende zon van 49
 de, is één 153
 één, achter alle religies 38, 48-9
 een nieuwe toortsdrager van de 245
 'er is geen religie hoger dan de' 4
 het belijden van een, is niet
 verwezenlijking van een 186
 kennis van, doel van theosofen 207-8
 oorsprong van 70
 oorzaken van verdraaiing van 12
 spreek ten koste van alles de 205
 theosofie is eeuwigdurende 243
 theosofie oeverloze oceaan van 48
 twee soorten 49-50
 verlangen naar, reden voor stichting
 TS 30-1
- Walker, E.D.
*Reincarnation, a Study of Forgotten
 Truth*
 boek wordt aanbevolen 105-6
- over karma 168
- Wederbelichaming (zie ook
 reïncarnatie)
 adepten bestuderen mysteries van
 175
 de cyclus van noodzakelijkheid 134
 karma regelt cyclussen van 158-9
 karma straft boosdoener tot zevende
 169
 niet alleen maar kwaad 183
 persoonlijkheid en skandha's bij 63-4
 reïncarnatie of 99^{ev}
 skandha's en 104
 spirituele ego onveranderd tijdens
 84-5
 termijn tussen twee 106
 vereniging van buddhi en manas in
 iedere 152
 visioen vóór 130
 voorbereid door onfeilbare wet 112-3
 'wassen van kleding' symbool van
 150
- Wederopstanding
 betekent wedergeboorte van ego 298
 inwijdingsdrama van 79
 van lichaam verworpen als
 onfilosofisch 76
 vernietiging en, van het lichaam
 124-5
- Werkelijkheid
 buiten de ene, alles een illusie 142
 de mens is een, voor zichzelf in het
 leven 95-6
 geloof kan, van feiten niet
 veranderen 132
 nirvāṇa en het universele leven een
 134
 universele en eeuwige 69
- Westminster Confession, The*
 geciteerd 172
- Wet
 onveranderlijke, van absolute liefde
 110, 112
 standpunt van een Amerikaanse
 rechtbank over de TS 311-4
 universele, straalt essentie uit 89
- Wetenschap(pen)
 abstracties van de 103
 beperkte opvattingen van de natuur-
 70-1

- echte, erkent universele causaliteit 189
 erkenning van innerlijke krachten door 231-2
 occulte, gevaarlijk zonder filosofische verklaring 23-4
 occulte, zijn niet denkbeeldige, uit de middeleeuwen 23
 over het overleven van intelligentie 122
 overgeleverde heilige 21
 overleven van de best aangepasten is zogenaamde ontdekking van 213
 studie van occulte, gebaseerd op kennis van de natuur 41
 theosofie is goddelijke 3
 Whitechapel
 brief beschrijft toestanden in 163-4
 gevolgen van liefdadigheid in 196
 missionarissen zouden naar, moeten gaan 192-3
 Wijn(stok)
 schadelijke invloed van 210
 symbool van 149-50
 Wijsheid
 absolute, van karma 159
 alle kennis aangeduid als 31
 Ammonius en herstel van de oude 6-7, 8
 Amun is god van 3-4vn
 bodha of 13
 demonische en hemelse 73-4
 eeuwige, en de term 'rationeel' 82vn
 esoterisch budhisme of geheime 64
 goddelijke, onthuld aan Ammonius 5
 prajñā als individuele 127vn
 studie van het occultisme om, te verwerven 208
 theosophia is goddelijke 3, 47
 van de wet van vergelding 88
 van eeuwen over vergelding 113
 van het evangelie over vergelding 112
 van TS leden en toekomst van TS 243
 verworven in aards leven 183
 Wijsheid-religie 305
 bron van christelijke sekten 6-7
 esoterisch in alle tijden 8-9
 ethiek van 13-4
 haar bewaarders 9
 oudste leer of filosofie 50
 symbolen van, in het christendom 56vn
 theosofie is 13
 universaliteit en eenheid van de 5-6
 Wil
 en gebed 55-6
 en modern onderwijs 212-3
 vastberadenheid van, en onze daden 145-6
 Wilder, Alexander
Introduction to the Eleusinian Mysteries
 over onwetendheid en ontheiliging 178
New Platonism and Alchemy
 ('Eclectic Philosophy')
 geciteerd 3-4vn, 5-8
 over esoterische indelingen van de essenen 10
 over extase als 'spirituele fotografie' 11
 Wilskracht
 en het mysterie van het gebed 56-7
 van verstandig ascetisme 208
 Wonder(en)
 geen, in de natuur 232
 mahātma's vormden geen 'mirakelclub' 228
 tegenover wetenschappelijke kennis 23-4
 theosofen geloven niet in 40-1
 Wordsworth, William
Ode: Intimations of Immortality from Recollections of Early Childhood
 'onze geboorte is slechts een slaap' 101
 Yoga 305
 meditatie van philalethen lijkt op de Indiase 5
 Yogī('s) 305
 het geheim om 'in de dood te leven' 21
 samādhi van 11
 sammasambuddha van de 131
 Yuga 305-6

- Zarathoestra
 leringen van, in de theosofie 41
 Zelf 306
 alwetendheid van spirituele 25-6
 ātma-buddhi-manas, of christos 56vn, 58-9
 Gautama over ego en 66vn
 innerlijk, blijft gelijk in wederbelichamingen 84-5
 juist gebruik van term 139-40
 leiding van goddelijk 44
 modern onderwijs en idee van persoonlijk 213
 opoffering van het ene, voor de vele 191-2
 postmortale toestand van spirituele 110
 spirituele, in toestand van extase 10-1
 van theosofie en, van christendom 124
 vergetelheid van het 65
 Zelf, hoger
 als 'innerlijke god' en 'Vader in het verborgene' 145
 ātma-buddhi is 97
 beheersing van het lager door het 194
 Boeddha over het 66vn
 buddhi-manas is niet 106
 gelofte tot geheimhouding aan 41-2, 43
 innerlijke god 43
 kracht van 60
 'niet te verstoffelijken' 139
 Sinnett over 137-9
 spirituele ego is niet 106
 verwarring van termen 139-40
 Zelf, universele
 en belemmeringen van de stof 25
 Krishna als 56vn
 term alleen van toepassing op het Ene 139-40
 ZELF, Het
 ātman straal van 140
 Zelfmoord
 blind geloof is verstandelijke 199
 ergste misdaad 184-5
 Zelfopoffering
 geleerd door Boeddha en Christus 64-5
 onderscheidingsvermogen bij 192
 van stichters niet te vergeefs 206
 zelfs hoger dan altruïsme 191-5
 Zelfvertrouwen
 bidden doodt, in de mens 57-8
 kinderen moet, worden geleerd 216
 Zendelingen (zie ook missionarissen)
 Megattivati en de christelijke 62
 Zenobia 8, 280, 306
 Zeven
 basiskrachten in de natuur 72
 beginselen niet door ons bedacht 97
 beginselen van de Griekse filosofie 78-9
 gebieden van manifestatie 69, 72
 tabel van, beginselen 74
 wijnstokken, rassen en boeddha's 150
 Ziel(en)
Boeddhistische catechismus over 63-4
 buddhi de spirituele 108
 de stof los van haar 37
 dierlijke, menselijke, en spirituele, omschreven 92-3
 dierlijke, verblijft in kāmaloḥa 80
 drie aspecten van de, in de mens 97
 een emanatie van de maan 78-9
 en geest van Plato 75
 is, geschapen of geëvolueerd 168
 menselijke, en symboliek van analogeten 3vn
 menselijke, en verdwijnen van fysiek bewustzijn 144
 menselijke, verlicht door stralen van goddelijke 127vn
 niet onsterfelijk 82
 onsterfelijke natuur van de mens uit universele 4, 85-6, 106
 onsterfelijkheid van, en materialisten 131
 oorsprong en aard van menselijke 61-2, 68
 oproepen van doden stoort rust van de 155
 persoonlijke, als herinnering in devachan 86
 proteïsche of plastische, is voertuig van het levensbeginsel 97
 reminiscentie is het geheugen van de 100-1

- spiritueel gebied woonplaats van 138-9
- spirituele, emanatie van de zon 78-9
- sūtrātman of draad- 130
- tweevoudige en drievoudige aard van 73
- van Griekse filosofen 77-8
- verschil tussen hogere en lagere 85-6
- vrouwelijke beginsel 87
- Wetten* van Plato over 93
- Zohar* over reïncarnerende 87
- Ziener(s)
 - alleen, en adepten kennen het verleden 160-1
 - die specialisten waren 21
 - en het astrale licht 271
 - gezamenlijke verklaringen van reeks 70
 - het getuigenis van 176-7
 - kunnen karmische vereffening volgen 174
 - TS schatkamer van waarheden van 48
 - wijsheid onthuld aan Ammonius als 5
- Zijn-heid 306
 - absoluut bestaan en 54
 - absolute geest wordt 92
- Zintuigen
 - actief in droomtoestand 72
 - en aard van illusie 143-4
 - hersenen en fysieke, beheersen lager manas 143
 - spirituele, van zieners 70
 - training van innerlijke 216-7
 - werkelijk geloof en bewijsmateriaal van 177-8
- Zohar* 306
 - letterlijke interpretatie van 20
 - over reïncarnerende ziel 87, 90-1
 - over symbool van koning Messias en wijnstok 150
- Zomerland 306
 - denkbeeld ongeloofwaardig 120
 - materialistische opvatting 136
- Zon
 - geeft de mens begripsvermogen 78-9
 - theosofie de eeuwige 48
 - vergeleken met licht schenkende ātman 82-3vn
- Zonde
 - bij boeddhisten en christenen vergeleken 60
 - en vergeving 201-2
 - gevolgen van, niet alleen ondergaan 162-3
 - karmische straf voor elke 112
- Zonnestelsel
 - eigen programma van manifestaties 69-70
- Zuidelijke boeddhistische school
 - Boeddhistische catechismus* in overeenstemming met 104vn
- Zwaartekracht
 - een wetenschappelijke abstractie 103
- Zwarte magie 283, 307
 - en gebed 56-7
 - goddelijke theurgie en 4
 - omschreven 234
 - onbewuste 19
- Zwarte magiër
 - egoïstische occultist is bewuste of onbewuste 22
 - hypnotiseur wordt soms 234
 - vernietiging van ziel van 84
- Zwijgen
 - en waarheid spreken 205

